

Vatra veche

Vatra veche

12

Lunar de cultură * Serie veche nouă* Anul I, nr. 12, decembrie 2009 *ISSN 2066-0952

VATRA, Foaie ilustrată pentru familie (1894) *Fondatori I. Slavici, I. L. Caragiale, G. Coșbuc
VATRA, 1971 *Redactor-șef fondator Romulus Guga* VATRA VECHE, 2009, Redactor-șef Nicolae Băciuț

Poetul la Marea Tiberiadei

Jurnal de reporter în Țara Sfântă

Marea Tiberiadei își împarte, ritmic, frumusețea și dărnicia. Împrejurimilor le dă culoare și liniște, veghe și inefabil. Bisericii Înmulțirii îi oferă prag cald de intrare, iar întregului Israel șansă la viață. Apa Tiberiadei înmoaie stânca. De aici se pompează apa într-un canal național ce face viabilă legea picăturii (legea furtunului!); fiecare

plantă din Israel primește la rădăcină, printr-o țesătură de furtunuri, picătura vieții. Descoperim aspectul acesta de realitate cotidiană în vitraliile lui Salvatore Cavallini din Biserica Înmulțirii. Roiurile de frunze pot fi ploaie de lacrimi sau mulțimea picăturilor de apă dătătoare de viață. Vitraliile lui Cavallini numesc destinul locului: unitate și dezmembrare.

VALENTIN MARICA

VATRA VECHE DIALOG CU VALENTIN MARICA

Ediție specială

O vârstă. O aniversare. Vrem mai mult sau mai puțin să luăm în seamă trecerea timpului, să-i dăm... satisfacție acestuia că ne ia vama, an de an.

Sunt vârste peste care trecem cu ușurință, ca apoi, încet, încet, să ajungem la praguri la care trebuie să privim înapoi, cu sau fără mânie, cu sau fără mândrie/bucurie, întrebându-ne dacă am plătit îndeajuns pentru ceea ce ne-a fost dat?!

Valentin Marica la 60 ani! O vârstă spre care privim cu respect și admirație, pentru că acești ani au adunat ceva care va da durată unei asemenea vârste. Cu timp și fără de timp.

Am considerat necesar, ca unul care a avut mereu considerație pentru ceea ce face Valentin Marica pentru cultura mureșeană, să fac un lucru fără precedent în publicistica culturală mureșeană: să dedic în exclusivitate un număr de revistă unui autor local. Local neavând altă conotație, în acest caz, decât geografică.

E o reverență pe care o facem unei vârste și unei jertfe pe care Valentin Marica a făcut-o pentru înmulțirea binelui, cum îi place adesea să spună.

O facem cu gândul de a atrage atenția că nu este moral, nu este demn să trecem pe lângă o operă, fără să o remarcăm, fără să o punem în valoare. Fără a invita pe cât mai mulți să descopere un om, un scriitor, fără să-i ajutăm să vadă pădurea de copaci, că să răstălmăcesc un dicton.

Am încercat, fără ostentație, să recompunem o lume din câteva repere prin care să se definească cât mai bine, cât mai adevărat.

Nu e ușor, nu e simplu să prinzi în atât de puține pagini de revistă, de "ediție specială", ceea ce a însemnat, ceea ce înseamnă Valentin Marica pentru noi, cei care am beneficiat de cuvântul lui mereu ales cu inspirație și dreaptă măsură, pentru a ne face a înțelege neînțeleșul care se schimbă în neînțeleșuri și mai mari, cum ar spune Blaga.

E gestul nostru pe care nu ni-l poate reprimă nicio prejudecată și niciun complex provincial.

Provincia noastră culturală, prin Valentin Marica, a căpătat strălucire de Capitală.

NICOLAE BĂCIUȚ

Valentin Marica, **Cetățean de onoare** al comunei Sânmihaiu de Câmpie, împlinește 60 de ani.

Născut în satul Zoreni al acestei comune, dintr-o familie exemplară, la câțiva ani după marel război, a dus o viață simplă, grea, dar frumoasă.

Părinții săi, excepționali educatori prin exemplul lor, l-au îndemnat să urască lenea, minciuna și fariseismul, iar el, mai târziu, a adăugat ura față de indolență, superficialitate, plafonare și comoditate.

Viața nu i-a fost ușoară, dar a stat ca o stâncă în vârtoarea valurilor vieții și a muncit într-o zi cât alții într-o săptămână, să facă ceea ce a realizat.

Vine cu mare drag în satul lui natal, deși problemele numeroase ce le are nu-l lasă să o facă mai des, cu toate că ar dori-o. Ține enorm la consătenii săi, așa cum ține la frumoasa limbă română pe care o apără ca pe lumina ochilor. Bastonul lui de mareșal este microfonul pe care-l slujește cu credință, emoție și hărnicie.

Radioul l-a făcut să alerge mult, să vadă cu ochii lui ceea ce spune la microfon, pentru a-i face pe ascultătorii săi să-l aștepte cu adevărat la acea oră exactă.

Ca scriitor și poet, cred că nu prea are egal în poezia religioasă, care, deși este pretențioasă și grea, îl scoate în față cu mult peste media creației literare de azi din România.

Cu ocazia împlinirii a șase decenii de viață și activitate îi doresc în numele consătenilor lui, la care ține atât de mult, viață lungă, liniștită și plină de realizări, ca și până acum.

La mulți ani, Valentine!

PROF. ADAM SIMION,
Zoreni, jud. Bistrița Năsăud

Foto:

Casa parintească și ulița copilăriei din Zoreni

VATRA VECHIE DIALOG CU VALENTIN MARICA

„Cum ai putea fi un astfel de scriitor (trezitor) dacă nu cuprinzi în scrisul tău esențe de viață și dacă nu naști viață?”

-Câtă literatură atîta viață și câtă viață atîta literatură. În ce fel se regăsește scriitorul Valentin Marica în acest „joc” de cuvinte?

- Sugestiv „joc” de cuvinte; un generic al creației literare. Cum am citi altfel *Luntrea lui Caron*, spre exemplu? Cum am înțelege cuvintele lui Caragiale despre cum *vedea monstruos și suferea enorm*? Uneori aflăm mai bine din literatură despre deznădejde, spre exemplu, decât din manifestări cotidiene. Deznădejdea din viață, în alcătuirile scriitorului nu se schimbă, dar e spusă *altfel*. Uneori mai atenuat, alteori mai dramatic, de fiecare dată simțind nu efemerul clipelor de viață, ci veșnicia cuvintelor. În *Spovedaniile unui copil al secolului*, opera lui Alfred de Musset, dacă vorbim de deznădejde, personajul Octave care mărturisește deznădăjduit cum a fost cuprins de „boala secolului” este Musset însuși într-un halou al tainei. Dragostea, indignarea, îndoiala, singurătatea, iluminarea aparțin deopotrivă vieții și literaturii, cuvântul literar preluându-le fondul tainic. Poetul *Cristian Popescu* mărturisea cum, dacă ar simți o distanță între viață și poezie, ar renunța să mai scrie, așa cum renunță la

banii pe care îi dă cerșetorului de pe treptele catedralei.

Pot reformula întrebarea...? Cât inefabil atîta viață și câtă viață și inefabil atîta literatură? Dacă scriitorul îmbogățește, cum se spune, vederea, auzul, mirosul, pipăitul și gustul lumii, el naște viață, miracol, credință, trezire sau, dacă nu le naște pe acestea, cel puțin le nuanțează ca inefabil. Trecerea vieții în literatură și înțelegerea literaturii ca viață ține de inefabil. Am scris o carte, urmează să fie tipărită, care se numește *Poeemele Zoreniului*, fiind invocat numele satului meu și inefabilul lumii de acolo, de la fântâna din care se lua apa pentru sfințirea aghiazmei până la ochii bufniței din clopotnița bisericii. *Manuscrisul de jad* este cartea morții Cezarei. Accept teritoriul acesta, în locul poeziei *de înțărcat emoția*, cum spunea Marin Sorescu. Dacă îmi amintesc bine, în dialogurile cu tine, Nicolae Băciut, exprima N. Steinhardt ideea scriitorului *trezitor*. Cum ai putea fi un astfel de scriitor, dacă nu cuprinzi în scrisul tău esențe de viață și dacă nu naști viață?

- Cum și-a descoperit Valentin Marica plăcerea/bucuria scrisului? Cum a descoperit Valentin Marica poezia?

- Din mirare, din teamă, precum Grigore Vieru, apoi din durere și din *înmîmănare*. Voi ilustra prin poeticitatea aparte pe care o poartă în lume Zoreniul în care mi-am învelit primii ani de viață. Eram cu vitele pe un deal, părinții pe un altul, la căpălit sau secerat, și când venea *vremea mare*, cu fulgere și ploi dese, îmi era atât de teamă să nu li se întâmple ceva rău părinților și atunci improvizam rugăciuni, pe care acum mi le amintesc ca pe niște buchete de lumini aruncate spre acoperișul cerului. Erau un fel de descântece, fără să știu atunci ce e descântecul. Poate erau primele mele poeme, ritualuri de îmbunare. Mai departe, mi s-a întâmplat să uit la o serbare din primele clase poezioara, reușind să spun cuvinte prin care umpleam golul de memorie, uimit fiind de *isprava* mea. Apoi, o percepție mai elevată asupra poeziei am avut-o, tot la vârsta aceea, la nunțile și înmormântările din sat. Totul era aievea și totul nu era aievea. O lume se așternea fascinant peste alta, cuvinte altfel spuse peste cele obișnuite, oamenii mi se păreau mai înalți, *drumul țării* parcă era mai drept, iarba în care se aruncau ritualic boabe de grâu și în care se spărgea blidul de lut tremura ca de frig, satul întreg se răsfața, parcă legănându-se sau se îmbrobodea într-o tăcere imensă ș.a.m.d. Fiecare dintre aceste *creații* era și o nouă naștere a mea care-mi dădea putere, voință și credință în Dumnezeu. Momentele acelea erau săgetate de mirare, de teamă, dar erau înmîmănări. Mai târziu, le-am găsit comentariul adecvat. Când am realizat interviuri cu *Leo Butnaru*, la Lancrăm sau la Chișinău, aflasem de la acest

scriitor profund că poezia este *civilizare prin înminunare*. Desigur, încă n-am descoperit Poezia, căci nu am descoperit desăvârșirea și veșnicia. De aceea, tot spun *Povestea magului călător în stele...* E încă un joc de-a v-ați ascunselea. Și Poezia se ascunde de mine, și eu mă ascund de ea, apoi iar stăm împreună, împuținând lutul și lărgind cărarea duhului, stând lângă *Fântâna Blanduziei* să tot întinerim speranțele și iubirea; fără de care *clopot dogit* suntem...

- **Ți-a marcat cineva destinul literar? În bine, în rău!?**

- În rău, nu! În bine, poetul Mihai Ursachi. Mi-a publicat un grupaj de versuri în revista „Cronica” în 1970. Spunea Mihai Ursachi despre *Semn de întrebare*, *Ipoteză* sau *Ziua cu stradă albă*, câteva dintre poemele mele: *Este ceea ce se cheamă poezie frumoasă, topită în lumina copilăriei și decantată în lacrima fiului risipitor*. A fost debutul meu literar. Cum scriam acum 39 de ani? *Dacă vrei să mă vezi noaptea / scufundă-te în mare / potrivesc acolo zarurile / pentru o nouă lumină / dacă nu-ți voi spune nimic / întoarce-te repede / deasupra mea / marea își mângâie trupul / și vrea să fie singură*. Încrederea pe care a avut-o Mihai Ursachi în poezia mea m-a marcat, cu atât mai mult cu cât îl prețuiam pe marele poet, nefiind întâmplătoare apropierea mea de revista *Cronica*. M-au întărit, în anii studenției, aprecierile bunilor mei dascăli, Mircea Muthu, Mircea Zăciu, Mircea Tomuș. Dacă ar fi fost comunismul mai blând, aș fi rămas la Cluj, pentru că aveam dosarul aprobat de rectorat pentru a rămâne asistent universitar, dosar anulat în ziua repartiției (era în 1972!), prin dispoziția Cabinetului II al CC. Destinul meu literar ar fi fost cu totul altul. Am venit la Târgu-Mureș, unde am fost dascăl, apoi jurnalist, fără să întrerup scrisul. Am publicat poezie și proză. Să fac trimiteri stricte la numerele din *Vatra*, *Steaua*, *Tribuna* unde am publicat proză cu un tandru pseudonim? A urmat prietenia literară, de lungă durată, cu poetul *Nicolae Băciuț*, prietenie ce mi-a înfrumusețat, prin cuviință și exigență, destinul

Cu artiștii plastici Xenia și Leon Vreme

La Teatrul Național după premiera spectacolului „Valentina”, cu actorul Vasile Vasiliu, Iulius Moldovan, directorul teatrului, dramaturgul Dimitrie Roman și actorul Ion Săsăran

literar editorial.

Ar fi putut să-mi marcheze destinul literar *Romulus Guga*. Mi-a ascultat o intervenție la o sesiune de comunicări a Societății Filologilor despre George Călinescu, m-a invitat în redacția revistei *Vatra*, prezentându-mă criticului literar Dan Culcer și propunându-mi o colaborare. Acolo s-a oprit totul, ... nu din cauza lui Romulus Guga și nici din cauza mea.

- **Ai marcat, la rândul tău, destinul unor scriitori?**

- Înainte de a-mi publica eu cărțile (am debutat editorial la vârsta de 46 de ani) le-am fost multor tineri dascălul de literatură română și editorul, publicându-le plachete de versuri la *Editura Cezara Codruța Marica* din Târgu-Mureș, în urma concursurilor literare naționale inițiate de Fundația Culturală „Cezara”, *Jocul de-a ziua cea bună* și *Vreme trece, vreme vine*. Vorbesc de tineri cu *isprăvi de caracter*, pentru care cuvântul rodește în respectul pentru cultură și frumusețea limbii române. Am inițiat seria de carte *Prima verba*, debuturi editoriale, în care au apărut: Costina Zehan cu *Abur albastru*, Cornelius Nicolae Borzan cu *Amurgul nimănui*, Laurențiu Blaga cu *Rai de ocazie*, alături de *Neputință și untdelemn* de Andreea Conțiu, *Ziua de absență* de Melania Stejărean, *Tristețea din fericire* de Varo Eniko, *Chemare nestinsă* de Hadrian V. Conțiu, ca să citez doar câteva titluri. Editarea a fost însoțită de multe dialoguri literare cu autorii, de analize pe textul poetic, de îndemnuri la rigoare. Acestor cărți le-am deschis și viață spre cititor, prin lansări, prezentări, dezbateri, cronici în presă. Spun că poate le-am marcat celor citați mai sus destinul literar, întrucât ei nu au rămas la prima carte, cea de debut, făcându-și, cu răspundere, o biografie literară, foarte departe de *rumoarea vorbelor deșarte*. Nu i-am amăgit, i-am îndemnat să fie *visători*, în accepțiunea superioară a termenului (visul acela care încheagă sufletul, cum spunea Lucian Blaga), i-am îndrumat spre lecturi esențiale, spre ne-grabă, spre bun-simț și consecvență în

exercițiul literar. Le reamintesc ceea ce spunea, cu atâta subtilitate, Nicolae Steinhardt: *Talentul e în situația militarului în uniformă: se cade să se supravegheze când iese în oraș.*

- Ce-a favorizat, ce-a împiedicat evoluția ta literară? E provincia inconfortabilă pentru afirmarea unui scriitor?

- Anii de liceu și apoi Clujul universitar au favorizat evoluția mea literară. La Sărmașu, unde eram licean, distinșii profesori *Tamara și Dan Rebreanu* mi-au pus în fața ochilor *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* a lui George Călinescu, ediția princeps din 1941. Acolo, la Sărmașu, în anii de liceu, citeam *Gazeta literară*, alături de talentatul meu coleg într-ale literaturii, scriitorul de acum, *Iulian Dămăcuș*, „copiindu-l” pe colegul nostru mai mare, poetul de acum, *Ion Mircea*.

Anii studenției au fost descoperitorii marilor opere literare. Prin cursurile domnilor *Ion Vlad, Mircea Zăciu, Dumitru Pop, Elena Dragoș, Achim Mihu,*

Mircea Tomuș, Ștefan Bitan, prin seminariile domnilor *Mircea Muthu, Ion Vartic, Ioana Em. Petrescu, Ion Șeuleanu, Liviu Petrescu, Doina Curticăpeanu, Carmen Vlad,* am descoperit fascinația operei literare, adâncimile ei prin lecturi repetate, prin conspecte sau lucrări de seminar. Alături de profesorii mei clujeni am învățat să citesc cu adevărat, să înțeleg și să asimilez, să scriu și să vorbesc respectând valorile literare și stilistice ale limbii române, corectitudinea limbii, expresivitatea ei. La Cluj, eram într-o capitală a culturii. Clujul, atunci, avea strălucire, iar eu am luat din ea pentru toți anii vieții.

Provincia e inconfortabilă prin complexele ei de inferioritate și prin felul în care acestea se manifestă. Tocmai în provincie vicleniile timpului literar sunt mai aprige. Aici, dezbinarea e mai vizibilă și ineptiile potențatilor sufocante. Lenevia spiritului și falsa valoare ajung mai repede în amvon. Unele așa-zise întâlniri culturale sunt penibile. Boala provinciei, o boală a *platfușilor*, are vagi șanse de vindecare. Dar, să nu ne înrăim sufletul, vorba unui personaj din proza lui Marin Preda. Mai bine să punem sufletul să vorbească despre Dumnezeu. Căci lumea nu se va schimba în bine fără înălțarea spirituală a ființei. Personajul *Bach* din *Moartea Domnului Platfus* a lui Romulus Guga numește o

lume a *deșeurii* ce clăustrează vitalitatea ființei. Trăim ridicol de puțin, în dureri inevitabile, dar cel mai deranjant este că unii trăiesc morți printre noi și aceștia, neînțelegându-se, ne strică viața.

- E viața culturală mureșeană bună conducătoare de literatură? Ce crezi că o definește? E ceea ce aștepti de la ea? De ce te-ai transferat în Asociația Scriitorilor din Cluj?

- În mică parte, da! În mare parte, nu! Cei care ar trebui să aducă *rebeliunea spiritului* împotriva barbariei cotidiene (vorba lui Norman Manea) se izolează în apatie, devenind activi doar în a-i ataca pe cei care, foarte puțini la număr, mențin afișul de actualitate culturală sau de dezbatere culturală.

Sușinem, Nicolae Băciuț, la Târgu-Mureș, în județul Mureș și mai departe, actualitatea culturală, împreună cu o mână de oameni, între aceștia poetul *Lazăr Ladariu*, și suntem huliți. Este reacția cea mai prostească posibilă. Unui timp cultural trebuie să-i amplifici probitatea și demnitatea intelectuală. Prin hulire i le diminuezi. Nume mari din cultura noastră

Pregătind interviul cu istoricul Liviu Maior, Târgu-Mureș 2007

au apreciat expoziția *Icoana din fereastră* vernisată la Ministerul Culturii și Cultelor, artiști plastici de renume au lucrat în *Tabăra internațională de sculptură în sare* de la Praid, atâția poeți s-au afirmat la Festivalul Național de Poezie Religioasă „Credo”, inițiative ale Direcției de Cultură Mureș, pe când scriitori și publiciști din Târgu-Mureș, știind de aceste succese remarcabile, și-au împotmolit limbile și pana în apa tăcerii. Apoi, în viața culturală mureșeană dispăre erudiția, eleganța intelectuală, cordialitatea. În locul lor, vin, la scenă deschisă, indiferențismul, îndepărtarea de esențe, comentariul flecar, trâncăneala. Târgu-Mureșul este un oraș universitar, dar tocmai universitarii lipsesc din viața culturală. Dacă cineva ar face acum o cercetare pe tema implicării universitarilor, a celor din domeniul filologiei, bunăoară, în viața publică, concluziile ar fi dezolante. În viața județului Mureș sunt în totalitate absenți. Sunt scriitori, critici literari, poeți, care nu au fost văzuți niciodată la vernisaje, la concerte, la premierele teatrale, la reuniuni culturale importante sau scriitori care de 10-15 ani nu și-au mai așezat numele pe vreo carte. Nu exemplul acesta l-au dat *Romulus Guga*, maestrul *Ion Vlasiu* sau *Serafim Duicu*. Aș dori, desigur, să pot vorbi de un generic cultural al Târgu-Mureșului, de idei culturale, atitudine și rigoare culturală. Pe secvențe mai mici

Valentin Marica, prezentând expoziția de pictură a Costinei Zehan la Galeria de Artă a cotidianului Cuvântul liber

lucrurile stau și altfel. *Filarmonica* și *Teatrul Ariel*, *Biblioteca Județeană*, *Uniunea Artiștilor Plastici* și *Asociația Artiștilor Plastici*, *Muzeul de Etnografie și Artă Populară* sunt mai vizibile. Iar în județul Mureș, Casa de cultură „George Enescu” din Reghin, Casa „Eugen Nicoară” și Biblioteca „Petru Maior”, de asemenea din Reghin. *Teatrul Național* din Târgu-Mureș este într-un inacceptabil regres, revista *Vatra* apare rar, *Universitatea de Artă Teatrală* și *Institutul de cercetări socio-umane „Gheorghe Șincai”* sunt instituții în umbră. E regretabil că nu mențin manifestarea și trăirea culturală autentică, atractivă, permanentă. Li se adaugă *Asociația Scriitorilor* din Târgu-Mureș, apatică și dezorganizată. Ca să nu trăiesc viața literară după cum bate vântul, m-am transferat la Cluj, o filială cu adevărat vie, cu un mare profesionist și om în fruntea ei, scriitoarea *Irina Petraș*. La reuniunile literare, îmi întâlnesc foștii profesori de la Literale Clujene și foștii colegi, oameni care chiar vor să refacă lumea aceasta oloagă în care trăim. *Cum să cobor în teacă fără luptă?* E un vers din lirica lui Romulus Guga...

- Dacă ai fi istoric literar, ce-ai scrie despre Valentin Marica? Cât de (ne)drepte au fost dicționarele literare contemporane cu scriitorul Valentin Marica? Cu literatura română?

- Dacă aș fi istoric literar...Chiar sunt. Studiile mele despre Cantemir, Agârbiceanu, Pavel Dan, Alice Călugăru, apoi cele despre Eminescu, Blaga, Octavian Goga, Rebreanu, unele cuprinse în volume, studiile de folclor, între care o cercetare legată de *Lioara*, un obicei din ciclul primăverii din zona Beiușului și Vașcăului, studiile despre Vasile Netea, Elie Miron Cristea sunt pagini de istorie literară împotriva *urâtei neștiințe*, venind din ceea ce Samuil Micu numea „cuvântarea minții”, înspre a înțelege *dacă iaste rândul bine și cum să cade întocmit și făcut*. Spiritul Școlii Ardelene și spiritul astrict au fost identificate în exegezele mele, ceea ce mă bucură. Preluând întocmai întrebarea,... dacă aș fi istoric literar aș spune despre Valentin Marica că are

în fișe, comentarii, schițe una dintre cele mai migăloase lecturi, cred, a *Istoriei ieroglifice*, că a avut răbdarea să compare, într-un studiu amplu, variantele *Țiganiadei*, că s-a ocupat de piesa de teatru uitată, de genul *Canalia* lui N.D.Cocea sau *Fereastră* de Iosif Naghiu.

Despre dicționare...Spune-mi cine sunt autorii dicționarelor și istoriilor literare și îți spun cum sunt acestea. În unele, spiritul critic e dâmbovițean prin definiție, tocmai însuflețirii cu acest spirit vorbind, cinic, despre *acțiunea de distrugere* în literatura română. Repetăm prea mult două nume bucureștene ale genului. De ce nu comentăm mai mult *Literatura română contemporană* a *Irinei Petraș* sau scrierile de gen ale lui *Ion Simuț*, *Aurel Sasu*, *Mircea Ghițulescu*? Sau cărțile lui *Ion Vlad*, *Mircea Muthu*, *Mircea Tomuș*? Cred că dacă trăia *Laurențiu Ulici* aveam acum o altă imagine a istoriei literare. Ceea ce începuse cu *Generația 70* era mai aproape de ordinea pe care o dorim în critica literară. Dicționarelor și istoriilor de azi, care au împărțit lumea literară și pe cea a cititorilor în tabere, nu le neg importanța, nici originalitatea. Le refuz răutatea. Eu sunt filolog, publicist, scriitor prin *școala de la Cluj*. Cum poți să-i diminuezi acesteia *opera*, să nu-i recunoști rolul decisiv în cultura română? Călinescu poartă marea greșală de-a nu-i recunoaște lui Liviu Rebreanu pe deplin meritele literare. Greșelile de acest fel continuă.

În altă ordine de idei, dar răspunzând la întrebare, mă gândesc cât de ușor e așezată literatura română în jocul hazardului. A făcut-o *România literară*. Le-a dat criticilor literari cea mai ciudată temă de casă: *Scrieți, în ordine valorică descrescătoare, numele celor mai importanți 10 poeți ai literaturii române din toate timpurile*, fiind puse în competiție toate timpurile poeziei române, de la Dosoftei la Nichita Stănescu, de la Budai Deleanu la Tudor Arghezi, de la Heliade Rădulescu la Gellu Naum. Doresc să detaliez pentru a arăta cât de facil privim spre *lucrurile cu adevărat importante*.

Juriul (comisia de examinare) criticilor literari și-a intrat surprinzător de repede în rol și a început

În juriul Festivalului Național de Poezie „Mihai Eminescu”, Blaj 2009, alături de Ion Mărgineanu, Lazăr Lădăriu, Ion Buzăși și Daniela Pănăzan

notarea: punctat Ion Barbu, depunctat Blaga, punctat Macedonski, depunctat Vasile Voiculescu și tot așa până la încălcirea dureroasă a aprecierilor. Sunt afișate liste ale *premiștilor*, din care lipsește Lucian Blaga, bunăoară. Pe *examinatori* îi simt bucuroși că dansează pe fire de ață, chiar făcând jonglerii printre notele de la 10 la 1, cu piatra și cuțitul în mână, așa cum le-a cerut România...literară.

Rând pe rând, Eminescu ia 7 sau 8, uneori 10, la concurență cu Vasile Gârneț. Poeților Marin Sorescu, Vasile Voiculescu, Șt. Augustin Doinaș, Ileana Mălăncioiu nu li se acordă note de *trecere*. Pantomina a învins. S-a tras cu praștia în turnurile de azur ale poeziei române. În final: 312 puncte pentru Eminescu, 151 pentru Bacovia, 119 pentru Nichita Stănescu, 51 pentru Dimov, 45 pentru Macedonski. În topuri intră muzica ușoară, în clasamente intră fotbalul, punctaje primesc rezidenții la textele grilă. Poeții nu pot fi înghesuiți în săli de examene, decât atunci când România...literară o ia razna.

- Nu există profesiunea de scriitor, decât la modul formal. Nimeni nu angajează scriitori. Nu se poate trăi din scris. Scriitorul trebuie să-și găsească o slujbă care să-i asigure existența. Paradoxal, la noi, scrisul e o treabă de timp liber. Cum ai vedea tu condiția ideală a scriitorului român?

- Să vorbim de pâinea scriitorului? E mai mică, dar din grâu curat...O societate normală își cuprinde valorile, scriitorii, artiștii etc. în marele respect și de aici lucrurile au echilibru, consistență, echitate. Cum suntem în anormalitate, nenorocul nostru de prea multă vreme, toate se întâmplă pe dos. Scriitorul este umilit de societatea în care creează. În astfel de împrejurări el trebuie să se redefiniească, el pe el însuși, câștigând continuu respectul cititorului de bună credință. Întâlnirea permanentă a scriitorului cu publicul este obligatorie în ziua noastră. Emoția și inteligența scriitorului, arderea și bunul-simț al acestuia, felul în care numește omul și viața, trebuie comunicate „pe viu”, *face-a-face* cu cititorul. Retragera în turnul de fildeș e demult perimată. Romancierului Doru Munteanu relata despre o întâlnire a scriitorilor participanți la un colocviu de literatură cu elevii, aceștia fiind mirați că scriitorii sunt oameni vii, având percepția că scriitori sunt numai cei morți. Gândindu-mă la prezența vie a scriitorului în

La Biblioteca de Artă din Târgu-Mureș la "Confluente spirituale bucovinene", cu Mihail Art. Mircea, Mariana Cristescu, Nicolae Băciut.

societate și în lumea scriitoricească sau, dimpotrivă, la absența scriitorului, îmi amintesc de o scrisoare pe care Gorki i-o trimite lui Cehov, prin care îl întreba dacă să vină sau nu la Moscova. Cehov îi răspunde că la Moscova e învălmășeală, că scriitorii își revărsă invidia și *vrăjmășia*, că mai bine e să fii într-un loc retras, liniștit, dar în același timp îl cheamă pe

Gorki la Moscova, spunându-i că scriitorul se formează acolo unde e pulsul vieții. Am fost la întâlniri cu cititorii în sate mureșene dintre cele mai retrase din calea zgomotului cotidian și după un timp, întâlnindu-mă cu cei prezenți la acele întâlniri literare, mi-au reprodus cuvintele sau chiar din versurile pe care le-am citit acolo. În asemenea momente scriitorului i se dă

binecuvântare; într-o clipă, într-o frântură de dialog, la un colț de stradă. În fața unor asemenea momente, de multe ori paginile jurnalelor literare sau tiradele în spații publice pălesc. Șansa scriitorului stă în respingerea lenei spirituale, a imposturii, a plafonării, indolenței, minciunii. Când e talent și școală, când ai puterea să pui *castele pe aripi de porumbel*, scrisul o să aibă cap și coadă, miez și sens și se va auzi, vorba dramaturgului, *în larg*. Faptul că omul este mai puțin dispus la eforturi culturale, că timpul se macină în nimicuri, în teama de inteligență, că ziua e *hora incerta*, a conflictelor de tot felul și a deziluziilor, nu-l pot împiedica pe scriitor să fie respirația pâinii și vinului din cuvânt; făcând bătătură la suflet pentru ca Dumnezeu să nu fugă din noi. Undeva am mai scris cuvintele acestea...Imi cer iertare că le repet...

- S-a vorbit despre complexele literaturii române. Ce complexe are scriitorul român? De ce are complexe?

- Literatura română nu e suficient cunoscută. Tirajele sărăcicioase, lipsa unei critici de întâmpinare, peiorativizarea, acordarea de șanse subculturilor, toate pun în primejdie literatura română. Urmăriți cum suntem reprezentați la târgurile internaționale de carte și mai aveți o imagine despre șansele reale ale literaturii române. Mari critici români nu au cărți traduse în Occident. Poetul sau prozatorul român publică greu sau deloc la edituri importante din Europa. Editurile noastre sunt în schimb, spre meritul lor, mai generoase cu scriitori ai lumii. Poate că ar trebuie să ținem mai mult la reciprocitate. De asemenea, realizarea unor antologii de anvergură ar putea impune mai ușor nume importante ale literaturii noastre pe alte

meridiane culturale. Aici, pasul de melc e ucigător. Lucian Blaga și Nichita Stănescu nu au fost cunoscuți *la timp*, literatura română pierzând șanse ale prestigiului. Avem mult de recuperat și chiar trebuie să ne grăbim.

- Te-ai decis să susții un doctorat. Oare un scriitor cu operă recunoscută, nu ar trebui să primească acest titlu pentru opera sa? Dascăli mediocri, care scriu toată viața o singură lucrare, cea de doctorat, își flutură peste tot diploma de doctor... Mari scriitori n-au doctorate...

-Marii scriitori au opere mari. Dacă un doctorat este considerat un superlativ absolut, *Craia de Curtea-Veche* a lui Mateiu Caragiale este un superlativ absolut. Îi mai trebuie romancierului titlu de doctor...? În măsura în care este la o catedră universitară care impune obligativitatea titlului științific. Unui mare scriitor, cu o operă validată de critică și cititor, personalitate culturală de excepție, tocmai prin prestigiul literar i se dă de fapt, onorific, titlul de doctor. Ar însemna acesta pentru Joyce mai mult decât *Ulisse* sau pentru Steinhardt mai mult decât *Jurnalul Fericirii*?. De multe ori diploma de doctor e numele neputinței nu a puținței intelectuale. În teza de doctorat se poate palgia și se plagiază din plin. În *Pădurea spânzuraților* sau în *Cel mai iubit dintre pământeni* este exclus. Cred că Premiul *Opera Omnia*, Premiul Național „Mihai Eminescu”, Premiile Academiei acordate scriitorilor au unicitatea și noblețea pe care nu o are diploma de doctor, în ultima vreme compromisă prin practici meschine. Doctoratul s-a banalizat prin ușurința cu care se obține. Poate că marii scriitori nici nu și-l doresc, așa cum este el împământenit în ziua noastră.

-Încotro crezi că se îndreaptă literatura? Dar scriitorul român? Ce șanse mai are literatura între atâtea consumatori de timp liber?

-Dacă societatea se îndreaptă spre hăurile prăpastiei, literatura urmează același sens de mers? Cred că literatura își urmează ordinea sa divină. Când scriitorii, chiar dacă sunt trădați, nu se trădăază pe ei înșiși și ies în fața atâtor superiorități false și vanități cu adevăruri eterne. L-am întrebat pe *Ștefan Augustin Doinaș*, într-unul dintre cele mai deosebite interviuri din cariera mea de reporter-radio, când este poetul trădat și mi-a răspuns că atunci când se trădăază el însuși, când face doar versuri, fără să le ridice la demnitatea expresiei. Adevărata vocație a scriitorului îl poate apăra de *vicleșugurile finitului*, de vremelnicie și receptare idioată.

Unii anunță dispariția fastuoasă a literaturii, moartea ei sau, în numirea lui Richard Millet, *dezvrăjirea* literaturii. Sunt aduse argumente, între acestea conviețuirea literaturii derizorii cu marea literatură, subculturile aduse la rang de culturi dominante, un univers ficționalizat prin debandadă

mediatică care se dispensează de ficțiunea literară. Tonul deceptiv e învins de scriitorii care cred în marile opere literare ce se vor scrie („călăuze” în opinia lui Mihai Sin), autentificând ieșirea omului din agitația furibundă a tuturor stupideniilor. Omul și romanul sunt teritorii de recucerit, *povestea poate fi reinventată*, după ce romanul a fost o aventură a *scriiturii* prin *confesiuni înfumurate*, cum consemnează acad. Eugen Simion. *Marea miză* a literaturii va fi romanul, iar a scriitorului român așezarea în propria-i divinitate. A nu te lăsa hărțuit de pătimașele voci ale zilei. Lui Mihai Sin nu i s-a recunoscut adevărata valoare a romanului *Quo vadis, Domine...* Unele din intervențiile critice mai mult decât răutăcioase arată că autorii lor nu au citit romanul. Desigur, scriitorul nu e învins, dar e mahnit. Deși, la Târgu-Mureș, consumatorii de timp liber, cum îi numești, s-au dovedit interesați de roman, devenind cititori inteligenți și corecți. Literatura va stagna poate prin neloialitatea criticii, dar merge înainte prin acești cititori inteligenți și corecți. Am prezentat cărți (eram împreună, Nicolae Băciut) la Reghin, Sighișoara, Iernut, Târnăveni, Sărmașu în săli arhipline. Autorii erau prestigioși prin biografia lor literară și umană. Cu tristețea că prea mult trebuie să fie scriitori pe cont propriu. Își scriu opera, o editează prin fonduri proprii, își asigură desfacerea cum pot. E marea pierdere, irecuperabilă, că instituțional valorile adevărate nu sunt promovate. M-aș încumeta să spun chiar că nu sunt *îngrijite*. O țară care nu are grijă de valorile spirituale se urâtește, neavând, de fapt, iubire.

NICOLAE BĂCIUȚ

Valentin Marica

poet, istoric literar, jurnalist,
editor, cadru didactic

Mureș conduce un cerc de jurnalism și un altul de învățare a limbii italiene, între anii 1973-1976.

A fost redactor al Radioteleviziunii Române, colaborator al Canalului Radio România Internațional, secretar literar la Teatrul Național din Târgu-Mureș, lector univ. la Academia de Artă Teatrală din Tg.Mureș și la Facultatea de Jurnalism a Universității „Dimitrie Cantemir”, consilier al Direcției pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Mureș, redactor al revistei „Târnava”, metodist al Casei Corpului Didactic din

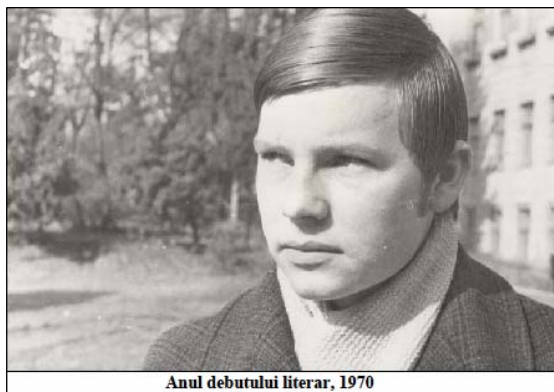
S-a născut în ziua de 9 decembrie 1949, în satul Zoreni, comuna Sânmihaiul de Câmpie, jud. Bistrița-Năsăud, al optulea din cei nouă copii ai părinților țărani, Lazăr și Maria.

A urmat Liceul „Samuil Micu” din Sărmașu-Mureș.

După absolvirea Facultății de Litere, specialitatea română-

italiană, a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj, 1972, a urmat cursurile Facultății de Filozofie, la aceeași universitate.

În 1972, Comisia de repartizare, la ordinul secției ideologice a Comitetului Central al PCR, îi anulează dosarul aprobat de rectoratul Universității pentru a rămâne asistent universitar. Este numit, prin ordin ministerial, profesor de limba și literatura română la Școala Generală nr.11 din Târgu-Mureș. A inițiat primul cenacul literar al copiilor din Târgu-Mureș, *Tricolorul*, în 1973. A publicat culegerea *Exerciții gramaticale structurale*, în 1975, împreună cu prof. Emilia Dobrean, lucrare prezentată și premiată la Facultatea de Litere din București, în cadrul Simpozionului Național de Limbă Română prezidat de acad. Ion Coteanu. În 1976 îi dedică poetei Alice Călugăru monografia *Tragicul unei vieți și al unei opere literare*. Prezintă comunicări științifice în cadrul Societății Filologilor din România, al cărei membru devine, despre Dimitrie Cantemir, Ion Slavici, Liviu Rebreanu, Tudor Arghezi, George Călinescu, lucrări consemnate în Anuarele Societății Filologilor. Ca profesor reprezintă județul Mureș la manifestări culturale naționale, precum *Ambasadorii prieteniei* sau Concursul Televiziunii Române, *Drum de glorie*. Debutază în emisiuni radio și de televiziune și în presa scrisă târgumureșeană. Își prezintă creațiile literare în *Atelier artistic radio*, citește în cenacul revistei „Vatra”, reprezintă județul Mureș la Festivalul Național de Poezie „Lira Covasnei” unde obține *Premiul special al Juriului*, împreună cu poeta Ana Maria Crișan. Publică în *Revista de pedagogie*. Inițiază un program de cercetare pe tema creativității didactice. La Palatul Copiilor din Târgu-

Anul debutului literar, 1970

Târgu-Mureș, membru fondator al Fundației „Octavian Goga” din Rășinari, membru fondator al Fundației Culturale „Romulus Guga”, profesor de limba italiană la Colegiul Național „Unirea” din Târgu-Mureș.

Este senior-editor la Societatea Română de Radiodifuziune, Studioul Regional de Radio Târgu-Mureș, colaborator permanent la Radio România Cultural, membru al Uniunii Scriitorilor din România, membru al Uniunii Ziariștilor Profesioniști, redactor-șef adjunct al revistei „Vatra veche”, secretar al Despărțământului Mureș al „Astrei”, președintele Fundației Culturale „Cezara”, directorul Editurii „Cezara Codruța Marica”, doctor în filologie și științele comunicării. Este inițiatorul manifestărilor culturale, *brand-uri* mureșene: *Tărâm de iubire*, *Cuvântul*, *Senior al Târgu-Mureșului*, *Festivalul Fanteziei*, *Amândoi, în aburul pâinii* și al concursurilor naționale de creativitate artistică: *Jocul de-a ziua cea bună* și *Vreme trece, vreme vine*. Editează la Radio Târgu-Mureș emisiunile : *Revista Radio de Cultură*, *Vitralii*, *Linia de contur*, *Carte radio de poezie*, *Dreptul la eternitate*, *Actualitatea culturală*, *Fonoteca de aur*, *Cina eternă*.

Este cetățean de onoare al Municipiului Târgu-Mureș și cetățean de onoare al comunei Sânmihaiul de Câmpie, jud. Bistrița-Năsăud.

A debutat, cu poezie, în revista „Cronica”, în 1970, prezentat de poetul Mihai Ursachi.

A publicat poezie, proză, studii de istorie literară, cronică literară în revistele *Vatra* (cu pseudonim), *Tribuna*, *Steaua*, *Transilvania*, *Poesis*, *Luceafărul*, *Mișcarea literară*, *Târnava*, *Cartier (Chișinău)*, *Astra blăjeană*, *Mesagerul literar și artistic*, *Vatra veche*, *Literatorul* etc. și în paginile culturale ale cotidianului *Cuvântul liber*.

Cărți publicate

Metanii, versuri, Editura *Cezara*, Tg.Mureș, 1996

Vecernii, versuri, Editura *Cezara*, Tg.Mureș, 1998

Laguna umbrei, versuri, Editura *Cezara*, Tg.Mureș, 1999

Secantă la ochiul mimozei, versuri, Editura *Cezara*, Tg.Mureș, 1999

Cruci în deșert, versuri, Editura *Veritas*, Tg.Mureș, 2000 (Marele Premiu la Concursul Național de Poezie „Ion Minulescu”).

Alluviuni-Alluvia, versuri, ediție bilingvă română-engleză, traducere de prof.univ.dr.Virgil Stanciu, Editura *Dacia*, Cluj, 2000 (Premiul Uniunii Scriitorilor)

Ziua canonului, versuri, Editura *Tipomur*, Tg.Mureș, 2001 (Premiul I la Festivalul Internațional „Lucian Blaga” de la Lancrăm-Sebeș-Alba-Iulia).

În naosul râului, versuri, Editura *Tipomur*, Tg.Mureș, 2002

Linia de contur, interviuri literare, Editura *Tipomur*, Tg.Mureș, 2002

Manuscrisul de jad, versuri, volum în format electronic, editat de *Radio Tg.Mureș*, Tg.Mureș, 2005

Mâini de alint, versuri pentru copii, *Casa de editură Mureș*, Tg.Mureș, 2005 (Premiul Uniunii Scriitorilor)

Schitul numelui, versuri, ediție bilingvă română-franceză, traduceri de Alexandre Luca și Anca Clitan, Editura *Ansid*, Tg.Mureș, 2005

Îndurarea amiezii, versuri, Editura *Nico*, Tg.Mureș, 2006 (Marele Premiu la Festivalul Național de Poezie Religioasă „Credo”, 2007)

Studii de istorie literară, exegeze, Editura *Nico*, Tg.Mureș, 2007

În apa Duhului (Reporter în Țara Sfântă), eseu, Editura *Nico*, Tg.Mureș, 2008 (Marele Premiu la Concursul Național de literatură „Romulus Guga”, 2009)

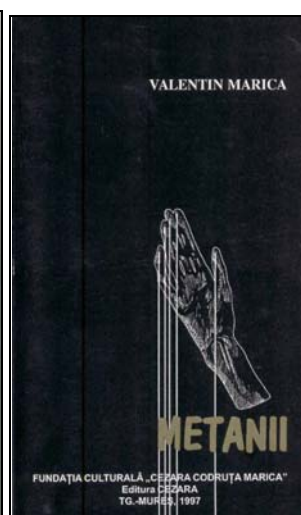
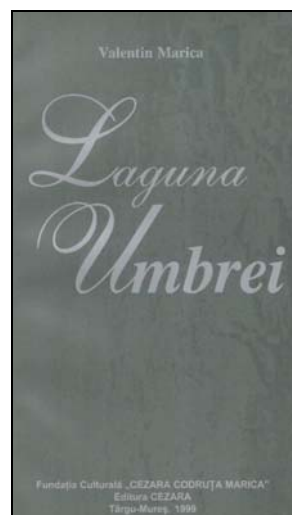
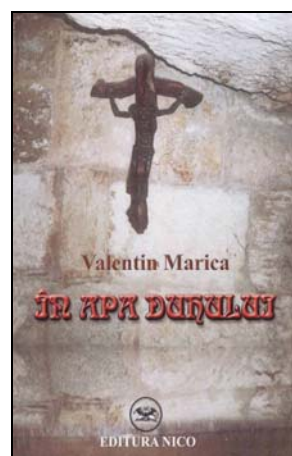
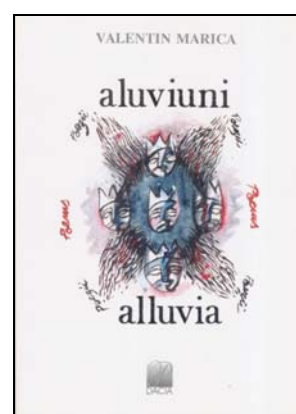
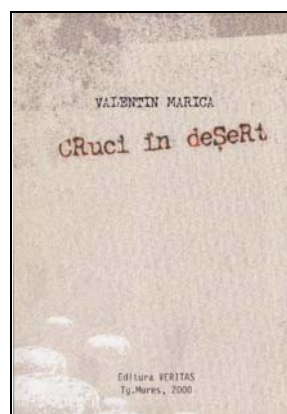
La fântâna îngerilor, versuri, Casa cărții de știință, Cluj, 2009

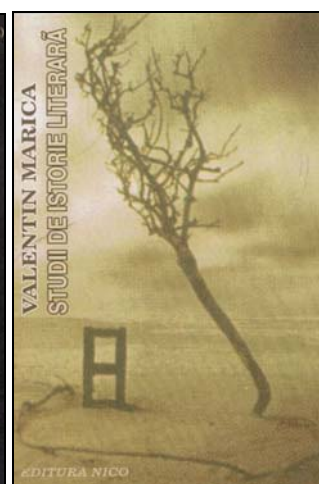
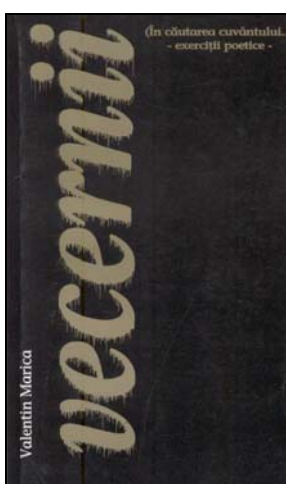
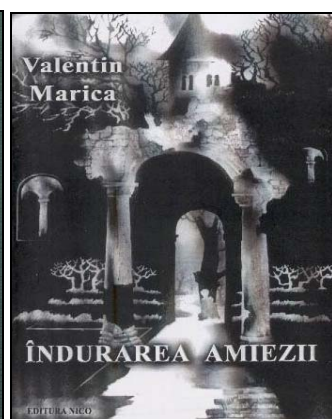
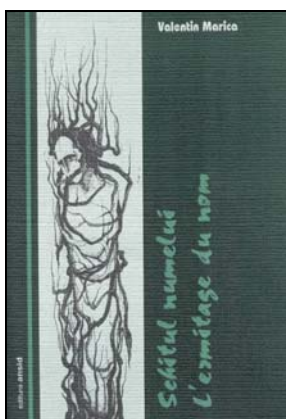
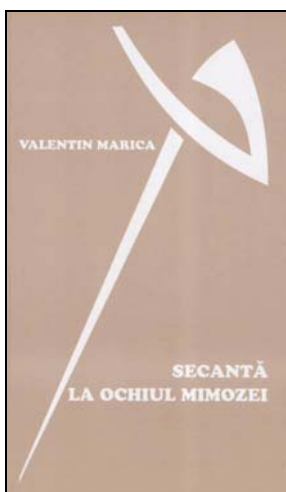
Nicolae Băciut – Cina din cuvânt, repere literare, Editura *Nico*, 2009

Conjugarea verdelui, publicistică, Editura *Nico*, 2009

Ceasornic de lut, poeme, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2009

Vânători de inefabil, interviuri literare Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2009

A îngrijit edițiile (selectiv)

Aron Cotruș, *Eminescu*, Târgu-Mureș, Fundația Culturală „Cezara”, 2000.

Corneliu L. Dragoman, *Bunăvestirea numelui. Octavian Goga în memoria rășinărenilor*, Târgu-Mureș, Fundația Culturală „Cezara”, 1998

Cosmina Maria Nan, *Psalmii arghezieni-psalmii davidieni*, Târgu-Mureș, Fundația Culturală „Cezara”, 2000.

Crucea- semn și simbol, o cercetare a etnologului Livia Rusu la Muzeul Etnografic din Reghin, Fundația Culturală „Cezara”, 2009.

Alb de duminică, Grigore Vieru în evocările scriitorilor din Târgu-Mureș, Editura „Cezara Codruța Marica”, 2009 etc.

Îngrijește, din 1996, seriile de carte ale Editurii *Cezara Codruța Marica* : *Prima verba*(debuturi), *Via lucis* (poezie), *Perpetuum* (proză și teatru) și *Exemplarium* (critică și istorie literară).

La Olimpiada Națională de Literatură Română, alături de Nicolae Băciut, Miorița Got, prof univ dr. Mircea Muthu, Lazăr Lădăriu, Răzvan Ducan și Maria Cernea

În antologii literare (selectiv)

Ceasul de flori, Editura Tipomur, Târgu-Mureș, 2001

Îmbălnzitorul de timp, antologie de poezie mureșeană de N.Băciut, Editura Tipomur, Tg.Mureș, 2003

Antologia poezilor ardeleni contemporani de Eugeniu Nistor și Iulian Boldea, Editura Ardealul, 2003

Trei decenii de poezie târgumureșeană de Kocsis Francisko și Ileana Sandu, antologie română-maghiară-engleză, Editura Monitorul Primăriei, Tg.Mureș, 2007

Cartea mea fermecată, antologie îngrijită de Irina Petraș, Uniunea Scriitorilor, Filiala Cluj, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2009.

Cu texte și studii în lucrări colective (selectiv)

Atheneum, Cluj-Napoca, 1970 (seria științe sociale)
Caiete teatrale, Târgu-Mureș, 22 septembrie 1985, 12 decembrie 1985,

4 iunie 1987, 14 iunie 1989.

Conferința Internațională Mass-Media în Europa de Est, Institutul European pentru Cooperare Cultural-Științifică, Iași, 1992

Manual de jurnalism cultural. Publicistica eminesciană, Editura Cerconsin, București, 2000 (coordonator Ana Maria Sireteanu).

Romulus Guga-Bărci în amurg, Editura Nico, Tg. Mureș, 2006 (coordonatori Mariana Cristescu și Nicolae Băciut).

Caietele Octavian Goga, vol. II, ediție îngrijită de prof. univ. dr. Ilie Guțan, Casa de Presă și Editură Tribuna, Sibiu, 2000.

Răsu-plânsu lui Nichita Stănescu, volumul I, ediție îngrijită de Laurian Stănescu, Târgu-Jiu, 2004.

Caietele Lucian Blaga, ediția a 17-a a Festivalului Internațional „Lucian Blaga”, Cluj-Napoca, 3-5 mai 2007.

Caietele Lucian Blaga, ediția a 18-a a Festivalului Internațional „Lucian Blaga”, Cluj-Napoca, 8-10 mai 2008.

Sangidava (2), studii și comunicări la Sesiunea Națională „Zilele Miron Cristea”, ediția a XI-a, Toplița Română, Editura Ardealul, Târgu-Mureș, 2008

Sangidava (3), studii și comunicări la Sesiunea Națională „Zilele Miron Cristea”, ediția a XII-a, Toplița Română, Editura Ardealul, Târgu-Mureș, 2009

Editura Astra Blaj-10 ani, ediție îngrijită de Silvia Pop, Editura Astra, Blaj, 2009.

Studii, eseuri, articole (în periodice), comunicări științifice (selectiv)

Lioara – un obicei bihorean din ciclul primăverii, în „Atheneum”, Cluj, 1970, p. 209-218 (Seria Științe Sociale)

Imaginea artistică în folclorul românesc, comunicare la Simpozionul Național de Folclor, Oradea, aprilie, 1972.

Dimitrie Cantemir, precursor al memorialisticii, în suplimentul „Viața Culturală”, SR, Târgu-Mureș, 27 octombrie 1973.

Valori literare în „Istoria ieroglică” de D. Cantemir, comunicare la Simpozionul Național „Tricentenarul Cantemir”, Târgu-Mureș, 23 octombrie 1973.

Tableta argheziană, comunicare la Simpozionul Național „Tudor Arghezi” organizat de Academia Română, Târgu-Mureș, 20-23 septembrie 1975.

Piese de lui A.P. Cehov citite în cheia comicului, în „Caiete teatrale”, II, 6 ani 1985.

Actualitatea clasicii, în „Caiete teatrale”, III, 22 septembrie 1985.

Motivul fortuna labilis în Havuzul de Paul Everac, în „Caiete teatrale”, Târgu-Mureș, 4 iunie 1987.

Expresivitatea cronicii dramatice eminesciene, comunicare la Sesiunea de comunicări științifice „Mihai Eminescu”, Târgu-Mureș, 14 iunie 1989.

Nu ucideți caii verzi, un spectacol de teatru interzis, în „Cuvântul liber”, 21 ianuarie 1990, p. 3.

Mihai Eminescu, umbra dulcilor dorinți, în „ETC”, Târgu-Mureș, An III, nr. 9 (275), 15 ianuarie 1991.

Diminuarea valorilor limbii literare prin cultism și brevilocvență în mass-media, comunicare la Prima Conferință Internațională Mass-media în Europa de Est, Iași, Institutul European, 18 iunie 1992.

Fântâni la Fântâna Albă în Bucovina de Nord, documentar în „ETC”, An II, nr. 11, 25 noiembrie 1994.

A doua Românie..., în „ETC”, An II, nr. 10 (19), 28 octombrie 1994.

Când iubirea devine înțelepciune, interviu cu acad. Alexandru Surdu, în „Literatură și artă”, An. VI, nr. 104 (1.204), 28 mai 1995.

Din hronicul unei vârste-Teodor Tanco, în „ETC”, 28 iulie 1995.

Deprecierea valorilor stilistice ale limbii române în presa cotidiană, comunicare la Sesiunea Anuală a Universității „Dimitrie Cantemir”, Târgu-Mureș, 31 mai 1996.

Reviste interbelice la Târgu-Mureș, comunicare la Simpozionul „Emil A. Dandea”, Târgu-Mureș, 17 august 1996.

Îmblânzirea antinomiilor în poezia lui Corneliu Nicolae Borzan, în „Gazeta Reghinului”, An IX, nr. 11 (94), 1998.

De aici se vede foarte departe, în „Hop”, revista Galei Tânărului Actor, Costinești, An I, nr. 4, 4 septembrie 1998.

Octavian Goga, poetul „istovit pe cale...”, comunicare la Centrul de Reuniune Academică al Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 22 ianuarie 1999, cu prilejul lansării volumului *Bunăvestirea numelui-O.Goga în memoria rășinărenilor*.

Teatrul lui Octavian Goga, comunicare la Zilele „O.Goga”, Miercurea Ciuc, 7 mai 1999, în cadrul Sesiunii Naționale de Comunicări „O.Goga în eternitate”.

Meșterul Manole de O.Goga, comunicare la Simpozionul „O.Goga”, ediția a III-a, Rășinari, 13-14 mai 1999.

Credința în valori, interviu cu acad. Mihai Cimpoi, în „Convorbiri la Cuvântul liber”, An XII, nr. 43 (2.675), 2 martie 2000.

Actualitatea lui Eminescu, în „Cuvântul liber”, An XII, nr.117 (2.749), 15 iunie 2000.

Imperiul de lumină la Statuia lui Mihai Eminescu de la Cernăuți, în „Univers cultural”, CL, 17 octombrie 2000.

Universalul Ananke în Meșterul Manole de O.Goga, comunicare la Sesiunea de Comunicări Științifice a Academiei de Artă Teatrală, Târgu-Mureș, 5 octombrie 2000.

Ut pictura poesis (documentar la Galeria „Szekely haz” din Budapesta), în „Cuvântul liber”, 17 iulie 2001.

Lungul drum al nopții către zi..., Sărbătoarea „Limba noastră cea română”, ediția a XII-a, Cernăuți 2001, în „Cuvântul liber”, 19 octombrie 2001.

Albă era biserica noastră, Ziua Poeziei la Chișinău, în „Cuvântul liber”, 23 octombrie 2001.

Aurel Filimon, consacrare și destin, comunicare la Simpozionul „Aurel Filimon”, Târgu-Mureș, 17 mai 2002.

Sfințenia cuvântului în poezia lui Timotei Cipariu, comunicare la Zilele „Timotei Cipariu”, Blaj-Pănade, 22 februarie 2003.

Cartea cea bună. Noblețea expresiei în poezia lui Nicolae Băciut, în „Cultură și artă”, CL, An XV, nr.37 (3.437), 22 februarie 2003, p.3.

Motivul literar al departelui, în „Astra blajeana”, An. VII, 1 (26), martie 2003.

Scrierea poetului cu sine însuși, comunicare

la Concursul de Creație Poetică prilejuit de împlinirea a 70 de ani de la nașterea poetului Nichita Stănescu, Târgu-Mureș, 31 martie 2003.

Teluric și celest în memorialistica lui Ion Vlasiu, comunicare la întâlnirea de la Lechința-Mureș, cu prilejul împlinirii a 95 de ani de la nașterea maestrului, 6 mai 2003.

Reghinul cultural.Fervoarea documentelor, în „Cuvântul liber”, 11 februarie 2003.

De-peiorativizarea conceptului de balcanism, sinteze pe marginea lucrării „Balcanismul literar românesc”, volumele I-III, de Mircea Muthu, Editura Dacia, 2002, în „Târnava”, An XII, nr.72-73-74 (1-2-3), 2003.

Lucian Blaga, poet tragic, comunicare la Târgul de carte „Gaudeamus”, Târgu-Mureș, ediția I, 7 mai 2003, la secțiunea *Ziua scriitorilor mureșeni*.

Sensuri fundamentale : drumul și casa, comunicare la Biblioteca „Petru Maior” din Reghin, 9 octombrie 2003.

Regăsit în Balcania, eseu despre criticul Mircea Muthu, în „Literatorul”, An I (serie nouă), nr. 4, 4 decembrie 2003, p.4-5.

O piesă de teatru uitată, Înviearea lui Ștefan cel Mare de N.Iorga, comunicare la Simpozionul „Ștefan cel Mare-500”, Muzeul Municipal Târnăveni, 5 mai 2004.

Entymeme ale thanatosului în lirica blagiană, comunicare la Sesiunea Națională „Lucian Blaga”, ediția a IV-a, Târgu-Mureș, 23-24 iulie 2004.

Vasile Netea și teaurizarea folclorului mureșean, comunicare la Simpozionul Național „Tradiție și continuitate cultural-istorică pe Valea Superioară a Mureșului, Deda, 5 martie 2005.

Dreptul la timp, O istorie aliteraturii române contemporane în interviuri de Nicolae Băciut, în „Cuvântul liber”, 28 aprilie 2005, p.5.

Opere incomplete. Conferința pe țară a Uniunii Scriitorilor, 17 iunie 2005, în „Cuvântul liber”, 21 iunie 2005.

Sunetul înalt al poeziei-Lazăr Lădăriu, în „Cuvântul liber”, 7 ianuarie 2006.

Soare și om.Pelerinaj în Serbia, în „Cuvântul liber”, 21 iunie 2006, p.5.
Portretul în alb. Poezia lui Nicolae Băciut, în „Cuvântul liber”, 17 ianuarie 2006.

O metaforă blagiană-umbra lumii, comunicare la Sesiunea Națională „Lucian Blaga”, ediția a VII-a, Târgu-Mureș, 20 iulie 2007.

Apoftegme ale suferinței umane în opera lui Ion Agârbiceanu și Pavel Dan, în „Mișcarea literară”, An VI, nr. 4 (24), 2007, p.89-98.

Veniți să ne vedem la față! Documentar Ion Vlasiu, în „Cuvântul liber”, 12 decembrie 2008, p. 8

Clujul literar, un fel de unitate a contrariilor, interviu cu Irina Petraș, în „Vatra veche”, An I, nr. 3, mai 2009, p.3-9.

Nu mă revolt împotriva neputinței care mă cuprinde, interviu cu Ștefan Augustin Doinaș, în „Vatra veche”, An. I, nr. 4, iunie 2009, p.3-8.

În amiaza locului, dialoguri la Lancrăm cu Dan Hăulică, Achim Mișu și Gheorghe Grigurcu, în „Vatra veche”, An I, nr. 4, iunie 2009, p.8-9.

Am fost contemporani cu Europa prin Școala ardeleană, interviu cu Adrian Marino, în „Vatra veche”, An I, nr. 5, iulie 2009, p.3-7.

Vasile Netea-biograf al patriarhului Miron Cristea, comunicare la Zilele „Miron Cristea”, Toplița Română, 18-20 iulie 2009.

Caracteristici stilistice în Patoralele lui Nicolae Colan,

comunicare la a XV-a ediție a Sesiunii Naționale de Comunicări Științifice „Istorie, Cultură și Civilizație în sud-estul Transilvaniei, Sfântu Gheorghe, 2-3 octombrie 2009.

Am încredere în literatura română, interviu cu Dumitru Chioaru, în „Vatra veche”, An I, nr. 10, 2009, p.7-10.

Crăișorul Horia și actul tragic al „rebeliei”, în „Mișcarea literară”, nr. 2 (30), 2009.

Cursuri universitare :

Genuri publicistice radio, curs la Facultatea de Jurnalistică a Universității Ecologice „Dimitrie Cantemir”, pentru anii de studiu II-III, 1994-1996.

Tipologia interviului, curs la Facultatea de Jurnalistică a Universității Ecologice „Dimitrie Cantemir”, Târgu-Mureș, anul al IV-lea de studiu, 1994-1995.

Istoria teatrului românesc, curs la Academia de Artă Teatrală, secția actorie, Târgu-Mureș, 1995-2000.

Noțiuni de teatrologie, curs la Academia de Artă Teatrală, Târgu-Mureș, secția regie, anii de studiu I-II-III, 1997-2000.

Tendințe avangardiste în teatrul contemporan, curs la Academia de Artă Teatrală, Târgu-Mureș, secția regie, anul al IV-lea de studiu, 1999-2000.

Referințe critice (selectiv)

Teodor Tanco, *Dicționar literar 1639-1997 al județului Bistrița-Năsăud*. Autori-Publicații-Societăți, Editura Virtus Romana Rediviva, Cluj-Napoca, 1998, p.210-211.

Marius Însurățelu, *Muzicalitate și concizie în „Vecernii”*, în „Cuvântul liber”, An XI, nr.6 (2.382), 12 ianuarie 1999.

Mariana Cristescu, *O carte superbă. Bunăvestirea numelui...*, în „Cuvântul liber”, 15 mai 1999.

Ana Maria Crișan, *Laguna umbrei-Valentin Marica*, în „Cuvântul liber”, An XI, nr. 109 (2.485), 5 iunie 1999, p.3.

Nicolae Băciut, *Religia din cuvânt*, în „Gazeta Reghinului”, An X, nr. 1 (96), 1999, p.3.

Dorina Drăghici Moraru, *O*

căutare a luminii, în „Grai românesc”, An II, nr.1 (5), 2000.

Nicolae Băciut, *Secantă la ochiul poeziei*, în „Univers cultural”, CL,7 decembrie 1999.

Aurel Sasu, *Dicționarul Biografic al Literaturii Române (M-Z)*, colecția Marile dicționare, Editura Paralela 45, Pitești, 2006, p.47-48.

Ana Cosma, *Scriitori români mureșeni*, Târgu-Mureș, 2000, p.83-84.

Ana Maria Crișan, *Înviere printre „Cruci în deșert”*, în „Recurs”, 23 aprilie 2001, p.17.

Titus Vîjeu, *Scripta manent*. Ghid biobibliografic al scriitorilor din Radio 1928-2004, Editura Casa Radio, București, 2004, p.189-190.

Nicolae Băciut, *O istorie a literaturii române contemporane în interviuri*, I, Editura Reîntregirea, Alba-Iulia, 2005, p.391-395.

Nicolae Băciut, *Mașina de scris*, Editura Nico, Târgu-Mureș, 2007, p.147-154.

Nicolae Băciut, *Valentin Marica. Studii de istorie literară*, în *Universul cultural*, CL, 6 martie 2007.

La Conferința Națională a Uniunii Scriitorilor, 2005

Mioara Kozak, *EgoGrafii. Exerciții de dicție pentru păstrarea iluziilor*, Editura Nico, 2006.

Mioara Kozak, *Îndurarea amiezii*, în *Cuvântul liber*, 28 februarie 2007.

Dorin Borda, Romeo Soare, *Galaxia valorilor*, Editura Ambasador, 2007.

Carmen Andraș, *Per crucea ad lucem*, în *Jurnalul de Mureș*, 11-18 ianuarie 2001, p.3

Victor Știr, *Miresmele Țării Sfinte*, în *Mesagerul*, 9 martie 2009, p.1-3.

Eugeniu Nistor, *Viața literară*. Pagină a Filialei Mureș a uniunii Scriitorilor, în *Cuvântul liber*, 27 ianuarie 2006.

Ion Ilie Mileșan, *În naosul râului*, în *Cuvântul liber*, 23 noiembrie 2002.

Cornel Moraru, *Laguna umbrei*, Radio România Cultural, 5 decembrie 1999 (prezentarea volumului la lansarea de la Biblioteca „Târgu-Mureș” din Chișinău).

Iulian Boldea, *Etic și poetic*, în *Cuvântul liber*, Tg.Mureș, An XI, nr.239 (2.615), 7 decembrie 1999, p.4

Laura Lazăr, *Metanii*, în *Steaua*, Cluj-Napoca, An XLIX, nr.11-12, 1998

Silvia Chirilă, *Mă prind de cuvânt...*, în *Revista română*, Iași, An VII, nr.3 (25), septembrie, 2001.

Florin Rogoian, *Laguna umbrei*, în *Steaua*, Cluj, nr.7-8, Anul LI, iulie- august 2000.

Mihai Sin, *Consacrarea unui poet*, în *Cuvântul liber* (Univers Cultural), Tg.Mureș, An XI, nr.239 (2.615), 7 decembrie 1999, p.4

Lazăr Lădăriu, *Zeu în sălașul secundeii*, în *Cuvântul liber*, 4 martie 2006, p.3

Romana Colceriu, *Valentin Marica-un poet care pipăie neastâmpărul cerului*, în *Cuvântul liber*, 28 decembrie 2007, p.6

Who's Who în România, ediție princeps, București, 2002, p.377

O temă poetică de mare dramatism în poezia lui Valentin Marica este cea a suferinței și penitenței, întreprinsă, o temă extrem de importantă pentru poezia acestui sfârșit de mileniu și pentru poezia mileniului următor, cum îndrăznesc să cred. Suferința și penitența nu pot fi deplin conștientizate și asumate decât prin abordarea lor ca valori ale creștinătății, ceea ce, din câte mi-am dat seama, Valentin Marica pare să fi înțeles cu adevărat.

Într-o vreme deloc prielnică pentru poezie, Secantă la ochiul mimozei, a patra plachetă de versuri a lui Valentin Marica (toate apărute în nici trei ani, dar rod al unor îndelungi și dramatice acumulări) vine să confirme și să consacre un poet. (Mihai Sin)

Valentin Marica este un poet special, un melancolic grav, extrem de modern ca scriitură (...)

Complexitatea versului, cu trimitere livrescă „bine temperată”, concentrat în esențe pure, dense, relevă în Secantă la ochiul mimozei un poet de maturitate, ancorat la bornele mileniului nou cu autoritatea profesionistului, cu finețea omului și a artistului creator de incontestabilă calitate, înfrânt uneori, dar niciodată învins. (Mariana Cristescu)

E limpede că Valentin Marica e un poet de structură orfică; versurile sale își extrag semnificațiile dintr-o nevoie tulburătoare de re-întemeiere a lumii, de răsturnare a unui univers demitizat prin resursele logosului mântuitor. Cuvântul devine vină și expiere, extaz și culpă nemotivată, în timp ce „ poemul nu are nicidecum început”, iar trupul „ieșit din scâncet își desenează repaosul...” (Iulian Boldea)

În poezia lui Valentin Marica verbul pare a-și găsi dimensiunea sacră de la începutul lumilor. Pentru că ea nu mai este zicere a sinelui în relație cu semenii, ci devine incantație, rugăciune, dialog (de data aceasta nefrustat) cu divinitatea (...) Majoritatea textelor sunt metafore ample, generate de analogii subtile, de asociații inedite, ce dovedesc o receptare deosebită a imaginii ca într-o încercare de instaurare a unei relații ontice unice sub privirea filtrată a unui fel de oeil surplombant starobinski. (Laura Lazăr)

Remarc consistența semantică și de ritm interior a versurilor, precum și afinitățile electiv ale acestora cu universurile lirice ale unor autori de anvergura lui Baudelaire, Blaga, Joyce sau Dostoievski.

Fără a fi în linia poeziei religioase, ilustrată de un Nichifor Crainic, să zicem, lirica lui Valentin Marica apelează la un „instrumentar” din aria sacrului. Evanghelie, Judecata de apoi, Teozofie, Rana îngerului din volumul Cruci în deșert sunt titluri care susțin „obsesiile” poetice ale lui Valentin Marica. Dincolo de un registru lingvistic potențator, viziunile poetice au coerența unui destin asumat : Țipă / mângâierea / în palmă / Niciun ochi nu sângerează / mirându-se / Cade cerul / oprindu-se în vuiet / Se luminează venele trupului / Ce pânză de păianjen / în mine...

Tensiunea poemelor, într-o sintaxă eliptică, e susținută mereu de rana deschisă a biograficului, de împăcarea cu sine, cu Dumnezeu. (Nicolae Băciut)

„Poezia lui Valentin Marica are acel ceva aparte din ascunsul care fascinează, după Jean Starobinski, ceva afla dincolo de vâlul Poppeeii, înaccesibil și accesibil în același timp, în funcție de percepția mentală, de suflet și de ochi(...). Valentin Marica ne uimește definitiv prin poemul Amiază fără Iisus:

Pâlpâie dunga de iarbă / dintre mâna mea dreaptă / și
mâna ta dreaptă / Pasăre-liră / piatra pajurei tulbură
ochii apei / Valul stins al poruncii / își schimbă
culoarea / Cuvântul nu mai duce nicăieri... „ (**Lazăr
Lădariu**)

După modelul marilor autori lirici dintotdeauna, Valentin Marica optează în Vecernii înecivoc pentru o relație cu divinul ce se realizează fără intermediari, într-un spațiu al reclusiunii active și al reculegerii dialogate, în care, de la început, însingurarea metaniei și puțina animație a vecerniei sunt preferate unei aglomerații a liturghiei, care, pentru poet, este aproape sinonimă cu obstrucționarea împărtășirii transcendenței : Unde să te cauți, Doamne? / Nu îmi mai dai muntele / să-l duc în brațe.../ Îngălbenește sarea sângelui. / Poate că te împiedici în neînduplecarea mea.../ Rugăciunea cea de pe urmă / trebuie să fie/ ca cea dintâi... / Și am uitat-o... (Marius Însurățelu)

„ Titlul acestei splendide plachete, În naosul râului, este menit să încline balanța dinspre „susurul remușcărilor” și „asfințitul care murmură” înspre „timpul care își schimbă forma forma/ în cânepiul lacrimii”; înspre panta rhei-ul care ne mai lasă fiecăruia răgazul unei rugăciuni (...) Fie ca individualitatea vocii poetului Valentin Marica să se contureze din ce în ce mai distinct în piesajul poeziei de azi, și de mâine!” (Ion Ilie Mileșan)

„Filonul religios, dureros de pregnant în poemele lui Valentin Marica, rămâne linia dreaptă din care se întrupează caderea luminii : Timpul / și-a pierdut degetul arătător / Răzimat / într-o scândură căzută din cruce / omul / numără / fulgerele cerului...” (Mioara Kozak)

„Și dacă mă întrebam în ce timp viețuiește sufletul scriitorului Valentin Marica, m-am surprins din nou uimită să descoper că POEZIA domnului Marica devine locul sfânt, un spațiu sfânt al smereniei, al închinării necondiționate, o absidă în care destinul poetic se împlinește în credință (...) Și poate că chiar aceasta este lecția tainică a desăvârșirii : a înțelege neastâmpărul cerului.” (Romana Colceriu)

De o rafinată eleganță, volumul Laguna umbrei se înscrie în nota lirică și „vestimentară” a primelor două : Metanii (1997) și Vecernii (1998). El inaugurează colecția Via lucis, explicitând, într-un fel, sintagma : Covulsia luminii ca o toacă bate...Traseul înclină spre ritual, străbătut de voalări balgiene și de religiozitate. Se desfășoară într-un univers naturist, rural, monahal, cu predispoziție spre surpirnzătoare sintagme :

gemandura zilei, genunchii cărării, tobogane de murmur, venele înserării. (Ana Maria Crișan)

Volumul Metanii este o punte între pământ și cer, între lacrimă și Dumnezeu. Fiecare poezie este o stare de suflet... (Magdalena Dorina Suciu)

În Laguna umbrei (...) deșertul prăfos al amintirilor e singura rouă ce alină rănilor de la picioarele celui ostenit și mut, aed condamnat la a nu putea grăi decât prin umbra, aproape iluzorie, a unor cuvinte ce nu mai sunt rostite, ci gravate pe urmele altor pași, acum absenți. Cuvântul, de altfel, își pierde în poeziile lui Valentin Marica în mare măsură puterea denominativă, se alterează ca semnificat. El e lăptos, e de abur, e în lanțuri, se pierde printre siluete de gheață sau se târăște pe nisipul din laguna umbrei. (...) Poetul nu-l mai poate folosi și, mut, va apela la reflexul (citește umbra) acestuia, la semnificat prin urmare. (Florin Rogojan)

„Luciditatea și fantezia, manifestate simultan în lirica lui Valentin Marica, generează un soi de viziune hiperbolizantă, un transfer de stări și de corelații între diferite noțiuni, toate în spirit supraréalist : Ochii se închid / sub pâlpăirea Carului Mic (...) Turnul bisericii / era o pietricică / pe care o purtam în buzunar / până când adormeam / în aburii presărați / de mâna mamei, în mijlocul mesei... „ (Silvia Chirilă)

„Valentin Marica este o figură singulară și foarte discretă. Modul de a fi al domniei sale, această discreție, este și în tonalitatea poetică. Discursul poetic este limpede, migălos șlefuit, cu mare economie de mijloace. Se simte influența lui Blaga, însă este mai atent la lingvisticitatea discursului, unul mai eterat. Valentin Marica nu merge pe forța plastică a cuvântului sau pe valoarea cuvântului în sine, dar scrie o poezie plină de substanță, dominantă fiind tema morții, a ispășirii. Dincolo de textul poetic ca atare mai este ceva, un ritual existențial care presupune ispășirea și o contemplare permanentă în cuvânt. Poetul chiar spune : „cuvântul mă face să fiu viu...” (Cornel Moraru)

În Schitul numelui, locul unde cuvântul devine poezie are binecuvântarea Cuvântului din iubirea Treimii...În spatele cuvântului stă de veghe autorul cu toată responsabilitatea gândului din ziua de mâine : Fără somnul crinului și legea stelei ce cade / cioplitorul în piatră îi greșeste zilei numele (Tâlcul crinului). (pr. Silviu Negruțiu)

„Universul său liric își trage substanța din metafizica subiectivă. Spiritualizat, universul

htonian aspiră la transcendența desăvârșită. Iar, în această „mare trecere”, poetul se regăsește la pragul dintre lumi, căutând febril cuvântul misterios care să-i deschidă calea spre absolut. Recunoaștem acea „tristețe metafizică” blagiană, acel sentiment al „rupturii ontologice”, devenită însă o experiență personală discretă, de o delicatețe filigranată.” (Carmen Andraș)

„În apa duhului reunește însemnările scriitorului dintr-o călătorie în Israel(...) Autorul are capacitatea de sugestie prin imagini, încât cititorul are percepția aproape fizică a locurilor din Țara Sfântă.

Secțiunea de poeme, scrise în același registru de sensibilitate, confirmă unitatea poetică a unui univers în care ființa creștină simte pregnant starea specială de organizare spirituală în jurul sfințeniei. Cităm, pentru frumusețe, poemul „Sub văzul Tău...” : Sub văzul Tău, văd iarba și polenul aerului.../ Îmi intră cerul în oase, sub văzul Tău.../ Acum știu unde e fructul oprit / și unde / se încarcă aripa cu catapeteasma surâsului / și unde / degetele se alungesc să atingă miezul Golgotei.” (Victor Știr)

„Este ceea ce se cheamă poezie frumoasă, topită în lumina copilăriei și decantată în lacrima fiului risipitor.” (Mihai Ursachi)

Premii pentru poezie, istorie literară și creație jurnalistică (selectiv)

Premiul I, Simpozionul Național de folclor, Cluj, 1970, pentru cercetarea Lioara-un obicei bihorean din ciclul primăverii.

Premiul Special al Juriului, Festivalul Național „Lira Covasnei”, Sf.Gheorghe, 1976.

Premiul pentru poezie al revistei „Ambasador”, 1998.

Premiul pentru modernitatea limbajului radio în emisiuni culturale, Galele Radio, București, 1998.

Premiul „Provocare jurnalistică”, Galele Radio, București, 1999.

Premiul pentru poezie al Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Mureș, pentru volumul Aluviuni, Tg.Mureș, 25 august 2001

Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Mureș, pentru volumul de versuri Mâini de alint (literatură pentru copii), Tg.Mureș, 15 decembrie 2006

Marele Premiu la Festivalul Național de Poezie „Ion Minulescu”, ediția a IX-a, Slatina 2000, pentru volumul Cruci în deșert.

Premiul pentru eseu al Uniunii Scriitorilor din România și al Revistei de filozofie și literatură „Țârnavă”, la Festivalul Național „Lucian Blaga”, ediția a IV-a, Tg.Mureș, 23 iulie 2004.

Premiul I pentru poezie și Premiul Ministerului Culturii și Cultelor la Festivalul Internațional „Lucian Blaga”, Lancrăm-Sebeș-Alba, 2001

Premiul pentru Înalt Profesionalism și Premiul pentru Cel mai bun Prezentator Radio la Festivalul Internațional al Emisiunilor de Radio și de Televiziune de la Ujgorod-Ucraina, edițiile 2000 și 2001.

Premiul Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Mureș, pe anul 2002, pentru emisiunile culturale radio.

Diploma de excelență pentru emisiunile culturale radio, la Festivalul Național de Poezie „Romulus Guga”, 2002.

Premiul Festivalului Național de Poezie Religioasă „Credo”, ediția a 3-a, Târgu-Mureș, 2003, pentru volumul Ziua canonului.

Marele Premiul al Festivalului Național de Poezie Religioasă „Credo”, 2007, pentru volumul Îndurarea amiezii.

Diploma Cetățean de onoare al culturii, revista „Ambasador”, 2007

Diploma de excelență a Primăriei Municipiului Blaj și a Despărțământului „Timotei Cipariu” al Astei pentru întreaga activitate.

Marele Premiul la Festivalul Național de Poezie Religioasă „Credo”, 2007, pentru volumul Îndurarea amiezii.

Diploma „Truditor la zestrea sufletului” a Fundației Înălțarea, Târgu-Mureș, 2 noiembrie 2008.

Diploma Colegiului Național „Unirea” pentru frumusețea, lumina, emoția și iubirea înveșmântării în gândul și cuvântul limbii române, Târgu-Mureș, 1 Decembrie 2008.

Diploma de merit pentru dăruire profesională și atașament față de valorile radioului public, Studioul Regional de Radio la 50 de ani de existență, 1 martie 2008.

Diploma de onoare a Bibliotecii „Petru Maior” din Reghin, pentru fructuoasă colaborare, 31 mai 2005.

Premiul al II- lea la Festivalul Internațional al Emisiunilor de Radio și de Televiziune de la Ujgorod-Ucraina, pentru eseu radiofonic Malul care nu se surpă, ediția a X-a, Ujgorod, 2008.

Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Cluj, mai 2009, la secțiunea literatură pentru copii, anul literar 2008.

Marele premiu la Festivalul Național de Literatură „Romulus Guga”, 2009, pentru volumul de eseuri În apa Duhului.

Tg.Mureș, B-dul Mareșal Ion Antonescu nr.13, Cod poștal 540089, telefon/ fax: 0265235702; 0744.705527, e-mail: valentin_marica@yahoo.it sau vmarica@radiomures.ro

STUDII DE ISTORIE LITERARĂ

Mihai Eminescu și „finea vecinicii”. Foaia scrisă a lui Euthanasius

Trauma ontologică a sufletului „nemângâiet” este sublimată în poezia eminesciană prin *dorul de moarte*; vis thanatic de reintegrare a omului în spațiul original și rugăciune pentru „vecinicul repaus”. Eliberarea sufletului „nemângâiet” din disoluția ontologică, accesarea ființei la absolut, reîntoarcerea „conștiinței pribegite”, cum o numea Ioana Em. Petrescu, în somnul morții, ca celebrare a lumii, trec prin *stadii de suferință*:

„Poate-oi uita durerea-mi și voi putea să mor”, cere poetul în *Rugăciunea unui dac*. Preambulul luminii, ce mărturisește despre viața trecută prin moarte, (la „finea vecinicii” moartea „e un caos de lumină” în poemul *La moartea lui Neamțu* sau, într-o imagine din *De-aș muri ori de-ai muri*, e lume „de soare”, de unde poetul poate trimite iubire), mai întâi e suferință irepresibilă, în enunțurile de chin ale *visului și rugului*. A trăi este „martiriu” spunea Mihai Eminescu în poemul citat, *La moartea lui Neamțu*. Valorile ordinii superioare, ale hypostasisului purității primordiale, lipsite de liniaritatea secundelor, se redobândesc prin suferință împinsă la limită, între *rugă și blestem*, între *vaiet și „nepăsare tristă”*, între *interogație și exclamație*, urmate de moarte. „Prin moarte se păstrează ordinea morală a lumii”, reflecta Johannes Volkelt. Autorul *Esteticii tragicului* făcea referire la ipostaza tragică a thanatosului, precedată întotdeauna de suferință. *Odă (în metru antic)* este oda suferinței, a ființei investite cu „destinul de pasăre Phoenix al existentului”. (1) Constatarea concludivă din versul-sentință „Nu credeam să-nvăț a muri vrodată...”, după cosumarea „gâlcevei înțeleptului cu lumea”, evocă moartea din *înlăuntrul* vieții. Acest vers-efigie despre „conversiunea vieții” (2) și moartea ca asimilare, adâncire a necunoscutului, definește coerența ființei, după ce în profunzimea conștiinței a avut loc iluminarea (*eidōs*) interioară revelatoare. Ființa decide ca strigătul suferinței să se decanteze în șoaptă, să fie *îndoială, cunoaștere și taină*. În „clipa cea repede / ce ni s-a dat...”, ființa poetului

știe, precum Sfântul Ioan Gură de Aur, că moartea e „mutare, nu peirzare” și învață să moară suferind, ascensional, de la ispită la lumină. În *construcția* Sfintei Tereza, care nu e arhitectonică, ci muzicală, credea Constantin Noica în *Extazul religios*, sufletul străbate șapte rânduri de încăperi spre marea lumină, acestea fiind tot atâtea trepte de suferință. (3) Cuvintele Sfintei Tereza, „mă sting de durere că nu mă sting încă”, pot însoți comentariul la dorul de moarte eminescian.

La statuia lui Mihai Eminescu – Târgu-Mureș

Suferința în solitudine, ca nesfârșită încercare, însoțește „geniul morții” eminescian și tragicul ființei cosmice: „De plânge Demiurgos, doar el aude plânsu-și.” Suferința devine „cale și capăt de drum totodată. Lucrarea neantului nu mai rămâne ascunsă ori nevăzută, ci vid și venin resimțite lăuntric.” (5) În omul singur, în suferința

prin care se caută pe sine, apreciază Eminescu, *o lume-și face încercarea*: „Când deodată tu răsăriși în cale-mi, / Suferința tu, ...” În suferință se naște ceea ce Nichita Stănescu numea *hemografia*, scrierea omului cu sine însuși.

La răsărirea lumii temporale, ființa cade din unitatea apolinică în dionisiac, din visare („Ochii mei nălțam visători...”) în neliniște, suferință, imprecăție („Piară-mi ochii tulburători din cale...”). Poetul percepe amenințarea timpului *atomizat* (6), un timp declinant, „de solstițiu”, cum îl numește Ioana Em. Petrescu, cu sentimentul că ar locui într-o lume „ce pe nesimțite cade”. Eul poetic în starea acută de frustrare ontologică încearcă eufemizarea curgerii demonice a timpului printr-o „stare măreață a sufletului”. Suferința ieșirii din *manta* tinereții și înveșmântarea în *haina* otrăvită a lui Hercule este privegheată de simbolul mitologic al păsării Phoenix, cu funcție soteriologică, speranță a renașterii timpului primordial: „Pot să mai renviu luminos din el ca / pasărea Phoenix ?” *Arderea de viu* este marca-hiperbolă a destinului poetului, a suferinței, devenite durerea de oriunde și de oricând. În *Eminescu se credea Eminescu*, Ileana Mălăncioiu îl vede pe poetul *Odei* depășind spațiul și timpul în care a apărut, participând la viabilitatea marelui mit al sacrificiului suprem „asumat în mod conștient în numele divinei iluzii”. (7) *Arderea de viu* a poetului este aidoma răstignirii pe cruce a lui Hristos. Chinul arderii, înveninarea, vaietul, mistuirea în propriul vis, rugul și flăcările, ce nu pot fi stinse „cu toate apele mării”, toate trepte inițiatice, își găsesc

corespondentul imagistic în versul lui Vasile Voiculescu din poemul *În grădina Ghetsemani* : „Curgeau sudori de sânge pe chipu-i alb ca varul” sau în *Evanghelia după Matei*: „Au împletit o cunună de spini, pe care i-au pus-o pe cap și i-au pus o trestie în mâna dreaptă (27.29)... i-au dat să bea vin amestecat cu fiere.” (27.34) Precum Hristos, cu trupul pironit pe crucea infamiei, poetul îndură suferința fizică („Pe-al meu propriu rug...”) și spirituală („De-al meu propriu vis...”), căutând nădejdea în deznădejde: „Pot să mai renviu luminos...?” *Oda* devine o rugăciune de mântuire în propoziția critică a Ioanei Em. Petrescu din sinteza *Eminescu – modele cosmologice și viziune poetică*, „care nu mai păstrează nici o caracteristică romantică de erou sau poet, a celui care reprezintă, pur și simplu, o imagine, prin nimic excepțională, a condiției umane (...) Eroul liric al acestei ode-rugăciune nu mai e nici Napoleon Cezarul, nici Poetul (...), ci expresia pură a condiției umane.” Odiha refuzată lui Hyperion poate fi recuperată prin „reîntoarcerea în sine”, prin moarte. Viața „care suportă moartea și se păstrează în ea este viața spiritului”, reflectează Heghel în *Fenomenologia spiritului*. Prin suferința deznădăjduită (spre a fi autentică suferința se cuvine a fi deznădăjduită) (8), poetul invocă reconcilierea cu *legea sinelui* : „Ca să pot muri liniștit, pe mine / Mie redă-mă !” Eroii tragici, prin suferința ispășitoare, se reconciliază cu legea sinelui și Învierea lui Lazăr. (9) Abia desprins de netemeinicia lumii, în transcendența absolută, omul se află în relația privilegiată cu ființa însăși. Prin moarte se pierde existența factică, fenomenul, nu ființa, care astfel devine conștientă cu adevărat: „Dacă nu ar fi dispariție, aș fi, ca ființă, infinit, și nu aș exista” - afirma Karl Jaspers .

În măsura în care ființa tinde spre desăvârșire, ea tinde spre moarte.(10) Rupt din starea de cumpănire în care-l așezase Dumnezeu, trăind sub semnul dezechilibrului, omul aspiră către o unitate superioară –*ekstasis*-ul –(11) și va redobândi, prin *trepte* ale suferinței, unitatea armoniilor ; *cumpăna* ce ține lumea între viață și moarte: „Pe căi bătute-adeșea vrea mintea să mă poarte, / S-asămăn între-olaltă viață și cu moarte; / Ci cumpăna gândirii-mi și azi nu se mai schimbă, / Căci între amândouă stă neclintita limbă.”(12) În prezentul etern al acestor versuri, criticul Mircea Muthu descifrează raporturi tensionale între *viață, moarte, somn (cumpăna) și gândire*. Dacă primii doi termeni trimit la polaritățile ontologice, la antinomiile dintotdeauna ale omului, cel de-al treilea, *somnul*, semnifică echilibrarea primelor două „atât de fragilă, de iluzorie chiar, de vreme ce asocierea extincției cu somnul e o constantă în cultura noastră literară (cu excepția, totuși, a lui

Bacovia), ea prelungind în plin secol XX un tipar arhaic preluat de altfel din textul mioritic.” (13)

După ce caută izvoare în *Miorița* și *Meșterul Manole*, eminescologul Lucian Boz (14) descoperă, pe linia eminescologiei ființiale, dominantă universului eminescian în *sentimentul morții*: „Moartea a fost pentru Eminescu pârgă care a mișcat întreaga simțire.” La fel, George Călinescu stabilește limitele între care pendulează structural opera lui Mihai Eminescu: *sentimentul nașterii și sentimentul morții*. Aprecierea călinesciană cuprinde și observația privitoare la „mișcarea somnolentă” a existenței din opera eminesciană, cea care „capătă cel puțin forma tipică a visului”, și, continuă aserțiunea criticului, „locul visului e somnul”, iar somnul e „început de extincție a conștiinței”. Comentariul călinescian este preluat și nuanțat de Ion Negoitescu, pentru care (v.*Poezia lui Eminescu*) „acest început de extincție a conștiinței” este trezirea la starea ce-i conferă eului acces la original și esențialitate, la absolut: „o altă trezie, mai grea, mai originală, în care sufletul își recâștigă unanima substanță.” Prin visul-somn, eul își regăsește libertatea și forța demiurgică, ființa redobândește „starea pierdută de *farmec*”, universul redevine muzical, asemănător lumilor organice în modelul cosmologic platonician. Comunicarea dintre uman și transcendent compensează alienarea provocată de timpul istoric, prin refacerea orizontului mitic în care ființa se simte în plenitudinea sa. Timpul nu mai intră sub semnul solstițiului (crizele istorice înscrise de Eminescu în *Memento mori* stau sub semnul „punctului de solstițiu”, ca ruptură tragică în raport cu timpul echinoxial), ci e timp cosmic, rotitor și rostitor, un timp al cumpenei, „pe care imaginația îl aseamănă calotei sferice a universului platonician, ale cărei puncte sunt, toate, echidistante față de propriu-i centru.” În *Eminescu-modele cosmologice și viziune poetică*, Ioana Em. Petrescu delimitează un timp al echilibrului etern, timpul cosmic sau *echinoxial* și un timp al degradării și stagnării, care își pierde caracterul cosmic, sub semnul *solstițiului* . (15)

Conjugând finalul *Odei (în metru antic)* cu paginile de exegeză amintite, apreciem că exprimă ipostaza ființei în plenitudinea ei, în bătaia cosmică a purității extatice. Eul jonctionează cu starea ce-i conferă acces la esențialitate, după stadiile de suferință cuprinse în blestem și rugăciune, apoi în iradierea tainei. Ultimul vers al *Odei...*, în care toate celelalte versuri își propagă suspinul tragic, aforistic, e versul *învingătorului*, al celui care a supraviețuit, cum mărturisește Nichita Stănescu în *Fiziologia poeziei*, „căci cea mai rezistentă parte a biologiei umane sunt cuvintele; prin ele insul capătă nemurire.” Scria Eminescu: „Numai poetul(...) / Trece peste nemărginirea timpului: / În ramurile gândului, / În sfintele luni, / Unde pasări ca el / Se-

ntrec în cântări”. (16) Incheierea *Odei*... își găsește similitudinea de expresivitate, după opinia noastră, în poemul *De profundis* al lui Vasile Voiculescu: „Întregește-mă (s.n.) și întregește-te, Doamne, iar cu mine.”

Noua lectură a *Odei*...se încarcă în ideatica dimensiunii românești a existenței, a sentimentului românesc al ființei, ilustrând *tragicul stenic* al literaturii române, suferința ispășitoare și moartea ca soluție tragică a eliberării din suferință. „Prin idealurile născute din durere, eul își depășește tragismul mai biruitor decât idealurile rezultate dintr-un eu liniștit.” (17) *Odă (în metru antic)* este poemul întregirii ființei (iluminată interior, căci launtric are loc desfășurarea tragică) prin suferință și moarte, ceea ce nu contrazice diversele interpretări critice, acumulate în lungul timp exegetic eminescian: „Uluitoarea odă, plăsmuită în contururi de severă frumusețe, exprimă cu fervoarea unui limbaj inițiativ drama *dorului* sau a erosului, adică a patimii. Febră a absolutului – fie că se numește imortalitatea iubirii sau imortalitatea gloriei – care se hrănește din însăși disperarea ei și devine devoratoare, împiedicându-te – acea idee devenită foc – până și să mori: acesta este motivul pentru care (...) oda a putut să exprime inițial drama unui erou căzut – Napoleon – și mai târziu pe aceea, personală, a poetului neînțeleș.”(18)

„Nu credeam să-nvăț a muri vrodată” este definiția morții ca trecere într-o altă durată, ca expansiune cosmică (sufletul „se suie”) (19), dintr-o „știință a morții” eminesciană .

* * *

Insula lui Euthanasius, locul în care Ieronim și Cezara ating absolutul, este un imperiu al cărților, „toate alese”, emanând în mintea celui ce le moștenește o lume de cugetări și analogii. Ieronim devine pe insulă „împărat al raiului”, sub „torentul curgător”, văzând „cărți vechi și scrieri multe” rămase de la sihastrul care murise „printr-o adormire lentă” (după George Călinescu, „beție de regenerare”) (20) și-i găsește sihastrului testamentul, *uneltele învățării*, între care dalta (peștera găsită pe insulă era sculptată) și *foaia scrisă*: „Simt că măduva mea devine pământ, că sângele meu e înghețat și fără cuprins ca apă, că ochii mei abia mai reflectează lumea –n care trăiesc. Mă sting. Și nu rămâne decât urcioul de lut, în care au ars lumina unei vieți bogate. Mă voi așeza sub cascada unui pârâu; liane și flori de apă să încunjure cu vegetația lor corpul meu și să-mi strățese părul și barba cu firele lor ... și-n palmele-mi întoarse spre izvorul etern al vieții, „soarele”, viespii să-și zidească fagurii, cetatea lor de ceară. Râul curgând în veci proaspăt să mă dizolve și să mă unească cu întregul naturei, dar să mă ferească de putrejunе. Astfel,

cadavrul meu va sta ani întregi sub torentul curgător, ca un bătrân rege din basme, adormit pe sute de ani într-o insulă fermecată.” (21) Foaia lui Euthanasius, prin care își leapădă „haina deșertăciunei”, incripționează presentimentul morții, „ora mântuirii”, și devine, testamentar, *rună*. Visul morții, „vis al neființei”, este numit *rună* în fragmentul *Moarte* din postume (v. comentariul lui George Călinescu în primul volum al *Operei lui Mihai Eminescu*). Trecherile lui Euthanasius în lumea de dincolo și a lui Ieronim spre insulă au loc *plutind* (unduind). Sub măreția cerului, Ieronim „plutit în josul râului”, apoi „adormi adânc”, fiind, în armonia cosmică „un grăunte plutitor pe aria nemărginită a apelor.” Aceeași stare de plutire („Ca să pot muri liniștit...”) o anticipează Euthanasius: „Știi că n-am să simt c-am să mor. Va fi o trecere molcomă și firească, de care nu mă tem. Voi adormi ...” (22) Incipitul nuvelei, prin descrierea nașterii unei noi zile, („ Marea-și întindea nesfârșita-i albăstrime, soarele se ridica încet în seninătatea adânc-albastră a cerului...”) (23) prefigurează *începutul de lume*, moartea ca intrare în ordinea și armonia universală, în formulele statornice ale purității originare, prin veșnicul *a dormi*. Rezonanțele poeziei eminesciene, invocându-le, ne amplifică sugestiv comentariul. Dilatarea ritmului teluric din poemul *O, mamă...*, („Mereu se vor tot bate...” ; „Mereu va crește umbra-i...” ; „Mereu va plânge apa...”) e sublimată cosmic, în unduirea veșnicului *a dormi* („...tu vei dormi mereu” ; „...eu voi dormi mereu” ; „...noi vom dormi mereu”).

A învăța să mori este la Eminescu exercițiul celui care se leapădă de întruparea fenomenală supusă degradării, căutând starea veșnică, de *archaeu*, proiectată în viziunea tragică asupra existenței. Sărmanul Dionis poartă soarta tragică a geniului, *amabilis insania* de care vorbea Horațiu, fiindcă: „...în lumea cea comună a visa e un pericol, / Căci de ai cumva iluzii, ești pierdut și ești ridicu.” Ruben îi dă Sărmanului Dionis învățături despre ce este trecător și ce este veșnic, acestea putând fi rezumate prin versul din *Memento mori*: „Căci eternă-i numai moartea, ce-i viață-i trecător.” Opera lui Mihai Eminescu probează dialogul inițiativ despre viață și moarte dintre *învățat și neînvățat*. Între „un membru gros de la primărie” sau un „subcomisar de poliție” și „semințele de lumină”, învățații cuvântului, ce întreabă mereu *quid novissimi*, între „ochii de porc ai susînțelesului membru” și privirea adâncă a înțeleptului de la Königsberg (Kant), sunt deosebiri de înțelegere a vieții și a morții. Pentru omul obișnuit, neînvățatul, viața și moartea sunt un inventar de taxe: „Viața are pentru el înșămănătate numai întrucât se percepe taxa pentru înscrierea în condicele stării civile, moartea întrucât se percepe o taxă pentru îngropăciune și întrucât se adaogă cu

unul numărul născuților și al morților.” (24) Învățatul propovăduiește *povestea*; „poate că povestea este partea cea mai frumoasă a vieții omenești”, îi spune bătrânul interlocutorului din crâșma Corabia lui Noe. Omul se naște și moare în poveste, prin ea trăiește și în viața altor oameni, își amestecă visurile și gândurile cu ale lor, acele visuri și gânduri în care trăiește *Archaeus*, eternul. Pentru învățat, omul este o întrebare a spiritului universului, cosmică sau neroadă, plină de-nțeles sau deșartă, este ființă indestructibilă. În *Archaeus* Eminescu detaliază: „...ființa în om e nemuritoare. E unul și același punctum saliens, care apare în mii de oameni, dezbrăcat de timp și spațiu, întreg și nedespărțit, mișcă cojile, le mână una-n spre alta, le părăsește, formează altele nouă, pe când carnea zugrăviturilor sale apare ca o materie, ca

un Abrasver al formelor care face o călătorie, ce pare vecinică... În fiecare om se-ncearcă spiritul universului, se opintește din nou, răsare ca o nouă rază din aceeași apă, oarecum un nou asalt spre ceruri...” Ideea despre ființa nemărginită și eternă apare și în pagina manuscrisului 2255, *Despre nemurirea sufletului și-a formei individuale*, în care Eminescu mărturisește: „A nu fi fost niciodată este singura formă a neexistenței. Cine există, există și va exista întotdeauna, de nu în faptă, doar ca posibilitate și posibilitatea neavând în eternitatea timpului nici un înțeles este existența chiar.” Eminescu folosește termeni din „proba ontologică” a Sfântului Anselm, reluată de Leibniz, în virtutea căreia pentru ființa eternă posibilitatea înseamnă realitate, întrucât esența divinității implică existența. Ca mutare într-o altă durată, moartea, la Eminescu, este „repausul” suferinței și *adâncirea* ființei. Cu versurile : „Moartea vindec-orice rană, / Dând la patime repaus” își încheie Eminescu poemul *Foaia veștedă* (după N. Lenau), după cum versul final al poemului *Trecut-au anii...*, „Iar timpul crește-n urma mea...mă-ntunec!” exprimă „căderea înăuntru”, *adâncirea*. Lumea e conținută în spirit, dacă acesta e destul de adânc, ca s-o poată absorbi, și ia înfățișarea locuirii ei în această adâncime: „Absorbită în spirit, lumea devine un plin continuu, o adâncire a recunoașterii de sine a spiritului.” (25) Nu doar *povestea* în *Archaeus* sau *cartea* în *Sărmanul Dionis* și *Cezara* sunt indicii de valorizare a morții

pentru cel inițiat, ci și *adâncimea* ființei. „Când voi ajunge să pricep adâncimea ta...”, scria Eminescu în *Sărmanul Dionis*.

A ști să mori înseamnă a înfăptui o ierarhie a valorilor. *Socrate știe să moară*, (vorbit și de starea de veghe, cuprinsă în emblematicul „Și de-o fi să mor...”), propovăduind înțelepciunea, la fel *Isus știe să moară* întru Înviere, conștiința tragică a morții fiind cea care descătușează spiritualul și luciditatea ființei. În dialogurile socratice sau, cum

La Ipotești

mai sunt numite, „de tinerețe”, Platon, detaliind tema destinului uman, intuiește în fiecare om o voce lăuntrică (poate fi reflex al Oracolului din Delhi) care îi reamintește acestuia că poartă în el înțelepciunea dătătoare de „bune nădejdi” față de moarte. Osândit la moarte de bărbatii Athenei, Socrate li se adresează în numele

autenticității ființei; viață sau moarte, dar dreptate, virtute, respingerea înșelătoriei și a violenței. Dialogul *Apărarea lui Socrate* scris de Platon după condamnarea lui Socrate, în 399 î.e.n., pledează pentru valorile vieții care devin și valori ale morții: „pentru omul drept nimic nu este rău, nici în viață, nici după ce moare.” (26) Judecătorilor li se adresează testamentar, invocând virtutea într-o ierarhie a valorilor: „... pe copiii mei, când vor crește, să-i pedepșiți, oameni buni și să le pricinuiți aceeași mahnire pe care v-am pricinuit-o eu vouă, ori de câte ori veți găsi că ei se îngrijesc fie de averi, fie de altele, mai mult ca de virtute; și să-i certați cum v-am certat eu...” Pentru Socrate cucuta morții nu e dureroasă, conștiința îi este împăcată, li se adresează olimpien ucenicilor, propovăduitor ca în *Viețile Sfinților*: „Eu acum trăiesc acele clipe când sufletul omului poate, mai mult ca oricând, să propovăduiască.” Socrate e înțeleptul („să cercetez și să iscodesc”) care nu exclude alternativa în evaluarea morții: ca nimicire, „a nu fi de loc” sau ca schimbare, „a fi în alt loc”. Înțelepciunea îl face să vadă ființa, prin moarte, „în alt loc”, având viziunea întâlnirii cu mari spirite, alături de care își va așeza suferința (a se lua în considerare această mărturisire, dorința de a-și așeza suferința alături de suferințele altora, edificatoare pentru eul biografic neocolit, la un moment dat, de suferință), numindu-i pe Minos, Radamante, Orfeu, Hesiod, Homer, Palamede, Aias, Telamon. Moartea lui Socrate este zeiască în opinia

lui Nicolae Steinhardt (27), opusă morții lui Cristos, în aceeași opinie a monahului, o moarte „kafkiană”, în umilință, insultă și durere. Monahul de la Rohia preia dihotomia *moartea lui Socrate - moartea lui Cristos* din dizertațiile lui Karl Jaspers cuprinse în *Oameni de însemnătate crucială*, fără a menționa sursa bibliografică. Cristos moare în chinuri, cu trupul pironit, frânt, între doi tâlhari, întrebându-l, deznădăjduit, pe Dumnezeu-Tatăl, de ce l-a părăsit. Socrate filozofează, iterează convingeri care l-au făcut vrednic de-a lungul vieții, își consolează ucenicii cu elevație. Moartea lui e măreață, pe când Cristos e muritorul de rând, singur și ocărât, e *inocența pedepsită*, aceasta definind, în concepția lui Jean-Marie Domenach, tragicul. (28) Măreția morții lui este suferința și deznădejdea, iar tragicul morții sale e jertfa, înfruntarea, ființa divizată, ca în poemul lui Vasile Voiculescu *În grădina Ghetsimani* din volumul „Pârgă”, 1921. Isus îndură supliciiul sorții, („Isus lupta cu soarta și nu primea paharul...”), suferința deznădăjduită a naturii sale teandrice. *Om* („căzut pe brânci în iarbă...”) și *Dumnezeu* („sudori de sânge pe chipu-i alb ca varul”) luptă cu limita, cu neputințele care întârzie doborârea păcatului, a întinericului, biruirea morții prin vocația sacrificială. Poetul exprimă amplificarea durerii neîntrerupte a crucificării prin sintagme ale reclusiunii: „căzut pe brânci”, „se-mpotriva într-una”, „amarica-i strigare”, „stârnea în slăvi furtuna”, „o mână ne-ndurată”, „grozava cupă”, „sete uriașă”, „infama băutură”, „fâlcile-nclăștându-și”, „ultima putere”. Pe crucea infamiei, Isus îndură hiperbola suferinței fizice și spirituale, până la dezagregare: „Și-o sete uriașă stă *sufletul să-i rupă*” (s.n.). În înclăștarea teandrică, a purității și păcatului, a sufletului și trupului, se prevestește măreția sacrificială, prin zorii ekstasis-ului: „În apa ei verzuie jucau sterlici de miere / Și sub veninul groaznic simțea că e dulceață .../ Dar fâlcile-nclăștându-și, cu ultima putere / Bătându-se cu moartea, uitase de viață.” Suferința trăită până la capăt, arderea de viu, damnarea duc, incandescent, la despărțirea sorții divine a lui Isus de soarta pământească, insuflându-i acesteia din urmă *hristologicul*. În *Sensul creației*, Nikolai Berdiaev observă cum fiecare chip uman, prin Cristos, sălășluiește nu doar în lumea fapturilor, ci și în divinitate. Moartea lui Cristos reface „genealogia pierdută a omului” și restaurează dreptul său la originea divină și la destinația divină. Umanitatea lui Cristos înseamnă divinitatea omului, taina privind natura lui divină, hristologia și, mai departe, *starea neprihănită* a omului. În poemul lui Vasile Voiculescu teluricul rămâne sub povara păcatului („Și uliile de seară dau roate după pradă”), pe când destinul divin („Treceau bătaii de aripi prin vraștea grădinii”) deschide cale absolutului, ca Isus, prin

slava morții sale, să se scufunde și mai mult în Dumnezeu, „nu în împuținarea existenței, ci în îmbogățirea ei”. (29) Metafora „bătaii de aripi prin vraștea grădinii” sugerează și misterul morții, taina întrupării cu adevărat a Fiului lui Dumnezeu ca om, zvârcolindu-se în suferință, dar înlocuind suferința, cu *starea neprihănită*, cu *ordinea* care îl face pe om *să fie* alături de Dumnezeu. Astfel, crucea e *tristă* și în același timp *sublimă*, cum apreciază Ernest Bernea în *Crist și condiția umană*.

Ordinea instituită prin moartea pe cruce a lui Cristos se citește nu doar în misterul mântuirii, ci și în cel al creației. Cunoscându-se hristologic, ființa perpetuează geneza. Într-un alt poem, intitulat *Dudul*, Vasile Voiculescu își dezvăluie filiația demiurgică: „Cu rădăcina caut un paradis în iad.” Pentru a-și apropia revelația creației, poetul, în versurile poemului intitulat *Nebunul*, se reîntoarce la Cristos al răstignirii, al jertfei și ispășirii: „Tu să-mi fii zbuciumul, chinul, furtuna, pierzarea / Nu numai lumina, / Ci tu primejdia, tu bezna, tu cazna, tu vina, / Tu ispita, tu răutatea, tu tot păcatul.”

Prin *crucea* cuvântului, prin actul poetic sacrificial instaurator de *ordine* (după chipul și asemănarea crucii lui Cristos), cel ce inventa *hemografia*, Nichita Stănescu, se eliberează de durerea existențială și trauma dihotomiilor universului. În *Epica magna* (1978) și în *Noduri și semne* (1982), martiriul lui Cristos înlocuiește „plângerea și dezvinovățirea patetică a lui Iov împotriva destinului inexplicabil cu asumarea gravă de către eu a vinei tragice de a dori să fie el însuși ieșind din cursul firesc al lucrurilor. El conferă astfel sens suferinței existențiale, opunând fatalității oarbe a sorții libera sa hotărâre de a determina ordinea lucrurilor.” (30) Poetul instaurează ordinea sinelui, pentru a fi „ceea ce este”, pentru a înlătura haosul, demonia și rătăcirea ființei. „Limita trupească” este obstacol în calea exprimării ordinii: „Centrul atomului mă doare, / și coasta cea care mă ține / îndepărtat prin limita trupească / de trupurile celelalte, și divine.” (31) Scriindu-se pe sine, în textul *cunoașterii luciferice*, poetul repetă și amplifică actul propriei nașteri, ca pe o nouă revelare a destinului: „Sar cojile negre deodată / și iată-mă, iarăși, suav, închis într-un ou mult mai mare, clocit de-o idee mai mare, / gălbenuș jumătate, pasăre jumătate, / într-un joc cu pași pe furate. / Ou mare! Silabă răcnită / într-o *perpetuă* creștere smulsă / fără tavan stalactită / sedusă / (...) Dintr-un ou într-unul mai mare / la *nesfârșit* te naști, nezburață aripă.” (s.n.) (32) Eul poetic, în scrierea hemografică, profilează rolul de ordonator al lumilor, de pregătire a lumii de dincolo („ceea ce va fi”) în lumea de aici („ceea ce se află”), prin conjuncția *zborului* („Trăiesc în numele păsărilor, / dar mai ales în numele zborului. / Cred că am aripi,

dar ele / nu se văd. Totul pentru zbor. / Totul, / pentru a rezema ceea ce se află / de ceea ce va fi”) (33) și percepția coexistenței viață-moarte („nici o moarte nu rămâne neîmpodobită / de o naștere”). (34) Ordinea sinelui va înlocui, fără tăgadă, lungul exil al poetului printre semnele destrămării, pe tărâmul Hiperboreei. În acest loc al poeticului sacru se poate *exprima* ordinea, printr-o nouă naștere, superioară, eternă, care poate fi *moartea*: „Ea mi-a spus atunci, văzând lucrurile fixe / ale alcătuirii mele: / Aș vrea să fugim în Hiperboreea / și să te nasc viu ...” În Hiperboreea, sinele, descoperindu-se, autentic („Desigur, idealul de zbor s-a-ndeplinit aici ...”), descoperă și autenticitatea morții („Moare numai cel care se știe pe sine”). În *Epica magna*, hemografia este vina tragică a eului poetic. Pregătit să iasă din timpul incertitudinii, *res extensa*, să nu se mai adauge „deșertului”, descoperind că „cel care arde luminează”, că singurătatea nu e nimicul, moartea nu e neființa și deznădejdea nu e vidul, poetul îndură martiriul lui Cristos răstignit pe cruce, schimbându-se, *res cogitans*, în jertfă a cuvântului: „ – Schimbă-te în cuvinte, mi-a zis Daimonul, / repede, cât mai poți să te schimbi !” (*Daimonul meu către mine*). Ideea este reluată în volumul *Noduri și semne*, prin tulburătoare versuri ale crucificării, ale *entelehie*ii cuvintelor: „ Eram vrăjit și nici nu mai mișcam, / toți vulturii stăteau înțepeniți în aer, / iar soarele spărsese cerul, / cu sunet de lumină și cu vaer. / Pe jumătate doar din ea, / copilul îl născuse, / ea două capete avea sabahtami, / o, eli eli ! / Mi se îngroșase râul / ca o jugulară peste gât, / pe câmpul acesta nearat, urât, / iar caii se evaporau ușor / deasupra nu era vreun nor, / mă înzeiam, mă înzeiam, / nu mai muream, nu mai muream, / în brațul meu întins și rece / ca sceptoru eu țineam ce nu mai trece, - / și fix eram, / piatră eram - / și nici pământul nu-l roteam / nu răsăream, nu apuneam, - / și țara mea era un geam / prin care nimeni nu privea. / Stam rege fix, de piatră și de stea / ținând oprit cuvântu-n gura mea, / necântător.” (35) Poetul se va elibera din arderea destinului tragic, prin zămislirea creației, căreia i se prevestește plenitudinea până la stadiul de *plerom*: „Tristețea mea aude nenăscuții câini / pe nenăscuții oameni cum îi latră. / O, numai ei vor fi într-adevăr !”

Moartea desăvârșește și din această putere a ei, crede Mircea Eliade, comentând legenda⁵. Meșterului Manole, trăiește jertfa de sine a omului. Filozoful individualizează, în context, moartea⁶ rituală, situată în analogie cu *patima cristică* care anunță Învierea. Prin marea taină a Învierii, escatologia survine în temporalitate și o transformă în durată sau în *eon*. Moartea dovedește „valoarea supremă de reconciliere cu destinul”, modul de a fi mai aproape de Dumnezeu, prin integrarea într-o natură care nu este „păgână”, ci *cosmos santificat*

liturgic. Eliberată de negativitate, moartea e experiență simbolică definitivă și asumarea ei fără spaimă, ca în *moartea socratică*, e semnul rezistenței omului în confruntarea cu timpul și cu „inversiunile sale”.

Literatura română a morții, în opinia noastră, preia imaginile celor două vestite morți, *pilda curajului* și înțelepciunii, îmbinându-se cu *pilda suferinței mistuitoare*, a deznădejzii și îngenuncherii. Astfel, moartea somatică se înfruntă cu demnitatea, iar despărțirea sufletului de trup cu fiorul neprefăcutei căințe, cu aspirația exorcizantă către transcendent; *acordul cu sine al omului*, în argumentul filozofic al lui Nae Ionescu. Inspiratul filozof vede punctul de plecare al metafizicii în durere, iar cel de sosire în credință, în sfințenie, în viața pură ce formează obiectul filozofiei *imanentiste*.

VALENTIN MARICA

NOTE

1. Apud Dumitru Chioaru, *Poetica temporalității*, Editura Dacia, Cluj, 2000 . Vezi ideea treptelor de suferință , p. 57-62 . Suferința existenței temporale nu poate fi depășită decât printr-o „mistică negativă”, o continuă rupere a legăturilor cu lumea . Ideea treptelor de suferință „spre stingere” și la Amita Boshe, *Eminescu și India*, Editura Junimea, Iași, 1978 . Vezi mântuirea prin intrarea în veșnicul repaus ca expresie metaforică a Nirvanei indiene . Poemul *Rugăciunea unui da s-a intitulat inițial Nirvana* .

2. Vezi Marin Tarangul, *Despre „cel mai mare vers” al literaturii române*, în volumul „Intrarea în infinit sau dimensiunea Eminescu”, Editura Humanitas, București, 1992, p. 105-131 .

Vezi ideea de asiprație spre unitate, cununia în duhul etern, așa cum este comentată de Constantin Noica într-o conferință radio intitulată *Extazul religios*, publicată în volumul „21 de conferințe radiofonice”, 1936-1943, Editura Humanitas, bucurești, 2000, p. 139-140 .

Mihai Eminescu, *Opere alese*, I, EPL, București, 1964, Ediție îngrijită și prefăcută de Perpessicius, p. 194 – 195 . *Oda*, „ această chintesență elegiacă”, cum o numește Perpessicius, a fost la începuturile ei o odă pentru Napoleon, datând din perioada berlineză, 1873-1874 . Acest prim tipar a fost reluat la Iași (1876), apoi la București (1879-1882), trecând prin tipare din ce în ce mai concentrate, până la cele 5 strofe ale versiunii definitive (1881-1882) . Menționăm *Oda pentru Napoleoan*, pentru că vom cita din textul ei versuri ce atestă sentimentul de singurătate : „ Te-ai văzut singur ... / Și din nou privit-ai atunci în oglinda-ți .”

Ștefan Afloroei, *Întâmplare și destin*, Institutul European, Iași, 1993, p. 178 .

Ililian Boldea, *Timp și temporalitate în opera lui Eminescu*, Editura Ardealul, Târgu-Mureș, 2000 . Căderea poetului în timpul istoric naște angoasa și corespondentul într-o echivalentă mișcare de înălțare, exorcizare prin poezie și vis, printr-o stilizare a duratei accidentate (un fel de „abstractizare” în accepțiunea lui Worringer), a curgerii temporale. Poezia și visul retranscriu timpul .

7. Ileana Mălăncioiu, *Călătorie spre mine însămi*, Editura Cartea Românească, București, 1987,

- p.115-119 . Vezi : „Cea mai adâncă durere trăită pe acest pământ este asumată în melancolia eminesciană ” sau „Viața ca vis al morții și moartea ca vis al vieții, trăite de marele poet în toate amănuntele lor de rară tristețe și de mare lumină au constituit pentru mine polii universului în care mi s-a relevat tensiunea propriei existențe.”
8. Nicolae Steinhart, *Reflecții despre moarte* în „Dăruind vei dobândi”, Editura Dacia, Cluj, 1994, p. 99-104 .
9. Vezi Ileana Mălăncioiu, *Vina tragică*, Editura Cartea Românească, București, 1978 .
10. Cf . Maria Furst și Jurgen Trinks, *Manual de filozofie*, Editura Humanitas, București, 1992, capitolul despre moartea ca situație –limită, existență și transcendență la Karl Jaspers .
11. Cf . Constantin Noica, *Op. cit .*, p. 134 .
12. Mihai Eminescu, *Se bate miezul nopții...*, în *Op.cit .*, p.199 . În versul „Pe căi bătute-adeșea vrea mintea să mă poarte „, cuvântul *moartea* a fost înlocuit cu *mintea* de D.Murărașu .
13. Mircea Muthu, „*Somnul, vameș vieții ...*”, în volumul „*Călcâiul lui Delacroix*” (Interferențe culturale), Editura Libra București, 1996, p. 44-47 .
14. Cf . *Masca eminesciană în timp ...* cu Lucian Boz (Australia), în volumul „ Eminescu –Mă topesc în flăcări...” (Dialoguri cu eminescologi din lume realizate de Mihai Cimpoi), VIII, Editurile Litera-David, Chișinău-București, 1999, p. 121 .
15. Ioana Em.Petrescu, *Eminescu –Modele cosmologice și viziune poetică*, Editura Minerva, București, 1978, p . 55-56 ; 122-123.Cf . versurilor citate din *Memento mori* : „ Și- astăzi punctul de solstițiu a sosit în omenire . / Din mărire la cădere, din cădere la mărire / Astfel vezi roata istoriei întorcând schițele ei ...” sau versurile din *Scrisoarea II* : „ Atunci lumea cea gândită pentru noi avea ființă, / Și, din contră, cea aievea ne părea cu neputință.” A se vedea și comentariul lui Iulian Boldea în *Timp și temporalitate în opera lui Eminescu*, Editura Ardealul, Târgu-Mureș, 2000 .
16. Mihai Eminescu, poemul *Numai poetul...*, în „Opere alese”, II, București, 1964, p . 491, Ediția Perpessicius .
17. Johannes Volkelt, *Tragismul în fondul lumii*, în volumul „Estetica tragicului”, Editura Univers, București, 1978, p. 591-592 .
18. Rosa del Conte, capitolul XIX, *Răsfrângeri ale tradiției culturale în câteva figuri ale limbajului eminescian*, în volumul „Eminescu sau despre Absolut”, Editura Dacia, Cluj, 1990, p. 320 .
19. Mihai Eminescu, *La moartea lui Neamțu*, în „Opere”, II, EPL,București, 1964 (Ediția Perpessicius), p . 53 .
20. George Călinescu, *Opera lui Mihai Eminescu*, I, Editura Minerva, București, 1970, p . 113-114 .
21. Mihai Eminescu, *Cezara*, în „Proza literară”, EPL, București, 1964, p . 98 .
22. Idem, Ibidem, p . 82 . Vezi și W.Shakespeare, *Hamlet*, Actul a III-lea, Scena I, ediția Ion Vinea, Ed.Univers, București, 1971, p . 221 : „ Să mori, să dormi ... nimic mai mult . Să știi / Că printr-un somn poți pune –odată capăt / Durerii sufletești și-atâtor chinuri / Ce-s partea cărnii, iată o-ncheiere / Spre care năzuim . Să mori, să dormi ; / Să dormi poate visând ? Aici stă totul . / Ce vise –n somnul morții poți visa / Când am scăpat vremelnicei strânsori?/ E tocmai ce ne-ndeamnă -a pregeta, / Și-aici se
- află și acea – ndoială / Ce dă restriștii-o viață – atât de lungă .”
23. Idem, Ibidem, p . 72 .
24. Mihai Eminescu, *Archaeus*, în „Proza literară”, EPL, București, 1964, p . 206 . Raportul dintre moarte și indestructibilitatea esenței umane cf . Schopenhauer, *Lumea ca voință și reprezentare* .Vezi și George Gană, „*Ideea mea vizionară despre nemurirea sufletului*”, în „Revista de istorie și teorie literară”, Anul XLII, nr. 2, 1994, p . 137-144 ; comentarii la eleatismul eminescian („...răul timpului pare a curge; suma de vieți și de forme posibile coexistă într-un veșnic prezent” ; ideea negării morții printr-o geneză perpetuă („ Viața e germenul morții – moartea germenul vieții” ; reprezentarea existenței universale printr-un cerc („ ...herbul eternității-cercul”) .
25. Marin Tarangul, *Intrarea în infinit sau dimensiunea Eminescu*, Editura Humanitas, București, 1992, p . 26 .
26. Platon, *Dialoguri* , EPL, București, 1968, p . 37 .
27. N . Steinhart, *Dăruind vei dobândi*, Editura Dacia, Cluj, 1994, p . 99 –104 (capitolul *Reflecții despre moarte*) . „Hristos moare pe o „căpățână”, pe un dâmb, ... „ca un câine” (similar lui K.în Procesul)”. Vezi p . 100 . Dihotomia moartea lui Socrate –moartea lui Cristos apare în comentariile lui Karl Jaspers din volumul *Oameni de însemnătate crucială*, Editura Paideia, 1996, p . 24 .
28. Jean –Marie Domenach, *Întoarcerea tragicului*, Editura Meridiane, București, 1995 . Vezi și tragicul ca rău ce se naște din bine ; rolul tragicului de a reaseza spiritul uman în fața răului ; tragicul ca libertate încremenită în destin ; p . 20-30 .
- Addenda la *moartea cristică* : „ La ceasul al șaselea s-a făcut întuneric peste toată țara, până la ceasul al nouălea” ; „,perdeaua dinlăuntrul Templului s-a rupt în două de sus până jos” (*Evangelia după Marcu*, 15.33,15.38) ; „Acolo era un vas plin cu oțet . Ostașii au pus într-o ramură de isop un burete plin cu oțet și l-au dus la gură” ; „unul dintre ostași i-a străpuns coasta cu o suliță și îndată a ieșit din ea sânge și apă.” (*Evangelia după Ioan*, 19.29, 19.34)
28. Calinic Botoșăneanul, *Tanatologie și nemurire*, Editura Cantes, Iași, 1999 . Citându-l pe Blaise Pascal,Calinic, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor, argumentează ideea că moartea trebuie privită în Hristos, fără el moartea fiind „detestabilă” .
30. Alexandru Condeescu prefață la Nichita Stănescu, *Ordinea cuvintelor*, versuri (1957-1983), I, Editura Cartea Românească, 1985, p . 45 . Textele lui Nichita Stănescu sunt numite de Condeescu o hermeneutică a vieții, o „cronică” a destinului uman, o căutare a răspunsurilor pentru a limpezi sensul existenței umane ; „Scriindu-se pe sine, poetul scrie poezia sufletelor celorlalți.” (p.20)
31. Nichita Stănescu, *Op.cit.*, ciclul *11 elegii* ; din *Elegia a zecea*, p . 198 .
32. Idem, Ibidem, *Elegia oului, a noua*, p . 192-193 .
33. Idem, Ibidem, *A șaptea elegie*, p . 188 .
34. Idem, ibidem, II, poemul *Contemplarea lumii din afara ei, Partea II : Nervul divin*, p . 166 .
35. Idem, Ibidem, poemul *Nod 11* din volumul *Noduri și semne* (1982), p . 249 .

Caragiale după caragiale

Ce admirabilă creație Farfuridi ăsta! - conchide Mircea Tomuș, impunând franchețea propoziției critice într-o amplă cercetare a incommensurabilului Caragiale. De peste trei decenii, Mircea Tomuș așază opera lui Caragiale în șansă exegetică, prin erudiția universitarului, autoritatea criticului și buna-credință a omului. Noul ancadrament exegetic, *Caragiale după caragiale* (Editura Media Concept), este "pe mâna" unei alte lecturi, însemnând penetrarea până la os în arhitectonica operei, investigând text de text, paragraf de paragraf, propoziție de propoziție, cuvânt de cuvânt, până la cea mai fină granulație a teatrului și a prozei. Mircea Tomuș continuă o mai veche critică a criticii, dar linia de miră este saltul de gândire spre un alt Caragiale - eternul nou Caragiale - seducând prin misterul îmbietor și "nedeșlegat" al textelor, prin inepuizabile sensuri și revelații, prin demonstrația de rigoare a limbajului teatral sau narativ.

Împotriva previziunilor, chiar lovinesciene, că după un timp, Caragiale nu va mai spune nimic, Mircea Tomuș își întemeiază studiul pe acel Caragiale care continuă să ne fascineze, "chiar dacă nu știm bine cum". Dramaturgului și prozatorului îi pot fi verificate luminile pure, prin "deparazitarea" de false interpretări, pornind de la stereotipii de lectură. Caragiale, în noua exegeză a lui Mircea Tomuș, este punct cardinal în mentalul românesc. Căci, în "perpetua stare de prefacere interioară", opera lui Caragiale deschide noi perspective de valorizare, cu toate că e dificil să numești printr-o formulă integralitatea operei. O formulă propune Caragiale în povestirea *Partea poetului*. Când Creatorul îl întreabă: *Unde erai când s-a împărțit pământul?*, Poetul răspunde: *La tine eram!... ochiul meu ținea la fața ta; urechea mea la armonia cerurilor...Iartă sufletul care, îmbătat de lumina ta, nesocoti cele pământești!* Dialogul deschide previziunea critică: Ce reprezenta fața ideală a acestei părți, spre deosebire de cea reală? Putem descifra în literatura caragialeană fantasma idealului? Dacă în realitate, Caragiale și caragialismul nu sunt faptele, ci numai aparențele lor, jocul comic

până la dramatic și tragic, vesel și neașteptat până la absurd, sarabandă a unor straturi succesive de aparențe, dirijate de întâmplare, coincidență, șansă, ghinion, fatalitate? Dacă e așa, atunci *Kir-Ianulea*, bunăoară, trebuie citită în altă cheie. Disecția critică descoperă în scrisul lui Caragiale combinații de energii ce vin dintr-un sistem de planuri suprapuse, niveluri de realitate și ficțiune, precum și din jocul acestora. Problema fundamentală, argumentează criticul, este a raportului conflictual, de natură ontică, între realitate și ficțiune. Miza conflictului constă în faptul că ficțiunea pare realitate. Sub mișcările și replicile pitorești, acționează pârghiile reale ale mașinării de iluzionare și des-iluzionare. Planurile se multiplică și se suprapun într-un fără de sfârșit. Ficțiunea își găsește, în piesele de teatru, diverse forme de întrupare scenică, așezate în trepte,

încât, în "compunerea de ansamblu" (vezi *D-ale carnavalului!*), iluzia se construiește peste iluzie și este la rândul ei suportul unei alte iluzii. În gramatica teatrală caragialeană "numele înscrise de autor în lista de persoane a pieselor, puse să se miște prin scenele lor, nu merită calificativele de stupizi, inculți, vicioși (cum îi gratulează critica românească de peste 100 de ani). Ele sunt concepute și lansate în ficțiunea atotcuprinzătoare ca măști cu chip, imitând pe cel uman, fiecare servind energia planului ficțional." În comentariul de acum al lui Mircea Tomuș – interpretări de mare decizie - protagoniștii sunt *simili umani*, reacționând la semnul maestrului păpușar, făcând ceea ce li se cere să facă. Criticul (în mizanscena exegetică) fixează reflectoarele, inventariază recuzita, îi cere publicului îngăduință pentru "aranjamente", își face vizibile indicațiile de regie și conchide: "să recapitulăm..." Este și gestul prudent al criticului, apărându-i lui Caragiale șansele de viitor, care s-ar putea constitui într-o știință despre Caragiale.

Caragiale după caragiale lasă impresia că s-a spus totul despre ispita de a exista în eternitate a noului Caragiale, deși strategiile rămân neepuizate: "suntem convinși că am deschis porți pentru cercetări viitoare."

VALENTIN MARICA

DE-PEIORATIVIZAREA CONCEPTULUI DE BALCANISM

Meridianul românesc de gândire interferat cu "aliajele culturale și de mentalitate ale Sud-Estului" îi este profesorului de teorie literară și estetică de la Facultatea de Litere din Cluj-Napoca, *Mircea Muthu*, subiect predilect. Debutul editorial din 1972, cu volumul *Orientări critice*, anticipează repere de morfologie culturală și balcanologie, explorate apoi, cu seducție, în ideea unei sinteze recuperatoare a factorilor unificatori ai imaginarului sud-est european, care să scoată conceptul de balcanism din sfera categorializărilor peiorative, tangențiale și „grăbite”. Balcanismul, după Tudor Vianu, a devenit „o categorie inferioară, demnă mai degrabă să fie combătută și, după puțină, anulată. Nu există însă lucru, în această lume, care, *cercetat cu iubire* (s.n.), să nu dezvăluie în adâncimea lui laturi cu adevărat prețioase.”

Mircea Muthu cercetează *cu iubire*, până la filigran, cu vădit respect pentru destinul operelor literare, și statuează, analitic și comparativ, „conceptul-imagine” de balcanism literar românesc.

După *Literatura română și spiritul sud-est european* (1976) și *Permanențe literare românești din perspectivă comparată* (1986), lucrări de referință despre *topoi comuni* ai spațiului românesc și ai celui balcanic, Mircea Muthu publică „work in progress” sinteza *Balcanismul literar românesc*, volumele I-III, în colecția „Universitaria” a Editurii Dacia. Cercetare sinoptică, temeinică și elevată restituire și revizuire prin pluridisciplinaritate, istorie a ideilor fundamentale, *Balcanismul literar românesc* înlătură erorile sedimentate în mentalitățile colective privind balcanismul și instituie *de-peiorativizarea* conceptului.

Mircea Muthu intercede balcanismul pe fondul dramei sale istorice, argumentând, exhaustiv, că nu este doar artificiu, decoratism sau *mahalagism*, nu poate fi doar confundat cu așa-zisa „mentalitate fanariotă”, ci este permanență valorică, *dramă* „cu reversul său parodic și care a primit nu o dată accentul tragic.” Peste incriminarea etică, domină silueta dramatică a lui *homo duplex* al Sud-Estului.

Confruntarea cu prejudecățile este deschisă, iar statutul lui *solus contra omnes* nu este chiar confortabil. Este, în schimb, intransigentă disciplina transilvăneană a lui Mircea Muthu, pariul *a long terme* cu sine însuși, privind din perspectiva criticii culturale *conceptul-imagine* de balcanism. Dimensiune esențială a spiritualității românești, balcanismul literar, căruia i se propune, acum, un *statut estetic*, reclamă „încă destule limpeziri și, mai ales, sinteze recuperatoare în prelungirea firească a muncii de benedictin a filologului și istoricului mentalităților.” De altfel, în paginile de *repere metodologice*, Mircea Muthu numește punctele nevralgice ale acestei probleme de cultură literară, posibil capitol de filozofie a culturii, vastitatea și complexitatea subiectului „ce ambiționează la o totalizare cu riscurile, inerente am spune, generate în primul rând de caracterul individual al acestei interpretări.” Mircea Muthu așază în ecuația indeniabilă a comentariului său ideea unei posibile teoretizări autohtone a conceptului de balcanism, *categorie tipologică constitutivă spațiului peninsular* față de care nord-dunăreanul, dincolo de „contaminările” motivate istoric de Bizanț și Semiluna

Otomană, are avantajul unei detașări, de unde o posibilă teoretizare, *tocmai la noi*, a conceptului.

Cele 3 tomuri ale sintezei cuprind argumentele circumscrierii și legitimării conceptului de balcanism literar, de la primul balcanism, cel al literaturii vechi, de la sigiliul recuperator al secolului al XIX-lea, prin logoul artistic al lui I.Ghica sau N.Filimon, la prelungirile în secolul al XX-lea și ecourile contemporane. *Bizanțul dincolo de moarte* diseminează imagini și reflexe ale sensibilității răsăritene până în creația literară a contemporaneității. Teoreticianul, criticul și istoricul literar ilustrează persuasiv, prin ample estuare ale balcanismului în sensibilitatea românească, de la Neagoe Basarab, D.Cantemir sau A.Pann la Mateiu Caragiale, Ion Barbu, A.Maniu și mai departe. *Etapile istorice ale conceptului* (volumul I), *Permanențe literare* (volumul al II-lea) și volumul al III-lea, *Balcanitate și Balcanism* subsumează constitutivele externe și interne, istorice și estetice ale balcanismului literar, tipologii și motive ale etapelor evolutive ale conceptului, constanțele

antropo-geografice, comunitatea de destin istoric, permanente literare contextualizate în sud-estul european, relațiile Orient-Occident, ipostaza de *homo duplex* a sud-est europeanului recuperat de creația artistică, intersectarea viziunii antropocentrice cu viziunea cosmocentrică, conceptul de *echilibru instabil*, definit, în sud-estul european prismatic, de geograficul *adiabatic* care a propulsat filozofia

„supraviețuirii”, statutul lui „între” al sud-est europeanului, funcția compensativă a balcanismului literar. Astfel, confluențele multiseculare, poliedrice, ale imaginarului sud-est european își ordonează edificator reverberațiile în sublimitatea sintezei lui Mircea Muthu. Ceea ce spunea Victor Papacostea în 1943 despre popoarele balcanice, înfățișându-le ca pe „un ansamblu de cercuri care se întretaie”, apare la Mircea Muthu într-un *concept operatoriu*, radiografiind emblematic *unitatea în diversitate a Sud-Estului*.

Un prim fundament al acestei *forma mentis* în desenul critic al lui Mircea Muthu îl constituie *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*, model de conservare a spiritului bizantin, aulic și popular, de către „geniul românesc”, *primul balcanism al literaturii noastre*. Cea de-a doua vârstă a balcanismului literar românesc este, în comentariul lui Mircea Muthu, reprezentată de A.Pann, „autohtonizarea parimiei”, și prevestită de D.Cantemir, *homo balcanicus* care a pregătit triumful laicului exprimat prin „hohotul frust” al lui A.Pann. Trecerea de la balcanitatea tragică din timpul dominației otomane la balcanismul literar-artistic este marcată (vezi capitolul *Între balcanitate și balcanism*) de *Istoria ieroglific* prin care D.Cantemir, „un Swift balcanic”, apostrofează o lume perimată istoric, conferindu-i atributul recuperator al artei. D.Cantemir îi anticipează, astfel, pe

Mateiu Caragiale și Ion Barbu, autorii „paradoxalului echilibru dintre sancțiunea morală a unei lumi și zugrăvirea artistică a acesteia.”

Sinteza lui Mircea Muthu se vertebrează în probitatea evaluărilor operei literare, începând cu rescrierea critică a literaturii noastre vechi, sub

semnul reflecției al lui Paul Zarifopol, după care „pentru români vremea veche este vie” Permanențele spațiului sud-estic și oriental încorporate în opera lui Neagoe Basarab, D.Cantemir sau Ion Ghica prefigurează, cu vitalitate, fire roșii ale literaturii române de mai târziu. Pamfletul „se va stabili” la N.Filimon, sentimentul

istoriei tragice și imaginea lumii ca *roată* se vor prelungi în motivul *inelului* la scriitorii care sublimează componentele sensibilității sudice, Mateiu Caragiale, Ion Barbu, Adrian Maniu. *Teoria ciclului* elaborată de Heliade își expansionează nervurile în Isarlâkul barbian și *Principele* lui Eugen Barbu. La fel, o altă componentă a balcanismului literar, cea a *genului satiric* (vezi capitolul *Consacrarea balcanismului*), își va proiecta filiații în curgerea istoriei literaturii române. Meridionalul Ion Ghica, prin ironia *corosivă* și „peninsulara volubilitate”, îl precedă pe Caragiale. Paremiologia lui A.Pann a fost asimilată și de monumentul epic al lui Mihail Sadoveanu, după cum linia consacrată de Pann se prelungește în opera lui I.L.Caragiale, acesta reeditând *tipul auditiv al balcanicului*. Heliade sau Ghica surprind o galerie umană insașiabilă, în declinul medievalității, punând în evidență că balcanicul nu este doar „pictura grasă” a tipologiei lui Dinu Păturică, ci și punerea drastică a acesteia la stâlpul infamiei, prevestind ironia eminesciană și

verbul arghezian. Prin constitutivele balcanismului literar, un lung și important șir de opere ale literaturii române poartă caracteristica *consangvinității*.

Balcanicul este privit prin contrastele sale, „ipostaze pendulatorii”, ca om al prezentului și al *terestrității*, fără a respinge proiecția în absolut, căreia i se

Cu profesorul Dumitru Irimia, la Radio Târgu-Mureș

înclină Mateiu Caragiale. Contemplatismul și dinamismul se întretaie în atitudinea parodică care nu elimină nota hieratică (asceza vechiului „stylit”). Balcanicul împletește realul și fabulosul, conturând și partea cealaltă a medaliei, „*melanholia*” societății intrate în penumbrele altei istorii. În această fază clasică a balcanismului ne găsim în fața unui fenomen de autohton donquijotism literar. Trecerea de la balcanismul clasic la preluările mereu mai estetizate din veacul al XX-lea o poartă G.Galaction, scriitorul care îl întruchipează pe homo duplex „într-un proces ce sublimează marea competiție istorică dintre religios și laic.”

Dacă până la sfârșitul secolului al XIX-lea se poate vorbi de balcanismul unei părți din literatura română, din secolul al XX-lea se vorbește de *prelungiri* ce consolidează balcanismul pe latura estetică (vezi capitolul *Prelungiri literare*) ordonate pe o atitudine fundamentală, aceea a balcanismului înțeles ca *evocare*. Portretizând, Mircea Muthu va căuta numitorul comun al *prelungirilor* în sugestive subcapitole: *Estetizarea epicului* (Emanoil Bucuța), *Pitorescul moral* (Gala Galaction), *Bizantinismul imaginii* (Adrian Maniu), *Vârstele lui Balkaneus* (George Magheru), *Autocratism estetic și sancțiune etică* (Mateiu Caragiale), *Ultima Grecie* (Ion Barbu), *Melanholia princepelui* (Eugen Barbu).

Devenirea istorică a conceptului de balcanism, consacrarea „parafată” a balcanismului secolului al XIX –lea și performanțele estetice ale *prelungirilor* din secolul al XX –lea sunt urmate de veritabile *serii estetice*, străbătând proza și poezia contemporană (vezi capitolul *Ecouri contemporane*). Gherdanul literar balcanic îi alimentează lui Mircea Muthu judecăți esențiale, în dimensiunea noutății critice. În familia „*balcanicilor*”, Zaharia Stancu, Modest Morariu, Fănuș Neagu, Tudor Dumitru Savu, Ștefan Agopian, L.M.Arcade, Teohar Mihadaș, Ștefan Bănulescu reprezintă ecourile contemporane, alături de cei care aduc în panoramic liric străvechea Tracie, Bizanțul, Orientul Otoman și vechea Grecie, într-o atitudine duală, parodică și elegiacă: Dumitru M.Ion, Daniel Turcea, Dan Mutașcu, Ion Gheorghe, Leonid Dimov.

Mai departe, rigoarea analitică și comparativă a paginilor despre *tipul tragic, dimensiuni ale romanului istoric sud-est european, balcanism, bizantinism, orientalism, ontologia lui*” între”, elaborate *au fur et a mesure*, năzuiesc științificitatea, în dezordinea sub care (cum spunea Constantin Noica) a trăit și trăiește omul.

VALENTIN MARICA

Spes mea (II)

Pentru a-i călca lui Zaratuștra umbra mantiei
ai sosit prea târziu.
Cerbului i s-a împlântat pumnalul în blana de aur.
Ceasornice de lemn lovesc apa cuvântului,
aburii sângelui mușcă din algele malurilor,
mâna rămâne întinsă,
punte în visul păsării fără de aripi.
Chip galben se naște mai sus decât ramul
al cărei subsuoară se va face
la masa de piatră pahar.
În lobii frunzei, drumeții pun semnele slavei.
Toamna va veni târziu
din tufa roșcată a porții să fie săgeată.

Lamuri de colind

Mierea ferestrelor se prelinge-n răspântii.
În trupuri albe intră șirul umbrelor...
Mâinile ning.
Nu înfometează
gura celui mai-nainte de vecie,
când fiecare ochi
e măr copt.
Cu cerul gurii acopăr
aerul înspicat
ce poartă cuvântul deasupra fântânilor.

În ciucuri de mir,
femeia leagă prăpastia;
despletindu-și sângele
peste leagăn de omăt.

Unul-născut

Numai tu știi că mărul ochiului
se coace în zăpada
ultimului cuvânt al poemului,
Unul-născut.
Calcă pe pânza ce a legat
trezviile lacrimii...
Joc oprit în oglindă
când salamandrele vor arde de vii,
sub căderea de pe ram a poemului.

Amiază fără Iisus

Pâlpaie dunga de iarbă
dinspre mâna mea dreaptă
și mâna ta dreaptă,
pasăre-liră.
Piatra pajurei tulbură ochii apei...
Varul stins al poruncii
își schimbă culoarea.
Cuvântul nu mai duce nicăieri.

VALENTIN MARICA

Valentin Marica - o prezență intelectuală discretă

Valentin Marica este un nume în comunitatea culturală românească. E un erudit, un bun cunoscător al literaturii și mereu îndrăgostit de poezie. Posedă un vocabular activ care îl plasează printre bunii cunoscători ai verbului artistic, asimilează creator tot ce ține de meșteșugul scrisului. Domnia sa este un bun și sincer prieten și al bibliotecii noastre.

Am avut frumoasa ocazie să-l cunosc pentru prima dată în anul 1999 la biblioteca noastră - "Târgu-Mureș" fiind invitat să participe la *Zilele Bibliotecii* "Târgu-Mureș" împreună cu o delegație condusă de ctitorul bibliotecii noastre – prof. Dimitrie Poptămaș.

Intrînd în bibliotecă Dumnealui nu-și putea stăpîni emoțiile, fața-i radia de lumina, de bucurie și de satisfacția prezenței sale aici – la biblioteca noastră, unde pe frontispiciul bibliotecii scrie "Târgu-Mureș". Îl urmăream cu multă atenție cum se apropia timid de rafturile pline cu cărți și căuta să întâlnească volumele donate de târgumureșeni ca să se convingă că Măria sa Carte este citită la Chișinău. Fiecare carte o lua cu atîta blîndețe de parcă o netezea și răsfoind-o i se umplea sufletul de lumină. La festivitatea de deschidere a *Zilelor Bibliotecii*, Valentin Marica a vorbit cu multă dragoste și căldură despre frumoasele relații de colaborare între Chișinău și Târgu-Mureș și despre importanța acestui act nobil al personalităților de cultură. În același cadru emoțional Valentin Marica și-a lansat și prezentat ultimele sale volume de versuri: *Laguna umbrei*, *Metanii*, *Vecernii*, pe care cu mult drag le-a oferit bibliotecii noastre, însoțindu-le cu cîte o dedicație de suflet. Pe cartea *Laguna umbrei* a scris: "*Bibliotecii 'Târgu-Mureș', mesajul cuvîntului curat și sentimentul că încă nu este totul pierdut în așteptarea noastră. Cu considerație și gînd bun, Valentin Marica. Chișinău, 2 octombrie 1999, în ziua lansării cărții aici*".

Pe volumul de versuri *Metanii* a scris simplu, dar pătrunzător: "*Ție, cititorule raiul cuvintelor! Cu afecțiune Valentin Marica*".

Altă amintire legată de Valentin Marica este excursia din același an la Orheiul Vechi. Și aici îl admiram cum savura natura toamnei, cu cîtă curiozitate căuta să cunoască tot ce era legat de acest important punct turistic din Moldova.

O altă întâlnire cu Valentin Marica a fost în 2001 tot cu prilejul sărbătoririi *Zilelor Bibliotecii* "Târgu-Mureș", venind cu emoții și cu brațele pline de cărți.

După aceea ne-am mai văzut de cîteva ori cu ocazia vizitelor mele la *Zilele târgumureșene* participînd la diverse activități culturale. Și de fiecare dată îmi inspira aceeași binevoință, curățenie sufletească, sinceritate și compasiune în tot ceea ce face.

În continuare vreau pe această cale să-i transmit multstimatului om de cultură, Valentin Marica un mesaj de felicitare:

"Cu ocazia frumosului jubileu de 60 ani vă urez să rămâneți același Om spiritual, creator, curajos și moral, care trăiește și activează în limita eternelor valori spirituale – Credință, Speranță și Iubire. Acum cînd toamna se grăbește să predea estafeta iernii, pure și senine, Vă doresc să păstrați în deplină consonanță cu natura, aceeași curățenie sufletească și aceeași seninătate în cuget. Fie ca Dumnezeu să Vă dea sănătate, putere de muncă, noi pagini inspirate și mari succese în toate domeniile pe care le abordați. La mulți ani!"

Cu considerațiune,
CLAUDIA ȘATRAVCA,
directoarea Bibliotecii "Târgu-Mureș", Chișinău

CĂRȚI CU DEDICAȚII LA BIBLIOTECA „TÂRGU-MUREȘ”, DIN CHIȘINĂU

1. Marica, Valentin. Laguna umbrei / Valentin Marica. - Târgu-Mureș: Fundația Culturală «Cezara Codruță Marica»; Ed. Cezara, 1999. - 58p.

Bibliotecii «Târgu-Mureș», mesajul cuvîntului curat cu sentimentul că încă nu este totul pierdut în așteptarea noastră. Cu considerație și gînd bun, Valentin Marica. Chișinău, 2 octombrie 1999, în ziua lansării cărții aici.

Marica Valentin – poet, publicist (Târgu-Mureș, România).

2. Marica Valentin. Schitul numelui=L'ermitage du nom / Valentin Marica. - Târgu-Mureș: Ansid, 2005. - 112 p.

Ție, cititorule, raiul cuvintelor! Cu afecțiune, Valentina Marica.

Marica Valentin – membru al Uniunii Scriitorilor din România.

3. Marica, Valentin. Ziua canonului / Valentin Marica. - Târgu-Mureș: Ed. Tipomur, 2001. - 54p. - (Poezii orașului).

Bibliotecii «Târgu-Mureș» din Chișinău – Cititorule primește și pe aceste cărți pentru a-ți afla strigarea numelui cu prețuire Valentin Marica. Chișinău, 12 octombrie 2001.

Marica Valentin – poet, publicist (Târgu-Mureș).

Pagini de Jurnal

În comentariile asupra vieții, se omite faptul, pe care I. Krishnamurti îl nota cu literă mare, că *șerpii n-au pleoape*.

Alcibiade, discipolul lui Socrate, taie coada câinelui, pentru ca să atragă atenția asupra lui, în mod deosebit. Ce prefigurarea a parlamentarului român postdecembrist!

Simt în vinețiul brândușelor de toamnă un vaiet sechestrat.

În gara din Cernăuți, un bătrân mi se adresează printr-o frământare de limbă: „Românește, becălește, bărbierește, se trăiește...” Repeta cuvintele din ce în ce mai tare și mai grăbit. Obrajul bătrânului purta o cicatrice imensă. Măinile îi tremurau puternic. Omul făcut neom...

Este prima dată când pe Cezara o visez rău... Avea pe spate o rană. O chemam să vină acasă... M-am trezit și întind mâna să-i acoper rana.

Se imprimăvărează. Se face liniște, ca iubirea să-și repete numele. Altfel, lumea s-ar micșora mult de tot; ar fi doar un ochi, ca cel al lui Cain...

O mască romană descoperită la Cincșor face înconjurul lumii. Într-un almanah japonez, „Seven Seas”, este reprodusă sub numele de *a 8-a minune*...

Ce neted e câmpul la Dumneavoastră! - îi spun unui țăran din Moacăsa. Îmi răspunde: *Nu e neted, e netezit...*!

Noi ne învârtim în jurul soarelui, luna în jurul pământului și, ne propovăduiește Archibald Macleish, nu murim de moarte, murim de amețală.

Inimșii mor de inimă, în timp ce cameleonii turbă, aflând că cerul nu e de vânzare...

VALENTIN MARICA

Strigare peste sat

Să fii tu însuși Carul Mare,
să așezi
fântână-n leatul mâini,
numele
pe oiștea dragostei
cărare,
când zarea altoiește crucea
și ruginiul porții
e straiul
de iertare.
Pe pânze pământii,
ochiul se desface în legănare.
Îmbătrânește iarba,
lemnul ei
va arde prelung în fiecare.

Latreia

Îi dau numele de *latreia*
podului de peste apă
lucios ca dinții jivinelor,
încovoiat
când trece satul cu mortul pe roți de lemn.
Râul și podul
o cruce
peste teama noastră,
peste încheștarea brațelor,
la cap cu o piatră mare și albă
pe care se înghesuie copiii
și păsările.
Se spune
că piatra aceea se va ridica la cer.

Pomul de turtă dulce

Au dospit pe crucea mesei
cuci și porumbei.
Toate boabele de grâu sunt ochi.
E ziua pomului de turtă dulce.
Mersul tău sapă albie de râu.
Sarea steiurilor
din ultimul joc
albește pomul de turtă dulce.
Se naște un alt cer.
Se naște un alt pământ.
Sub pomul de turtă dulce
gliile de iarbă
sunt umerii tăi.

VALENTIN MARICA

Parcă ar fi fost odată ca niciodată... Ni s-au încrucișat destinele în urmă cu... 32 de ani (!), în micuța cameră de la etaj ce servea drept „birou” directorului Melinte Șerban, cel despre care iată, dureros, vorbim deja la trecut. „Ea (adică eu) vine de la Radio București. El (adică Valentin Marica) e ardelean. Bine ați venit, copii! Să faceți treabă bună!”. Melinte avea un glas cald, ochii senini ca cerul de primăvară și un răs tonic, molipsitor. Părea încântat de noile „achiziții”, adică de... noi.

L-am privit curioasă pe noul coleg: era înalt, mlădiu, cu plete blonde și ochii ca mierea. A plecat privirea și a roșit ca o față mare. Ia te uită ce blajin e Făt-Frumos! - mi-am zis în sinea mea, și mi-au bucurat privirea straiele lui albe din in topit. După „inflația” de ochi albaștri de la nivelul conducerii (ai

„șefului mare”, Liviu Sebestyen, aveau reflexe cenușii, dar și el arăta bine !), Valentin părea desprins de pe tapiseriile de epocă pe care aveam să le văd mult mai târziu prin castelele de pe Valea Loirei. De undeva, din

Gânduri răzlete, la o aniversare...

„Trecute vieți de doamne și domnițe”, se insinua abur de pâine proaspăt scoasă din cuptor. Brusc mi s-a făcut foame și mi-am amintit un tablou cu maci în grâu, pictat de tata. „Hai la «Dacia», Spic de grâu! – i-am spus. Să bem un «Fructo» și să vorbim!”. **Spic de grâu** a rămas și anii ce s-au prăvălit peste noi, cu mai mult năprasne decât bucurii, prospețimea și curățenia lui sufletească păstrând vie candela prieteniei de o viață.

Mi-e drag Spicul, pentru că se înveșmântează în limba română ca într-o mantie brodată cu stele; pentru că vine dintr-o stirpe de voievozi ai spiritului care știu să împietrească durerea – s-o transforme în stană de piatră din care țâșnește, rece ca gheața, izvorul tămăduitor. Mi-e drag fiindcă știe să îngenunche fără să se frângă, purtându-și crucea ca pe un ram înflorit. Mi-e drag fiindcă poartă doi sori pe umeri, care îi luminează naosul râului și reînvață unda să susure.

Vorbim despre modele? Valentin și-a sărit umbra. Se spune că e imposibil. El a putut. Mi-a dovedit că nimic nu e imposibil, dacă vrei cu toată ființa ta. Deși a adunat 6 decenii și... așa ceva chiar că nu se poate!

La mulți ani, dragul nostru!

MARIANA CRISTESCU

Imbrățișare frățească, sub aura de lumină a Tatălui Ceresc

Sincer să fiu, nici nu mai știu prin ce an era. A trecut mult de atunci. „Anii – spunea un poet – trec ca apa”. Știu doar că era cu mulți, foarte mulți ani în urmă. Ascultam o emisiune a Studioului de Radio Târgu-Mureș, se pare, de la Izvorul Mureșului. O voce învăluitoare, caldă, plăcută, cobora din eter în microbuzul care mă purta într-o documentare jurnalistică prin județul vecin, Bistrița-Năsăud, locul obârșiiilor celui despre care am acum bucuria, marea plăcere să scriu. Era vocea prietenului, a poetului și a jurnalistului Valentin Marica.

În moara timpului necruțător, anii au trecut, într-adevăr, ca apa. Încetul cu încetul, vremea ne-a adunat, laolaltă cu o sumedenie de ani și de prieteni, în aceeași breaslă a scriitorilor și a jurnaliștilor aflați mereu cu zilnicul condei pe

baricada adevărului și a slujirii neamului. Viața cu întâmplările ei ne-a așezat, împreună cu ceilalți prieteni, pe teritoriul poetic și al puterii cuvântului. Îmi amintesc de acea întâlnire, de neuitat, cu Grigore Vieru, poetul european, Orpheul de peste Prut, venit la Târgu-Mureș „să cunoască Transilvania”, întâlnire ce a avut loc la Colegiul „Al. Papiu Ilarian”, apoi la Reghin, la Casa de Cultură. Ne amintim cu câtă sfioșenie spunea atunci autorul „Rădăcinii de foc”: „Nu harul, ci lacrima mea e mare!” Și ne emoționa, precum un zarzăr înflorit. Împreună (Valentin Marica, Nicolae Băciuț, Dimitrie Poptâmaș, Ilie Șandru și subsemnatul) am pășit pe pământul Basarabiei atât de mult încercate, Basarabia suferințelor, acea „biserica cu patru turle albe”. Acea

Basarabie - „sora noastră cea mezină”, cea „furată, trădată mereu”...

Împreună am bătut drumurile postdecembriste, prin orașele și satele județului, în acțiunile culturale ale ASTREI mureșene, pentru a nu permite ca uitarea, „cea mai păguboasă dintre racilele umane”, să domine trecutul, pentru ca vâlul să nu se lase peste cei care au fost

înaintea noastră, să nu se aștearnă „harnica tăcere” peste truda lor de o viață.

Acum, la „borna” cu numărul 60, Valentin Marica se oprește, un pic doar, pentru a-și trage sufletul și a privi în urmă la cele bune, la bucurii, la împliniri și la dureri. Azi, când se vorbește despre „modele”, dar acestea sunt atât de puține prin vremurile parcă de Apocalipsă, Valentin Marica, într-adevăr, este un model, prin acel tip de atitudine aparte fiind un demn și vertical OM al Cetății pe care te poți bizui, atunci când, în strânsorile vremii, ai mare nevoie! Prietenia, generozitatea, demersurile pentru osteneala prețuită a poezilor, truda pentru ca „harta limbii noastre românești să nu fie mai mică decât cea a României”, toate acestea sunt doar câteva dintre argumentele „ostașului patriei de cuvinte”, ale celui excelând în alesele cuvinte ale graiului și prin jurnalismul cultural.

Cu acea „trăsătură specifică, a minții” – inteligența, dublată de erudiție, de gândire creatoare, de acel „miez dinăuntru” – cultura – și de „matricea de caracter” a adevăratului creator de poezie, Valentin Marica vine în fața cititorului cu logica bunului-simț în mersul sinuos al evenimentelor, într-un moment de impas social al existenței românești. Prezență charismatică, de Valentin Marica ne leagă poezia, breasla gazetărească, rădăcina comună a neamului, precum și poziția de credincioși îndemnului lui Nenea Iancu: „Cinste și gramatică!”.

Într-o vreme în care poezii sunt, nemeritat, dați repede uitării, Valentin Marica știe, ca luptător și apărător al „patriei de pământ și de cuvinte”, că rămân, ca dovadă prin vreme, cărțile ca existență, că toate scaunele puterii sunt atât de trecătoare, că, în fața culturii, politica trebuie să fie mai smerită!

I-am citit și recitit, cu emoție și interes, cărțile („Metanii”, „Vecernii”, „Laguna umbrei”, „Secantă la ochiul mimozei”, „Cruci în deșert”, „Aluviuni” – „Alluvia” (ediție bilingvă româno-engleză), „Ziua canonului”, „În naosul râului”, „Manuscrisul de jad”, „Mâini de alint”, „Îndurarea amiezii”, „În apa duhului” – poezie, „Linia de contur” – publicistică), în toți acești ani, cu senzația plăcută și benefică a unor ecouri răsfrânte în suflet. **„Strâng sub pleoapă somnul sfinților/ Jinduind tăcerea icoanei/ În rama ei îmi măsoar creștetul”** – spune poetul în poemul „În herbul firului de iarbă”, din „Schitul

numelui”, care „cu ochii zeului” pipăie „răcoarea din grind”. În actualul timp al atâtor naufragii literare, în ravagiile vremii zilelor noastre, când, uneori, anevoie are loc receptarea benefică a mesajului, Valentin Marica nu se lasă copleșit de „succesul năvălaș”. Cu putere de iradiere în poezia românească, gândul lui poetic mereu se îndreaptă, prin toată truda lui, spre „viitorul celor care citesc”, când **„în nisipul ud/ e desenată cărarea/ Ține omul de capătul firului/ până unde/ se învolburează marea.”**

Pe bac, pe râul Mureș, prezentând volumul *Onomastica ierbii*, de Lazăr Lădăriu

(„Țărm” – „În naosul râului”). **„Îmi cad din ochi/ păsări/ ce nu vor ajunge în nupțiala lumină/ Lângă numele cărții/ noaptea își ține capul în pumni”** („Cartea arhanghelului”, din „Aluviuni”). Un vizual copleșitor, cu tensiunile lui majore, concordând fericit cu atitudinea și tensiunea lirică, iată nota definitorie a poeziei lui Valentin Marica.

Tandrețea contemplativă la Valentin Marica se află într-o fericită conviețuire cu fiorul liric al virtualității simbolului: **„Ochiul închide-l/ locul ferestrei/ ploaia îl va arăta/ într-un fără de moarte/ peste care/ oul păsării va cădea.../ moare grâul.../ ziua își albește palmele/ lipindu-le de zid/ apele/ văluresc ochiul/ peste pământ livid”** („Trecând pragul”, din „Ziua canonului”).

Îl văd într-o radiografie a sinelui, zbătându-se, în truda zilelor și a nopților, cu uneltele meseriei, pentru ridicarea și retrezirea necesare neamului, pentru demnitatea noastră românească, sub acea tresărire a speranței, aici, într-un Ardeal neliniștit. „Intimizarea istoriei” și afirmarea culturii în aceste timpuri, prin bezna și prin ceața căutărilor și a rătăcirilor, trebuie să-și găsească - este și convingerea lui Valentin Marica - acea cale visată, de aproape 20 de ani, pe tărâm românesc!

Ajuns la „borna” cu numărul 60, din deplinătatea inimii, îi doresc prietenului, poetului și jurnalistului Valentin Marica „La mulți ani!” și binefăcătoarea putere de muncă.

Îmbrățișare frățească, însoțită de aura de lumină a Tatălui Ceresc.

Total, pentru înălțare spirituală și demnitate națională românească, sub veghea Părintelui Îndurărilor și al Luminii!

LAZĂR LĂDARIU

ZENO FODOR

În dialog cu

VALENTIN MARICA

- *Ești poet, ești critic literar, ești ziarist, dar printre preocupările tale se găsește și teatrul. Cum se articulează teatrul cu celelalte domenii cărora le acorzi atenție?*

- Poetul, criticul literar, ziaristul sunt freamăte într-un *theatrum mundi*. Sunt mereu la scenă deschisă, dacă acceptăm rolul lor activ, reverberant, foarte aproape de spiritul vieții și de esența demiurgică a creației. Turnul de fildeș e o metaforă vetustă, cred. Scriitorul și, mai ales, publicistul interacționează cu tot ceea ce se desfășoară pe scena cotidianului, au opinii, replici, îi ascultă pe ceilalți, îi admiră sau îi contestă, exprimă sensuri, înspre a traversa visul veșniciei. Precum *Iraclide I* și *Iraclide II*, personaje din eseurile despre teatru ale lui Alexandru Sever, găsesc cuvântul esențial în *a dura*, însemnând a-și găsi punctul de sprijin prin care să renunțe la *nicăieri*. Un mare actor, Adrian Pintea, spunea că îl are rege al minții pe Iisus. Este ceea ce poartă în hlamida cuvintelor și poetul. Imi amintesc, de asemenea, o reflecție a talentatului Theodor Cristian Popescu în care regizorul apărea, într-un fel, copia Creatorului. Nu cred că un scriitor sau un publicist se îndepărtează de miezul unei asemenea reflecții. Voi intra, pentru a-ți răspunde și altfel la întrebare, într-o poveste...

După unele interpretări, primele reprezentații teatrale pot fi socotite vise și amintirile. În *Cartea de toate zilele*, maestrul Ion Vlasiu mărturisea cum, imediat după ce adormea, visa că zboară. M-a impresionat mărturisirea maestrului, amintindu-mi cu visam, în somn, în anii copilăriei, că zbor, trăind la trezire o bucurie neasemuită, aidoma catharsisului născut din sublimul artei. Zborul acela din vis făcea parte dintr-un spectacol în care suvoaiile de lumini celeste deveneau reflectoare și cerul întreg o imensă scenă. Cred că atunci, când purtam imaginea acelor vise-zbor, scriam și primele poeme. Căci, încântat de scena de aur din vis, o cuprindeam în cuvinte suave, o recapitulam prin jocuri de cuvinte. Mai apoi, pe când compuneam serios versuri, în anii gimnaziului, și note de reportaj despre cum culegeau colegii mei spice în urma combinelor, pe care le trimiteam la *Gazeta Pionierului*, am văzut, prin crăpătura unei uși, prima imagine dintr-un spectacol cinematografic. Venise Caravana la *Zoreni*, s-au adunat oameni ai satului la Căminul Cultural, dar cum eu nu aveam bani pentru biletul de intrare am rămas pironit în fața ușii, ascultând sonorul... Când s-a deschis ușa – un țăran hâtru renunțase la film –

am văzut pe ecran un cocoș imens, cu toate culorile pământului în penaj. Ușa s-a închis la loc, iar eu pluteam de fericire că am văzut filmul. A fost prima imagine în care realitatea din jurul meu atârna pe un ecran, fiind realitatea din jur și totuși alta. Imaginea aceea a Cocoșului de pe ecran m-a urmărit mult timp, simțind câtă splendoare era în ea. Începusem să mă joc de-a ecranul. Înlocuiam Cocoșul cu animalele din curte, cu pomii din grădină etc. Să fi pornit de aici imboldul de a-i pune pe colegi, în pauze, la școală, să joace în tot felul de povestioare din care nu lipsea uriașul Cocoș? Mai târziu, am jucat cu adevărat teatru școlar, cu regizori „adevărați”, cu distribuții disputate, chiar cu mici turnee în care publicul mă compătimea, fiind Soldatul care se întoarce rănit din război. Peste aceste încercări, de o puritate uluitoare, s-a așternut fascinația unui spectacol de teatru, liceean fiind la „Samuil Micu” din Sărmașu-Mureș, cu maestrul Giugaru și Birlic în *Conul Leonida față cu reacțiunea*. A fost momentul în care teatrul mi-a intrat în sânge și mi-a făcut viața mai acceptabilă. Am citit fără întrerupere literatură dramatică și eram un spectator consecvent și, mai ales, civilizat. Spectacolele de teatru mereu mă salvau și încă au rolul acesta. Ca scriitor și publicist caut locurile în care să simt cordialitatea, atenuarea distanțelor dintre oameni, nașterea bucuriei. La teatru venim, după spusele lui Jean Louis Barrault, să găsim dragoste și înțelegere, să ne unim prin râs, lacrimă și îndoială, fericire și tristețe, în clipa când distanțele care ne despart dispar.

- *Timp de câțiva ani, cred că vreo cinci, ai fost secretar literar la Teatrul Național din Târgu-Mureș. Cum privești acum, retrospectiv, la această perioadă a vieții și activității tale?*

- A fost marea salvare din 1985, când nebunia comunistă a oprit vocea Studiourilor Teritoriale. Am refuzat să fiu activist de partid, șef la sindicate, președinte la pionieri, rector la Universitatea popular-ideologică etc. Se pregătea la Național premiera cu spectacolul *Intrigă și iubire*, în regia lui Kincses Elemér și scenografia regretatului Romulus Feneș, pe atunci și director, cu Monica Ristea și Vlad Rădescu în rolurile principale. Am ajuns, la invitația domnului director, în atelierul de decoruri și am început să discutăm despre teatrul lui Schiller. La plecare, Romulus Feneș mi-a propus să-mi fac angajarea pe postul de secretar literar. *Cocoșul* meu fabulos, zborul în vis, spectacolul cu maestrul Birlic, lecturile din dramaturgia românească și universală, între care teatrul lui Schiller, s-au unit să mă salveze uman și intelectual.

Începusem vârtos să mă ocup de caietele de premieră, cataloagele documentare ale spectacolelor, de repertorii, articolele de presă, participările la festivaluri de teatru, colaborarea cu dramaturgii etc.

Bunăoară, la premiera cu *Intrigă și iubire*, venise Matei Vișniec să scrie cronică dramatică pentru *Contemporanul*, l-am cunoscut, am

colaborat, iar pentru o ediție a Festivalului de Teatru Scurt de la Oradea, am propus un text de-al lui în premieră absolută, *Călătorie pe fața de masă*. Imi amintesc de întâlnirile cu dramaturgul, cu regizorul Laurian Oniga care trebuia să semneze regia spectacolului, de insistențele mele la Consiliul Culturii și Educației Socialiste să putem juca piesa, de răspunsul negativ, criminal, al autorităților. Nu i-am iertat prea ușor. Când au vrut să ne bage pe gât o piesă despre revoluția agrară, pe care s-o jucăm și la secția română și la secția maghiară, *Pânda*, am făcut referate insistente prin care susțineam că este un text *dușmănos*, (cei din direcția teatrelor nu citeau piesele, doar referatele), dejucând planuri meschine, scăpând de un avorton de literatură dramatică. La fel s-a întâmplat cu *Codrul scufundat*, după *Jurnalul* lui Rebreanu, un text haotic și periculos, pe care l-am refuzat, salvându-ne repertoriul de mediocritate. În schimb, în aceeași perioadă, am reușit să punem în scenă *Rața sălbatică* de Ibsen. Lucram cu teatrologul Székely Ferenc și referentul Éva Ferencz la repertorii, citeam multă literatură dramatică și critică teatrală, aveam întâlniri permanente cu Dumitru Solomon, Paul Everac, Gelu Naum, Tudor Popescu, D.R. Popescu, Radu Iftimovici, Matei Vișniec, Constantin Zărnescu, Platon Pardău, Iosif Naghiu. Imi amintesc de documentarele pregătite pentru susținerea în repertorii a unor texte ca *Lungul drum al zilei căre noapte* de O'Neill, *Moartea Domnului Platfus* de Romulus Guga, *Rinocerii* de Eugène Ionesco, *Fereastra* de Iosif Naghiu, texte care nu au fost aprobate de inculții jalnici de la Direcția de atunci a teatrelor, cei care chemau secretariatele literare la instruiri și care tăiau și spânzurau, dacă nu pledai pentru măreția eroului muncii socialiste în teatrul contemporan. S-a jucat *Evl mediu întâmplător* de Romulus Guga în regia lui Cristian Hadji Culea, s-a jucat *D-ale carnavalului* în regia lui Mircea Cornișteanu, *Trăsura la scară* în regia lui Tompa Gábor, *Furtuna* de Shakespeare în regia lui Kincses Elemér, *Ion* de Rebreanu, *Havuzul* de Paul Everac, *Smerita* de Dostoievski în regia lui Dan Alecsandrescu, alături de inegalabilul spectacol cu *Livada de vișini* în regia lui Gheorghe Harag, care a născut un adevărat

pelerinaj al lumii teatrale spre Târgu-Mureș. A fost pentru mine o școală. Am văzut toate reprezentațiile, comparând nuanțele în care juca marea actriță Silvia Ghelan în Ranevskaia. Poate mă îndepărtez de răspunsul strict la delicata ta întrebare, pierzându-mă în amintiri. Prin spectacolul lui

Gheorghe Harag, am putut să-i întâmpin la Naționalul din Târgu-Mureș, în seri de neuitat, pe Lucian Pintilie, Clody Bertola, Leopoldina Bălănuță, Valeria Seciu ș.a.m.d. Aplauzele se așterneau peste mormântul marelui regizor. La moartea lui Gheorghe Harag, am ieșit în fața publicului, înaintea unui spectacol, tălmăcind, dureros, replica din Zamolxe: *M-așteaptă soarta...!* Nu voi uita nicicând dialogurile cu Gheorghe Harag despre *comedia* din piesele lui Cehov.

Jucam în turnee, pe scene bucureștene, figuram în agendele festivalurilor de teatru din Brașov, Timișoara, Galați, Bacău, Arad, cu importante premii, dar rămâne regretul de a nu-l fi putut juca în premieră absolută pe Anton Cosma, redactor al revistei *Vatra*, cu *Detektiv particular*, la fel pe Viorel Cacoveanu cu *Solstițiu de iarnă*, pe Eduard Huidan sau pe Mircea Tomuș cu un text admirabil, *Jocul măștilor*. Rămân cercuri luminoase întâlnirile cu reputații critici de teatru Victor Parhon, Dinu Kivu, Horia Deleanu, Constantin Paraschivescu, Natalia Stancu și frumusețea întâlnirilor zilnice cu distinși actori ai Naționalului, Ion Fiscuteanu, Vasile Vasiliu, Marinela Popescu, Iolanda Dain, Szilágyi Enikő, Mihai Gingulescu, Cornel Popescu, Farkas Ibolya, Aurel Ștefănescu, Lohinszky Loránd, Smara Marcu, Mara Costea, Dan Glasu, Nicu Mihoc, Cristina Pardanschi, Monica Ristea, Cornel Răileanu, Cristian Ioan, Nicolae Cristache, Rodica Baghiu, Ion Săsăran, Edi Marinescu. Înțelegeam, alături de ei, că fără teatru aripile sunt înlocuite de copite, cum spunea Lorca, că teatrul e drumul spre noi înșine, că trebuie făcute bătătură și la inimă pentru ca acest drum să fie drept. Era, atunci, un respect al actorului pentru el însuși și pentru public, o credință puternică în mesajul scenic, o preocupare insistentă pentru arta spectacolului și implicit pentru binele spiritual. De aceea spectacolele supraviețuiau, erau dovezi de sărbătoare spirituală, căci omului i se dădea prilejul, prin demnitatea artei, de a-și redescoperi ființa, de a-și limpezi căutările. D.R. Popescu îi dădea teatrului numele de *oracol*, unde

omul să găsească răspuns la zbaterea propriului destin.

Perioada aceea a însemnat și studiu, la modul cel mai serios. Aveam un proiect amplu și necesar, *Piesa uitată*, citind și scriind despre *Canalia* lui N.D. Cocea, *Oameni feluriți* de Anton Holban, *Moartea lui Dante* de Macedonski, *Bătrânul* de Hortensia Papadat Bengescu, *Lumină nouă* de Duiliu Zamfirescu, *Manechinul sentimental* de Ion Minulescu. Studiam biografiile exemplare din istoria teatrului românesc, apropiindu-mă de Ion Brezeanu, Aristide Demetriade, Maria Ciucurescu, Grigore Manolescu, Aristizza Romanescu, Paul Gusti, am început o cercetare pe tema cronicii dramatice, o alta pe tema *Hamlet* în teatrul românesc, alte teme privind teatrul lui Lucian Blaga sau teatrul lui Romulus Guga. Din perioada aceea datează o serie de eseuri teatrale, unele publicate în caietele de premieră, altele în revista *Teatrul*. Citindu-le, profesorul Oláh Tibor mi-a sugerat să le adun într-un volum. Eram, pe atunci, de o modestie exagerată. Din foarte multă prețuire pentru colegii mei actori, am refuzat să joc personajul Liviu Rebreanu într-un serial. Judecam că nu secretarul literar trebuie distribuit, ci actorii.

Studiul din anii de secretariat literar și-a găsit loc de exprimare când mai mulți ani am susținut cursuri de istoria teatrului, dar și de teorie teatrală, la Academia de Teatru din Târgu-Mureș. După revoluție, când m-am reîntors la jurnalistică, am lăsat *Acolo*, la teatru caiete de însemnări, articole, interviuri, cronici dramatice etc. Începusem o fonotecă, după modelul fonotecii de aur radio. În sala de protocol, cu un magnetofon pe care îl mănuiam Bóni Laci, de la sonorizare, am înregistrat interviuri cu Gheorghe Harag, Dan Alecsandrescu, Mircea Cornișteanu etc. Simțeam că dacă le iau de acolo, lumea aceea care m-a salvat mă va privi cu ochi prea întrebători și potrivnici. Nu știu dacă au fost menajate sau s-a făcut *curățenie mare*. Ar fi păcat, căci între ele erau pagini despre întâlnirile pe care le-am avut, multe la număr și foarte prietenoase, cu un mare om de teatru, o istorie vie a teatrului din Târgu-Mureș, maestrul Tompa Miklós. Eram prieteni. A fost un timp dens, fierbinte, mereu cu emoțiile cele mai puternice în mijlocul pieptului și cu stările de bucurie pe care ți le dau întâlnirile adevărate cu oameni adevărați. Cei ce poartă talentul de actori, regizori, scenografi, oamenii teatrului, aparent într-un abur al ciudățeniilor, sunt oameni rari, ce ne apără sufletul.

- *Este teatrul o artă importantă? Are un rol major în societate, în modelarea spirituală a oamenilor?*

- Prin teatru, spunea Tudor Vianu, învățăm ce este societatea. Teatrul este artă de mare profunzime, prin vechimea lui, prin fascinanta metamorfoză a limbajelor, prin forța de renaștere din propria-i

cenușă. Teatrul învinge timpul precum vechile monumente, capodoperele arhitecturale sau celebrele statui ale umanității. Desigur, dacă nu asistăm doar la spectacolul de teatru, ci și medităm asupra lui. Fiecare operă scenică, trecută prin adevărate profesiuni de credință, rescrie lumea, *tiparul vremurilor*, cum gândea Hamlet. În piesa lui Shakespeare, jocul actorilor, desfășurarea scenică sunt căi de dezvăluire a adevărului tragic. Hamlet îndeamnă spre teatrul care *să arate virtuții adevăratele ei trăsături*, păcatului-icoana lui și tuturor vremurilor și vârstelor *tiparul lor*. Teatrul este arta de care omul are nevoie și când e fericit și când este bântuit de înfrângeri. Pentru Bernard Shaw menirea teatrului era de a-i trezi pe oameni, de a-i face să gândească. Nu am auzit de mult citate aceste cuvinte. Parcă ziua noastră ar trebui să le reia în dezbaterile de idei. Despre teatru se vorbește superficial, grăbit, fragmentar. Instituțiile teatrale nu au continuitate în dezbaterile profesioniste asupra artei teatrale, nici mass-media nu este fidelă actualității teatrale. Am fost trist când am auzit, la un minuscul post de televiziune, că se joacă la Târgu-Mureș, afiș de turneu, în premieră absolută, *O noapte furtunoasă*.

- *În momentul de față relația Teatrului Național din Târgu-Mureș cu potențialii săi spectatori este foarte slabă. Am putea discuta mult despre cauzele care au generat această stare de fapt (și cu siguranță că o amplă dezbateră pe această temă ar fi binevenită pentru a identifica greșelile care s-au făcut și posibilele soluții de redresare a situației), dar eu te-aș ruga – fie acesta un preambul la o viitoare masă rotundă – să-mi spui cum vezi tu lucrurile, care ar fi pașii imediați care ar trebui făcuți pentru refacerea legăturilor dintre instituția teatrală și publicul său.*

- Când viața instituției teatrale și producția teatrală au loc în aria normalului, legăturile cu publicul nu suferă. Ce înseamnă normal în instituția teatrală? Aproape că îmi este jenă să pun problema normalității în dialogul nostru. Dar...? Coeziunea colectivului artistic, respectul reciproc între actorii de diferite vârste, cunoașterea și continuarea tradiției instituției, acceptarea valorilor consacrate în timp, repertoriu cuprinzând mari texte ale literaturii dramatice, care să fie o permanentă școală pentru actori, regizori, scenografi și public, vizibilitatea instituției prin fapte culturale pot menține linia firescului, a echilibrului, a relației pozitive cu publicul. Când instituția teatrală se izolează în obiceiuri reprobabile, când își revarsă orgoliile, când face compromisuri, când înlătură din viața ei nume de valoare, care atrag publicul, când nu creează evenimentul teatral, când promite și uită, când se expune public prin certuri regretabile și atacuri la persoană, cortina reprezentațiilor se ridică

Valentin Marica, dând autografe la Librăria "Romulus Guga"

mai rar și cu public puțin. În instituția teatrală, generozitatea artistică și cea umană, cordialitatea, truda în numele frumosului artistic pot da imaginea binelui văzută ca șansă a spectatorului la performanțe ale comunicării. Când publicul culpabilizează repertoriul, simte disfuncționalitățile create de subiectivismul excesiv, dar și statutul civil îndoielnic al actorului sau regizorului, învălmășeala managerială a instituției, devine descumpănit, plictisit chiar; ori, o instituție de cultură, care își traumatizează publicul prin spectacolele răfuieiilor, cu greu va reveni la relații de normalitate. În momentul în care presa locală a publicat scrisoarea Marinelei Popescu prin care actrița dezvăluia de ce nu mai apare pe scenă, fiind scoase cu rea-credință de pe afiș spectacolele în care juca, publicul a simțit și el lovitura sub centură, știut fiind faptul că Marinela Popescu se înscrie în galeria actorilor care atrag publicul, purtând în biografia sa artistică roluri de succes și importante premii.

Când publicul își pierde încrederea în instituția teatrală, aceasta va îndura consecințe grave. Când disprețuiește instituția teatrală, pentru că ea, instituția, joacă rolul disprețuirilor, prăpastia își ocupă loc sub reflectoare. Când publicul admiră instituția teatrală, lucrurile sunt pe făgașul cel bun. Cineva vorbea despre creatorul de artă teatrală ca despre o troiță. Cred în această metaforă, numai că niciodată cu troițe învrăjbite nu vom ajunge la Dumnezeu. O instituție teatrală nu trebuie să dezamăgească sub nicio formă. În ultimul timp, nu am fost la Teatrul din Târgu-Mureș, din motive repertoriale. Am fost, în schimb la spectacole de teatru la Sibiu sau Brașov, atras de repertoriu. Dacă se joacă un text important, sunt în sala de spectacol. Când s-a jucat la Bulandra premiera cu *Hamlet* în regia lui Liviu Ciulei, cu Marcel Iureș în rolul titular, am fost spectator și exemple de felul acesta aș putea enumera în continuare.

În altă oridine de idei, cea elevată, aș spune că teatrul rezistă când cuprinde în el, sub toate

aspectele, contemporaneitatea. Aș invoca o consemnare a lui Arthur Miller privind starea de spirit a fiecărui moment care predomină în relațiile interumane și care poate fi exprimată scenic. Sau, tonalitățile ce deosebesc prezentul de trecut, atunci când apar pe scenă în spectacol, teatrul se naște din nou, și mai pregnant, fiind artă necesară ca omul să se înțeleagă pe el însuși.

- *Cum se poate împăca, în viziunea ta, teatrul de înaltă valoare estetică (despre care știm că nu e întotdeauna ușor „digerabil”, dar care, în final, dă un maximum de satisfacție, atât intelectuală cât și sufletească) și teatrul de largă accesibilitate. Sau, poate, sunt două forme diferite de teatru care se adresează unui public diferit și trebuiesc văzute și tratate ca atare?*

- Dacă finalitatea teatrului e desăvârșirea umanului, atunci în comentariul meu intră teatrul de înaltă valoare estetică. Cu spectacole *de duzină* (expresia e consacrată!), cu *inutilități drăguțe*, cu anecdote la care să rădă un pluton de recruți, nu intrăm pe teritoriul teatrului ca artă de primă mărime. Teatrul adevărat este teatrul de largă accesibilitate. *Livada de vișini* a cucerit orice spectator. Accesibilitatea face ca spectacolul de teatru să fie mare. Un spectacol alambicat, în care regizorul și actorul bâjbâie, poartă platoșa întunericului, e sortit eșecului și față de acest gen de spectacol publicul este ostil. Să lăsăm umilele posturi de televiziune să joace ieftin, în emisiuni de divertisment, să nu vină teatrele să le copieze din dorința, absolut greșită, de a avea public. Coborâm în derizoriu, mimăm, sau urcăm trepte de exigență intelectuală și sufletească prin care ne căutăm sinele? E periculos să-i facem loc încă unui gen de teatru, de categoria a II-a, lângă cel cu valoare estetică. Pot interveni motivații ieftine, producții sterile în numele unui public *second hand*, realizate pe principiul minimului efort. Spectacolul de ținută va avea public pe măsură, acel public care duce pe mai departe, în lege dreaptă, rolul teatrului. De fapt, în distribuția unui spectacol un rol principal îl are publicul. Când juca Victor Rebengiuc în *Regele Lear*, publicul era distribuit în spectacol, se spunea pe el însuși într-un etern uman imens. Este un amănunt faptul că la unele teatre se joacă cu casa închisă? Prin ce spectacole, oare, a ajuns Sibiul capitală teatrală? Problema teatrului e problema succesului, dar nu a unui succes ieftin. Rămân la convingerea că spectacolul de înaltă valoare estetică își poate găsi loc în preocuparea publicului de azi, că doar acest gen de spectacol poate *înnoi gândul*, ca să parafrzez (din nou!) o afirmație a lui Bernard Shaw. Pentru Ibsen spectacolul de teatru nu trebuia să aibă nicio vorbă în plus, niciun un personaj uitat pe scenă și nicio întrebare lăsată fără răspuns. Să fi fost Ibsen prea exigent?

Teza de doctorat

Thanatosul ca ipostază a tragicului în literatura română

În marginea unei lucrări despre ființă

(fragmente din capitolul introductiv)

Omul sub specie aeternitatis. Conviețuirea cu moartea. Autenticitatea ființei prin moartea ca naștere superioară. Joncțiunea cu absolutul sau setea tragică de infinitate. Perspectiva inițiatică heideggeriană. Dreptul la tragic prin moarte. Tragic și axiologic. Crucificarea personajului tragic. Înfruntarea limitei. Moartea și suferința roditoare. Sublimarea tragicului. Tragicul stenic. Vina tragică. Moartea cristică și moartea socratică. Moartea împlănită. Moarte și devenire. Moartea celuilalt. Cumpănă și undă. Modulațiile ființei: aici-dincolo. Liturgia cosmică a morții. Literatura morții –scriptio continua. Constante și diferențe. Redimensionarea lecturii din perspectiva thanatosului. Arcul hermeneutic sau noua privire spre orientul textului. Argumente pentru o istorie a literaturii române „Ars moriendi”.

Travaliul tenace al „unităților” de conștiință, cuprins în *Jurnalul fericirii* al lui Nicolae Steinhardt, începe cu mărturisirea înfrângerii temerii de moarte, premisă a libertății, prin cuvânt testamentar. Monahul de la Rohia își prezintă testamentul ieșirii din universurile concentraționare prin trei soluții strict lumești (există și soluția mistică, a credinței, dar nu pe aceasta o ia în considerare, acum) oferite de Soljenițan, Zinoviev și Churchill-Bukovski. Sunt soluții izbăvitoare, ale *lăuntricului ființei*, pentru a ieși dintr-o situație limită, „dintr-un univers concentraționar, din mrejele unui proces kafkian, dintr-un joc de tip domino, labirint sau cameră de anchetă, din teamă și panică, din orice coșmar fenomenal.”

Soluțiile citate subînțeleg o formă de *viață în coexistență cu moartea*, prin imuabilul valorilor pure. Soluția lui Soljenițan este *învoirea cu moartea*. Pe cea a lui Alexandru Zinoviev o întruchiează personajul Zurbagiul, într-o totală neadaptare la sistem, fără domiciliul stabil, îmbrăcat în zdrențe, muncind pe apucate, slobod la gură, tragic prin puritatea spiritului, bufon al regelui Lear, lupul din fabulele lui La Fontaine, un Zacharias Lichter al lui

Matei Călinescu, haimanaua asupra căreia nu se fac presiuni, pentru că nu i se poate lua nimic, parazitul, omul de la marginea societății, dar care e „liber,

liber, liber.” Dacă vrem să fim liberi, „nu trebuie să ne fie frică de a muri”, subliniază Nicolae Steinhardt într-o altă parte a *Jurnalului fericirii*. Monahul nu a încetat să repete, în opera lui, că taina libertății nu-i alta decât curajul de a *înfrunta moartea*.

Soluția lui Winston Churchill, identificată cu cea a lui Bukovski, se rezumă astfel: în prezența mizeriei umane, a

nenorocirilor, primejdiilor, omul nu numai că nu se dă bătut, ci dimpotrivă scoate din el acestea pofta nebună de a trăi și de a lupta. În primăvara lui 1939, Churchill i se adresează Marthei Bibescu prin cuvintele: „Va fi război. Praf și pulbere se va alege din Imperiul Britanic. *Moartea ne pândește pe toți. Iar eu simt că întineresc cu douăzeci de ani.*” (s.n.) Cu cât pericolul înfruntă mai puternic, cu cât cenușul, întunericul și vâscosul se intensifică, cu atât omul este mai dornic să lupte, trăind un sentiment inexplicabil de euforie, de bucurie a rezistenței și împotrivirii, de sănătate spirituală adamantină.

Nici Vladimir Bukovski, din a treia soluție testamentară, nu deznădăjduiește în situația-limită. Amenințat, el își pierde somnul, nu din frică, ci de nerăbdare. Așteaptă ziua următoare să fie „în fața lor”, să le strige adevărul de la obraz, cu fericirea „de a intra în ei ca un tanc”.

În acest fel își reprimă autorii *soluțiilor* teama de moarte și astfel intră ei în împărăția valorilor pure, în exercițiul autenticității ființei. Pentru că, „moartea, însă, cine, Singur, a învins-o? – se întreabă în finalul testamentului său, prefață la *Jurnalul fericirii*, Nicolae Steinhardt - *Cel ce cu moartea o a călcat.*”

Reflecția lui Steinhardt reiterează acuitatea ființei care învață continuu să moară, sincretismul viață – moarte, pecetluit, metaforic, prin versul eminescian „Vreme trece, vreme vine ...” sau prin aserțiuni gnomiche de genul : *moartea e de-o seamă cu viața* .

* * *

Prolegomenele lucrării de față prezervă cititorul asupra intenției de a cuprinde reiterativul viață/ moarte în *propoziție inteligibilă*, ca reflex al noii lecturi și al recontextualizării prin aceasta. Subiectul solicită, mai ales în atomii unui timp ambiguu, acuratețea comentariului, invocarea imuabilului valorilor pure într-un exercițiu critic al *mythosului* și

La susținerea tezei de doctorat la Facultatea de Litere - Cluj.

logosului deopotrivă. Alături de orizontul științei, perspectiva lăuntrică a cunoașterii își va stabili rolul în fundamentul metodologic, pentru a sustrage subiectul din varianta de inerție a interpretării sumbre, convenționale, prea sedimentate, pentru a nu ajunge la ceea ce Jean Starobski numea „o pierdere a relației”. Dimpotrivă, în ideea „demnității teoretice”, demersul urmează linia comprehensibilului despre ființa prinsă în traumele peratologicului.

Peremptoriu, asupra vieții și morții, asupra ființării numite om, *Dasein* în limbajul lui Heidegger, prin care o lume își face încercarea, întrebările se multiplică mereu, legate într-un nod tragic, ca să folosim o expresie a lui Max Scheler. Ce se întâmplă, medita Tudor Arghezi în *Cimitirul Buna-Vestire* „când ai pornit de pe pământ înainte, după ce nu se mai vede nici uscat, nici apă...?” Spiritul uman

încearcă să discearnă și mai ales să justifice, privitor la noemele ființei: *credo ut intelligam*. Frageda fire, complinind pentru Idee sau eșuând superb, cum ar spune Lucian Blaga, continuă să fie *cet inconnu*. Omul așază, în diferite grade de relevanță, sensul vieții în relație cu *miraculum mortuorum*: „nu pentru că omul nu mai este în stare să deslușească cine este, nu pentru că s-ar fi uitat sau pierdut pe sine, ci tocmai că împrejurările și condițiile obiective îl determină pe om să-și intensifice legitima curiozitate față de sine însuși și față de sensul vieții.”

Între *maieutică* și *aporetică*, colocviul, în evantai, asupra sensului vieții (lucrarea noastră înscriindu-se în datele acestuia) detaliază ambivalența viață-moarte, medierea dintre eu și transcendent, dreptul la tragic al fiecărui om, sub *specie aeternitatis*, autenticitatea ființei și realizarea sinelui prin moarte, joncțiunea cu absolutul, „incognoscibilitatea miracolului” sau necunoscutul pustiitor al morții, plusul de moarte și de suferință ca expresie a tragicului, sfâșierea ființei între voințe ireconciliabile, ontologice și istorice. Tabloul este completat de panopticul antinomiilor ce pecetluiesc timpul ființei: conjugarea sublimului cu josnicul, a obscurității cu noblețea, a purității cu păcatul, a valorii cu non-valoarea, ascensionalul ființei și căderea ei în abisal. Într-un asemenea colocviu intră, de la început, modulațiile paradigmatică ale binoamelor *Aici –Dincolo, Acum- Veșnic*, fără ruptura existențială dintre acestea (ciobanul din Miorița este preocupat de împlinirea ritualică a unei

ordini care să-i asigure legătura cu lumea de aici, după ce va fi trecut vămile), arta de a conviețui cu moartea, de a ști că: „Numeroasele spirale ale unui drum vast cât orizontul, duc domol într-Acolo.” Poți fii tu însuși ca om, aprecia Karl Jaspers, dacă acționezi ca și cum fiecare zi din viață ar fi ultima. În felul acesta, prezentul ar putea deveni ekstasis-ul temporalității privilegiate de *pedagogia morții*. În învățăturile Sfântului Vasile cel Mare, prezența permanentă a morții în mintea omului este *nemurirea*, pe când absența ei „moarte este”. În

consemnările lui Ch.Baudelaire, moartea este numită *le but de la vie*, criteriu al vieții și specificul ei. „Să ne obișnuim a socoti moartea ca pe o formă de viață”, îndemna Maurice Maeterlinck, iar Erich Wolfrohm cuprindea relația biunivocă dintre viață și moarte în sentința: „Nu vom fi pe de-a-ntregul născuți, decât atunci când vom muri.”

Un câmp foarte larg de investigație (*philosophia perennis*) argumentează, *ex professo*, sentința *mors omnibus communis*.

* * *

Tema paulinică – *mort e cel viu și viu e cel mort* – este o dominantă a culturilor. O exprimă în *Scrisoarea I* Mihai Eminescu: *Din a morții sfântă mare, curg isvoarele vieții / Spre-a se-ntoarce iar într-însa...* Versurile eminesciene sunt interpretate de Rosa del Conte în *Eminescu sau despre Absolut* ca „înalta intuiție ce împacă totul, tradusă într-un limbaj mistic ce survolează îndrăzneț conceptele antinomice: izvorul ce-și regăsește vărsarea. Originea nesfârșită și eternă, alfa și omega, moartea ce slujește vieții și viața ce slujește morții; devenire pură, dar închisă în măsura perfectă a cercului, care e o figură a infinității, chemare la identitate și la repaos.” Peste imaginea leagănului se suprapune imaginea mormântului. *Ex quo natus es duceris*, spunea Seneca. Joncțiunea vieții și a morții cu întreaga fire este exprimată de Mihai Eminescu prin metafora „moarte vie”, în poemul *Rime alegorice*: *Moarte și viață, foaie-n două fețe, / Căci moartea e izvorul de viețe, / Iar viața este râul ce se-nfundă / În regiunea nepătrunsei cețe.* O linie de demarcație între viață și moarte este indiscernabilă. Pe chipul Mariei, muribunda din romanul *F* de Dumitru Radu Popescu, nu se vedea nimic deosebit, care „să despartă frontierele vieții de cele ale morții”. Cei care o veghează exclamă: „Ce vie arată, și nu e !” (s.n.) Consubstanțialitatea viață - moarte este

La susținerea tezei de doctorat la Facultatea de Litere - Cluj.

sugestiv exprimată în romanul citat, prin întâlnirea, care nu surprinde asistența, a unui convoi de înmormântare cu alaiul de nuntă al fetei Măndălinei: „Lăutarii și dintr-o parte și din alta se-ntreceau în tobe și în clarinete și fligoarne, și cântecele lor se întrepătrunseră și se -amestecară.” Geniul vieții și geniul morții se află în raport de simultaneitate: *și mai trăiam, trăiam, trăiam /și mai muream, muream, muream ...* Versurile lui Nichita Stănescu din poemul *Nod 22* sunt reverberate, în același registru, într-o dedicație făcută poetului mort prea repede : *Și acum ne îmbrățișăm. / El dusu-s-a rămânând. / Eu rămas-am, ducându-mă ...* Moartea, cea mai personală experiență a vieții și hiperbolă a ei, îl face pe om să-și gândească mai cu luare aminte soarta: „cel ce își aduce aminte de moarte, de viață își aduce aminte .” Altfel, despuiat de transcendență, omul este supus alienării și anomiei lumii. Înțelegerea specificului vieții prin moarte (subtilitas intelligendi) și a nevoii de sens al vieții e cale de depășire a angoasei existențiale. *De-o seamă cu viața*, moartea deslușește mai adânc ființa, sensibilizând „ simțurile lumii”. Vorbim, astfel, de puterea formativă a morții.

Disertând despre moarte, în *Fiziologia poeziei*, Nichita Stănescu îi atribuie rolul de a potența revelarea vieții: *Un mort îngropat, un mort ciugulit de păsări, un mort ars, desigur de două ori pe zi arată viața.*” Autorul *Fiziologiei poeziei* numește moartea o idee ratată, prin neputința de a o exprima: *A spune despre moarte ceva este mai degrabă o idee decât o spunere. Moartea este o idee ratată.*

* * *

Viața și moartea sunt noțiuni corelative, dându-i omului conștiința destinului spiritual. Maieutica morții sau puterea formativă a ei înzestrează *Dasein*-ul cu decizia de a acționa, pentru depășirea limitelor proprii, exprimând nevoia de sens al vieții. *Sein und Zeit* de Martin Heidegger, una dintre cele mai ambițioase cărți ale filozofiei, proiectează ființa în *ființare*, în faptul de a fi în lume, a locui în deschiderea luminătoare a ființei (in der *Lichtung des Seins*), într-un ethos (sălaş al locuirii) cu valențe creatoare. Heidegger numește *ființa –în – deschis*, ființa situată, care se definește esențial ca *ființă-pentru-moarte*. Moartea e pururi a mea, spune Heidegger, în propria moarte nu poți fi substituit. Prin timpul morții, care iradiază continuu, fie că omul știe sau nu, ne săvârșim din viață, desăvârșindu-ne .

Absența conviețuirii cu moartea legitimează obscuritatea ființei. Rainer Maria Rilke, pentru care moartea este „țara de acolo, de sus”, relatează în *Un basm despre moarte și cu un adaos străin* cum două ființe închid strașnic ușile în fața căroră aștepta Moartea, vor s-o înlăture, izolându-se, dar devin prizonierii propriului gest, niște oameni bolnăvicioși

și speriați. Coexistența viață – moarte modelează ființa în echilibre superioare, în conjuncție cu absolutul, o scoate din timpul *dezagregant*, îi descrie mișcarea ascensională, ca în *Mortua est* de Mihai Eminescu: *Dar poate acolo să fie castele / Cu arcuri de aur zidite din stele, / Cu râuri de foc și cu poduri de-argint, / Cu țărături de smirnă, cu flori care cânt (...)* Și moartea ta n-o plâng, ci mai fericesc / O rază fugită din chaos lumesc.” În același univers liric eminescian, *Mureșanu* trăiește universală sete de absolut, sensul recuperator al morții: *De cât o viață moartă, un negru vis de jele, / Mai bine stinge, Doamne, viața ginții mele...*” Când răul și ura fac istoria, gândirile pe dos și simțirile deșarte sunt „colțul vieții”, *Mureșanu* invocă euharistia luminii morții (*Văd cerul lan albastru sădit cu grâu de stele...*), echivalând, poetic, reflecția heraclitiană: *omul își aprinde sieși lumină în noapte, murind...*

* * *

Enthimemele morții în literatura română poartă expresia *eufemizării*. „Murind - relatează Marin Preda în *Creație și morală* - bătrânul țaran spunea fiilor săi: - *Vedeți ce faceți cu via, cu fâneța din deal, cu pogonul sărac din vale, cu calul acela care șchioapătă! Dregeți sopronul, săpați grădina!* Realitatea era pentru el ceva de luat în posesiune și nu ceva de care trebuie să te sperii.” Apostol Bologa din *Pădurea spânzuraților* de Liviu Rebreanu, înainte de execuție, își mângâie veșmintele, punându-le în relație simpatetică cu de lumea de dincolo. Asemenea atitudini sunt numite de Philippe Aries, în panoramicul eseistic, istoric și epistemologic *Omul în fața morții*, la mort apprivoisee – *moarte îmblânzită*, generic pentru imaginea morții în literatura română, conturată prin familiaritatea cu moartea, presentimentul morții, rostirea testamentului în fața morții, încredințarea sufletului împărăției lui Dumnezeu, dorința de *ataraxie*. Ritualul de înmormântare al Mariei lui Vasile Guran din romanul *F* se întrepătrunde cu gesturile familiale și gospodărești ale soțului, care bate cuie în gard, adapă animalele și i se adresează soției ca aieva: *Mărio, zise, îți tai lemne să ai și pe mâine, să nu mă mai bați la cap. Și fierbe mai repede mămăliga aia...* Sufletele morților sunt *absențe și prezențe* în același timp, simțite continuu în ritmurile terestre și în cele mai vitale elemente ale vieții pământești. În poemul *Omul-fantă*, închinat lui Georg Wilhelm Friedrich Hegel, din volumul *11 elegii* (Cina cea de taină), 1966, Nichita Stănescu dezvoltă ideea nașterii lui *a fi* din pământul lui *a nu fi* (*Nu se știe cine îl respiră pe cine*), având revelația prezenței sufletului morților în propria-i *respirație*: *Sufletele morților / sunt atmosfera terestră. / Respirăm sufletele lor; / sufletele lor își înfig câte un deget / adânc în respirația noastră.*

Morții și viii sunt sinonime ale zariștei cosmice în *Elogiul satului românesc* de Lucian Blaga. Jocul copiilor, este înfiorat, pe neașteptate, de gravitatea întrebărilor: „...s-a întâmplat ca unul să arunce întrebarea: :Cum o fi când ești mort ? Unul dintre noi a răspuns neîntârziat, *ca iluminat* (s.n.):

La Serbările Putnei cu soprana Ioana Ungureanu din Roma

Mort trebuie să fie ca și viu. E așa că nici nu ști că ești mort. Noi bunăoară stăm aici în cerc și vorbim, dar poate că suntem morți, numai că nu ne dăm seama. Temporalitatea este înfiorată de întrebarea *paradisiacă* despre om. Circumscrișă destinului total al Gliei-Mamă, moartea este o reîntoarcere acasă; și *se petrece românește*, din dor de moarte. „Doamne, dă-mi *iarăși* (s.n.) dorul de moarte al strămoșilor mei”, invocă A.E.Baconski în poemul *Rugăciunea unui dac*. Fondul ancestral emană mesaje înspre viață și moarte și le modelează tragicul. Rebreianul *Ion* poartă matricea tragică a îngemănării cu *lutul*, rădăcini sempiternă care schimbă, prin gestul sărutării pătimașe a pământului, timpul evenimential, cronologic, în timp atemporal, mitic. După unele interpretări critice, drumul personajului este cel al reîntoarcerii la originile primare, prin „iluzia apolinică”.

Marca morții este imprimată asupra ființei dintru început (*Căci toți se nasc spre a muri / Și mor spre a se naște*), înrădăcinându-se, pentru ca ziua de apoi să fie „ca orice altă zi”, cum transcrie Lucian Blaga în *Taina inițiatului*. Gândind astfel, nu te mai temi de moarte, dizertează Seneca în *Epistulae ad Lucilium*, întregind eternul *memento mori*; exprimat divers și răsfirat până în detaliile de cotidian ce iau forma suvenirurilor. În Londra, la Victoria and Albert Museum, există o colecție de bijuterii, între care un sicriu de aur de dimensiunea unei tabachere, ce conține un schelet de argint, invitând la memorarea meditativă a muritului. În scrierile vechi apare imaginea omului preocupat nu atât de grija și frica începutului, cât de grija și *primejdia săvârșitului*. Căci, *iată am pus înaintea ta viața și moartea și în orice zi în care veți mânca din pomul cunoștinței binelui și răului, veți muri*. Învățătura vieții se revarsă treptat, „de pe o zi pe alta” (este viziunea lui Schopenhauer), pe când cea a morții, rezumat al vieții, *deodată*. *Ce bine că totul e astfel orânduit* - mărturisea Marin Sorescu în *Ultimele*, variantă la versul popular *numai m-or*

vedea că nu-s - Să dispar din stol fără să se bage de seamă.”

Subitul morții îmbie omul spre *știința morți* :

„ - Nu cumperi un mormânt ? -mă întreabă bătrânul Uliș Ciupagea.

- Ce fel de mormânt ?
- Un mormânt în cimitir.
- Nu
- Păcat, *niciodată nu se știe* (s.n.) când are omul nevoie ...”

Gavrilesco din *La țigănci* trece dintr-o lume în

alta, *deodată*. Iacob, personajul din povestirea *Ursita* a lui Pavel Dan, trece *subit* spre întinderea albă a marelui cosmos, integrându-se lumii de dincolo, ca într-un zbor, fără ritualul înmormântării. Moartea, disertează D.R.Popescu în *F*, face posibil imposibilul. Pe sub mărfarul înțepenit pe calea ferată „a trecut întâi bărbatul. Apoi cei doi copii: un băiat și o fată. Apoi femeia. Dar chiar atunci a pornit mărfarul și capul femeii a căzut tăiat la picioarele soțului și ale copiilor ca o minge.” Ca și vidul sau cancerul, meditează romancierul, moartea reprezintă necunoscutul, inexprimabilul: „Vorba lui Găgă : *moartea e moarte* .” (s.n.) Ilinca Arnoteanu din *Craii de Curtea-Vechi* moare subit. Contaminată de scarlatină, Ilinca se stinse, „ cu tot milionul făgăduit cui va scăpa-o”, după ce, la *Hanul dracului*, bobii țigăncii în zdrențe deslușesc semn de moarte, ca o reîntoarcere la ceea ce C.G. Jung numea *tâlcul veșnic incognoscibil*. Reputatul psiholog, în memoriile sale, se întreba dacă nu tocmai moartea face ca între sens și nonsens, sensul să fie preponderent.

* * *

În jocul *căutării* ființei, este mereu prezent paradoxul de a explica inexplicabilul, de a exprima fără-de-răspunsul. Ființa *se despică în două*, în comentariul balgian despre cunoașterea luciferică, între *fanic* și *criptic*, *arătat* și *ascuns*, un echivalent în terminologia kantiană al dihotomiei dintre fenomenal și numenal. Atingerea „adevărului transcendent” echivalează, în aceeași concepție blagiană, cu *primejdia* care „pândește și amenință de-a dreptul echilibrul existențial.” Arătarea pură a misterului existențial nu e posibilă. Marele Anonim, mister existențial *central* se apără, pentru a nu fi cunoscut decât „de sine însuși”, altfel ar condamna viața și spiritul creator la „stază perpetuă”. Suntem, în viziune blagiană, atrași spre deslușirea unui lucru și, concomitent, opriți de la același lucru, în chinuitoarea tensiune a individului cognitiv. *Mythosul* și *logosul*, argumentul științific și revelația

se îngemănează, la fel intuiția și experiențele personale. Max Scheler în *Moarte și supraviețuire* numește existența persoanei după moarte un act de *credință pură*, întrebarea asupra modalității acestei dăinuiri fiind considerată o „curiozitate neîndreptățită și irespectuoasă.”

* * *

Moartea reprezintă autenticitatea ființei, coerența ei, accesarea la esențe. Familiari ai morții, *Meșterul Manole*, *Avram Iancu*, *Craii de Curtea-Veche*, *Moș Anghel*, *Crăișorul Horea*, *Pescarul Amin*, *Pădureanca*, *Iona*, *Zamolxe*, *Fefelega*, *Apostol Bologa* acced prin moarte la esențe, devenind *închiderile care se deschid*, legitimează suferințe (aproape că putem vorbi de *o matrice a suferinței*) și prin ele conștiința de sine; iar pe fundalul oricărei suferințe „pândește moartea”, cum spunea I. Negoitescu, comentându-l pe M. Blecher, în *a sa Istorie a literaturii române*. *Iona* e omul în mrejele vieții și iluminările morții, *Avram Iancu* vine din mitul păsării în expresia nenorocului istoriei noastre tragice, *Zamolxe* e omul devenit prin moarte zeu, *Manole* înfruntă limita prin energia sinelui, în tragicul ce unește forța creației cu cea a distrugerii, *Pescarul Amin* reface tragic, prin moarte, echilibrul cosmic al începuturilor. Personajele citate, „singurătăți conflictuale”, *circumferințe ale crucificării*, actanți ai *cugetului* indestructibil, alături de altele ale literaturii române, întregesc ființa, axiologic și tragic, prin sensul recuperator al morții.

* * *

Dimensiunea românească a existenței, prin *sentimentul ființei*, adoptă ideea că prelungirea la nesfârșit a vieții ar denatura ființa. Vironica din *Dura lex* de Ion Agârbiceanu, cu o uluitoare detașare de viață, își pune mâinile cruciș pe piept, cu ochii închiși, ca „să-i vie moartea” mai repede.

Literatura română își absoarbe inefabilul din aceste personaje congenere, exemplarități ale suferinței *roditoare*, din familia pacienților tragici, invincibile argumentum pentru viabilitatea însăși a literaturii. Thibaudet dizerta pe ideea că scriitorului îi vine lesne a crea ce-i este inferior și greu ce-i este superior, idee preluată și de N. Steinhart în *Jurnalul fericirii*, când face distincția între suferința care nu-i mereu mântuitoare pentru pătimitor și suferința mereu „sfântă”, crezând, pe linia lui Romano Guardini, în înfățișarea cristică a lui Mășchin, sugerată de nimbul care-i înconjoară capul după ce e palmuit de Ganea. Prințul Mășchin este așezat de eseist alături de personaje ca Don Quijote, Hamlet și Alceste. Despre greutatea ca acestea să fie realizate în literatură, s-a pronunțat și Dostoievski, căutându-le în ritmul dătător de fiori al pendularilor între ceea ce suntem și ceea ce am dori să fim, al contrastelor sfâșietoare dintre înger și demon.

Determinația ultimă a existenței, moartea, este valorizată și ca mutare la o altă viață, într-o altă durată. *Mori spre a deveni*, spunea Paul Ludwig Landsberg. Omul, dacă există în viață, există și în moarte. Profunzimea ființei lui îl va face să cunoască moartea dinainte, să se elibereze de constrângeri învățând-o și astfel să depășească spaima în fața sfârșitului. Conform unei legende din vechea Eladă, de la care pornește și Iliada, reprodusă de Oswald Spengler în lucrarea sa *Omul și filozofia vieții*, când Achille fusese pus de mama lui să aleagă între o viață lungă, searbădă și una scurtă, încărcată de glorie, acesta o alege pe cea din urmă. În poemul lui Mihai Eminescu *Închinare lui Ștefan-Vodă*, autenticul vieții e „fulger” ce schimbă imaginea dezolantă a mormântului: *Din astă catacombă și mucedă și rece, / Din ist sicriu de gheață în noaptea-nfășurat / Cu giulgiul nepăsării, un fulger iaca trece, / Și de-a virtuții raze tot templu-i decorat. / În nimbul ce-ncunună mormântul se zărește: / Lipnițul, Grumăzeștii și Balta și Ciceu, / Dumbrava Roșă, Baia și cum îngălbinește / Făloasa semilună la Racova de greu...* Gavrilesco din *La Țigănci* nu poate ieși din irealul căruia îi aparține, fiind este un personaj mediocru, fără destin. El n-a existat nici în viață, așa cum nu există nici în moarte, a avea destin, însemnând a-ți perpetua existența dincolo de limitele vieții, a dobândi voință și suferință, măreție și cădere. Am anticipat profilul personajului tragic, vinovat și inocent, purtător de valori ale lumii, sortit, în înfruntarea limitei, la suferință și măreție. Voința „încăpățanată” a lui Ion din romanul lui Liviu Rebreanu, (voința ca și măreția în înfrângere definesc tragicul), îl înalță și îl prăbușește, închizându-se cercul destinului.

* * *

Vastitatea temei îi poate da demersului nostru, pe nedrept, impresia de eterogenitate. Legea firii sau, cum spunea Bălcescu, „esența lumii”, așa cum este cuprinsă în tipologia limbajelor de *exegeză*, are asupra noastră un efect inhibitoriu, care se amplifică cu cât parcurgem mai insistent meandrele temei, căutând ceea ce Umberto Eco numea *plus-valoarea de sens*. Nu se poate reformula în legătură cu fondul lumii fără o anume prudență. Extrapolăm demersului de față aprecierile Elenei Dragoș din *Introducere în pragmatică*: „Interpretările operei eminesciene au atins asemenea moduri, ca număr și valoare, încât pare hazardată orice nouă încercare de sondare a textelor sale poetice. Dar, cum metodele de investigare a literaturii s-au dovedit nu numai extrem de variate, ci și perfectibile, rămâne mereu speranța unei fațete mai puțin observate, mai puțin explicate.” Șansa fațetelor mai puțin observate ne eliberează de prejudecăți; intervenind, sugestiv, și *propria noastră moarte*: *summa sapientia mortis memoria*. În

articolul *Experiența teatrului*, Eugen Ionescu spunea despre personajul Richard al II-lea că îl silește să-și dea amarnic seama de adevărul veșnic pe care omul îl uită de-a lungul istoriilor, la care nu se gândește și care e atât de simplu: „eu mor, tu mori, el moare”.

Nu vom detalia doar cu recele rațiuni, ci cu sentimentul unui ritualic demiurgic al thanatosului literaturii române, căci „sistemul existențial în care ne găsim (...) ne constrânge, autoritar și patern, la o *slujbă demiurgică* (s.n.) pe care o îndeplinim după indicațiile înscrise în anatomia duhului nostru, indiferent că o știm sau nu o știm.”

Comentariul nostru afirmă viabilitatea *noii lecturi*, ca act revelator, cu indicii ei de lizibilitate, o lectură „reflexivă, critică și atentă”, reîntoarcerea la opere literare esențiale, *scriptio continua*, „pentru a le pipăi noutatea” și apertura. În aceeași concepție blagiană, citată mai sus, punerea unei probleme este echivalentă cu deschiderea unui mister. O istorie a literaturii române din perspectiva thanatosului, a sentimentului tragic al ființei, a tematicii existențiale integratoare (*o viață și cu a morții două*), a conștiinței de sine, poate ilustra și reverbera *misterul*, în același timp fiind și ariergarda universalității scrisului literar românesc, cunoscute fiind opiniile după care, cu cât o literatură își pune mai curajos problema morții, cu atât este mai ancorată în universal, în ordinea morală a lumii.

Noua lectură a textelor thanatice poate fi asimilată cu ceea ce Iris M. Zovala spunea despre repetiția infinită de concepte și teme în căutarea coerenței interioare și a preciziei în interpretarea problemelor „unice” la Miguel de Unamuno, numindu-le un fel de „labirint circular”. *Labirintul circular* al literaturii thanatice, dacă putem parafraza astfel, este, acum, în marginea unei lucrări despre ființă. Vom lua în considerare *arcul hermeneutic* al diferitelor niveluri de înțelegerea a operelor literare, în exegezele de până acum (*subtilitas intelligendi*), dar, în același timp, vom înlătura insuficiențele sau platitudinea unor *analize*, pornind spre orientul textului, cum ar spune Paul Ricoeur, printr-o nouă lectură, mai puțin convențională, neconstrânsă, dezirabilă, pentru a primi din partea textelor „un sine mai larg”. Vom încorpora acuitatea conceptelor de ultimă oră, de genul celui lansat de Edgarin Morin cu privire la *copernicizarea morții*, aspirația la o știință totală care să cunoască omul prin moarte și moartea prin om. Demersul nostru încearcă să valideze un *consens* al textelor literaturii române asupra thanatosului, *consangvinitatea* acestora într-o *forma mentis* care statuează ipostaza tragicului.

VALENTIN MARICA

Sub văzul Tău...

Sub văzul Tău, văd iarba și polenul aerului...
Îmi intră cerul în oase sub văzul Tău...

Acum știu unde e fructul oprit
și unde
se încarcă aripa cu catapeteasma surâsului
și unde
degetele se alungesc să atingă miezul Golgotei.

Ziua ce mâinile împreunate

Iacob încetase lupta cu îngerul...
Fiecare trecător fărâmița zori
pentru limba valului în care se alungise umbra
aripei.
Numai tu aveai mâinile încărcate de noapte,
cu ceara umerilor ștergând hubloul visului...
În rană licăreau boturi de animale
adulmecând crengile de apă.

Albul mai poate fi cuvânt

Țin sub braț liniștea de la ușa bisericii...
Ramul se încovoiaie peste acest autoportret,
tremurul mâinii preia murmurul rugăciunii,
picură firele de pământ
ce i-au dat altoiului netezime,
picură în coapsele apelor...
Sunt prea fierbinți ochii,
fierbinți despicăturile trupului
din care ies lăncile ierbii.
Fiecare frunză,
fiecare lance a ierbii
e unghi
în care gândul
poate încă să îngenuncheze.
Albul mai poate fi cuvânt...

Nevindecare

Valul lovește
în fântâna pumnului...
E singurul sunet al zilei...,
mugure sterp.
Moartea intră
în semnul alb din zvâcnetul ochiului.
Se împotrivește târziul trupului...
Numai limba clopotului
nu se schimbă...
În capcanele ochiului,
pendulul cuvântului
e aripă de vânt.

VALENTIN MARICA

UN NUME ADUNAT PE-O CARTE

Cartea „Nicolae Băciuț – Cina din cuvânt” (Ed. Nico, 2009), m-a făcut să cred/ sper că prietenia literară n-a dispărut. Autorul ei, Valentin Marica, aduce în lumină o parte din cărțile scrise de Nicolae Băciuț, în interpretări pertinente, realizând o galerie de portrete, din recenzii publicate în „Cuvântul liber”, cu ocazia fiecărui eveniment editorial. Timpul scurs nu a șters prospețimea aprecierilor, nu a lăsat praf peste unele titluri.

Cartea (despre prietenie) se deschide cu un Laudatio rostit de către Valentin Marica la acordarea titlului de cetățean de onoare al orașului Sărmaș lui Nicolae Băciuț. Fără această grijă față de carte, cei absenți de la eveniment n-ar fi avut de unde să ia o descriere atât de amănunțită, realizată scriitorului Nicolae Băciuț.

Despre cărțile lui Nicolae Băciuț, Valentin Marica vorbește în cunoștință de cauză, oferind judecăți de valoare, radiografii exacte ale textului citit în spiritul lui, în adevărul lui, în estetica lui. În „Solstițiu la echinox”, autorul comprimă și, în același timp, dilată timpul”, „Între lumi” e un altar de idei”, în „Aproape departe” se definește reporterul în accepțiunea călăresciană – un intelectual, un scriitor și totodată un om de studiu”. Dând târcoale textului de la care pornește, ca bază, Valentin Marica se impune ca un fin observator, dar și creator, conform ideii că „marii critici sunt și ei creatori”. Textele lui se citesc cu interes, cu atracție, pentru că vorbesc despre adevăr.

Antologia „Îmbâlnzitorul de timp” e „dovada cordială a apărării poetului”, „Alb pe alb” „e numele lucidității poetului”, „Muntele Athos din Muntele Athos” „e o carte de stări, ... o carte a întrebărilor”, „O istorie a literaturii române contemporane în interviuri” demonstrează faptul că „pe Nicolae Băciuț l-a ales nu doar poezia, ci și interviul”, „Portret după autoportret” e un brand literar – „Tu, Nicolae, de tine fug/ ca de o umbră fără trup./ Dacă n-aș fi privirea ta/ din tine-aș vrea să mă

rup”. Cu convingere, Valentin Marica afirmă că „Nicolae Băciuț este unul dintre cei mai inspirați descoperitori ai subiectelor de interviu literar”.

Sunt inventariate, cu aceeași rigoare, „Trecut provizoriu” („un alt fel de jurnal al scriitorului), „Anotimpul din colivie” („venirea și plecarea poetului este aidoma intrării și ieșirii din poem”), „În așteptarea melcului” („despre o societate care merge în pas de melc și cu spatele înainte”), „La Răsărit de Apus” („ochiul publicistului vede totul pe imensa scenă a cotidianului”).

Demersul livresc al autorului Valentin Marica este însoțit de interviuri radiofonice și de prezentări ale proiectului „Icoana din fereastră” și ale simpozionului național „Artă și credință”. Cartea radiofonică de poezie „Pleoapa lui Homer” îl descoperă pe poet „puternic și blând, ... respirația cuvintelor.” O întrebare din carte stăruie, redundant, ca o invitație neoficială de-a vizita cărțile, cu personajele lor, cu trăirile și experiențele de neuitat: „Se mai poate intra în Casa cu idoli?” Iar edificiul menționat este o denumire metaforică a ceea ce mai poate însemna literatura, tradiția, lectura, răspunsul aflându-se în tăcere, în aventura fiecăruia pe cont propriu.

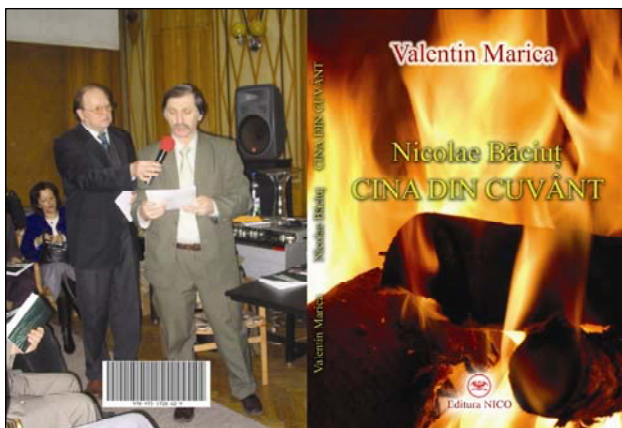
Dacă Nicolae Băciuț s-ar studia, în anii ce vin, în liceu sau la Facultatea de Litere, atunci cartea „Nicolae Băciuț – cina din cuvânt”, scrisă de Valentin Marica, ar trebui să facă parte din bibliografia obligatorie.

ELENA M. CÎMPAN

Un senior al rostirii lirice elegiace

VALENTIN MARICA - 60

„...cartea nu e doar text, ci și suflet!” ne îmbie Valentin Marica pe noi toți spre lectură, spre meditație, spre (auto)radiografiere interioară nepărtinitoare, curativă și încurajatoare. Este o apariție binecuvântată în viața mea. Lansările de carte de la Târgu-Mureș, prin bunăvoința - acum, deja - prietenilor de suflet (se cuvine să-i amintesc aici pe: acad. dr. Berdj Asgjan, pr. Silviu Negruțiu, prof. univ. dr. Cornel Moraru, Dimitrie Poptămaș,

Zeno Fodor), au fost încununate de rostirea pătrunzătoare a minunatului nostru condeier în prag de aniversare. Unul dintre puținii scriitori care știu să călăuzească *cu lumina bucuriei și a durerii* pe toți acei tineri scriitori, ce se deschid cu timiditate domniei-sale, vorbindu-le cu grijă și dragoste pentru a nu-i îndepărta de la împlinitorul drum al cunoașterii. *Ca să-i apreciem, vorba lui Mircea Eliade trebuie să-i simpatizăm. Apoi, simpatizându-i, să-i privim foarte îndeaproape*, spunea deunăzi într-un interviu.

În adevăr, cu greu se poate închipui o personalitate culturală - un magistral OM de litere, fin intelectual și creștin practicant, un temperament pasionant și moralist, abil și dăruit jurnalist - mai implicată, mai îmbietoare și mai lăuntrice decât cel pe care în luna decembrie îl celebrăm, Valentin Marica (născut în ziua de 9 decembrie 1949, în satul Zoreni, comuna Sânmihai de Câmpie, județul Bistrița-Năsăud). Căci, călcând cu sfilă și admirație pe urmele pașilor săi, avem să aflăm un altfel de poet, exigent, subtil, rafinat, rob al iubirii sale pentru Iisus, care revine iar și iar la începutul său liric, *Metanii*, urmat de *Vecernii*, *Cruci în deșert*, *Ziua canonului*, *În naosul râului* etc., înlănțuire care-și circumscrie ca univers tematic, fără echivoc, religiosul. Provoacă-l să vorbească despre sine, o face cu așezare și bunăcuviință: *Într-un poem, de la începuturile mele literare, scriam: "În numele Tatălui, al Fiului și al Duhului Sfânt, / Ajută-mă, Doamne, să știu cine sunt pe pământ..."* Nimic ostentativ, totul „curge” firesc, vorbind de la sine despre preeminența credinței... Valentin Marica își menține sobrietatea și distincția, onestitatea într-un discurs binevoitor, nicicând privat de trimeri la spusele sfinte, ce trezește auditoriului, aflat într-o strădanie stânjenitoare, nevoia de îmbunătățire...

Nu e de mirare, dar, că un astfel de scriitor a izbutit să rezoneze cu lumea, să descopere și să propage netăgăduita *iubire*, fiindu-i înnobilită astfel osteneala cu titlul de „Cetățean de onoare al poeziei”. Poet și publicist român, membru al Uniunii Ziaristilor Profesioniști din România și al Uniunii Scriitorilor din România, doctor în filologie, senior-editor la Societatea Română de Radiodifuziune, Studioul Regional de Radio Tg. Mureș, colaborator permanent la Radio România Cultural și Radio România Internațional, iată doar

câteva din *răstignirile* socio-profesionale la care s-a supus cu înclinație și mulțumire maestrul Valentin Marica de-a lungul existenței sale.

Valentin Marica e un scriitor aparte, un poet care slujește în „lăcașul” său propriu, capabil să satisfacă multe exigențe, pe care-l putem clasa printre puținii scriitori curați, acum, într-o lume secularizată, ai mileniului în care trăim. Atât ar fi de-ajuns, poate, pentru a-l apropia cât mai multor lectori, căci scriitura sa, dacă ne aplecăm cu

sinceritate și chibzuință, e o calitate care învăluie toate celelalte vveri meschine.

Fiindcă, aniversatul nostru pur și simplu *cântă* iubirea, adevărul, curăția, natura duhovnicească fiind zugrăvită într-un stil personal, cu un sentiment de pietate estatic ce o fac să strălucească în inimile noastre. E firesc, prin urmare, să-i mulțumim cu flori și suspine

pentru această pasiune lirică ce ne liniștește sufletele. Căci e neasemănat de frumos zugrăvită expresiunea celor mai sincere convingeri ale sale, identificate, experimentate cu preceptele morale creștine. Sinceritatea acestor convingeri - care, poate, pe unii ne contrariază la început - stă mai presus de orice îndoială. Citindu-l și recitindu-l, cititorul se va vedea lămurit că poetul însuși a avut de luptat cu maladiile ființiale, reușind atât de minunat să se ferească de ademenirea falsă spre o direcție confuză. *O creație literară se scrie în lumină spirituală. Este structura ei de rezistență. La fel trebuie receptată. Mergem spre temeinicia lucrului bine făcut, spre ordine, spre credință. Maladiile spiritului contemporan vin din dezordine și necredință. E important să trăiești sentimentul că prin scrierea ta dăruiești, aplanezi, îndrepți, răspunzi, fără să aștepti neapărat răsplată - ne spune cu căldură și fermitate distinsul celebrat.*

Indiferent de tipul de implicare în viața cultural-literară autohtonă, vom descoperi la minunatul istorisitor de trăiri lăuntrice înălțătoare, de fiecare dată, o emoție unică, purtată cu o noblețe curtenitoare ce prefigurează - am spune - o viețuire luminată de candela cerească: *Îmi căutam numele / și căutam muntele de sare pentru somn, lovind în pâinile din stupul de aur / și-n aerul ce surpa candelă... // Sub candelă, se poate muri? (Și ochiul era o boabă de strugure...*, vol. *În apa duhului*).

La mulți mulți ani, domnule Valentin Marica!

DANIELA GIFU

Cu scriitorul Nicolae Băciut în emisiunea „Alb de duminică”, la moartea poetului Grigore Vieru, 18 ianuarie 2009

POESIS

Ceasornic de lut

Câtă pătrundere a dimineții
în rariștea cuvântului
când aprinzi ramul,
când rotunjești pământ de sub cruce...
Linia de orizont
este dunga mâinii tale prinse în cer.
Mă aplec în unda miezului.
Fiecare
strigă numele fructului
și-i mângâie ochiul de apă.
Buzele mele
murmură deasupra ierbii
stingere a valului.

Sotto-voce

Ninsoarea îți închide, mai întâi, ochiul...
Apoi, tremurul mirtului.
Întinzi pânda
peste oul păsării de smarald,
peste păcatul celor ce așteaptă
să semene cu chipul tău.
Ziua e plaur,
acoperind sticloase puști de vânătoare.
Răscrucile,
unde ne măsurăm mâinile,
se leapădă de iarbă.
Cuvântul
e o picătură de sânge
în colțul gurii.

Îndurarea amiezii

Cânt poruncile tale...
Le învelesc în schitul numelui meu.
Ziua întinde umbrele mântuirii,
sălaș în rotirea firului de iarbă.
Arborele amiezii e crucea curgătoare
pe care o duc în brațe,
pe când cea mai albă frunte,
în bătaia soarelui,
e mormântul,
vaierul...

Punct fix

Dacă mi s-a arătat
numai mie
firul de iarbă,

îl mai pot împărți,
depărtării tale
dându-i
mal
în semn de miazăzi.
Voi prinde malul
de firul ierbii întreg,
preamărirea
să se repete
sau frângerea firului
în bolta
penei de aur
să se îmbete.
Meninghini își desfac tăcerea.
Firul de iarbă
nu mai e mir...
Printre simțuri pierdute
îngenuncherea
mi-o răsfir.

Iartă-le lor...

Umbra apei
mișcă iar căpătâiul.
Împart fărâma de soare,
Întâiul.
Nu pot striga cuvântul...
Numai în timpanele melcilor
începe alintul.
Malurile se încrucișează,
piept gol,
se încheagă aerul
peste fiecare deget
rotocol...

Semn în cădere

Greieri ling amiaza,
țuiit într-o aducere-aminte,
înger de granit,
joc cu boabe de linte,
pas de paparude,
fulgere
înfășurându-le să le ude...
Privirea cade în gol.
Pământul
e același rotocol...

Țărm

În nisipul ud e desenată cărarea...
Ține omul de capătul firului
până unde se învâlburează marea.
Peste valuri, pescărușii goi
sunt surâsul
de dinainte de ploi.
Brazde de aburi înfloresc

deodată,
smaraldul e ochiul
cu pleoapa tăiată.
Apa și malul își adună nămeții.
Peste creștetul lor se răsădește,
murmur,
pomul vieții.

Cină târzie

La masă, același gest încetinit
de a împinge paharul spre
margine.
Mai văd
doar girafele umbrelor
peste îmbătrânirea rugăciunii.
Prin crucea mâinilor, trece un cerb
izgonit dintr-o dragoste.

Statui

Zare se zbate pe umerii pietrelor.
Piatra crește din apă.
Piatra crește din bărbat și femeie,
înmuindu-se unde gurile de iarbă
de-a curmezișul aducerii-aminte
tulbură chinul cuvântului.

Început de țarm

Reversul oglinzii acoperă creștetul toamnei.
Nu mai găsesc
dâra lăsată de umbra frunzei
pe luciul mirării tale.
Înflorește lutul
când mâinile îmbălsămează amintiri.
Du poezia în culcușul iepurelui...
Amurgul învinețește
despuț de albușul cuvintelor.

O altă răstignire

Printr-o frunză
spune ziua că e timp
și se va face cruce...
Începe cuvântul să meargă
descărcat de fluidul din stele.
Linia lui dreaptă
e magma sângerie
în tăcerea unei jertfe.
Mâna,
Străfulgerare,
împrăștie la porți
păcatul ultimului cuvânt.

Mustarea secunde

Zarul e în repaos...
Tăcerea
îmi viscolește mâinile.

În ou
murmură cugetul zborului.
Celor ce te întreabă
de ce sunt ochii
clepsidre,
spune-le
că numai cine atinge
culoarea zăpezii
e zeu
în sălașul secunde.

Sentință

Se năruie cumpăna lumii.
Cum să mai fii trup
când
părțile
în revărsare de ape
irup?
Pleoapa
e zar,
rostogolindu-se
în ecou de havuz...
Nemărginirea
se îngheșuie
curbată
în auz.

Înainte de liturghie

Acoperă-ți ochii cu coaja mărului.
Poate fi un joc.
Poate fi nedumerirea ta
căutând dimineața
sub o cruce răsturnată de vânt.
Poate fi ramul...
Cu el să porți coroana miezului dulce
până când o oră a zilei îngroapă totul
în singurătatea aerului.
Numai coaja mărului rămâne pielea netedă
pe care să pui boabele rozărului,
repetând
că doar crucilor
le va rămâne cald sângele,
nepătruns creștetul.
Potire umblătoare
printre jilțuri de iarbă
calcă încet coaja subțire a mărului,
ochilor tăi
dându-le legănare.

VALENTIN MARICA

DOCUMENTELE CONTINUITĂȚII

Părinții poetului

Valentin Marica în adolescență

Emilia și Valentin Marica, miri

Valentin Marica rugat să cânte din trompetă

Valentin Marica, un tată fericit

Taifasuri într-o bibliotecă :

Interviu cu poetul Valentin Marica

Liliana Moldovan :

Stimate Valentin Marica, încep prin a vă mulțumi pentru că ați acceptat invitația de a participa la acest dialog aniversar referitor la personalitatea, creația, frământările literare și existențiale specifice omului de litere și jurnalistului Valentin Marica.

Valentin Marica :

Vă mulțumesc pentru amabila invitație! Suntem pe malul care nu se surpă; în împărăția cărților. Simt cum ne privesc și poate ne mustră că, pe unele, nu le-am citit decât o singură dată. Thomas Mann spunea că fiecare carte trebuie citită măcar de două ori... Lângă (în) lumile acestea (cartea nu e doar text, ci și suflet!), pot coborî în adâncuri, nefiind, desigur, în ton cu metoda șoimului pe care o aclamă bietul nostru timp, aceea de a privi totul de deasupra... Poate ridică două degete să ia cuvântul istețul Google. Sunt atâtea forme de comunicare, se spune, mai aprige decât cartea... Cu riscul că voi fi desuet, cu mâna pe carte, Vă aștept întrebările...!

Liliana Moldovan :

Pentru cei care nu au aflat cine este Valentin Marica, vă rog să faceți o scurtă autodescriere, insistând asupra raportului dintre cele două importante preocupări pe care le aveți, meseria de poet și cea de jurnalist.

Valentin Marica :

Când cineva vorbește despre el, vorbește în numele lui Dumnezeu. Este o reflecție a lui Nicolae Iorga. Așa aș dori să răspund întrebărilor, în numele lui Dumnezeu. Într-un poem, de la începuturile mele literare, scriam : **“În numele Tatălui, al Fiului și al Duhului Sfânt, / Ajută-mă, Doamne, să știu cine sunt pe pământ...”** Oare sunt poetul? Se mai duc tratative dacă să port amfora aceasta. Până când **“juriul”** va delibera, sunt, în fiecare clipă, jurnalistul. Deși, când pun sarea în bucatele jurnalistului, poetul un lipsește niciodată. Mai departe, jurnalistul îl face pe scriitor să cunoască prompt ansamblul realităților din jur, să fie exigent, mereu în cunoștință de cauză, să aibă putere de reacție, creativitate nuanțată, să-i dea scrierii sale sulețe, să caute conciziunea și

coerența. Jurnalistul îl duce pe scriitor la locul cel mai potrivit al documentării, îl salvează de la invenții sterile, îl asistă să formuleze cu decență și să restituie cu rost; am învățat din marea carte a lui Eminescu că timpul un e doar rotitor, ci, mai ales, rostitor. Ceea ce un

înseamnă că jurnalistul și scriitorul se împacă pe deplin. Jurnalistului i se iau de multe ori cele 24 de ore ale zilei, evenimentele venind în avalanșe..., scriitorul așteptând acalmiile. Jurnalistul îi preia

scriitorului limba, fără neglijențele sufocante ale zilei, știind care sunt valorile limbii române și fluidul ei sacru, despre care vorbea Octavian Goga în **“Mustul care fierbe”**. Scriitorul îi spune jurnalistului că dincolo de zid e, mereu, lumina; și, atunci, jurnalistul vrea, la microfonul emisiunilor culturale de la Studioul Regional de Radio Târgu-Mureș

și în cele transmite pe Postul Național România Cultural, să așeze în mintea ascultătorului o idee și, concomitent, în sufletul lui, o emoție. Altfel, jurnalistul împarte texte-fluturași la tarabe.

Cred că îmi respect cititorul și ascultătorul, neademenindu-l, fals, precum Grebenel din celebra povestire cu lada lui goală. Bâzâitul eclectic al scrisului și vorbitului de acum îmi este străin. Un încetez să lupt cu cei care așază cuvântul în trivial, mitocănie, incultură. Invoc puterea cuvintelor în a ordona spiritul, precum sunetele de toacă din **“Arca lui Noe”** de Lucian Blaga sunt invocate pentru a ordona universul.

Liliana Moldovan :

Desigur, atât exercitarea vocației poetice cât și valorificarea tentațiilor jurnalistice se realizează cu eforturi creatoare. Ce loc deține creația în viața dumneavoastră ? Este creația rezultatul unui încrâncenat efort creator sau este rezultatul unui moment inspirațional unic și de nerepetat?

Valentin Marica :

E ceea ce numeam într-un eseu **“sudoarea de flori”**. Trudă, penitență, neliniște, bucurie, iluminare, desigur, suferință, dar un neapărat încrâncenare. Prin creație, intri în starea de autenticitate a ființei, în divinitatea ei. Prin creație, timpului i se ia din bolboroseală, schimonoseală, ariditate și i se dă sunet nobil. Am reținut o idee exprimată la recenta Conferință a Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor, elevată manifestare culturală, idee ce vine, cred, din acest aspect divin al creației. Se spunea că prin scrisul literar cucerești, fără să umilești. De aceea, scriitorului, insultat pe pământ,

i se dă loc de onoare în cer. Legenda relatează că în fiecare seară când Profetul Templului de la Delphi trăgea porțile striga : ” Pindar, Poetul, poate veni la masa lui Zeus ”!

Timpul creației este continuu; în stare latentă și în stare activă. Nu se reaprinde, din când în când, ca focul în sobă. Din momentul în care ai luat **”talanții”** de la Dumnezeu, nu-i mai lepezi. Ar fi ridicol să le stabilești orare. Mănânci, mergi pe stradă, visezi noaptea, pe fundalul unor cuvinte din viitoare poeme sau al unor imagini ce vor pregăti alte imagini care să fie pagini de carte. Mănânc, merg pe stradă, visezi noaptea dominat de o imagine: la o fântâna pe care eu o știam plină, vin îngeri să ia apă și își ridică mâinile goale, întrucât fântâna secase. Va fi un viitor poem sau imaginile acestea vor naște altele care să fie viitorul poem. Am citit undeva despre poetul care a purtat în gând, în divinitatea lui, zeci de ani un poem, după care, la un moment dat, în trei minute a scris poemul. Cred că **”povestea”** aceasta e legată de biografia lui Goethe.

Ca să înțelegi cum se naște, cum crește și cum nu moare creația poetică, trebuie să fii sub crugul albastru al unei mari iubiri. **”A înțelege poezia”**, scria Nichita Stănescu, **”înseamnă a putea iubi”**. **”Și e greu”**, continua inegalabilul poet, **”e foarte greu să poți iubi...”**

Liliana

Moldovan :

În răstimpul evoluției dumneavoastră artistice, a trecerii de la un volum de poezie sau proză la altul, ați cunoscut momente de poticniri creatoare, posibile trădări ale talentului?

Valentin Marica :

Dacă nemulțumirea e **”poticnire creatoare”**, atunci am trecut prin trăirile pe care le nominalizați în întrebare. Credeam în valoarea unei cărți, apoi, în singurătatea cea mare, îi atenuam din merite, o refăceam, în gând, ca, mai apoi, să revin la aprecierile inițiale. Poate influențat și de faptul că s-a scris și s-a vorbit bine despre cartea respectivă. Nu cred că putem să fim chiar indiferenți față de ce se scrie despre un volum sau altul din biografia noastră literară. Aprecierile critice nu ne pot intimidă, dar ne deschid unghiuri prin care să ne vedem creația sub mai multe aspecte.

Poate că un fel de **”poticnire”** este amânarea publicării unei cărți. La cuprinsul fiecărui

manuscris adaug o exagerată așteptare, până când acesta ia forma cărții tipărite. O anume sfială? Prudență? Conștientizarea tot mai accentuată că scriu cu destulă dificultate? Revăd de multe ori un text, tai fără milă din îmbrățișarea cuvintelor. Cu poemele din **”Schitul numelui”** am stat mult de vorbă, am avut foarte multe întâlniri, până când au intrat în pagină de carte. De ani pregătesc un volum de publicistică, **”Conjugarea verdelui”**, cred în valoarea lui și totuși îl las să mai aștepte. **”Thanatosul ca ipostază a tragicului în literatura română”** este o carte scrisă cu ani în urmă și poartă aceeași soartă a așteptării să fie tipărită. La fel, sunt definitivitate **”O mie și una de îngăduințe”**, **”Absidă pentru ziua a treia”** sau jurnalul de călătorie, **”Italia, învelișul alb”**, așteptându-și tipărirea. Iar amânarea un este nicidecum confortabilă, dimpotrivă este o suferință a mea de fiecare zi. În timpul așteptării, cartea poate fi îmbogățită sau poate pierde. Am pierdut, cred, poeme prin corectarea lor exagerată, prin trecerea

textului în multe variante. Fiindu-mi manuscrisul sub ochi, sunt tentat să adaug alte secvențe de text sau să fac modificări. Imi tipăresc cărțile cu încetinitorul, îngustându-le, astfel, căile spre cititor. Întârzierea tipăririi înseamnă și pierderea unor momente potrivite **”de viață”** a cărții respective: prilejul lansării la un târg de

carte, la un festival de literatură, participarea la o jurizare pentru premii ale Uniunii Scriitorilor etc.

Am învățat de la marii scriitori că nașterea unei opere este o mare plăcere, numai că această plăcere trebuie, după aceea, verificată, confirmată.

Liliana Moldovan :

Doresc să vă întreb care este, în general, natura creației, unde își are sălașul, câtă obiectivitate ascunde un act creator? Am în vedere principiul lui Miquel de Unamuno care, referindu-se la valențele comunicaționale ale operelor literare, scria : **”pentru a vorbi cu alții suntem obligați a vorbi mai întâi cu noi înșine”**.

Valentin Marica :

Din ardere; și cel ce arde luminează, scria Nichita Stănescu în **”Epica Magna”**. Cred că **”sălașul”** nu este același pentru fiecare scriitor. Încă un știu să numesc clipa aceea, starea aceea, fulgerul acela, vocea aceea care îmi duce mâna spre foaia de hârtie, aceasta devenind manuscris literar.

Îmi amintesc cuvintele lui Ștefan Augustin Doinaș : **“Așez pe masă mașina de scris și aștept, aștept răbdător, convins că cineva o să intre...”** Cine este acel Cineva și când ne intră în casă? Cel Născut în **“Utopia”**, Doinaș, spunea că **“Cineva**

intră... abia atunci când (el, poetul) începe să obosească și când asociațiile care-i trec prin minte capătă mai multă libertate decât poate să le-o acorde un om rațional”. Îl citez pe Doinaș, pentru că am realizat cu Domnia Sa, pe această idee, un interviu, la București, într-o amiază de duminică. Am vorbit atunci și despre **“vidul interior...”**

Mi s-a întâmplat să notez o imagine poetică apărută brusc în arderea gândului pe stradă, să n-o uit. Altădată, am amânat gestul și a pierit imaginea. Nu mă așez niciodată la masa poetului pentru a scrie, după un anume orar, ci sunt trimis să scriu, sunt chemat să scriu. S-ar putea crede că cea care mă trimite, mă cheamă este inspirația. Nu știu dacă așa trebuie s-o numesc, precum romanticii. S-ar putea ca din exercițiul lingvistic insistent, din lecturile fără întrerupere, din nesomnul iubirii, din reflecție, din vis, din dumnezeirea ființei, din destin, din metalul întrebării, din nădejde, din veghe, să vrea o lume să i se arate celelalte...

Cuvintelor lui Unamuno le găsesc viabilitatea în felul meu de a vorbi cu mine, recitându-mi destul de des scrierile.

Liliana Moldovan :

Mă îndeamnă gândul, acum, să deschid un subiect fierbinte din domeniul antropologiei literare. Cercetătorii antropologiei literare discută despre existența a două tipuri de deontologii : o deontologie a producerii textelor literare și o deontologie a lecturării lor. Credeți că avem nevoie de o etică a scrierii și o etică a citirii operelor literare?

Valentin Marica :

Să ne amintim împreună: **“Mi-am spălat mai întâi mâinile, ca să fie curate pe stilou și pe hârtie. Mi-am spălat fața și mai ales ochii, dinadins, ca să vadă fiecă literă scrisă în parte, veghind împotriva întâmplării și inspirației nedivine; mi-am spălat inima...”** Dacă am greșit citatul, luăm cartea de pe raft. Avantajul unui interviu într-o mare bibliotecă...

De o disciplină a scrierii operei și de una a citirii ei avem nevoie cu siguranță. O creație literară se scrie în lumină spirituală. Este structura ei de rezistență. La fel trebuie receptată. Mergem spre temeinicia lucrului bine făcut, spre ordine, spre credință. Maladiile spiritului contemporan vin din

dezordine și necredință. E important să trăiești sentimentul că prin scrierea ta dăruiești, aplanezi, îndrepți, răspunzi, fără să aștepti neapărat răsplată. Constantin Noica ne atrăgea atenția să un uităm că echilibrul vieții noastre se creează dând totul și neprimind decât ceva. Etica

scrierii și cea a lecturii poate fi înțeleasă prin acest **“dând totul”**. Acest aport vine din felul în care ești cinstit, vrednic și drept cu tine. Etica scrierii și etica citirii operelor literare vin din etica omului scriitor și cititor.

Liliana Moldovan :

Voi trece spre final la o temă delicată legată de rolul modelelor în viața unui scriitor de succes. Au nevoie marile genii de modele umane inspiraționale? Există vreo personalitate a literaturii și culturii naționale sau universale care v-a îndemnat să purcedeți pe tărâmul artei scriitoricești?

Valentin Marica :

Primele cărți le-am citit **“cu urechea”**. Mama știa multe versuri din Alecsandri și Eminescu, mi le recita și, ascultându-le, parcă vedeam cărțile din care veneau acele texte. Știam cum arată cartea prin chipul abecedarului pe care îl divinizam. Imaginile color din abecedar țineau de lumea în care îmi imaginam eu că stă pe un jilț înalt și strălucitor Dumnezeu. Mama, abecedarul și obiceiurile din viața omului, în special nunta și înmormântarea, mi-au dat primii fiori de literatură, primele emoții pe care acum le numesc poetice. Ascultam orații de nuntă sau bocete, pierdut prin mulțimea satului, și apoi, singur, în târnaș, la vie sau mergând cu vitele, completam în gând cântecul miresei sau bocetul. Pe toate le legam de soare. Când nu știam să scriu (nu am scris înainte de a merge la școală, pentru că numai atunci am avut primul caiet), cu bâta cu care păzeam vitele, făceam, în schimb, semne pe pământul reavăn, după ploaie, un fel de cercuri care reprezentau soarele. În aer, cu arătătorul, desenam tot un fel de litere inspirate de mersul sorelui pe cer. Eram fascinat cum deasupra capului meu soarele urca și cobora pe cer. De aici vin primele modele. Apoi, s-a întâmplat într-un ajun de Crăciun, când tata a mers la Cooperativa din sat să-și cumpere ghete și a trebuit, obligatoriu, să cumpere și o carte. Era în desfășurare renumita, pe atunci, Luna Cărții la Sate. A intrat pe ușă cu o pată roșie în mână. Am luat-o cu un fel de teamă. Era **“Nicoară Potcoavă”** de Mihail Sadoveanu în Editura pentru Literatură. Prima carte nou-nouă pe care am atins-o cu mâna. Avea un luciu ca icoanele din biserica satului acoperite de dreptunghiuri mari

de sticlă. În noaptea aceea de Crăciun mi-am pus cartea sub pernă.

A doua carte care m-a bucurat până la a simți cum îmi cresc aripi a fost **“Cireșarii”**, împrumutată de la Biblioteca Școlii. Paginile ei înviiu în fața ochilor. Nu mai vroiam să ies din lumea aceea...De pe vremea **“Cireșarilor”** (raiul copilului pistruiat, ținându-se ca scaiul de poala mamei) sunt primele mele încercări literare, unele găzduite de **“Gazeta pionierului”**.

Au urmat marile uimiri în fața dascălilor adevărați. Învățam pe de rost **“Psaltirea în versuri”** de Dosoftei din respect pentru profesoara Livia Mihoc și citeam **“Gazeta literară”** la Liceul din Sârmașu, un sat mai mare decât natalul meu Zoreni, din recunoștință pentru profesorii Tamara și Dan Rebreanu, care mi-au pus în mâini **“Istoria literaturii române”** a lui George Călinescu, ediția princeps din 1941. Au urmat, pentru mine, zeii Literelor Clujene, Dumitru Pop, Ion Vlad, Mircea Zăciu, Mircea Muthu, Ioana și Liviu Petrescu, Ion Șeuleanu, Ion Vartic, Elena Dragoș, Doina Curticăpean, Carmen Vlad, Mircea Tomuș, Ștefan Bitan, D.D. Drașoveanu, Octavian Șchiau și prin Domniile Lor, adevăratele lecturi, debutul în literatură și încrederea în ceea ce scriam. Când profesorul Mircea Zăciu și-a lansat volumul **“Colaje”** la Librăria “George Coșbuc” din Cluj, mi-a scris pe un exemplar din noua sa carte : **“studentului în care am mare încredere”**. În același timp, profesorul Mircea Tomuș m-a prezentat redacției revistei **“Steaua”**, iar poetul Mihai Ursachi mi-a semnat debutul literar în revista **“Cronica”**. Fiecare a pus în pământul meu sămânță roditoare, eu știind să primesc darul, să-l apăr și să-l statornicesc. A fost începutul...

Liliana Moldovan :

Ce credeți despre generația contemporană de scriitori români? Se află tinerii autori în miezul unor frământări creatoare menite să dea naștere unei literaturi valoroase?

Valentin Marica :

Despre tinerii scriitori trebuie să vorbim cu exigență și dragoste. Ca să-i apreciem, vorba lui Mircea Eliade trebuie să-i simpatizăm. Apoi, simpatizându-i, să-i privim foarte îndeaproape. Unii nu sunt destul de activi, pe măsura talentului. Nu perseverează. Debutează editorial, după care se așază în perioade de odihnă, excelând în vedetism și persiflarea literaturii de până la ei.

Fără un sentiment puternic că ei continuă o tradiție a literaturii române, că vin cu opera lor s-o lege de mari opere ale literaturii, tinerii scriitori se vor stinge. De multe ori acuză că sunt neglijăți de critica literară, că nu sunt publicați de revistele literare, dar ei nici măcar nu își trimit creațiile înspre revistele literare. Ar putea să se întâlnească cu **„școala de poezie”**, bunăoară, pe care o menține cu mare simț de răspundere, la România literară, Constanța Buzea. Sunt mulți scriitori tineri talentați, au confirmat-o în ultima vreme concursurile naționale de creație literară pe care le-am inițiat, **„Jocul de-a ziua cea bună”** și **„Vreme trece, vreme vine”**. În seria de carte **„Prima verba”** pe care o îngrijesc la Editura Cezara Codruța Marica, am debutat tineri cu poezia în sânge, dornici să-și vadă creațiile în volum. Așa au apărut: **„Rai de ocazie”** de Laurențiu Blaga, **„Abur albastru”** de Costina Zehan, **„Amurgul nimănui”** de Nicolae Corneliu Borzan, **„Anotimpuri ingenunchiate”** de Dorina Suciu. Desigur, aceste cărți trebuie să se împlinească prin cele care vin. Dacă prin ele autorii tineri au făcut cu ochiul unui succes de-o clipă, e ca și cum ar fi spus o glumă nesărată într-o catedrală, cum consemna scriitorul Vasile Sălăjan.

Liliana Moldovan :

Ce loc trebuie să ocupe lectura în procesul de formare a noilor talente literare? Credeți că un ridicat apetit spre lectură poate fi o condiție esențială în procesul formării unor scriitori valoroși ?

Valentin Marica :

Vă referiți, desigur, la apetitul spre lecturi esențiale. Din păcate, sunt scriitori tineri ce poartă viciul nelecturilor esențiale. Într-o rubrică din emisiunea **“Vitrării”**, se numește **“Carte radio de poezie”**, am invitat și tineri poeți. O să mă refer la aceștia. Mi-am dat seama că, deși au absolvit studii universitare, nu aveau asimilată ceea ce numim în mod obișnuit bibliografia obligatorie. Au fost se pare așii citirii în diagonală. Sunt marile cărți de literatură universală, apoi marile cărți despre literatura universală, fără de care îți fuge pământul de sub picioare. Unii au citit edițiile acelea

prescurtate, povestite, ale unor capodopere, cea mai mare mutilare care i s-a putut face literaturii vreodată. Se simte talentul, dar, imediat, fragilitatea lui, când e prins în poem, prin lipsa lecturilor exigente, cum le numea Matei Călinescu. Aș spune că lectura trebuie să meargă mai departe, înspre binefacerele

studiului. Istoria poeziei, antologiile importante, tratatele de poetică, teoria literaturii, limba în care scrie un poet trebuie cunoscute temeinic, ca **“ținuta”** tânărului poet să fie impecabilă. Cât de expresiv se exprima N. Steinhardt : **“Talentul e în situația militarului în uniformă; se cade să se supravegheze când iese în oraș...”**

Să ne amintim, în ce cuviință și temeinicie a lecturilor, scria tânărul Eminescu.

Liliana Moldovan :

Descrieți, în câteva cuvinte, relația, scriitorului, jurnalistului și omului de cultură, Valentin Marica cu bibliotecile în general și cu Biblioteca Județeană Mureș, în special:

Valentin Marica :

*E locul în care odrăslesc atâtea gânduri. Locul care nu mă trădează, este îngăduitor, îmi dă liniște, îmi cere liniște, fiind prezent la întâlniri îmbucurătoare cu cei ce au făcut ca locul acesta să existe, cu autorii cărților. Pot să spun că am locuit în bibliotecă. La Biblioteca Universitară din Cluj am constatat **“Iliada”** și **“Odiseea”**, la începutul anului I de facultate. N-o să uit bucuria acelor zile de studiu, când toată lumea era transformată doar în întoarceri de pagini în mâinile studenților și în privirile lor. Faptul că erau mulți studenți, că nu găseai ușor loc în bibliotecă, mă stimula. Acolo am pătruns noțiunea de blândețe intelectuală. Lecturile în bibliotecă te făceau om bun, echilibrat, exigent. Nu era doar lectura, erau ore și zile de studiu. Conspectam, un doar citeam. Pătrățelul acela de hârtie care era legitimația de intrare în bibliotecă îmi dădea putere. Interesant, conspectând titluri importante din listele bibliografice, de la Cervantes la Joyce, de la Cantemir la Mateiu Caragiale, în pauze mergeam la secția de periodice și citeam din revistele literare noutățile la zi. Când l-am citit pe Ibsen, în Biblioteca de la Literale Clujene, când am terminat lectura la **“Rața sălbatică”** m-a impresionat atât de mult, încât ajuns pe stradă, înspre Căminul studențesc **“Avram Iancu”**, am avut senzația desprinderii de la pământ într-o plutire ireală. Nu o dată am trecut prin starea aceasta de catharsis. Biblioteca îmi dădea siguranță și bucurie. Lucram pe fișe, unele de idei, altele de vocabular, altele de extrase din opera citită. Obiceiul mi l-am lipit de suflet, îl am și acum. Zilele în care stau la Biblioteca Județeană Târgu-Mureș sunt cele care nu trec în zadar. Mai mulți ani, am avut domiciliul stabil aici. Pentru **“Thanatosul ca ipostază a tragicului”**, în locul acesta am parcurs mii de titluri. Oamenii Bibliotecii au știut s-o înzestreze, spre bucuria celui ce caută să dezmărginească lumea; **“ca să nu ni se usuce cugetarea...”***

LILIANA MOLDOVAN,
director Biblioteca Județeană Mureș

Vecernii (I)

Du-te pe drumul Mariei...
Noaptea își uită pescărușii pe catarge
aprinse.
Du-te pe drumul Mariei...
Mai arde Sodoma și Gomora.
Deasupra ochiului obosit,
mâinile se fac cumpănă în căutarea zilei.
Nu pânzele corăbiei le adună Ulisse,
ci nisipurile pe care tu ai scris *sunpathein*.

Tiberias, părul tău...

Neprihănirea e în părul tău de apă,
Tiberias...
Cum s-o țin în mâini?

Cum să țin în mâini cuvântul ce se face val?

Voi călca pe apă.
Voi călca pe spinarea cuvântului.

Aerul, apăsându-mi umerii,
apăsându-mi gleznele,
întinde în părul tău de apă, Tiberias,
tăcere de stea.

Cum să țin în mâini tăcerea de stea?

Lângă cununa de spini

Iartă-mi, Doamne, netezimea degetelor...

N-am frământat destul strugurii pământului,
până la lăcuș,
până la strigăt,
dar
știu să arăt cu mâna spre cer...

Poemul nu are născând început

Primele cuvinte
sunt mască de bal,
le dau jos de pe peretele poemului
să le îngrop
în țărână
sau în zborul de vultur,
cu respirația somnului...
Crucea primelor cuvinte
e mereu înclinată
spre gheara orizontului.
Piatră în loc de harfă...
Poemul nu are născând început...

VALENTIN MARICA

HIPERBOREANUL

Melancolic, străpuns parcă de esențele unei tragedii, păstrată în purpura secretă a inimii mereu în metanie, poetul Valentin Marica este, pentru mine cel puțin, prietenul pe sufletul căruia poți așeza capul, când sosit de la drum lung nu prea știi încotro să apuci într-un Târgu-Mureș invadat de frumuseți cotropitoare. Înalt, cu alură de prinț hiperborean, cu fruntea prelungită către o pleșuvie ce iradiază inteligență, dar și siguranță de sine, ne-am cunoscut într-una din descinderile mele la Târgu-Mureș, în holul unui hotel, în restaurantul căruia am ciocnit o cupă cu vin de Târnave, am depănat convingeri și idealuri până târziu în noapte, eu cucerit de noblețea ce i-o descopeream cu fiecare rostire, el atras poate de călătorul abia sosit dintr-un sud-est de "slavă stătătoare". Cert este că din acel moment ne-a legat o prietenie ce are ca temei respectul reciproc, respect care, deși ne aflăm la distanțe mari și ne vedem rar, emană și îl percep ca pe un abur de dimineață ivită din aromele muntelui. Ulterior, i-am descoperit poezia, acolo unde am aflat poetul, discret, esențial, într-un discurs al curgerii ritmice, aproape liturgice, ca la vechii melozi și isonari, poezia devenind respirație și rugăciune a sufletului: "buzele mele/murmură deasupra ierbii/ stingerea valului", sau "Mai ninge o oră/ într-un sfârșit de vis/peste chipul iconei"... Mai toată poezia lui Valentin Marica se înscrie pe un drum al căutării, nu al unui Graal, ci al unui chip nevăzut, al unui trup nevârstnic, pe care numai poetul, într-o extază a metaniei, îl vede aievea: "vuiet și mireasmă/ pânze au învelit/fulgerul trupului nevârstnic"... "Al cui este oare acest trup nevârstnic și nevăzut? Este o întrupare a poeziei? Este o mare iubire pierdută, pentru care poetul ar coborî în inima Infernului să o readucă lângă propria-i inimă, ca odinioară Orfeu pe Eurdice? Către o astfel de iubire, **lipsă**, poetul își transferă întreaga sa ființare, abandonându-se, nu în sens de renunțare la sine, ci în sens de desăvârșire, de vindecare, prin poezie. În acest vârf al poeziei sale, Valentin Marica atinge extaza, și ceea ce suie la ceruri acum numai este cuvântul, ci doar starea de iubire a cuvântului. Poetul devine "un mormânt viu" și un "purtător de cruce", atrăgându-ne atenția că și-a asumat drumul crucii, drumul jertfei Christice: "Arborele amiezii/e crucea/curgătoare/pe care o duc în brațe/Cea mai **albă frunte** (sn.) /în bătaia soarelui/e mormântul/râul/vaierul". Alba frunte ce i se arată acum poetului pare a fi o candelă și un țărnam al îndurării: „Candela/ e țărnam și îndurare/ și trei crai aprind pe trecători/ capete de cruci”. Presimțind că ultimul vers îl poate împinge în apocalipsă, poetul revine salvator: „Pasărea ațipește/ pe oblonul zilei/ apoi zboară/ în roua/ cu chip de heruvim...” În aceste adâncimi de gând, poetul simte cum timpul își schimbă parcă forma. Ar vrea să adoarmă, reîntors în pleroma, lângă

sufletul lumii, ca odinioară marele Eminescu: "Nu voi sicriu bogat,/Ci-mi împlețiți un pat/Din tinere ramuri". „Poetul pe care noi îl sărbătorim astăzi zice, păstrând proporțiile, altfel, dar tot tulburător și tot frumos: "În cânepiul lacrimii/ timpul își schimbă forma,/ nu mai are deget/arătător../Iarba atinge neuitarea/ aș vrea să adorm/ca să visez muntele". N-am vrea să divagăm, dar sintagme precum cânepiul lacrimii și timpul își schimbă forma, subliniate de noi, nu pot fi lăsate necomentate, deoarece în percepția noastră ele nu vin numai din pură inspirație, ci mai ales din cunoaștere, din îndelungată experiență și comunică o profundă trăire în tragic. Când lacrima devine cânepie, poate deveni și de altă culoare, apoi de alta, până ce ascunde un caleidoscop amețitor, curcubeu halucinant, care

perindându-se cu repeziciune în priviri, amețește, hipnotizează, și privitorul (poetul?) se înecă în magie și are senzația stranie că timpul, deși nu are chip, nici formă, "își schimba forma", adică se transformă în spațiu. Richard Wagner prezintă un eveniment de acest gen, care reprezintă trecerea de la fizic la psihic, în opera Parsifal, când eroul este condus de bătrânul Gurnemanz la turnul Graalului pentru a lua parte la sfânta acțiune. Tablourile scenice se perindă prin fața pelerinului care se oprește Parsifal spune lui Gurnemanz: "Nu mă mișc aproape deloc și mă cred deja foarte departe", iar Gurnemanz îi răspunde: "Vezi, fiule, timpul se transformă aici în spațiu, vezi Mistica numerelor, de Kugen Bindel, Ed. Herald, București). În mișcarea caleidoscopică din cânepiul lacrimii, timpul nu mai are "deget arătător", sens și, în magia poetului, se transformă în spațiu. "Iarba atinge neuitarea/aș vrea să adorm/ ca să visez muntele". Poetul simte o divizare infinită, o cufundare lentă în pleroma, de unde s-au fost ivit. Și asta pentru că "durerea altei nașteri/își întârzie amiaza".

Un poet de culme înaltă, tragic, esențial.

Îl salut cu sporită prietenie, acum, când, trecând pragul celor 60 ani de viață, intră în șapte. În aceeași mistică a numerelor, șapte, ca număr al perfecțiunii, al timpului și al înaintării prin timp, parchează pragul de valoare și de emanație divină, peste care trecând, omul fizic se transformă în om spiritual. Îi urez poetului Valentin Marica, omului, prietenului, urcuș lin înspre culmile spiritului și ale desăvârșirii poetice».

La mulți ani!

NICOLAE GRIGORE MĂRAȘANU

N.B. Versurile citate de noi sunt din volumul „În naosul râului”, Editura Tipomur, Colecția „Poeții orașului”, 2002

Lector de carte: poetul Nicolae Băciuf.

Timpul trece, dar prietenii rămân

De multe ori m-am surprins mulțumindu-i lui Dumnezeu, în gând, că mi-a dăruit privilegiul de a fi și de a avea prieteni. Când mă gândesc la prietenii mei, la cei adevărați, simt bucurie. Asta e tot. A avea prieteni adevărați este o mare binecuvântare pe care o putem primi în viață...

sau, mă rog, una dintre ele. Atunci când spui „prieteni“, spui, în general, „doi“. Pe unii îi numim prieteni buni, adevărați, ori prieteni de suflet. Pe unii îi vedem mereu, pe alții, dimpotrivă mai rar ; pe unii i-am pierdut pe drum, pe alții vechi i-am regăsit cu plăcere.

Dacă ar fi să vorbesc despre prieteni, trebuie să-l evoc neapărat pe Valentin Marica. M-a întrebat cineva când l-am cunoscut și n-am știut să-i răspund. Nici nu cred că știu. Am impresia că-l cunosc dintotdeauna. Este cel mai atipic dintre cunoscuți. Si când zic atipic, nu zic ciudat. Sau dubios. Face totul anapoda, numai de-a-ndoaselea. Este fără nici o îndoială, un om pe dos. În loc să cârcotească, să comenteze și să critice pe toată lumea, el se muncește, și se frământă să-i ajute pe alții. În loc să se laude cât e de deștept și câte face și drege, ca subordonații lui să-l lingusească, se ascunde smerit, lăsând faptele să vorbească. În loc să alerge disperat după bani și demnități, muncește mai mult pe degeaba. În loc să injure, să blesteme, să se plângă de toate cele din jurul său, zâmbește fermecător, sprijinindu-i pe alții.

Și cu toate acestea, îl placi imediat. Te simți

în largul tău oricât de neînsemnat ești în comparație cu el. Cu vocea sa caldă și privirea blândă, te farmecă. Are și un dar înăscut de a povesti. Ți se lipește de suflet din prima clipă.... Este discret, modest, nu suferă de frustrări, își strunește orgoliul, nu aruncă cu venin și vorbește cu o

seninătate absolut admirabilă. Și mai are și un fel al său de a se purta cu oamenii. Un om pe dos, cum nu se mai poate.

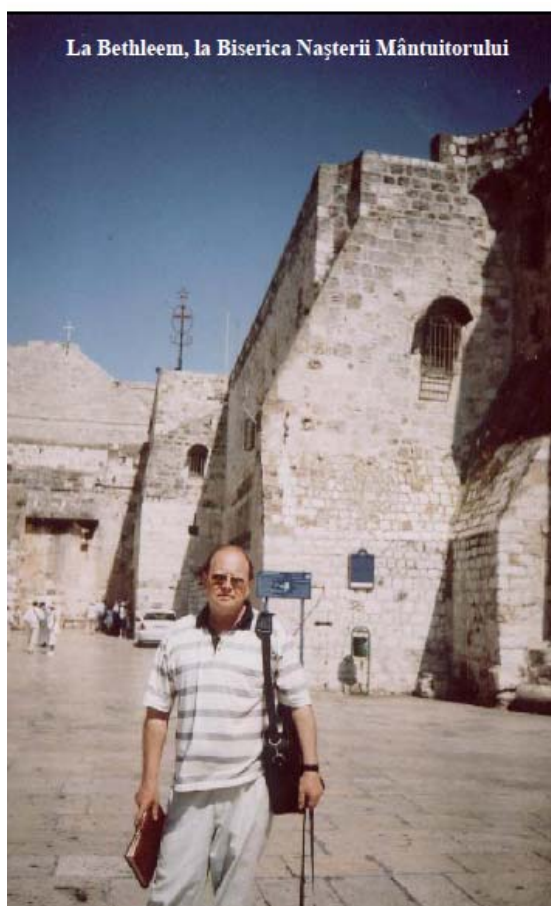
Dumnealui e un ardelean cumpătat, plin de înțelepciune și iubitor de oameni., un om cu un deosebit sentiment al răspunderii, un om curajos și fără prejudecăți, un om cu credință în Dumnezeu. O personalitate complexă, un deosebit om al timpurilor noastre, care s-a remarcat atât ca dascăl și scriitor, cât și ca jurnalist în domeniul culturii. Cărțile sale de poezie și proză, constituie, fără teama de a greși, adevărate capodopere.

Despre scriitorul, poetul, publicistul, editorul și gânditorul Valentin Marica se poate vorbi foarte mult, și numai în cuvinte de laudă. Ultimul lucru care îmi vine în minte când mă gândesc la el, este că

împlinește, pe 9 decembrie 2009, 60 de ani.

La ceas aniversar, mă alătur cu infinită iubire și respect, cititorilor și ascultătorilor săi, și îi urez cu respect: „Mulți ani trăiască! La mulți ani!“. Pentru el, dar și pentru cei dragi ai lui.

Protopop Preot GHEORGHE ȘINCAN

INTERPRETĂRI

Un personaj generic: omul românesc

Omul românesc (nume propus de Mircea Vulcănescu în *Dimensiunea românească a existenței*) își exprimă, răspicat sau subtil, întotdeauna coerent, complexitatea ființei în momentele limită ale existenței, devenind *judecătorul* propriei sale vieți și al lumii, familiarizat cu

perpetuarea unei ancestrale *ordo universalis*. Stancu lui Stăncilă din nuvela *Înainte de moarte* de Marin Preda (1) „înțelegea că e pe moarte” (s.n.) și această deslușire (lăuntrică) îi acaparează comportamentul. Actualizând mental chipul doctorului, personajul dialoghează de fapt cu moartea, în limbajul ironic al autoapărării : „Domnule doctor... Mai trăiesc sau nu mai trăiesc ? Ce, mai trăiesc! Nu mai trăiesc, dar vorba...când? Când mor gata! Să-mi spună când, să mă pregătesc, că e daravla dracului și cu asta. Ai murit, mare scofală! Parcă se face gaură în cer, dacă moare Stancu lui Stăncilă.” (2) Francheța monologului – dialog, autopersiflarea, atenuează suferința personajului prevestitoare de moarte („Ochii i se mișcau în cap ca și când globurile lor s-ar fi rupt din găurile frunții...”) și prevestește tensiunea ultimelor gesturi, ale feteșizării, învestite cu rol testamentar: „Oasele mâinilor i se încordară și vinele gâtului îi ieșiră prin piele. Se rostogoli de pe așternut și-și înfipse ghearele mâinilor în țărână (...) Se alătură de trunchiul dudului, îl lua în brațe, sângerându-și unghiile, și cu dinții începu să roadă gemând scoarța zgrunțuroasă și neagră a copacului.” Posesiunea existenței este puternic exprimată. Personajul

întruchipează accepțiunea heideggeriană despre om ca „ființă pentru moarte”, acumulând conștiința morții în timpul vieții și mărturisind-o ca *rânduială*

pentru trecerea în *lumea de dincolo*. Consubstanțialitatea viață-moarte este sugestiv probată în simetria unor imagini metaforice. Moartea lui Stăncilă este însoțită (în background) de suprapunerea imaginii *cumpenei* fântânii peste imaginea *lumânării*. Imanentul și transcendentul caută puncte de reconciliere. Moartea e *unduire* (3), *apa* și *frunza* preluând acest atribut. *Omul*, *arborele* și *apa* intră în consonanță. Conturul ființei lui Stăncilă rămâne în *lumea de aici* prin euritmia fântânii cu apa „ca vioreaua” și a umbrei dudului, mărturisitoare de *unduire și moarte*: „Frunza dudului începu să se miște fășâind și umbrele de pe pământ se plimbau alene pe fața omului.” Personajul este fixat în cosmic. Terorizată de istorie, solidarizată cu „răspunsul păstorului” (4), rostirea românească a existenței și-a căutat articulările în acele realități vii pe care istoria nu le-a putut lovi, cele care l-au fixat pe *omul românesc* în cosmic. Ritmurile cosmice îi veghează „statura de slavă” și *puterea lucrătoare* înțelege „nu atât ca o putere de a scoate ceva din nimic, cât ca o putere de a da chip cuiva sau la ceva, adică ca o putere de a zidi, adică de a aduna și orândui, din elemente preexistente, construcțiuni și chipuri noi...” (5)

Stancu lui Stăncilă, din galeria personajelor *Întâlnirii din pământuri*, nu este obedient în fața iminenței morții. Cu datele personajului tragic, înfruntă *limita* prin toate nuanțele umanului, inclusiv cele ale imprecăției. Doctorului care-i spulberă orice speranță de viață i se adresează cu studiată fatuitate : „De unde știi tu, mă ? – găfâi cu turbare (...) Arhanghelii și steaua... De unde ? De unde ?...” Sensul existenței este concentrat dincolo de *cumpătul vremii*.

În *Moartea lui Moș Anghel*, vaietul suferinței care ar putea domina preludiul morții, căci Moș

Anghel „e mai rău ca Iov”, este înlocuit cu patosul povestirii, refăcând și justificând date de viață,

întâmplări, vinovății. „Când suferi și te lamentezi, spunea Schopenhauer, ai pierdut și pământul și cerul.” (6)

Emergența personajului lui Panait Istrati în *mytos* ține locul

spovedaniei de dinaintea morții, a rugăciunii de iertare și are rolul *lumânării* de la căpătâiul muribundului. Ambianța apăsătoare („sub un cer de

plumb nenumărați corbi învâteau hora”) și spațiul casnic pestilențial sunt înviorate de firul abil al povestirii, dovadă a felului în care un om și-a memorat viața și a felului în care îmbie spre memorarea propriei morți. Moș Anghel împărtășește, povestind, măcar o parte din păcatul vieții, care ar putea explica suferința în fața morții ca „pedeapsă cerească”. Ochii „groaznic deschiși” ai *povestitorului* mărturisesc voința acestuia de a-și detalia soarta și de a-i invoca acesteia atotputernicia. Vina tragică poate fi impusă de soartă. Schelling, citat de Johannes Volkelt în *Estetica tragicului*, vorbea de vinovații prin voința destinului. Moș Anghel este „omul cu soarta înspăimântătoare”, cu un ceva ascuns, pe care îl purta și Urcan Bătrânul, ținut de boală, știind că viața e „groaznică” (cuvântul „groaznic” devine laitmotiv în povestire) prin suferință, dar dreptă „potrivită soartei”. Omul care și-ar impune altă soartă decât cea hărăzită ar fi înfrânt. „Mă întreb dacă nu cumva n-am fi niște adevărate păpuși, prada vreunui diavol care trage de sfori și ne face să dănuim pe placul lui.” (7)

Suferința fizică, sleirea trupului, obrazul de mumie, ochii lipsiți de pleoape, scufundați în orbitele goale, nasul „subțiat ca un vârf de cuțit” și buzele „fripse” sunt îmbălsămate în *cuget* : „Nu mai sufăr de loc. Capul singur mai trăiește (...) Cugetul e mai tare ca moartea. El nu poate s-o înlăture, dar poate s-o sâcăie.”

Anamneza îi acutizează personajului sentimentul perisabilității lucrurilor materiale ce jalonează viața, *vanitas vanitatum et omnia vanitas* : „... acareturi care ard ca paie; vite care dispar; copii care mor; aur care îți aduce lovituri de măciucă.” Evaluând astfel fizionomia existenței, prin iluminarea cugetului, Moș Anghel îi atribuie experienței de viață rol titular : „Am să mor pe curând. Privește-mă bine și adu-ți aminte (...) că eu, unchiul tău Anghel, om curat și iubitor de viață curată, am ajuns bețiv și am murit bețiv din *vina nimănui*.” (s.n.) Timpul povestirii este lăsat de Moș Anghel ca testament. În timp ce Irimia începe să povestească despre Cosma, „ochii i se pironiră în tavan. Măinile i se încheștară.” Povestirea se prelinge peste clipa morții, ușurând-o și, în același timp, vestind-o, ca pe o bătaie de clopot înspre tărâmurii fără margini. Irimia își oprește cursul povestirii despre pătimășul Cosma, înlocuindu-l cu mișcarea mâinii care încearcă să-i închidă lui Moș Anghel ochii ținându-i „cu înfiorare” în tavan, în clar-obscurul casei. „Printr-o mare spărtură a tavanului se vedea cerul”, iar Moș Anghel „își păstra ochii mereu deschiși asupra nepătrunsei veșnicii.” Expansiunea cosmică adăpostește mântuirea prin suferință și valul unei taine. Căci, scria Liviu Rebreanu, „suferințele, patimile, năzuințele, mari sau mici, se pierd într-o taină dureros de necuprinsă, ca niște tremurări plâpânde într-un uragan uriaș.” (8) Sfârșitul vieții

este valorizat ca mutare într-o altă durată, un nou mod de a fi mai aproape de Dumnezeu : „Cel ce ascultă cuvântul meu s-a mutat din moarte la viață...” (Ioan 5, 24). Moartea desăvârșește și din această putere a ei trăiește jertfa de sine a omului și reintegrarea în ceea ce Mircea Eliade numea *cosmos santificat liturgic*. Eliberarea din negativitate, din spaima morții, este, în aceeași transcripție eliadescă, unul dintre temeiurile spirituale ale rezistenței unui popor. Mircea Vulcănescu în prefața la *Dimensiunea românească a existenței* îndemna „să descoperim ceva care este în noi înșine, o reacție a noastră tipică...” Acest *mundus imaginalis* al valorizării morții, joncțiunea cu planul divinului prin ritual, ieșirea din labirint și intrarea în cosmocentric, interpretarea lumii ca epifanie neîntreruptă, poate fi „fața proprie” a rostirii românești de apartenență la sens.

VALENTIN MARICA

NOTE

1. Marin Preda, *Înainte de moarte*, în „Întâlnirea din pământuri”, Editura Eminescu, București, 1973.
2. Idem, *Ibidem*, p. 70.
3. Dan Botta, *Unduire și moarte*, în „Scrieri”, IV, EPL, București, 1968, p. 75-89. Recunoașterea identității dintre unduire și moarte în mitologia orpheică și la Heraclit a cărui doctrină revelase natura muzicală unduitoare a lumii : „Hades și Dionysos una sunt.”
4. Mircea Eliade, *Profetism românesc*, Editura Roza Vânturilor, 1990, p. 146.
5. Mircea Vulcănescu, *Dimensiunea românească a existenței*, ediția din 1937, p. 127. Ideea este continuată în paginile următoare (p. 129, 145, 147) : „trecerea aceasta nesimțită de la planul existentului la acela al posibilului este ceea ce umple existența românului de poezie, adică de libertate și de irealitate și apropie veghea românului de vis, de un vis lăuntric, fără sfârșit, care-i situează mentalitatea, din punct de vedere filozofic, nu numai precritic, ci mai mult decât atât : atipozitiv; mitic.”
6. Vezi Schopenhauer, *Viața. Amorul. Moartea*, București, 1992, p. 109.
7. Panait Istrati, *Moartea lui Moș Anghel*, în „Chira Chiralina”. Editura Minerva, București, 1982, p. 183.
8. Liviu Rebreanu, *Ion*, Editura Porto – Franco, Galați, 1997, p. 395 – 396.

Valentin Marica în „Noaptea de magnolie a firii

Să vorbești despre Valentin Marica este un privilegiu, să scrii despre Valentin Marica este o încercare. Poetul e dintre cei aleși. Dintre cei care au căutat și au găsit forme de nemurire a Cuvântului.

Poet, publicist, critic și istoric literar, Senior Editor la Societatea Română de Radiodifuziune, Studioul Regional de Radio Tg. Mureș, prof. dr. Valentin Marica a oferit întotdeauna imaginea unei luminoase și bogate personalități culturale. Opera sa trece prin oglinda lumii și își găsește așezarea în memoria culturală a unui timp străbătut, astfel, de impulsuri purificatoare, origine.

Strângând durere și frumusețe laolaltă, înșeninat în tristețe, Valentin Marica a găsit rețete și formule ale fericirii: *Metanii*, versuri; *Vecernii*, versuri; *Laguna umbrei*, versuri; *Secantă la ochiul mimozei*, versuri; *Cruci în deșert*, versuri, (Marele Premiu la Concursul Național de Poezie „Ion Minulescu”, 2000); *Aluviuni-Alluvia*, versuri, ediție bilingvă română-engleză, traduceri de prof. univ. dr. Virgil Stanciu, (Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Mureș); *Ziua canonului*, versuri, (Premiul I la Festivalul Internațional de Poezie „Lucian Blaga”, Sebeș, 2001); *În naosul râului*, versuri; *Manuscrisul de jad*, versuri, format electronic; *Mâini de alint*, versuri pentru copii, (Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Mureș); *Schitul numelui*, versuri, ediție bilingvă română-franceză, traduceri de Alexandre Luca și Anca Clitan; *Îndurarea amiezii*, versuri, (Marele Premiu la Festivalul Național de Poezie „Credo”, 2007); *Linia de contur*, publicistică; *Studii de istorie literară*, exegeze; *În Apa Duhului* (Jurnal de Reporter în Țara Sfântă).

Folosind ca materie primă sufletul, Valentin Marica este el însăși un poem, iar poezia e felul lui de a trăi. Adâncimea reflexiei, tandrețea intelectuală, discreția care îl face să rămână învăluit în nevăzutul lui, spiritul adânc liber, respectul îndatoritor, exercițiul adânc intelectual fac din Valentin Marica un cărturar desăvârșit ce își scrie destinul într-o carte a șoaptelor, atent la sunetul și freacăta lumii.

L-am cunoscut pe Valentin Marica în urmă cu 25 de ani și-am simțit mereu că dictonul „litteris et virtuti” îi reprezintă personalitatea. Un învățat, un om de o frumusețe morală rară, cu o delicatețe pe care nu o au decât marile spirite, Valentin Marica este unul dintre oamenii pe care îi simți aproape și în bucuriile înalte, dar și în tristețile adânci. Îi datorez „ieșirea la apă”, în 1993, când primul meu text propus spre publicare a primit girul și încurajarea domnului Marica. Prin toate lucrurile care ne-au

apropiat în timp, mai mult și mai mult, familia mea păstrează afecțiune și prețuire sinceră domnului Valentin Marica și doamnei profesoare Emilia Marica, dascălul de la care limba română a putut deveni, pentru mine, visare. Colaborările ulterioare au fost lecții de viață, lecții de rafinament artistic, de măiestrie în mânăuirea cuvântului, de sporire a binelui, de înfruntare a răului, lecții pe care Valentin Marica le oferea cu generozitate. Domnia Sa a scris

despre cei care îndurează limba română, despre piticii zilei, despre bine și frumos și adevăr, despre frumusețea din noi, despre tristețe și moartea spiritului, despre agresivitatea împotriva valorilor, dar a scris, de fiecare dată, cu aceeași eleganță intelectuală inconfundabilă. Așezând în

„tărâm de iubire, cuvântul”, Valentin Marica este spiritul băntuit de nestare în căutarea sufletului limbii române, în aflarea „cuvântului ce exprimă adevărul”.

Sunt multe, chiar prea multe pentru a fi enumerate aici, momentele în care Valentin Marica a răspuns invitației de a fi amfitrion, moderator, președinte de juriu, recenzent, autor de carte, în colaborări și parteneriate pe care le-am inițiat împreună. De fiecare dată, din preaplinul sufletului răzbătea lumina, tămăduitoare și întremătoare – semn al bucuriei cu care făcea fiecare pas înspre frumusețea și „înmulțirea binelui” din noi și din jurul nostru.

Cu un discurs modern și deopotrivă atemporal, cu finețe analitică, Valentin Marica face, într-o lume frământată, neliniștită și întrebătoare, cultură în sensul cel mai înalt al cuvântului. Cetățean de Onoare al Poeziei, scrisul este pentru Domnia Sa libertate, dăruire și statornică credință, premisă a deschiderii ființei. Valentin Marica crede în puterea cuvintelor de a fi viață. Opera sa poetică este traversată de fior cosmic, metafizic, cu recurențe ale religiosului ce par să rezoneze cu ritmul interior al ființei: „Frunză sunt, Doamne, și-ntre frunze ascult mugurul Tău”...

Trăitor (și) în timp măsurabil, Valentin Marica adună în rotundul vieții, 60 de ani. „Câtă pătrundere a dimineții/ în rariștea cuvântului/ când aprinzi ramul”, mărturisește poetul. Câtă bogăție și frumusețe de viață și cuvinte! La mulți ani, Domnule Valentin Marica! Plini de bucurie și sănătate, de vise împlinite, de dragoste și lumină! Prețuire, recunoștință și gânduri frumoase pentru...un nou început pe care vi-l dorim senin: „Leg iarbă-n roți, la Carul Mare, / Să se sfărâme orice chip de lut. / E noaptea de magnolie a firii, / Cu roi de îngeri,...ca la început.” (V. Marica, „Ritualul întoarcerii în zi”)

MIOARA KOZAK

Omul din voce

Trăind la Bistrița, așezare joasă, protejată de rândul de munți de la est, de încercări deluroase/dureroase la nord și la sud, la timpul acesta, când se alungă valul toamnei de căldură blândă și se întâmpină tăișul ascuțit al aerului iernii, la cumpăna dintre noiembrie și decembrie, oximoronic, simțind transformările naturii până-n cămările sufletului, ne-am obișnuit, dintr-un simț de conservare sau de-a privi înapoi fără mânie, să ne îndreptăm ochii, din orice colț al orașului, spre Valea Bârgăului. Acolo apar primele umbre de zăpadă, albul friguros, acolo începe iarna, care de multe ori nici nu mai ajunge să coboare în parcul central.

Mutatis mutandis, așa l-am perceput/ înțeles pe Valentin Marica, din puținele șanse de-a fi aproape, și l-am înregistrat ca pe un spirit în desfășurare. Nu l-am asemănat cu un munte, pentru că Mihail Sadoveanu a cucerit Ceahlăul literaturii române, dar l-am simțit, în nobilimea lui, în metaforele-i uzuale, nesfârșite, în calmul seducător, în întrebări mărețe, în citate și atmosferă de sărbătoare adusă cu prezența lui, cu sau fără microfon/ reportofon, ca pe un frig ce urmează să vină, ca pe un alb departe, ca pe o gheață ce te ia pe la spate în preajma spiritului ascuțit, lucid, pentru a fi apolinic, nu dionisiac.

Poate să fie (și este) o receptare pur subiectivă care dorește să scoată în față spiritul tăios, de nord, cultivat, eseistic, filosoful glacial al unui om care aparent aparține sudului, e al căldurii și al colocvialului, al poeziei și al dialogului. După cum unele situații ne-au arătat, cu surprindere, și reversul medaliei, în forma unor oameni la prima vedere nedescifrabili, cu bariera trasă, cu aer academic și care ascundeau, nu foarte bine, vulnerabilitate copilăroasă, sensibilitate. Cele două ipostaze printre care (nu) ne pierdem sunt extremele care se atrag, atât în individual, cât și în societate.

Există oameni de litere a căror voce nu am auzit-o niciodată, ne-o imaginăm doar, o mai simțim câteodată în vis. Cum vorbea Eminescu sau cum sunau cuvintele rostite de Creangă? Și alți atâția scriitori vechi pot fi blânzi, duri, energici, suavi. Tehnic vorbind, e un noroc faptul că azi vocile pot fi înregistrate și păstrate, că timbrul vocal al unui nume nu mai poate fi doar bănuț. Avem, totuși, câteva documente de aur: Sadoveanu îi (mai) încântă pe elevi și pe studenți cu vocea inconfundabilă, Nichita Stănescu recită și vorbește cutremurător, din arhivă. Prin intermediul unui audio-book, se întâmplă azi un lectorat în trei: scriitor, vocea scriitorului și cititor.

Trei ipostaze ale textului care vorbește, este vorbit și se vorbește în același timp.

Uneori credem despre un scriitor, fără a-l întâlni, că are o voce gravă sau ludică, un ton apăsător sau săltăreț. Sunt nume care par bătrâne sau tinere și surpriza apare când, spre bucuria generală, constatăm că (nu) ne-am înșelat.

Valentin Marica e o voce care nu lasă prea mult loc interpretării. E clară și potrivită pentru orice tip de examen, creează dialog de la egal la egal, dezvoltă o literatură inspirată, bine reprezentată. La Voroneț există, printre multe scene biblice reprezentate în pereții mănăstirii, o imagine care-l arată pe omușorul ce iese din gura omului. Odată ce am vorbit, sensul se propagă în spațiu, în timp, peste secole, peste alte țărâmură. Fără vorbă ne-am pierde, cuvintele scrise alcătuiesc și ele glasul textului. Și el diferit de la text la text, precum particularitățile vocale de la om la om. O voce de neuitat este un lucru rar și nu mai ține doar de noi. Cu o astfel de voce, la propriu și la figurat, a fost dăruit Valentin Marica.

Dacă e adevărat că pentru o bună așezare în bibliotecă, în istoria literaturii, e nevoie de treizeci, patruzeci sau cincizeci de ani (și cine nu visează la locuri bune, ca la teatru?), la fel de valabilă este și reciproca, după care, în mai puțini ani, peste unele voci se așterne uitarea, umbra (ca-n cazul lui Nichita Stănescu, de exemplu). Urcușul are și coborâș.

Valentin Marica însuflețește fiecare dialog, fiecare prezentare. Face din viață poezie, din rostire „cuvinte potrivite”. Vocea omului de radio devine legendă.

Este bine că revistele de cultură nu mai așteaptă curgerea anilor pentru a realiza portretele unor scriitori. Numere tematice animează lumea literară și îl bucură pe cititor. Astfel, gestul restituirii nu mai apare tardiv, în pragul ne-ființei, cu tot greul scoaterii din rafturi încremenite, pline de praf, ci vine în întâmpinarea unei recunoașteri binemeritate. Figurile centrale prezente pe pagina de titlu a unei reviste impun și atrag alte figuri, metode multiple de receptare/ cunoaștere. La Bistrița se pregătește, în aceeași linie, revista „Mișcarea literară” cu un număr închinat lui Ion Vlad. Fără a deveni o modă, este, înainte de toate, o necesitate înțeleasă, ca libertatea. Apariția unui număr de revistă cu un nume ce înseamnă ceva în conștiința generală a timpului, a locului, mobilizează lumea literară. Alergăm la cărți, la biografie, săpăm în amintiri. „Cine-i”, „unde l-am întâlnit”, „ce a scris”, „ce s-a scris despre” sunt întrebări cu care pornim la drum. Un drum cu Valentin Marica e lipsit de plictiseală, în sensul că poetul și reporterul, cu puterea sa magică, formează sensuri noi, dă glas inconfundabil imaginii, o face să vorbească.

ELENA M. CÎMPAN

-fragmente-

Să vezi Izvorul Bunevestiri, Casa Sfântului Petru la Capernaum, Marea Tiberiadei sau Lacul Ghenizaret(Kinneret), cetatea unde Împărăteasa Elena a descoperit Sfânta Cruce, Via Dolorosa, locul aflării capului Sfântului Ioan Botezătorul, Mormântul Maicii Domnului sau urma ei pe o piatră din Muntele Măslinilor, să vezi Muntele Sinai, Pustiul Hozeva, locul în care a fost înmormântat craniul primului om, Adam, chivotul de pe Sfânta Masă a Bisericii Învierii dăruit la 1844 de principele Moldovei, Mihail Sturdza și soția sa, Smaragda, Tabka înmulțirii pâinilor și peștilor, să te îmbraci în cămașa albă a acestor soli biblici e ca și cum ai urca în Dudul lui Zahau; spre a sorbi, apoi, cuvintele Mântuitorului : *Zahau, grăbește-te și te dă jos, căci astăzi trebuie să rămân în casa ta...*

Suntem în Țara Sfântă, în locurile de *nevoință duhovnicească*, pentru că Hristos e mereu la Fântâna lui Iacov, cu credința că apa vie a fântânii ne va face să nu ne mai tăiem fața în două, dându-i o parte lui Dumnezeu și alta diavolului. Pe pragurile acestea biblice, ne suntem proprii ghizi, îndreptându-ne spre neînsetare : *Cine va bea din apa aceasta va înseta iarăși, dar cine va bea din apa pe care Eu o voi da nu va mai înseta în veac, pentru că apa pe care o voi da Eu se va preface într-un izvor de apă vie în viața veșnică.*

Cuvintele acestea, atât de bine știute, spuse aici, la rădăcina lor, își măresc lumina; devin „imperii de lumine”. Știam că râul Iordan e pomenit în Biblie de 150 de ori, că Yarden în evreiește înseamnă *cel care coboară*, că după războiul de 6 zile din 1967, mănăstirile de lângă Iordan au fost închise, ele intrând în fâșia de graniță a statului Israel, părintele Damian fiind împușcat, întrucât a refuzat să părăsească Schitul Românesc de la Iordan, știam că Bethleemul a fost mai întâi numit Efrata (*Și tu Bethleeme Efrata, deși ești mic între miile lui Iuda, din tine va ieși Stăpânitor peste Israel*), știam că Zidul Plângerii e locul rămas, după distrugerea romană din anul 70, din Cetatea lui David, unde se

află Chivotul Legii, dar toate acestea, spuse *în casa lor*, primesc o demnitate a spunerii...

Prea târziu bem vinul măslinilor?

În *Evanghelia lui Ioan*, Iisus s-a aplecat jos și a scris cu degetul pe pământ. Nici când nu a tremurat mai tare litera scrisă în carnetul de reporter. Tremura litera, căci tremura mâna; tremura mâna, căci tremura gândul... Am notat, parcă desenând... Sfințeam, pe pagină, subiectul și predicatul; căci totul era sub văzul icoanei și sub văzul lui Iisus. Fără *Iisus*, Nebunul lui Nietzsche umbla ziua în amiaza mare cu felinarul aprins, simțind năvala golului, a frigului și a întunericului.

Mergem înspre *Ceasul Întâi...*

Priveghem pe *Muntele Măslinilor*, în *Grădina Ghetsimani*, unde Apostolii n-au privegheat, Iisus rămânând singur în mâinile celor fără de

lege. O pictură din biserica celor douăsprezece cupole, *Biserica Națiunilor din Ierusalim*, înălțată pe piatra unde s-a rugat Mântuitorul, știind că va urma Golgota, îi reprezintă pe Iacov, Ioan și Petru dormind...

În Grădina Ghetsimani ne înveșmântăm în liniște; într-un ireal...; în blândețea verdului Grădinii; în inefabilul acestui patruleter în care au dospit cerul și pământul, divinul și omenescul, pentru geneza mântuirii; alăturându-se, din imediata apropiere, liniștea *Mormântului Maicii Domnului*, cea a *Peșterii Ghetsimani* și cea a *laudelor*. Încercăm, în lumina gândului, să învelim impunătoarele trunchiuri, adăposturi ale chinului, cu textul *laudelor*... E un fel de rugăciune. Lângă o hiperbolă a Țării Sfinte, cea a trunchiului din Ghetsimani.

Putem lua din veșnicie... Cât de frumos ne așteaptă, cât de răbdătoare...

Trunchiurile măslinilor sunt chipuri ale privegherii; trupuri pe care s-a îngrămădit timpul, chemând la priveghere. Atingem liniștea. Dar, înfiorarea cosmică de Atunci reînvie, ca în tabloul lui El Greco, în care Grădina Ghetsimani e o cămașă roșie a pătimirii, prin care Mântuitorul ia asupra Sa păcatele lumii, sau ca în celebra pictură a lui Giovanni Bellini, *Agonia în Grădina Ghetsimani*, cu aura mistică a nopții tragice.

Valentin Marica în Grădina Ghetsimani

Fiecare măslin îmi pare un potir al îndurării; un *teasc* al mistuirii. În ebraică, *gat shemen* înseamnă *teasc*ul măslinilor. În Vremea A ceea, măslinii *păreau că vor să fugă din loc*, să nu vadă cumplita strivire. *Iisus lupta cu soarta...*, inscripționează poetul. Îngân silabe. Goliciunea mea mă sperie...

Ruga, însingurarea, întristarea, stropii de sânge ai suferinței s-au întipărit pe vecie în statura măslinilor, în coroanele lor prinse într-o ceață a durerii, dar și în solemnitate, în plinătatea dumnezeirii și putere vorbitoare. Măslinii vorbesc. Se fac iconostas. Trunchiurile lor doar par încremenite. Le simt fluiditatea trupului; corzile. De la un loc sfânt la altul armoniile se amplifică. Îi strâng soției mâna. Albul cununiei noastre la altarul Bisericii din Subcetate de Mureș ne apăsa frunțile. *Am venit din nou la tine, Doamne, / Cu mine și cu ai mei, / Cu din șapte, șase numai, / Cu din patru, numai trei...*

La câțiva pași, spre autocar, mă adoptă, subit, trepidația cotidianului. Câteva minute sunt pieton al Ierusalimului, traversând artera rutieră deschisă spre Marea Tiberiadei. Pe trotuar, Iuda își scutura arginții...

Cât poți cuprinde pe pagină de carte din *lumina neînserată* pe care truditul într' credință o află în *Țara Sfântă*? Acolo unde stăruiești în a-l căuta și a-l găsi pe Dumnezeu; stăruiești în a-i făgădui lui Dumnezeu cunoștință și neuitare; stăruiești în a-l vesti pe Dumnezeu: *Vin din noapte, din miez de pădure : avem un voevod!* Acolo în apa Duhului...În nepierirea Lui; *căci cine ascultă cuvintele mele nu va muri în veci.*

Cuvintele se împiedică într-o emoție unică și neputința de a numi tainicul străjuiește cuvântul. Numai că, iar, răsare glasul Mântuitorului : *În dar ați primit, în dar să dați.*

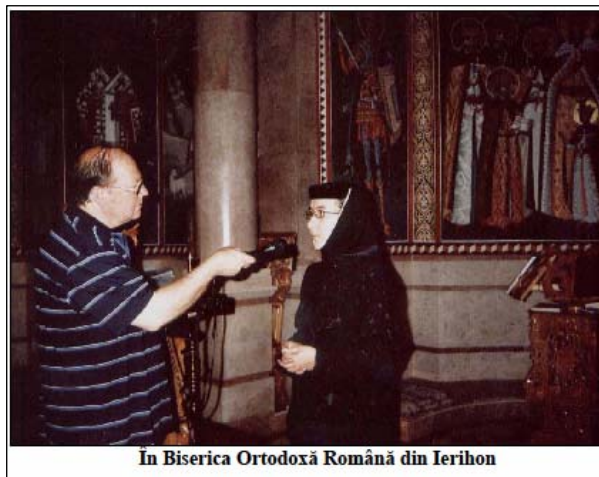
Vă dăm darul, scriind această jurnal: drumul spre casa lui Iisus, călătoria, străbaterea, deschiderea porților, îmbrățișarea Țării Sfinte.

O călătorie, ne convinge un pelerin, începe cu trei pași. Primul se face în gând, al doilea în fața hărții turistice, al treilea în *emoție*. Emoția a început...Lângă noi și în noi, Ceva se rostogolește la vale, Ceva cheamă lumina de sus.

I se spune *Țara Dorită*. Părintele Iosif Dorcu, cu misiune în Țara Sfântă, propovăduia că în orice

creștin trebuie să existe dorința de a vedea Țara lui Iisus, unde bucuria e mare și înțelegerea e mare, unde oamenii plâng, pentru că înțeleg mai bine suferințele lui Iisus. În *Țara Dorită*, truditul într' credință caută cuvântul, privirea, gestul *fără de greșeală*, care să-i schimbe amarului gustul.

I se mai spune *Țara Hărăzită*; iar noi îi spunem Țara despre care trebuie să mărturisești; aflându-ți loc; dacă tu, Omule, ți-ai luat crucea și i-ai urmat Lui. Îi urmezi Bunului Învățător, stai la Fântâna lui Iacov și urci în Dudul lui Zaheu, să simți cum ard contururi de veșnicie, în lan de altare, în grotel-fântâni, când timpul devine gigant, când acest timp este dat să fie și al nostru; simțindu-te, deopotrivă, parte și întreg.

În Biserica Ortodoxă Română din Ierihon

Ieși dintr-un timp abulic, disputat până la ridicol, așteptând să deschizi ușa spre mierea luminii. Aici cad măștile. În tine e mai multă pâine și mai puțină cenușă. Ochiul devine un continent. Forme joase și forme înalte de relief se mlădiază în roua lui, sub mirul candelor și deasupra acestor pumni de aur strânși să nu se zădărnicească jertfa.

Cuvintele sunt puține. Cele spuse au rang...Sunt cuvinte de slavă. Nu sunt, prin nimic, cuvintele personajului din Xenophon : *Ce-mi pasă de ceilalți oameni, eu sunt frumos...!*

Tăcerea e înălțătoare, ca în viața monahilor. Gândul arde, pe versanții muntelui duhovnicesc: *să pui mâna unde El a pus mâna*. Pașii au puterea liniei drepte. Ochiul învață. Pe Muntele Măslinilor, la Biserica Înălțării din Ierusalimul de Est, acolo unde se află și Paraclisul Sfântului Ioan Botezătorul și Biserica Tatăl Nostru, ochiul învață, nevrând să piară: *Cămașa Ta, Mântuitorule, o văd împodobită și îmbrăcămintea nu am, ca să intru întrânsa. Luminează-mi haina sufletului meu...*

Își ia sufletul *haină nouă* la Biserica Sfântului Mormânt, cea mai mare biserică din lume, pe Via Dolorosa, la Biserica Nașterii Maicii Domnului, la mormântul regelui David, în Foișorul unde s-a petrecut Cina cea de taină, în Peștera magilor, pe Câmpul păstorilor, la Biserica Nativității din Bethleem, la Marea Moartă, la Râul Iordan sau în Cana Galileii, în Nazareth sau pe Muntele Tabor, luând din cerul Mântuitorului, ca mai apoi fiecare să-și facă cer de viață și de îngăduință, în așteptarea noii vieți, la care sunt chemați cei botezați în numele Sfintei Treimi. E *coborârea în sus...* Cobor în grotel cărunte ale Țării Sfinte, cele mai mari Litere

ale lumii, simțind, de fapt, urcușul spre miera luminii. Cuprind Literele acestea și ele mă cuprind, le așez în slava sufletului lumii și în slava sufletului meu, le am în mâini, pe umeri, în respirație, în bucuria uimirii sau pe perna somnului.

Am fost Acolo. Mai suntem...? Fă, Doamne, să nu uităm întâlnirea cu cerurile Jertfei Tale, Fă să crească milostivenia culeasă Acolo, spre desăvârșirea dragostei, ocrotindu-ne, *pe pământ rătăcitor, de urgia răului*. Fă, Doamne, ca această zi să nu aibă seară. În paharul ei se limpește taina Învierii.

Grecii și românii i-au spus Palestina, iar evreii Israel. De veți întâlni numele de Amuru, Ever-Nahara, Pahnana, Hinani, Ikos Ratinu, tot Țara Sfântă înseamnă, căci *Domnul, Dumnezeuul Tău...* i-a făcut să intre aici pe amorei, iebusei, filistenii, evrei, egipteni, fenicieni, perși, arabi, cruciați, turci, mameluci, englezi și mulți alții. Sfânta Scriptură o numește Țara strămoșilor, în care s-au statornicit douăsprezece seminții ale lui Israel; *țară bună și cuprinsă*, cum se spune în Deuteronom. La confluența mai multor civilizații și a celor trei mari religii: iudaică, creștină și musulmană, Țara Sfântă e Marea Făgăduință, locul unde *kronos* devine *kairos*, timp al harului și mântuirii, al crucificării și Învierii, al vestirii fără de oprire. Catavasiala la Nașterea Domnului pulsează, fără de oprire, în sângele credinței : *Hristos se naște, preamăriți-l! Hristos din ceruri, întâmpinați-l! Hristos pe pământ, înălțați-vă! Cântați Domnului tot pământul...* În Țara Sfântă l-am văzut pe Iisus răstignit, dar și înviat.

Puritatea cerului îmi cuprinde creștetul. *Cu vrednicie și cu dreptate este a ne închina...*; ascultând cum se-ndesește timpul.

Ieșeam tot mai mult din lumea erorilor, din gâlceavă, din gheara vremelnice, ce împuținează sufletul, intrând în rânduiala cerească, cea întăritoare, ferită de *rugina răutății*. Învăluit, fiind, de murmurul cald, suav, al icoanelor făcătoare de minuni (întreaga Țară Sfântă e icoană făcătoare de minuni), ferestrele de la care priveam prelung înspre liniile de orizont și mai departe... Căci, de aici, într-adevăr, se vede *foarte departe*. Mii de fotografii cu chipuri ale suferinței și mii de pătrățele de hârtie cu înscrisuri gingașe acopereau ramele icoanelor, ca semn că ruga în fața lor a rodit; a alinat și a vindecat. Pe Muntele Tabor, la *Biserica Schimbării la Față*, sunt roiuri de înscrisuri de mulțumire. Truditorul în credință vine, uluitor de simplu, să mărturisească întâlnirea cu Dumnezeu, viețuirea în adevărul Lui, *adăugirea harului și a dumnezeiescului dor*. Fiecare poate călca pe iarba aceasta de aur, căci, spune Sfântul Apostol Pavel : *Dumnezeu voiește ca*

toți oamenii să se mântuiască și la cunoștința adevărului să vină.

Intru în *Biserica Adormirii Maicii Domnului*, cobor 40 de trepte spre Icoana făcătoare de minuni, străjuită de 500 de candelă, repetând cuvintele lui Brâncuși : *Eu mă aflu acum foarte aproape de Dumnezeu; și nu îmi mai trebuie decât să întind mâna spre El.*

Chipurile celor dragi mă acoperă ca într-o cernere de ploaie deasă, mormintele părinților și mormântul Cezarei umblă alături de mine, clopotnița Zorenului, în care învățăm colinde în Postul Crăciunului, îmi iese în cale, mă împiedic de cei doi gutui de la poarta casei din Târgu-Mureș, calc pe o punte a cărților care au puterea să mă nască mereu, mă strigă, din spate, cineva să nu mă opresc să secer unde nu am semănat și aceeași voce mă îndeamnă: *Du-te! Îmbrățișează Columna Înfinirii cu palmele mâinilor deschise!*

Îmbrățișez, neîndemânatic, Țara Sfântă, o columnă a înfinirii, ca în limpedele ei să-mi văd obrazul și mărgelile mirării ochiului. Văd trupurile pietrei, în case, biserici, cimitire și aud trupurile vârstelor mele cum se grăbesc să se adune în columnă înfinirii de piatră, în altoiul luminii nădăjduirii. Dacă, se spune, ploaia e ticăloasă, în Țara Sfântă, unde piatra înlocuiește ploaia, piatra e ticăloasă? Nu poate fi ticălos ceva ce învederează strigătul lumii : *Fericiți cei curați cu inima...!* Pietrele de la Capernaum, din Muzeul Pietrelor, sunt vorbitoare. Ele poartă *inflorescențe*; amintiri despre învățarea legilor lui Moise. Lângă cel mai înalt brad pe care l-am văzut în Țara Sfântă. Cum poate fi stânca pe care a avut loc minunea înmulțirii pâinilor, dacă nu inflorescentă; lângă smochini în rugăciune; cu crengile îngenunchate; străjeri la intrarea în Biserica Înmulțirii.

Spre Muntele Sion, pelerinii zăbovesc în Foișorul Cinei, se opresc la Mormântul lui David (se fac cer cuvintele împăratului: *De șapte ori pe zi Te-am lăudat, Doamne, pentru judecățile dreptății Tale*) și se închină în *Biserica Adormirii Maicii Domnului*. Este locul cu cele mai multe candelă din Țara Sfântă. Deasupra sutelor de mâini ce înalță semnul crucii, altarul pare a fi o legănare dulce, o năframă de Mamă ce învește surâsul Fiului. Spunea Preafericitul Augustin: *Doamne, tu erai în mine, dar eu eram departe, în afară de mine*. Simt că sunt în mine...

Mă tem și mă înveslesc...! *Cuvine-se cu adevărat să Te fericim pe Tine, Născătoare de Dumnezeu...*

Făcându-și cruce, sub candelăle Bisericii Adormirii, după ce și-au lipit frunțile de mormântul lui Iosif și mormintele Sfinților Ioachim și Ana,

pelerinii, de fapt, își întind mâinile spre *cerul deschis*, propovăduit de Isaia; făcându-le ram de pace, înfrânare, blândețe, vrednicie și neuitare; pomenindu-l pe Sfântul Marcu Ascetul care spunea că uitarea și trândăvia sunt uriași cu ucid sufletul. Neuitarea se taie, aici, în piatră. Neuitarea îndurării curge în statuile pietrei, atât de dese, încât nu le mai deslușești marginile. Țara Sfântă e o singură, imensă, fără de margini, statuie în piatră. E un cuib în care clocește piatra; căci atâtea aripi trebuie să poarte piatră mărturisitoare într-un nesfârșit zbor. Cel ostenit, poate tăia statuia, ca pe o pâine, să ia miez odihnitor, știind, ca Iov, că *răscumpărătorul* său e viu. Suspînul de-acasă nu mai e jar, e doar pâlpare, căci, aici, *răscumpărătorul* meu e viu și mă ajută să înving în pustia Carantaniei.

Acasă se papagalicește. Se vinde gazul, petrolul și sufletul. Ruginesc, se spune, cuvintele. Se profesionalizează urâtul, cinismul, îngâmfarea, fățarnicia. Stau în loje cardurile bancare, copertele play-boy și trădările. Un academician așteaptă *să obosească nebunia*. Sentimentele sunt „chiuite”. *E păcat și nu e demn!*...

Auzim șuierul din lemnul Golgotei...Cine vrea să se asemene cu Domnul, scria părintele Arsenie Boca, în „Învățămintele regilor”, *în cruce să se asemene...* Am așteptat clipa și, acum, la poalele *Via Dolorosa*, mi-e teamă de neputința omenească. Acceptăm că suferința trupului mistuie păcatul?

Iată-ne, în picioare, la porțile tale, Ierusalime!

Îi simt Orașului Sfânt armonia și dispersia, împărțirea trupului religios în trei mari simboluri : *Biserica Învierii, Zidul Plângerii și Moscheea Omar*, stâlpi de rezistență ai creștinismului, iudaismului și islamismului.

La Biserica Sfântului Mormânt sau a Învierii oficiază zilnic, fără drepturi egale, bisericile greco-ortodoxă, armeană, catolică, ortodoxă-siriană, coptă și etiopeană. Pot fi văzute elemente ale bisericii originale, cea construită de împărăteasa Elena în anul 325-326, distrusă și reconstruită de mai multe ori, în urma invaziilor perșilor și a incendiului provocat de mahomedani. Se pare că nicio reconstrucție nu a reușit să-i redea edificului grandoarea inițială. Poate că o *reconstrucție* morală, a timpului nostru... ?

La Sfântul Mormânt curgerea timpului se oprește. Ești prins în bătaia eternității. Nu vii și nu pleci; ești noul contur al propriei iluminării, la o răspântie de imagini în care clocotește lumina. Ești făclie lângă miile ce înconjoară baldachinul, te frângi și te ridici, tremuri și te bucuri, închizi și deschizi ochii, vezi apa Duhului, adâncimea și limpezimea ei, cercetezi adâncimea și limpezimea râului ființei

tale. Căci, atunci *când va lumina harul* (Simone Weil), trebuie să fii acolo.

Se pregătește liturghia miezului nopții, se ating odăjdii de mâinile noastre, cupolele sunt prinse în aburi de zori, genunchii apasă piatra, lucie ca gheața, în strigătul de dinlăuntru pe care-l naște rugăciunea. Gândul leagă pământul de cer. Începe cuvântul liturgic ... Pretoriu, Golgota, Piatra ungerii întră într-un imens cerc de foc; sub care simt Sfânta Cruce cu lemn din Crucea Mântuitorului...? Sunt, suntem în bucuria luminii și în rana ei. Ar trebui să fie Slujba Prohodului? Procesiunea din Vinerea Mare... Acum e procesiunea îndreptării sufletului... Procesiunea fiecăruia dintre noi. Murmurăm, alături de ierarhi, filele liturghiei. *Cu pace să ieșim...!* Cu pace să rămânem în liturghia fără de sfârșit, *liturghia de după liturghie*, cea interioară sau cea numită „a fratelui”, a iubirii de celălalt; aflând *suișul*; *altoindu-ne* suferința la cruce, cum ne îndemna Părintele Galeriu.

În mine, în noi, zboară păsările lui Maitec, cu aripile plecate în rugăciune. Păsările artistului au forma crucii jertfei lui Iisus. Ziua are forma crucii... Nu dimineța zilei, amiaza ei sau amurgul mă întâmpină, ci doar Lumina zilei, orbitoare în casele cărora le deschid ușa. Sunt, suntem la rădăcina luminii.

Via Dolorosa (nume dat în secolul al XVI-lea) este creștetul lumii. Aici i s-a dat omului puterea de a fi. Aici vine truditorul în credință să-și lămurească ființa, ca la o avanpremieră a Judecății de Apoi. Vechea Cetate a Ierusalimului e înconjurată de un zid înalt de 20 de m și are 8 porți de intrare. Poarta Damascului și Poarta Sfântului Ștefan deschid drumul spre Golgota, pe *Via Dolorosa*, din pretoriul lui Pilat (cu inscripția *Hristus tradebat Judicanti se iniuste*) până la Sfântul Mormânt. Pelerinul se oprește la Poarta lui Irod, Poarta de Aur, Poarta Sion, Turnul regelui David, Poarta Iafo, Poarta Nouă. Trece, fără voia lui, și prin porțile cotidianului, cele ce au înlesnit păcatului să se lătească, să acopere sfidător fața unui mare simbol al lumii. *Via dolorosa* este acoperită de pleavă comercială, cu înscrisuri banale, de genul Aweidach sau For Pottery.

Via dolorosa este hiperbola durerii, calea cu cele 12 *opriri* sau *stațiuni*, cum le numește englezul William Wey în anul 1462, când vizitează Țara Sfântă. O carte scrisă de Adrichomius, atestă 12 *opriri* pe Calea Durerii, pe când în unele cărți devoționale din secolul al XVI-lea sunt menționate 14 opriri, număr certificat și de Papa Clement al 12-lea și de Papa Benedict al XIV-lea. Cele 14 *opriri* mărturisesc calvarul Mântuitorului : osândirea la

moarte, punerea crucii pe umerii lui Iisus, prima cădere sub greul crucii, întâlnirea Mântuitorului cu mama Sa, ajutorul pe care i-l dă Simon din Cirene, întâlnirea cu Veronica, în a cărei maramă Mântuitorul își șterge fața, cea de a doua cădere, întâlnirea Mântuitorului cu femeile din Ierusalim care îl plângeau, a treia cădere sub povara crucii (a se vedea și sculptura lui Thadeus Zielinsky), dezbrăcarea lui Iisus de hainele Sale, răstignirea, moartea, pogorârea de pe cruce și ungerea cu mir, punerea în mormânt și Învierea. Peste aceste câmpuri ale suferinței, trepte spre răstignire, moarte și înviere, sunt ridicate altare ale patimilor: Capela Condamnării, Biserica Ecce Homo, Capela Încoronarea cu spini, Capela franciscană ce marchează locul întâlnirii cu Simon din Cirene, coloana de la intrarea în Biserica Sfântul Antonie, amintind locul celei de a treia căderi a Mântuitorului sub greul crucii, Altarul ortodox de pe Golgota cu o impresionantă cruce cu Iisus răstignit.

Se aude cum se coc picăturile de mir. În zidul Bisericii Ortodoxe Sfântul Haralambie e sculptată o cruce cu inscripția *Iisus Biruitorul*, reînviind cuvintele Mântuitorului către femeile care-l plângeau : *Fiice ale Ierusalimului, nu Mă plângeți pe Mine, ci pe voi plângeți-vă și pe copiii voștri. Căci, iată, vin zile în care vor zice: Fericite sunt cele sterpe și pântecul care n-au născut și sânii care n-au alăptat! Atunci vor începe să spună munților: Cădeți peste noi; și dealurilor : Acoperiți-ne! Căci dacă fac acestea cu lemnul verde, cu cel uscat cum va fi?* (Luca 23:27-31)

Intrarea truditului într-o credință în Cetatea Ierusalimului e naștere și nuntă, e cuvânt roditor și tăcere roditoare, e așezare a ființei între maluri ce nu se surpă. Spunea, într-un interviu, părintele Teodor Bortă de la Catedrala Nașterii Domnului din Chișinău : *poți veni pustiu și pleca pustiu sau poți face din Ierusalimul pământesc unul ceresc.*

La *Bethleem* (Beit-Lehem), amintit în *Cartea lui Ruth*, însemnând în ebraică *locul pâinii* sau *casa pâinii*, și astăzi s-a născut Mântuitorul. Păstorii, magii, Fecioara Maria, Pruncul, preadreptul Iosif, străjuți de golașii munți ai Moabului, înnoiesc lumea. Avem scris, pe pâinea sufletului, condacul Nașterii: *Fecioara astăzi pe Cel mai presus de ființă naște... și ne prindem de raza curată a lui. Din chiparoși și trupurile caselor albe, din înaltul Bisericii Nativității, cea mai veche biserică din Țara Sfântă, din cântarea îngerilor: Slavă între cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăînvoire*, din toate acestea, din rumoarea aerului, din povestirile biblice cu regele David adus în fața profetului Samuel, din polihadre ne curge peste mâini mierea luminii. *Aici unde s-a atins Dumnezeu*

de om, cum spunea arhimandritul Ioanichie Bălan. Catapetasma aurită, icoana Maicii Domnului cu Pruncul, icoana Sfântului Nicolae, solemnitatea celor patruzeci de coloane, Sfânta Peșteră, poarta de la intrare, scundă, mai mult o fereastră, un ochi, doar cu mâini spălate în mierea luminii pot fi atinse...

Suntem colindători la *Bethleem*, în Biserica Nașterii, ridicată pe Sfânta Peșteră. În 329, ni se relatează, a fost dăruit Templul lui Adonis, zeu păgân, pe locul lui ridicându-se prima biserică a Nativității construită de Sfânta împărăteasă Elena, pe stâlpi de marmură, cu cinci naosuri, modificată, apoi, de Împăratul Iustinian, care i-a dat zidirii forma crucii și i-a sporit dantelăria mozaicurilor. Se văd și acum mozaicurile dintru' început, cele care au salvat biserica în timpul invaziei perșilor din 614, când au fost distruse sute de biserici creștine, tocmai pentru că în mozaicuri magii erau prezentați în haine persane.

Într-un șuvoi afectiv de bucurie, mirare, incredibil, teamă, umilință, nedumerire, suspin, încremenire, căldură a rugăciunii, coborâm sub altarul bisericii construite de Sfânta Elena, în Sfânta Peșteră, unde atingem, clipe doar, talpa leagănului ce mișcă omenirea spre mântuire.

Să te bucuri că auzi strigătul minunii sau să te întristezi că omul, căruia i-a fost dată minunea, o pierde tot mai mult? Cu genunchii, pieptul, pumnii, fruntea, cu râul gândului, cu tot pământul și cerul ființei, le dăm clipelor acelora veșnicire. *Bethleemul* din noi se adâncește; nu e teritoriu conflictual, cu bombe, răpiri și atacuri teroriste. Agențiile de presă relatează starea de război; pe când eu aflu starea de pace. Deși, mă împiedic în viermuiala vânzătorilor de suveniruri. Ispitițiile?... Vine Glasul: *Să nu aveți nici aur, nici argint, nici bani în cingătorile voastre...!* Alcătuirea dumnezeiască a acestor locuri respinge compromisul. Fără aceasta, care ar fi punctul de sprijin al lumii?... Sunt treaz, nu simt oboseala, nu simt foamea și setea. Când ochiul e mai viu, vine cuvântul liturgic să întărească bucuria de a vedea; repet cuvinte din Evanghelii; trupul sfâșiat se liniștește; lutul rămâne în urma mea. Lumina e densă. E peretele meu alb și neted, ce absoarbe zvâcnitul mâinii. Fără durere, mâna poate fi candelă... Scriu nu despre Țara Sfântă, ci în Țara Sfântă.

Detaliu neobișnuit. În icoana Maicii Domnului de la *Mănăstirea Sfântul Sava* apare o a treia mână, care, se spune, este a Sfântului Ioan Damaschin. Alături de Sfântul Teofan, Sfântul Teodor sau Sfântul Ștefan, făcătorul de minuni, Sfântul Damaschin i-a dat acestui așezământ faima monahismului ortodox; tocmai în Pustiul Iudeii, cu case golașe și copii palizi, fără cuib de apă și cuib de pasăre, secăt fiind și cuibul cuvântului. Doar gestul

mâinii comunică dorința pustiitului de a primi în podul palmei vreun dolar. Oamenii locului, pușinii pe care îi vedem (câte un copil îmbătrânit la chip, la fereastra casei sau venind de la școală cu pași împotmoliți, câte un vârstnic cu chip resemnat), par încremeniți într-o apăsătoare așteptare, prinși în țesătura gri a pietrișului din natură și din viață. Cătușele destinului sunt grele. Piatra a înghițit orice boare a verdelui. (În alte părți ale lumii, oceane de pădure se mistuie în incendii, luându-i frunzei dreptul la adiere). Casele construite din piatră de Ierusalim par să-și mărturisească instinctul de apărare. Sunt trainice prin dimensiunea zidului, terne prin culoare, aceeași culoare, amplificând, alături de vegetația chinuită, starea de dezolare. Piatra de Ierusalim este ca o carapace. Sechestrează viața, dar în același timp este semnul apărării ei. Dintr-o asemenea întindere dureroasă, îți iese în cale, pe Valea Kedronului sau Valea Judecății de Apoi, mărturie a minunilor dumnezeiești, *Mănăstirea Sfântul Sava*. Pe umerii ei sărbătorește Pustiul? Prin Ea, Pustiul nu e doar muțenie, ci și murmur.

Pustiul Iudeii are prin Marea Lavră a Sfântului Sava căpătâi de tihnă și nădejde, mal de liniște și reculegere. Auzul nu primește vorbe deșarte și inima taie cugetarea pătimășă, cum se scrie în *Patericul Lavrei*. Aici, *asa cum o alăută, pentru a scoate sunete armonioase, are nevoie de toate strunele perfect acordate, tot așa și omul trebuie să-l laude pe Domnul cu toate mădularele*.

Mănăstirea prefigurează poarta raiului. Rugându-se pentru apă, Sfântul Sava a descoperit, la temelia mănăstirii, izvor de apă dulce. Zilnic viețuitorii mănăstirii pot lua din izvorul miraculos 20 de litri de apă potabilă. E Învierea de fiecare zi...

Priveam piepturile stâncilor. Pietre cu o altă *anatomie*, fără să întruchipeze doar pustiul. Ele sunt marginile largi ale Mănăstirii, pilonii ei de susținere. Pietre în care sihaștrii și-au săpat chilii, ochi veghetori, unde urmele vieții ostenitorilor aleși mai ard. Din valurile lor iese piscul, Cupola cea mai înaltă a Mănăstirii. Dinspre aceasta vine, neconținut, abur de rugăciune; abur de neuitare, unindu-se cu aburul mirării și al bucuriei noastre. Dialogul pelerinilor se oprește. Fiecare vorbește doar cu sine...

Ani mulți, locului i-a fost dată năvala distrugerii; a năvălirilor păgâne, a invaziei persanilor, când sute de monahii au fost martirizați, sau a cutremurului devastator din 1834. *Vânt vechi și lung între ziduri...* este un vers al lui Lucian Blaga, pe care-l apropii peisajului memorării. Cinci invazii barbare au zguduit așezământul, ultima fiind cea a mamelucilor.

Mănăstirea are aripa Pasării Phoenix...

Maica Domnului i s-a arătat în vis Sfântului Sava și i-a spus : *Fă mănăstire aici, că va fi până la sfârșitul veacurilor*. Mănăstirea este așezată pe

Valea Kedronului, unde va fi scaunul de judecată al Mântuitorului. Ultima liturghie se presupune că va fi în această mănăstire.

- *Cel ce arde luminează? (Epica magna)*

Ierihonul, pe care l-a stăpânit împăratul roman Antonio și Cleopatra Egiptului sau Irod cel Mare, distrus și reconstruit de zeci de ori, după cum mărturisește *Cartea lui Iosua*, e și suișul nostru spre Ierusalimul Învierii. Munții Moabului, Carantania cu Paraclisul Ispitirii, statuile liniștii de la Marea Moartă și Dudul lui Zaheu își înclină spre noi frunțile la cea mai joasă altitudine, 400 de metri sub nivelul mării. Numai că aici, unde Vameșul și-a aflat pocăința și Orbul mântuirea, Fiul Omului venind să caute și să mântuiască pe cel pierdut, truditul în credință se reazimă de înălțimea cerului. A celui cer care clipește la Ierihon și în limba română.

Este primul oraș cucerit de israeliți, după peregrinarea de 40 de ani prin pustie și primul oraș cedat de Israel Palestinei, în 1994, în urma acordului de pace. Este recuperat de israelieni, dar, în urma retrocedărilor din 2005, revine *părții* palestinienilor. Este o „insulă” palestiniană, situată la 40 de km de Ierusalim. După *Cartea Judecătorilor*, este Madinat an Nakhil, Orașul palmierilor, iar după numele unui izvor ce curge în apropiere, căruia proorocul Elisei, ucenicul Sfântului Ilie Tesviteanu, i-a îndulcit apa, a fost numit Ain Alisha, Izvorul lui Ilie. Lângă Ierihon, imediat după Botezul de la Iordan, Mântuitorul a stat într-o peșteră, pe locul căreia Sfinții împărați Constantin și Elena au ridicat o mănăstire, cu Paraclisul primei ispitiri, pe piatra pe care au stat picioarele lui Iisus, când Ispititorul i-a spus : *Zi ca pietrele acestea să se facă pâini*.

Săpăturile arheologice stabilesc vechimea de 12.000 de ani a Ierihonului și faptul că a fost primul oraș cu ziduri de apărare din lume, cu construcții anterioare piramelor și cu aspecte ale civilizației mai vechi decât cele ale Mesopotamiei. Începând cu secolul al IV-lea, Ierihonul devine loc de pelerinaj. În epoca bizantină existau la Ierihon 20 de mănăstiri și biserici. Cine s-a gândit să zidească o biserică românească, în atât de vechiul și faimosul Ierihon? Părintele Ilarion Argatu a visat-o pe Fecioara Maria, poruncindu-i să ridice o biserică în Țara Sfântă. A aflat de un român stabilit în locurile sfinte de la care cumpără un teren, pe care ulterior îl donează Patriarhiei Române pentru a se înălța ceea ce numim acum Așezământul Românesc de la Ierihon, pe care părintele Ilarion nu l-a văzut niciodată. În anul 1999, când a început construcția, părintele le spune celor apropiați : *Eu nu mai pot merge acolo, acum am alt drum de făcut. Să mergeți voi...!*

Biserica visată de părintele Ilarion Argatu, cuprinsă și în testamentul părintelui, și-a înălțat

zidurile, dar încă nu are strane și iconostas. Are, în schimb turlele unui timp gigant, umplându-ne nările și gâttele cu hlamida lui de lumină. Biserica, și cea Mare, cu hramul Nașterii Domnului, și Paraclisul, cu hramul Sfântul Ioan Hozevitul Românul și al tuturor Sfinților Români morți în Ținutul Palestinei, are boltă cerească, potrivit-i-se cuvintele din Poemul despre Sfânta Sofia din Edesa : *Iar cupola-i înaltă e asemenea cerului cerurilor.*

Lumina din biserică este lumina *aducătoare*, lumina bisericilor ortodoxe, descrisă de profesorul de iconologie și teologie pastorală de la Institutul Ortodox Saint-Serge din Paris, Nikolai Ozolin, discipol al lui Leonid Uspensky, ca lumină discretă, învăluitoare. În studiile sale (vezi *Chipul lui Dumnezeu, chipul omului*, Editura Anastasia, 1998, p.157-176), Ozolin susține rolul impresiei de depeizare la intrarea într-o biserică, sentimentul că părăsești o lume pentru a intra în alta, dat tocmai de lumina bisericii. Lumina venea, la Ierihon, din Sfânta Treime și naștea sentimentul că suntem într-o lume în care Dumnezeu fiind curat, trebuie să fim la fel. Tu cum ești când vorbești despre Dumnezeu? – întreabă Sfântul Grigorie de Nazianz.

La Ierihon, pogorământul lui Dumnezeu este curat și sete duhovnicească acoperă potirul liturgic. Asistele icoanelor fac să strălucească totul în jur, semn că Mântuitorul nu ne lasă rugăciunea fără de răspuns. Căutăm, cum ar mărturisi Constantin Brâncuși, *ceea ce este mereu*. Căutăm ochii izvorători de nădejde din icoane, frumusețea salvatoare a acestora, lumina lor taborică. Pe Muntele Tabor au văzut Apostolii că fața lui Iisus era ca soarele. În fața fiecărei icoane urcăm Muntele Taborului, mărturisind: *Schimbă-te-Ai la față, în munte, Hristoase Dumnezeule, arătând ucenicilor Tăi, Slava Ta...!*

Cu sete duhovnicească ascultăm mărturiile Maicii Starețe :

- În 1999 s-a pus piatra de temelie, iar în 2000 s-a sfințit altarul bisericii de PF Teoctist, vrednicul de pomenire, împreună cu PF Daniel, pe atunci Mitropolit al Moldovei. Terenul pe care s-a înălțat biserica și paraclisul a fost al familiei Samuilă Dumitru, un român căsătorit în Palestina. Arhitectul construcției este profesorul Vasilescu de la Universitatea „Mincu” din București. Pictura e realizată de familia Moldoveanu, Ioan și Daniela. De construcție s-a ocupat, și se ocupă în continuare, părintele arhimandrit Ieronim Crețu, Superiorul Așezămintelor Românești de la Ierusalim și Iordan. S-a hotărât să fie o mănăstire de călugări, dar PF Teoctist a făcut să fie mănăstire de maici, mai potrivită pentru serviciile de primire a pelerinilor.

- *Maică Stareță, ne înconjoară Deșertul... Numai că, sufletul omului, aici, la icoane, nu mai e în deșert... Îi este sete, dar e setea de Dumnezeu...*

- Este locul călcat de Mântuitorul. Cea mai veche cetate din lume; aproape de Muntele Ispitirilor unde Mântuitorul a poposit și s-a rugat, învățându-ne și pe noi să poposim și să ne rugăm. Aproape de noi e și Dudul lui Zaheu, Vameșul. Aici a coborât Mântuitorul din Cetatea Ierusalimului. În apropiere e și Mănăstirea Sfântul Gherasim și Mănăstirea Hozeva, unde sunt moaștele Sfântului Ioan Hozevitul, Sfântul Român care ne ajută. Îi simțim binecuvântarea.

Cu ajutorul lui Dumnezeu s-a realizat lucrarea. Am început cu constructori români. Ei au plecat acasă, din motive de vize. Suntem spre finalizare, facem ultimele eforturi, cu ajutorul pelerinilor. Români din toate colțurile lumii ne întind o mână de ajutor. Va fi un așezământ și mai frumos decât acum.

- *Va fi o inimă; o inimă mare; amintindu-ne de cuvintele Mântuitorului: Învățați de la mine, că sunt blând și smerit cu inima! Vă mulțumim că ne-ați mângâiat osteneala!*

- Ne bucurăm că începând cu anul 2007 pelerinii români sunt numeroși. Vin la moaștele Sfântului nostru român, care acum sunt la Biserica Grecilor (ar fi bine să fie la noi, dar... e cum rânduiește Dumnezeu) . Așa cum vin ei, cu evalvie și cu căldură la Locurile sfinte, dorim să aibă aceeași căldură a evlaviei și la noi în țară și să-și păstreze credința. Au fost mulți ierarhi care ne-au vizitat. PS Iustin de la Sighet a venit cu 40 de preoți, ducând vestea cea bună despre așezământul nostru. Aici săvârșim slujbele ca la orice mănăstire, cu vecernie, cu utrenie, cu toate cele 7 laude...

- *Să ții o liturghie stareț sfânt!*

- *Pentru cine?*

- *Pentru gândul meu!* (Lucian Blaga)

Maica Stareță, ca și părinții slujitori sau monahii de la Mănăstirea Sfântul Sava, Așezământul Românesc de la Ierusalim, Biserica Schimbării la Față de pe Muntele Tabor sau de la Grota Magilor, în cuminenția modestiei și a profunzimii gândului ce-l poartă, n-au vrut să se prezinte cu numele. Îi botezăm noi, generic, cu numele de *creștini români adevărați*. Le respectăm alegerea; în iesle Iisus n-a avut purpură, ci sărace scutece... Prin ei, în Țara Sfântă, cerul clipește și în limba română. Bucurându-ne, de asemenea, s-o vedem, în așezămintele românești, pe Fecioara cu Pruncul în mijlocul hărții României Mari, simbol ocrotitor, și să citim înscrisuri cu versuri eminesciene, *în numele Tatălui, al Fiului și al Duhului Sfânt*.

Frunză sunt, Doamne, și-n tre frunze ascult/ mugurul Tău crescând în veșnicie. (Șt.A. Doinaș, Psalmul LIII)

Plecăm de la Ierihon, în acea grabă, și bună și rea, a pelerinului hotărât să vadă totul (uneori, din grabă, rugăciunea e bolborosită, ajunge secunda să fie înjumătățită, o parte din fulgerul ei pentru mântuire, o alta pentru amintiri!), privind cum rămâne în urmă, cu saptele drept, Biserica. Zidurile ei, dantelăria acestora, îmi readuce în minte *Trei Ierarhii*. Icoanele Bisericii glăsuiesc în urma noastră. Trubețkoi spunea să în fața icoanelor bisericești trebuie să aștepți, până când ele încep să vorbească. Icoanele Ierihonului ne vorbesc. Ascultându-le, le răspundem prin rugă și cântări liturgice de-o claritate uluitoare. Cuvintele și cântările sunt aici rostite altfel; cu o seninătate nemaicunoscută. Ne despovăram, tot mai mult, de rugina cotidianului. Ne limpezim...! Lăcomia aparatelor ce immortalizează clipe, o anume irascibilitate turistică, enervarea unor oameni de ordine, ce nonșalant te prind de reverul hainei, dacă ai zăbovit la altare mai mult cu o jumătate de secundă, sau insistența, până la obrăznicie, a vânzătorilor de suveniruri nu le luăm în seamă. Deși, lângă timpul fără de timp, e un azi înfricoșător, cu arma la piept, intolerant, trecându-l pe om, indiferent de gândul și trăirea lui, prin labirintul grilajelor de fier ce desparte Sfântul Mormânt de Ieslea Nașterii. Dar, nu vreau, acum, să văd sârma ghimpată a neînduplecării... Nu am nimic de vândut, nimic de cumpărat. M-am îmbogățit cu moneda sufletului și știu că aceasta nu e cotată la casele de schimb. În timpul fără de timp, omul *nu împletește viclesuguri...*

Am lăsat acolo o lumânare arzând și am luat de acolo o poveste...

La vârsta de 20 de ani, la un praznic al Adormirii Maicii Domnului, Sfântul Ioan Iacob intră în viața Mănăstirii Neamț. Era în anul 1933. După trei ani de viață monahală, pleacă în Țara Sfântă, vizitează locurile biblice și se retrage într-o peșteră din Pustia Iordanului, apoi la Mănăstirea Sfântul Sava, unde erau mai mulți călugări români. Din cauza războiului, între 1940-1941, va pătimi într-un lagăr pe Muntele Măslinilor. A fost hirotonit diacon și apoi preot în Biserica Sfântului Mormânt. Este cel care a păstorit Schitul „Sfântul Ioan Botezătorul” de la Iordan, timp de 6 ani, după care se retrage în pustiul Hozeva, la Mănăstirea Sfântul Gheorghe Hozevitul, apoi în peștera numită Chilia Sfânta Ana, unde va muri la vârsta de 47 de ani și unde va fi înmormântat. După 20 de ani de la moarte, Patriarhul Benedict al Ierusalimului a îngăduit strămutarea moaștelor la Mănăstirea Sfântul Gheorghe Hozevitul.

Biserica Ortodoxă Română l-a trecut în rândul sfinților în anul 1992, sub numele de Sfântul Ioan cel Nou de la Neamț Hozevitul.

Suntem la o masă a limbii române. Să privim în ochii ei, ne-ar îndemna Grigore Vieru, *până când ne va cunoaște, până când își va aminti de noi, până când i se vor umezi ochii de bucurie că suntem și că este și ea...*

Dacă Domnul e cu noi, cine va fi împotriva noastră?

Povestea Sfinților Români o ascultăm și la Așezământul Românesc de la Ierusalim. Părintele Serafim Pașca le aduce dreaptă pomenire. Românii au dăruit bisericilor din Țara Sfântă obiecte de preț. O evanghelie scrisă și pictată la Iași, în 1599, de Mathei ajunge în Țara Sfântă, la fel Evanghelia domnitorului Matei Basarab, o cruce cu stema Moldovei sau un aghiazmator de argint din 1656, cu efigia bourului încoronat.

Cuviosul Irinarh de la Mănăstirea Neamț ajunge, în 1843, pe Muntele Tabor, desăvârșindu-se, aici, în mulți ani de sihăstrie. Cu ucenicul său, Nectarie Banul încep construcția bisericii Schimbarea la Față. După moartea cuviosului Irinarh, ierodiaconul Nectarie menține pe muntele Tabor rânduiala religioasă în limba română. Cu toții ne fac semn ceresc, iar noi le facem semn prin cuvintele Sfântului Pavel: *Priviți cu luare aminte cum și-au încheiat viața și urmați-le credința.*

Întemeierea misiunii române în Ierusalim nu are o biografie netedă. Deși, din vechime, ortodocși români fac pelerinaje în Țara Sfântă, abia în secolul al XVII-lea sunt instituite legături ale Bisericii Ortodoxe Române cu Patriarhia Ierusalimului și, târziu, la început de secol XX se manifestă interesul pentru o reședință a bisericii române la Ierusalim. Dar, mai înainte, în 1859, pe Muntele Tabor s-a ridicat un schit românesc, prin osteneala vrednică de pomenire a arhimandritului Irinarh Rosetti. În 1914, la Ierusalim, începe zidirea unei biserici românești, eforturi zădărnice de primul război mondial. În 1927, Patriarhul Miron Cristea dispune ridicarea unor așezăminte românești la Ierusalim și Iordan. Aflăm că ÎPS Iustinian a pus aici, cu adevărat, temelie de trăire religioasă în limba română, între 1935-1938, în timpul patriarhului Timotei al Ierusalimului, căci, *cine zice că petrece întru El, dator este precum Acela a umblat, și el așa să umble.*

În Biserica Românească de la Ierusalim, credinciosul îngenunchează pe covoare românești, în culori sobre, rafinate, și descoperă în pictura murală costumul popular românesc, straiile Sfântului Mucenic Oprea Nicolae. Peste aceste delicate imagini, ale buneimiresme, se așază glasul părintelui Serafim și rugăciunea Tatăl Nostru rostită de pelerini. Îmi părea că în incinta aceasta a limbii române se adunau toate glasurile liturgice ale bisericilor noastre de pretutindeni, înspre folosul

iubirii creștinești, cea care l-a coborât pe Dumnezeu din ceruri pentru a se face om. Suntem aici să ne unim mintea și freamătul sufletesc cu Jertfa Lui, ca prin rugăciune curată, mintea și sufletul să fie puternice, iubitoare de oameni și *îndelung răbdătoare*, cum spunea Sfântul Maxim Mărturisitorul.

Ajută-ne, Doamne, să nu ni se *usuce cugetarea*!

Părintele Croitoru, la *Gândul zilei*, face o comparație între telefonul mobil și Biblie. Unei persoane apropiate îi luăm cadou un telefon mobil, să-l poarte mereu asupra sa, să-l folosească în caz de urgență. Oare purtăm Biblia mereu cu noi și o folosim în caz de urgență? Dacă uităm telefonul mobil acasă ne reîntoarcem să-l luăm. Ne reîntoarcem să luăm Biblia, dacă am uitat-o acasă? Îi plătim *factura* în avans, cum procedăm cu telefonul mobil?

Cel mai mare oraș arab din Israel, *Nazaret*, cu peste 60 de mii de creștini și musulmani, pare o aripă albă, întinsă la poalele Muntelui Tabor. Poate fi aripa Îngerului Vestitor? Poate fi rădăcina de lumină a Casei lui Iosif și a Mariei? Cele două biserici închinare Bunevestiri, una ortodoxă și una catolică, Piața Veche, Moscheea Albă, Biserica Anglicană, o construcție în formă de cruce, Biserica Sfântului Iosif, albul clădirilor, acompaniat de verdele măslinilor și portocalilor îi păzesc locul notorietatea. De fapt, Nazaret înseamnă *cel care păzește*. Turla și case, ramuri și cer păzesc copilăria lui Iisus; a lui Iisus din Nazaret. Un milion de pelerini vin anual în locul unde i s-a vestit Mariei că-l va naște pe Iisus, să păzească la rândul-le copilăria lui Iisus, să vestească, la rândul-le, timp nou al credinței.

Nu-i cuprindem Nazaretului fețele lui Ianus. Știm cât de delicată e aici viața imigranților, câtă supărare au arhitecții din lipsa locurilor de construit. Alegem biruința orașului, prin bisericile lui.

Jurnalul meu nu adoptă anecdotică, relatările *blăstămățești* (vorba lui Nichita Stănescu!), inventarele, decorurile ce contrastează cu pragurile bisericesti. Stațiile de *autostop* pentru soldații armatei israeliene, șoseaua ocolitoare Ierusalim-Tel Aviv, sufocată de ziduri și sârmă ghimpată, apartamentele de lux de la Jaffa, ce acoperă sfidător rădăcini vechi ale așezării, mulțimea motocicletelor parcate pe plaja Mediteranei, spectacolul sticlei și al pietrei din siluetele suple ale clădirilor din Tel Aviv sunt doar o *repede ochire*.

Dacă din dar se face dar, dacă îmbrățișez Țara Dorită și îi dau Cititorului din darul acesta (*Darul lui Dumnezeu trebuie spus*, ne îndeamnă Sfântul Simeon Noul Teolog), podoabele sunt deșarte.

Aglomerarea de date din textul ghidului, o anume tragere a oalei la focul lui, inconsecvența relatării, la fel, pot fi obositoare. Doar pe cele din memoria mea, altfel de *podoabe*, le chem în ajutor; pentru ca spunându-le, iar, să-și mărească puterea mărturisitoare. Cu cât repetăm mai mult rugăciunea Tatăl Nostru, cu atât ea devine mai puternică și mai ocrotitoare. Memoria mea găzduiește sfeșnici cu bărbii albe de înțelepciune, întâlniți în cărțile grele de numiri ale omului și vieții. Pe aceștia îi așez și în pagina jurnalului, fără prea multe *date de biografie*; scriu un jurnal, nu un studiu științific. Dacă absența trimitărilor bibliografice va supăra pe cineva, îmi cer iertare...De fapt, acum ar trebui să știu să vorbesc sau să știu să tac...?

Tu, Doamne, care pe pământ ești Verbul, / poți să mă ierți că n-am știut să tac? (Șt.A. Doinaș)

Nu văd, doar simt răsăritul soarelui. Mi-a intrat în obraji, în gânduri, în pași, în cumpătare, în bucuria de a-mi aminti vorba unui om al satului, pomenită de etnopsihologul Ernest Bernea în *Spațiu, timp și cauzalitate la poporul român : Când s-arată roșata pe cer, pare că ești alt om și că lumea întreagă e alta. Lumina e de la Dumnezeu și ea aduce numa bine (...)* Când s-arată zorile, parcă-i facerea lumii. Soarele, lumina lui stăruitoare, apa, pâinea, somnul, mersul pe jos, privirea înspre *celălalt*, uimirea, promisiunea, convorbirile telefonice, făceau parte dintr-o nouă *facere a lumii*. Urmându-i Lui, păzim *zidirea cea văzută și cea nevăzută*, aflăm *partea călăuzitoare din noi*. Orice gest, aici, are ordine, simțire, ardere și bunătate, teamă de vrăjmășie, dor de ceea ce trebuie îndreptat. Rugăciunea fiecărei dimineți, troparul Învierii cântat la altare, împărtășania la Mormântul Sfânt, desprinderea, măcar în parte, de învălmășeala lumii, pipăirea, prin cerul icoanelor, a armoniei cosmice ne fac să fim imagini ale împăcării sufletești. Cineva îi numea pe pelerini *creatori de pace*.

Oare cum s-a așternut *roșata* peste merii de-acasă?

Aici și noaptea e răsărit de soare. Mii de lumânări ard la rădăcinile luminii, în grotile-inimi, cele ce-au fost și sunt drumurile Mântuitorului, peste care și-au pus temelie atâtea altare bisericesti. Numai în Biserica Sfântului Mormânt, ne așteaptă, la răsăritul, amiaza și cina rugăciunii, Piatra Îngerului, Piatra Ungerii, Capela Arătării, Altarul Sfintei Maria Magdalena, Altarul Sfântului Grigorie, Altarul lui Adam, Peștera Sfintei Cruci, Biserica 40 de mucenici, Biserica Sfântului Iacob, Altarul Sfântului Grigorie ș.a.m.d., altare pentru pelerinii atât de diverși și pentru slujbele oficiate după ritualuri specifice atâtor confesiuni creștine. Slujesc în Biserică : ortodocși, armeni, copti, catolici, etiopieni

și sirieni ortodocși, fiecare cu umilința minții, a mâinii și a pașilor.

Bucură-te, singura floare a tot pământul!

Se spune că Împăratul bizantin Heraclius, la o sărbătoare a Înălțării Sfintei Cruci, a vrut să intre călare, în Cetatea Sfântă, prin Poarta de Aur. O voce venită din ceruri l-a oprit : *Iisus Hristos a intrat umil prin această poartă. Pentru a trece trebuie și tu să te umilești.*

Când ajungi la rădăcina luminii, ți se dă *chip de umilință*. Poți fi și tu *biruitorul prigonit*? Leproșii erau curățiți, după zicerea Sfântului Vasile cel Mare, șchiopii umblau, surzii auzeau, orbii vedeau, iar *binefăcătorul era prigonit...*

Leg fuioarele luminii de aici de cele care îmi erau în podul palmei și al sufletului, când am plecat de-acasă. Pe Valea Oltului, spre Aeroportul Otopeni, soarele s-a jucat cu frunțile noastre, după ce, la ieșirea din Alba-Iulia, spre Sebeș, soarele nuntea într-un cireș imens, potopit de roșul-gălbiniu al fructelor, imagine proiectată, în depărtare, pe creștetul înzăpezit al Munților Făgăraș. Vedeam cum curge binecuvântarea dumnezeiască, simțeam cum ne apără binecuvântarea IPS arieepiscop Andrei și rugăciunea din Catedrala Reîntregirii, cât de mare e răspunderea cu care am pornit la drum, spre lămurirea sufletului. *Slavă Tatălui*, au fost cuvintele ce întăreau gândul că *vremea spre pocăință ne e dată* și că drumul nostru nu este unul oarecare. *Nu pleacă oricine spre Țara Sfântă*, ne spune părintele Florin Croitoru.

Colindam, la ferestre acoperite de cer înstelat, *La nunta ce s-a-ntâmplat*. Mă fascina complexul sonor al numelui de *Cana Galileii*. Îi simțeam încărcătura tainică și suflarea dumnezeiască. În imaginația copilului, Acolo era un potop de flori, din care oamenii își făceau aripi...Aolo era o bucurie fără de margini. Mai târziu, când știam să ascult Evangheliile, Cana Galileii nu era doar locul săvârșirii primei minuni a lui Iisus, ci și leagănul Apostolului Nathanael, *cel în care nu era viclenșug*. Apoi, pe când îmi puneam mama, seara, cărțile sub pernă, ca să nu uit peste noapte ce învățasem ziua, într-o broșură îngălbenită am citit despre cum l-a vindecat Iisus pe fiul unui dregător lângă Cana Galileii.

Amestec de culori, de vibrații solare, de credințe, de vești... Peste o veche Cana, neocolită de gândul hain al distrugerii, Cana de acum e și senină și îngândurată. Pe hlamida memoriei acestui tărâm al celei mai vestite Nunți, ochii noștri se bucură și mintea noastră mărește memoria timpurilor. Domnul n-a propovăduit aici pustiul, spinii, șarpele sau uscăciunea, ci smochinele, pâinea, mierea și vinul, scria Nicolae Steinhardt. Aici s-a născut bucuria.

Întră în bucuria Domnului tău, se spune într-o binecunoscută pildă. Cuvintele de învățătură ale Monahului de la Rohia ni-l înfățișează pe Iisus, la Cana Galileii, ca pe Domnul veseliei și al plinătății, al creștinismului diferit de un *soi de puritarism posac și mohorât*. Aici, Domnul înmulțește roadele și *voioșia făpturilor Sale*. Se încruntă numai când îi vede pe cei ce prefac casa de rugăciuni a Tatălui în *peșteră de tâlhari*. Lângă vasele bucuriei auzim îndemnul : *Bucurați-vă pururea întru' Domnul!*, încercând să fim vase ale bucuriei. În Biserica ortodoxă din Cana, vasele așteaptă să le dăm plinătate. Le simt în ardere de lumină harică, sunt candelă și ochi de veghe, case în care suntem chemați să zăbovim, ca *să nu flămânzim și să nu însetăm*. Peste ele se așază cer de colind; cu metafora plinătății, a înmulțirii binelui, a bucuriei din versurile : *Apa-n șase vase-au pus/ Și le-au umplut până sus...* Vase de lut și de piatră ne preiau rugăciunea, spre păstrare : *Doamne, Iisuse Hristoase, nu ne lăsa în vrăjmășia și rătăcirea care preschimbă vinul în apă...!* Netezim, parcă, cu suflul rugăciunii, al colindului, coroanele arborilor din fața Bisericii Ortodoxe, arbori bătrâni, sub care stau înșirate în linie dreaptă vase cu arbori ornamentali, de un verde puternic, îmbietor la liniște sufletească; sunt arborii de sub arbori, aceste etaje ale verdelui, reverberând ideea nunților din Nunta Minunilor; și nunta noastră, a fiecăruia, e Acolo...

Văd noua Cana; cea veche a fost părăsită, când invazia arabă i-a distrus casele. În Kfar Kanna, unde locuiesc musulmani și creștini, impresionează bisericile construite pe ruine iudaice, cele mai impunătoare fiind Biserica Franciscană, închinată Nunții și Biserica Greco-Ortodoxă care adăpostește pomenitele vase de lut și două vase de piatră, amintind de prefacerea apei în vin și de mirele nunții din Cana, Sfântul Simon Zilotul (Zelotul), având o parte din moaște la Biserica Podeanu din București, aduse de episcopul Valerian Zaharia. Îmi umplu brațele cu Lumina din Cana. Poți purta în brațe Lumina?... La Sebeș s-a dezvelit o statuie a lui Lucian Blaga, arătându-l pe poet cum strânge în brațe Lumina.

În miez de zi, ne primește Marele Râu: *Iordanul*. Cel mai mare din Țara Sfântă, curgând în linie dreaptă sau cu meandre, traversat de podul fiicelor lui Iacov. La marginea lui s-a născut profetul Elizeu. Aici *s-au deschis cerurile*; unde se izbăvește păcatul, prin legea duhului de viață în Hristos, unde e dezbrăcat omul cel vechi și îmbrăcat omul cel nou. Vestitul Naaman, comandantul armatei siriene, s-a cufundat de 7 ori în Iordan, ieșind din râu ca *om nou*, vindecându-se de lepră.

Iordanul pare o statuie a apei. Sub incendiul solar, râul încremenește, învelit într-un verde tainic.

Ne îmbrăcăm în cămași albe și îmbrățișăm trupul apei Marelui Botez, rugându-ne la Dumnezeu îndurărilor să ne întărească gândul și pasul, să coboare peste neputințele noastre aripa luminii mântuitoare.

Altădată, în Țara Sfântă pelerinii purtau veșminte speciale. La Ierusalim, bunăoară, purtau două frunze de palmier. Veșmintele simbolice au fost în timp abandonate. La Iordan, însă, pelerinii poartă cămășile albe ale Botezului.

Trupurile noastre intră în trupul apei, preschimbându-se. Crește trupul dinlăuntrului meu. Simt liniștea edenică. Șirul pelerinilor e șir de cruci albe; val domol sub mănunchiul de busuioc cu care părintele Florin Croitoru ne udă, cu blândețe, frunțile. Fiecare își ascultă clocotul interior, privind cu bucurie la *botezul* celui alt, închinător în Sfânta Treime, preamărind cuvintele : *Pocăiți-vă că s-a apropiat Împărăția Cerurilor!*

Luăm apă din Iordan; *merinde* pentru întoarcerea acasă.

Ținutul Iordanului sau Pustia Iordanului, în care Ioan Botezătorul a predicat botezul pocăinței, și pe unde treceau caravanele comerciale din Egipt spre Siria, e și casa *Sfântului Gherasim*. I se mai spune sihastrul din pustia Iordanului sau preacuviosul părinte de la Iordan. Chiril al Ierusalimului îl numea sihastrul din Lichia, mare *postitor*. Înainte de a ajunge în pustiu Iordanului a trăit în pustiu Tebaidei din Egipt. Cărturarul Sofronie relatează cum Sfântul Gherasim a vindecat un leu, care, apoi, nu l-a mai părăsit toată viața, devenindu-i „ucenic”, amintind de comuniunea pe care o avea Francesco d’ Assisi cu viețuitoarele pământului. Cuvintele Sfântului d’Assisi – *Rugați-vă tot timpul!* – sunt simțite și la lavra Sfântului Gherasim. Când am intrat pe poarta ei, bătea, ascuțit, toaca. Meșteri români refăceau mozaicurile, de-o tulburătoare frumusețe artistică. În fierbintele solar al locului, ne liniștim sub fierbintele candelor și în fierbintele omenesc al viețuitorilor. Piatra și nisipul nu au secătuit sufletul. Ne și amuzăm. Din curtea mănăstirii ne privea un cocoș cu clopoțel la gât...

Pe Valea Iordanului au sihăstrit Cuviosul Iosif de la Biserici și Sfântul Ioan Iacob Hozevitul.

Râul Iordan alimentează Marea de Sare sau Marea Moartă, după numele dat de grecul Pausanias.

La lansarea volumului "Secantă la ochiul mimozei"

Cei 600 de km² de apă uleioasă și grea sunt pomeniți în *Cântarea Cântărilor* ca loc al balsamului. Oameni, veniți din cele 4 zări, caută tămăduiri trupesti. Doar Lacul Asal din Africa are un conținut de sare mai mare. Cei intrați în apă par prinși în armuri grele de sticlă. Se mișcă cu încetinitorul sau stau, sub cer dogoritor, în împietrire. Cine se încumetă să umble la malul Mării Moarte desculț, calcă pe foc încins. Întinderea apei, însă, și liniștea ei te fac să te gândești la infinitul divin. Ieșind din brațele Mării, poți zăbovi sub fuioarele de răcoare ale unor ventilatoare imense, pe terase ospitaliere. Unde, am reținut, interlocutorii preferă

momentele de tăcere, de surăs, de priviri îngăduitoare, în locul dialogurilor palpitante.

Îți vin spre obraz, ca evantaie, grădinile de palmieri, cu îmbietori ciorchini de curmale, desfășurate în simetrii perfecte. Bucuria ochiului se restrânge. O bază militară iordaniană abandonată amintește de moarte.

Gândul zilei. Părintele Florin Croitoru ne amintește cuvintele Sfântului Augustin: *Sunt însetat după Tine, Doamne!*

Am scris... în palmă?... Palma e de zăpadă...?

Aceeași stare, a surăsului, a privirii îngăduitoare, același sentiment al infinitului divin se așază pe întinderea de 166 de km² a albastrului edenic al Mării Tiberiadei. În Evanghelia după Matei e *mare*, în Evanghelia după Luca e *lac*. Își ia numele de la orașul Tiberias construit de Irod în onoarea împăratului Tiberius. Se spune că se aseamănă cu un cap de om. Eu simt că se aseamănă cu o mână imensă și mult mângâietoare. Cele 800 de milioane de m³ de apă au forța atenuării atâtor asperități.

Pe țărmul Mării Tiberiadei, în Betsaida, s-a născut Petru și tot aici s-a întemeiat Capernaum. Marea rememorează minunea pescuirii, când Mântuitorul li s-a arătat ucenicilor după Înviere. Mărturisește *Evanghelia lui Ioan: După aceasta, Iisus s-a arătat iarăși ucenicilor la marea Tiberiadei...*

VALENTIN MARICA

Valentin Marica

- „Cine îmi spune/că frunza nu visează/descrie ipocrizia de a nu visa...”

Sunt momente, rare, în general, dar sunt, când trebuie să tragi câte o linie sub existența pământească a vre-unui semen, pentru a-i contabiliza realizările și, uneori, eșecurile. Este o măsură de „a vedea” dacă până la vârsta respectivă a făcut sau nu umbră pe pământ, dacă și-a valorificat sau nu talantul primit de la Dumnezeu, cu considerentul că fiecărui om i se dă în lumea aceasta, de către același unic Dumnezeu, un talant sau oportunitate. Uneori, tot din când în când, insul însuși trage această linie, pentru aș ști ora exactă a devenirii. Totuși, până la urmă, pe acest pământ rotund și frumos ca un măr roșu, tot noi oamenii, ne măsurăm unul altuia, sau nouă înșine, „felul mersului de până atunci”, desigur, de multe ori cu unități de măsură mai mult sau mai puțin obiective.

A venit un astfel de moment și pentru Valentin Marica, distinsul poet, publicist, om de radio, doctor în litere, fost și poate viitor cadru didactic universitar, conducător de editură, conducător de fundații, etc., care, iată, a ajuns la rotunda cifră de 60 de ani. Și totuși la anii acestei adevărate bariere psihologice mă voi feri să-i consemnez ad litteram realizările culturale, curriculum său vitae literar, tocmai pentru faptul că realizările sale sunt de mult cunoscute, fiind și publicate în diverse locuri, putând fi oricând, mai modern, accesate de pe vre-un site cultural. Și poate ar fi și faptul că posibila biografie, spusă de mine, s-ar putea să fie incompletă, ținând cont de dinamismul acestuia, benefic și mereu născător de consistențe.

În aproape 20 de ani de când ne cunoaștem am fost împreună, sigur, la zeci și zeci de acțiuni culturale: lansări de carte, expoziții de carte, expoziții de artă plastică, simpozioane literare, comemorări de scriitori, dezveliri de statui, „nopti

ale devoratorilor de poezie”, emisiuni radio, spectacole de muzică și poezie, fiind împreună în numeroase jurii de concursuri literare, etc.

Fără a fi ostentativ, fără a fi agresiv în faptă și vorbă, fără a avea expresiv intenția de a se remarca, acesta se remarca mai mereu. Și nu făcea deloc eforturi pentru aceasta, purtându-se în modul cel mai firesc. O voce caldă plină de expresivitate, un discurs elevat, mereu rotunjit de expresii rafinate ale unor personalități din cultura națională și universală, fapt ce arăta consistența cunoștințelor sale culturale, un spirit analitic deosebit, capabil să rafineze texte și contexte, spre a extrage esențele, o statură destul de impozantă, o ținută vestimentară ce respira un bun gust și care-i dădea o anumită eleganță, un fel de a fi mereu atent, mereu în spațiul bunului simț și al relațiilor civilizate, iată un posibil portret, care nu se dorește a fi plastic sau bombastic, cât adevărat.

Valentin Marica, distinsului om de cultură, a cărui aură de multe carate, ce, împletește, însumând, calitățile enumerate, dar și altele, face ca să fie mereu invitat la manifestări culturale în județul Mureș și în țară, mereu ascultat cu atenție și încântare, spusele lui contând în economia celor care știu să aprecieze valoarea, este încă viu, „pipăibil cu mâna”, cum ar fi spus Nichita. Să-i spunem, să-l rugăm chiar, să continue cât mai mult timp să fie „pipăibil cu mâna”, să aibă „carnea îmbrăcată în ștofă” și să se mire și să se înfioare de lumea în care e colocatar cu frumusețea și deznădejdea. De asemenea, să creadă, așa cum îi stă bine unui poet ce

se respectă, că toată lumea e.... la fel ca el. „Cine îmi spune/ că frunza nu visează/ descrie ipocrizia de a nu visa..../ Lăsați-mă să descoper/ iluzia frunzei/ de a fi pasăre...” (Valentin Marica în cartea de exerciții poetice „Vecernii”, Editura Cezara, Tg. Mureș, 1998). Te vom lăsa, că n-avem ce face, Valentin Marica, și nici nu vrem să nu te lăsăm să visezi, așa cum numai tu o știi face. Tot noi vom fi principalii beneficiari, citindu-te sau ascultându-te! La mulți ani, confrate poet și prieten !

RĂZVAN DUCAN

La Lăncrăm cu Mihai Prepeliță, Ovidiu Drîmba, Toma George Maiorăscu și Nicolae Băciut.

NOUA LECTURĂ

Visul Naratorului sau ritualul ablațiunii în Craii de Curtea-Veche

Suspendați în mersul vremii care „lânțește”, căutându-se cu diperare lucidă, *Craii* călătoresc, în același timp, în vis și în moarte. Tema fundamentală a romanului, în aprecierea criticului Mircea Muthu, este thanatosul; însă nu o meditație asupra morții, „ci scufundarea treptată și plină de voluptate în apele neantului” (1), în „departele însuși” (2). Patima sfâșietoare a valsului îndrăgit de Pantazi este patima departelui, trăită de personajele romanului ca reflectare în oglinzi enigmatice, semne ale singurătăților și ale jocului amăgirilor. Departele și moartea sunt taina fără sfârșit, nedefinitul, penumbra, abisul, indici ai *măștii tragice* a lui Mateiu Caragiale. Pendulul timpului crepuscular matein deschide și amplifică *pecetea tainei* generatoare de tragic: „... după mine unei istorii frumusețea îi stă numai în partea ei de taină.” (3)

Detaliind despre Mateiu Caragiale și „sufletul adânc”, Mihai Cimpoi îndeamnă spre găsirea unui mai decisiv semn de identitate între *crepuscular* și *tragic*. O astfel de evaluare, a felului în care se naște tragedia din mister, o întâlnim și în *Eseurile* lui Albert Camus: „Omul de azi, care își strigă revolta, știind că această revoltă are limite (...), acest om contradictoriu, sfâșiat, conștient de acum înainte de ambiguitatea omului și a istoriei sale, acest om este prin excelență tragic.” (4)

Ființe contradictorii, martori ai *nebunimii slobode*, erodați în „descreierarea” dominatoare, între *aici* și *dincolo*, între realitate și închipuire, între **viața care se visează** și **viața care se viețuiește**, Craii sunt răscumpărați în visul thanatic al Naratorului, imaginea eliberării din temporalitate și a îmbrățișării „vecinicului repaos”. Lumea, spunea Liviu Petrescu, se mântuie printr-o convertire a ei în imagine. (5) Realitatea demonizată a Crailor poate fi răscumpărată prin puterea artei, prin *ritualul ablațiunii* inițiat de Narator. O nouă lectură a romanului, „reflexivă, critică și atentă”, ar numi-o Matei Călinescu, așază în similaritate visul Naratorului cu imaginea morții, ca stop-cadru în deambularea fără de sfârșit a Crailor. Ei slujesc *vecernia de apoi*, mută și prevestitoare, reprezentând „paraclisul patimilor rele”, dar, în același timp, sunt și egumeni ai „tagmei prea senine”, vecernia oficiată fiind și intarsie a luminii. Siluete înalte, tăcute, îmbrăcate, hiperbolizat, în platoșe hieratice, dar și grotești, Craii poartă semnele trecerii dintr-o lume în alta: „În lungile mantele, cu paloșul la coapsă și cu crucea pe piept și afară de scarlatul tocurilor, înveșmântați, împanglicați și împănoșați numai în

aur și verde, verde și aur, așteptam ca surghiunul nostru pe pământ să ia sfârșit.” (6) Enumerația „înveșmântați, împanglicați și împănoșați” amplifică starea de insolit a Crailor, înclinația levantină a acestora, iar inversiunea „aur și verde, verde și aur” susține incantația visului și „sfâșietorul lirism” al romanului. În visul Naratorului, Craii sunt tangibili ai transcendentului: „O lină cântare de clopoței ne vestea că harul dumnezeiesc se pogorâse asupra-ne; răscumpărați prin trufie, aveam să ne redobândim înaltele locuri. Deasupra stranelor, scutarii nevăzuți coborâseră prapurele înstimate și una câte una se stinseră cele șapte candelă de la altar. Și plecam tustrei pe un pod aruncat spre soare-apune.” Intrarea Crailor în marele neant, are loc succesiv și misterios. După stingerea candelă de la altar, ce marchează sfârșitul prohodului Crailor, începe călătoria prin tărâmul soarelui-apune, cu „bolți din ce în ce mai uriașe în gol.” Departele iriază tainic, absorbind, tragic, siluetele Crailor : „*Și ne topeam în purpura asfințitului ...*” (s.n.) Hagialăcurile și spovedaniile Crailor, imersiunea până la nălucire în amintiri heraldice, anamneza (spovedania *mult* mateină, în aprecierea critică a lui I.Negoîtescu) alcătuiesc preludiul morții, deschizând reveria indefinitului. Căci „la temps passe si vite et si vide”, consemnează Mateiu Caragiale în *Jurnal*. (7) Realitatea se transfigurează, devine fantastică și un fel de neliniște, ca cea întâlnită la Edgar Poe, agită „aceste secături ale vechii capitale române. E în *Craii de Curtea-Veche* o mișcare moale, voluptoasă, un farmec indefinit care trăiește pe deasupra paginilor.” (8) Taina și visul, în aprecierea lui Iulian Boldea din *Fața și reversul textului*, motivează personajele, „căci magia evocării, desenul în filigran catarhic al spaimei, numesc, prin reversul iluziei, realitatea lipsită de fascinație, supusă eroziunii temporale, și, deci, pusă sub semnul demoniului.”

În mizanscena visului thanatic se întrepătrund uitarea, rățacirea gândului, lumina crudă, tăcerea, încremenirea, în reverențe sumbre, stranii și seducătoare, de *doliu etern*, în voluptatea și tristețea valsului „aproape funebru”. Naratorul (recunoscând în Pantazi un alt „eu-însumi”, în Pașadia noblețea, iar în Pirgu instinctul de autodistrugere) privește speriat și dezorientat la ceasornic, („Pierdusem răbojul timpului”), după ce invocase uitarea („năzuisem să află într-o viață de stricăciune uitarea”) sau răstoarnă ordinea lucrurilor („Cu toate că, în ajun chiar, îmi făgăduisem cu jurământ să mă întorc devreme acasă, tocmai atunci mă întorsesem mai târziu: a doua zi spre amiază”). Siluetele Crailor, iradiind una din cealaltă, multiplică imaginea morții ca fascinație a *departelui*. Întâlnirea la birtul din Covaci („ne strânsesem la cârciumă” este motto-ul primei părți a romanului, intitulată *Întâmpinarea Crailor*) are aerul unui

„ospăț de înmormântare”. Cu gesturi pantomimice,acompaniate sotto-voce de valsul lăutarilor, Craii plutesc, neliniștitor și sumbru, într-un *mormânt viu*. Pașadia are glasul surd, târăgănat, privirea tulbure, „între pleope grele”. La birtul din Covaci niciunul dintre convivi, frământați de o mahnire „neagră”, nu ridică ochii „din taler”. Personajele încremenesc, tot mai mult, în tăcerea thanatică, pe fundalul decrepit al începutului de iarnă și în legănarea de neoprit a valsului, semn al nedefinitului și al unei patimi sfâșietoare, îmbinând plăcerea de a-l asculta cu suferința și refacerea arcului biografic în fața morții: „Tot mai învăluită, mai joasă, mai înceată, mărturisind duișii și dezamăgiri, rătăcirii și chinuiri, remușcări și cânte, *cântarea* (s.n.) înecată de dor, se îndepărta, se stingea, suspinând până la capăt, pierdută, o prea târzie și zadarnică chemare.” (9) Valsul e absorbit în fascinația *departelui*, ca sunetul cornului în expresie eminesciană: „Mai departe, mai departe, / Mai încet, tot mai încet ...”

Simulacrele de viață pe fundalul nopților lungi, nepăsarea ferestrelor închise, spațiul adiabatic al ulițelor strâmte, cu clădiri lipite una de alta, chipurile feminine de ceară și flacără rece, „împrăștiatoare de ispită și de moarte”, melancolia și penumbra amurgurilor, călătoria în „veacul voluptății” (al XVIII-lea), cel din urmă „al bunului plac”, Curtea-Vechi, unde se închide mereu cercul, („Am umblat cu dânsul, în sus și în jos, toată noaptea, pentru ca spre dimineață să nimerim tot în piața florilor, la Curtea-Vechi”), Pașadia și Pantazi „încăibărați în chelfâneala cea mai deznădăjduită, tragându-și palme, pumni, picioare ...”, privirile pierdute în gol, irumperea povestirii („Se deschise vorba...”) despre Curtea-Vechi arsă și rezidită de nenumărate ori, copacii desfrunziți și uzi, „ca o sudoare rece”, priviți parcă prin ciob de sticlă afumată, decrepitudinea fizică a personajelor cu mintea „aburită” și scârbite „de toate peste măsură”, beteala din interiorul casei lui Pașadia, rețele oglinzilor din singurătatea odăilor, izolarea de contingent, umanitatea desfigurată din casa Arnotenilor sunt mărturiile disoluției, ale pierderii contururilor în încheștarea tainică dintre *viețuire și visare*; bătăile timpului crepuscular, devorator, motive auditive și vizuale ale întâmpinării morții și ale scufundării în misterul ei. Prin moarte, ființa își reface autenticitatea vieții. Pena Corcodușa,

Cu profesorul Dumitru Irimia, la Radio Târgu-Mureș

personajul cel mai tragic din opera lui Mateiu Cragiale, după opinia critică a lui Matei Călinescu (10), devine, la sfârșitul romanului, prin moarte, și personajul nobleței. Cea care scâldea morții, desfătându-se în aventuri dizgrațioase, mutilatoare, își reprimește armonia chipului prin moarte: „Să nu mi se fi spus, n-aș fi crezut că era Pena Corcodușa; cum aș fi putut recunoaște în chipul acela blajin cu

trăsături gingașe pe înspăimântătoarea furie de anul trecut; în zâmbetul buzelor ei învinețite și în privirea ochilor ei rămași deschiși era o duișie extatică.” (11) Sublimul și trivialul, divinul și diabolicul, măreția omului și mizeria lui, o anume inocență, la fel ambiguitatea, conlucrează în definirea tragică a

personajelor mateine .

Moartea lui Pașadia se detașează în fluxul romanului, prin lapidaritatea necrologului, („Pașadia s-a stins la zenit”), metafora *stâlpului de fum*, prevestitoare a morții, fiind concurată de metafora zenitului, expresia duhului integru nemistuit de extincție: „Veninul, veghea, vițuul îi mistuieră trupul fără a-i vătăma câtuși de puțin însă duhul care-și păstrase până la sfârșit toată recea-i limpezime, scânteietor ca un luceafăr în cleștarul nopților de ger.”(12) Luminozitatea încremenită, rece, a imaginilor (*limpezime, scânteietor, luceafăr, cleștar*) devine fasciculul fiorului tragic al morții, prezent și în versurile mateine: „*Grădinile-Amăgirii te-așteaptă-acolo unde / Apusa tinerețe s-a ofilit de dor, / Și apa ce-ațipește în luciul-rânjitor, / Visările-ți oglinde și-ncheagă-ale ei unde.*” (*Grădinile amăgirii*)

VALENTIN MARICA

NOTE

1.Mircea Muthu, *Balcanismul literar românesc*, volumul I (Etapile istorice ale conceptului), Editura Dacia, Cluj, 2002, p. 208.Vezi comentariul despre revărsarea tristeții universale, capitularea fără condiții în fața morții . M.Muthu descifrează „o poezie a morții” consumată într-un cadru fastuos, „saturat de cadențele valsului, îndepărtându-se spre o țință ce rămâne un mister respirat permanent în aceeași atmosferă balcanică. Romanul e o ecuație în care câteva necunoscute rămân nedezlegate. Cu toată apropierea față de ea prin voluptatea spirituală și fizică, Moartea rămâne suprema necunoscută. E o împlinire a concepției estetice, enunțată în finalul nuvelei *Remember* : „... după mine –afirmă

autorul – unei istorii frumusețea îi stă numai în partea ei de taină...” (p . 209)

2. Alina Pamfil, *Mateiu I . Caragiale : Poetica melancoliei*, în „Revista de istorie și teorie literară”, XL, 1-2, 1992, p . 43-55. „Spovedaniile” și „hagialăcurile” sunt cele două fețe ale *departelui*. Vezi și comentariul despre *departele* și estetica melancoliei.

3. Mateiu Caragiale, *Remember*, în volumul „Craii de Curtea-Veche”, EPL, București, 1965, p. 62. Completarea citatului : „Împrejurările au făcut să întâlnesc în viață un crâmpci de roman care să-mi împlinească cerința de taină fără sfârșit (...) Remember ? –da, firește că n-am să uit, dar cum anii tulbură unele din amintirile vechi, făcându-le să plutească aburite la hotarul dintre realitate și închipuire, dacă soarta mă va hărăzi cu viață lungă, într-un târziu are să-mi pară poate că toată această întâmplare trăită a fost un vis numai sau vreo istorie citită ori auzită undeva, cândva de mult.”

4. Albert Camus, *Eseuri*, București, 1976, p. 243-244.

5. Liviu Petrescu, *Răscumpărarea Craiilor* în „Steaua”, XXXVI, nr. 3, 1985, p. 42.

6. Mateiu Caragiale, *Craii de Curtea –Veche*, ediție îngrijită de Perpessicius, EPL, București, 1965, p. 223.

7. Vezi *Mateiu I. Caragiale – un personaj*. Dosar al existenței, Jurnal(1927-1936), Muzeul Literaturii Române, 1979.

8. George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Minerva, București, 1982, p. 900. George Călinescu aprecia valoarea de sugestie a cuvântului *matein*. În opinia sa „Craii sunt niște stricați subțiri, amestec de murdărie și sublim” (Op.cit., p. 899)

9. Mateiu I. Caragiale, *Craii de Curtea –Veche*, p. 72. În prefața ediției, Perpessicius numea *Craii de Curtea – Veche* „romanul unei treimi, una și de o ființă, de noctambulului (Pașadia, Pantazi și povestitorul), epicurei prin excelență ... sub ochii unui al patrulea, Gore Pirgu, soi de Caliban de la porțile Orientului, solitaru de rasă în tradiția celui mai autentic levantinism, cu a cărui ascensiune și apoteoză se și încheie povestirea” . (p.XIII)

10. Mateiu Călinescu, *Recitind Remember*, în „România literară”, XXXVI, nr.11, 19-25 martie, 2003, p. 12-14. Vezi și comentariul despre dimensiunea fantasmatică a reveriei . Textul romanului *Craii...* este numit „tainic la puterea a doua” .

11. Mateiu Caragiale, *Op.cit* . p. 226 .

12. Idem, *Ibidem*, p. 225. Există în roman și un alt gen de limbaj, al *răbufnirilor* : „ Lătăreață, lăbărțată și lăpoșă, vădit supusă la o apropiată îngrășare, mima era cârnă, cu ochi verzi mici sub sprâncenele drept îmbinate și cu fruntea mâncată de un păr castaniu nesupus și stufos, pe când Tita, mărunță și șuie, cu încheieturi gingaș strunguite la mâini și picioare mici, purta înfipt între umerii înguști un cap de citoreasă din veacul fanariot, cu ochii câprui și codați, cu nas coroiat și lung, cu buze subțiri și tivite ...” ; p.192.

Întrupare

Se răsfiră noapte-n iederi,
creanga-i grea de preamărire,
ochi de pâine doarme-n cântec,
rană
în nemărginire.
Mal de îndurare-i focul,
foșnet
gurile luminii,
roată care naște lumea
peste marmorele cinei,
gândul, mugure flămând
în subsuoara arsă
a timpului nătâng.

Prundiș

Ce plutire în mătasea zidului,
ce pendul al durerii
măsoară începutul de zi?
Toți peștii lumii vor ieși din ape,
apele seca-vor...,
doar mâna mamei mal va mai fi.
O frunză cade peste intrarea în moarte,
un rob se dezbracă de ultima cămașă,
arămiul din ierburi arde,
în nările tale dimineța e doar o cravașă.
De mult, aripa e la poartă de rai,
golul din ochi cade în golul din cuib,
gura e semnul să stai.
Podul se surpă când râul
mă prinde în zumzet să știi
câte zile e rădăcina-n prundișuri,
câte clipe trupul e viu.

Rostogolirea cercului

Pentru încă o întindere de mână
să mai fie
zarea
din euharistie...
Pe când în frunze se deșiră gândul,
morții mele
îi veniră rândul.
Cade perdeaua mâncată de molii,
în mâini mi se pune toiag
de magnolii
și-n cuta odăjdiilor răsfrânte
miezul de pâine
din câteva cuvinte.
Pălpăie nădejde la altar...
Cercul
se rostogolește iar...

VALENTIN MARICA

**65 de ani de la moartea lui Liviu
Rebreanu**
**Hiperbola interiorității în
„Pădurea spânzuraților”**
de Liviu Rebreanu

Apostol Bologa parcurge itinerarul eroului tragic, prin *despicarea* antinomică a existenței și suferința împinsă la limită; în haloul tainei: „Factor perturbator al ordinii constituite, tragicul are, în același timp, o funcție și mai cu seamă o finalitate integratoare, menținând în jurul universului rebrenian haloul de „taină dureros de necuprinsă.” (1) La Rebreanu, Erosul și Thanatosul trimit la o „infrastructură metafizică”, schițată în *Ion* și amplificată în *Pădurea spânzuraților*. Sufletul plin de iubire leagă lumile existente și inexistente: „Cu iubirea în suflet - îi spune Bologa părintelui Boteanu - poți trece pragul morții, căci ea stăpânește și dincolo, pretutindeni...”. Lumina unește lumea de aici de lumea de dincolo sau, cum afirma Mircea Muthu, în *Liviu Rebreanu sau paradoxul organicului*, eul biografic de cel mitic. Între moartea *celuilalt* și propria moarte, Apostol străbate drumul descoperirii semnificației *luminii*. Ucide lumina fizică, *orbitoare* (reflectorul), dar învie *lumina credinței*, prin care va spori „a lumii taină”, căci aceasta, ca în poezia lui Lucian Blaga, e „lumina creată în ziua dintâi”. Apostol i se mărturisește părintelui Boteanu: „Toate fibrele inimii mele numai credință râvnesc, chiar când mă sfășie îndoielile și întrebările !... M-am războit cu ispitele urii și le-am izgonit din sufletul meu... Sunt în stare să mă umilesc, să mă înjosesc și să-mi presar cenușă în cap, numai să dobândesc un strop de credință neclintită...” La sfârșit, când va ieși din labirint (George Călinescu numea romanul o monografie a „incertitudinilor chinuitoare”) și numele îi va fi strigare cosmică („Apostol...Apostol...Apostol...”), va înțelege graiul luminii din ochii lui Svoboda. Spânzurătoarea sublocotenentului anticipează moartea lui Apostol, căci din acel moment „glasul lui șerpui ca un scâncet de bolnav”; „Își auzea bătăile inimii, ca niște ciocane, și casca îi strângea țeasta ca și când i-ar fi fost mult prea strâmtă și îndesată cu sila.” (2); „...prăpastie afară, prăpastie în sufletul meu”. Sentimentul prevestitor al morții se revarsă abundent în decorul înconjurător: „... din pădure o ceață lăptoasă își întinsese peste Făget pânzele prin care de-abia licăreau stelele în creștetul încă senin al cerului. Ferestrele casei erau galbene, și găleata fântânii plutea în ceață ca pe o apă.” Sau: „Drumul mijea ca o chemare stăruitoare.” Exprimarea

antinomică susține *nodul tragic*, conflictualitatea lăuntrică:

„ -Omul ...omul...omul, făcu Bologa, cutremurându-se .

Împrejur întunericul se înăsprise, încât înțepa ochii. Bologa întoarse capul. Pe câmp, cât pătrundea privirea, siluete negre se mișcau de ici-acolo, parcă toți oamenii s-ar fi prefăcut în stafii fără odihnă. Numai spânzurătoarea albea nepăsătoare, împrejmuată de crucile albe din cimitirul militar...

Bologa se cutremură iar. Un frig dureros îi cutreiera inima, Șopti cu teamă:

- Ce întuneric, Doamne, ce întuneric s-a lăsat pe pământ...” (3)

În fața morții, îngrijorarea și speranța coexistă, ca în alte momente decisive ale vieții lui Apostol, când „dragostea de viață era atunci mai tare ca frica de moarte”. Dorește să-i scrie mamei, în ultima zi a vieții, să-i mărturisească el primejdia în care se află, *ora precisă*, când „niște oameni vor sili sufletul său tânăr să se despartă de trup pentru totdeauna.” Deapănă cu ingenuitate amintiri din cărțile unde în clipa supremă sosește în goana calului solul aducător de iertare și de viață. O astfel de *descoperire* întreține doar bucuria unor clipe, revenind efuziv tortura groazei, „înghețându-i sângele”, apoi noi încercări de acalmie, *antroposofice*, care anticipează lumea de dincolo și-i întărește împăcarea conștiinței. *Dumnezeul inimii* (Dumnezeul *biotic*, cum îl numea Unamuno) este din ce în ce mai mult prezent în viața lui Apostol Bologa: „Trăiesc, dar nu mai sunt eu cel care trăiește, ci Isus din mine”.

Închipuirile minții nasc căi de evadare, flash-uri de lumină, anulate, brusc, de zguduiți interioare. Aritmia trăirilor, contradictoriul acestora, una negând-o pe cealaltă, sunt evidente. Imagini purtătoare de „zâmbet umed” se năruie „ca niște castele de cărți de joc”, în timp ce ar vrea să plângă și nu poate. Se plimbă prin încăpere, „de ici-acolo”, cu sentimentul că „mai e vreme”, simte „fior de foc” la sunetul cheii în ușă, ar vrea și nu ar vrea să afle ora sentinței: „Cel puțin să știu sigur... Adică de ce să știu ?” Încercătura lăuntrică reface acea legănare greoaie a convoiului adus de pe front să vadă execuția lui Svoboda, din incipit-ul romanului: „Pe cărarea sură, în coborârea grăbită a înserării, grosul convoiului se legăna încet (...) printre zecile de fețe tăbăcite de război și schimonosite sub povara căștilor de oțel.” Pendulările personajului, între afirmații și negații, măsoară un timp dens, năucitor, dominat însă de speranța că ar mai putea să existe, un fapt în favoarea vieții lui. „În suflet îi încolți, lângă părerea de rău, un firicel de nădejde, care-i spunea în taină: „Poate că totuși!...” Momentele de dinaintea execuției trenează, în contradicție cu regulile războiului („În război toate merg repede”), căci, acum, teismul ia locul armelor de război.

Hiperbola interioară nu își găsește corespondentul în exterioritate. Gesturile sunt tot mai rare, cel al privirii ceasului fiind dominant, iar imaginea călimării ruginite și amânarea scrisorii adresate mamei sunt elemente de recuzită din scena suferinței în vecinătatea morții. Unicitatea momentului este exprimată prin *personificarea tragică* a hârtiei pe care urma să-i scrie mamei („Hârtia, subt o călimară ruginită și murdară râdea într-una”), de asemenea prin hiat sau *apocopă* („Nu, nu ... nici n-am înce...zise Apostol deodată foarte agitat, adăogând repede, cu niște ochi ieșiți din orbite: Așa-i de mare graba?... S-a hotărât sentința, s-a ...”). Astfel, începe *visul* de dinainte de moarte, invariantă și în proza lui Ion Agârbiceanu, Pavel Dan, Mircea Eliade, Panait Istrati etc. Observăm o *grație* a intrării lui Apostol în iubirea morții, o plutire în hierofanie. Petre Țuțea, în *Cartea întrebărilor*, nu concepea definiția omului în afara grației și a revelației, așezând lumea de aici și cea de dincolo, viața și moartea, („jocul vieții și al morții”), misterul și teandria omului, învierea și mântuirea, înlăuntrul triumfului care trezește și rafinează spiritul: Dumnezeu-natură-om.(4)

Personajul, cu chipul cristic și purtând suferința ca pe o trenă în falduri, este urmărit de romancier în limbajul semitonurilor, amplificând, astfel, fiorul tragic al morții: „...rămase pironit acolo, cu inima zgribulită, murmurând din buzele-i albe: - Doamne Dumnezeule ... Dumnezeule...” În fața sentinței, Apostol se iluminează launtric, comportament fixat în *leitmotivul privirii*. Numitor comun între iubire și moarte, *ochiul*, în comentariul criticului Mircea Muthu, „traduce intenția de transcendere a individului”.(5) Ochii lui Bologa au „luciri repezi”, fascinante, în contrast cu ochii stinși ai pretorului sau privirea speriată a plutonierului. Ochiul e comentatorul gândului. Când Crăișorul Horia începe *rebelia* are sclipire în ochi, o flacără „poruncind și rugând în același timp”, iar pentru Cloșca ochii lui Horia sunt „plini de necunoscut”. Când este neiertător cu nobilul din Câmpeni, Chendi, are *ochii de oțel*, când este încarcerat privea „cu *ochii goi* care parcă nu vedeau nimic”, iar la moartea lui Cloșca, Horia are *ochii ieșiți din orbite*, *ochii mari* chinuți de imaginea roșii „ca un monstru apocaliptic”. Îmbrăcând cămașa morții, privirile lui Apostol rămân fixe („Apostol cerceta din ochi, fără a-i învârti

în orbite”), doar lepădarea ritualică, încetinită, a veșmintelor lumești mai însemnând mișcare: „Își descheie încet tunică, își scoase gulerul și-l puse pe masă peste călimara ruginită, apoi lepădă haina, o împături cu mare băgare de seamă, o așază pe pat și o netezi de două ori cu dosul palmei.” Consumându-se și ultima clipă a nădejzii, iluzia evadării („N-are decât să pună mâna pe clanță și să plece ... departe... să trăiască...”), Apostol „se prăbuși în genunchi”, precum Iisus sub povara crucii, „își ascunse obraji în cutele patrafirului și izbucni într-un hohot de plâns înăbușit.” Apogeul suferinței lui Apostol Bologa ar putea fi definit prin rezonanța versului eminescian: „Pe-al meu propriu rug, mă topec în flăcări.”

Glasul preotului Boteanu îl desparte pe Apostol, subit, de orice deșărtăciune, sufletul lui, până acum o temniță de plumb, găsindu-și liniștea „ca pânza de zăbranic”. Imaginea spânzurătorii („Ridică fruntea și dădu cu ochii, de-abia la vreo zece pași, de un stâlp alb și lucios, cu un braț cârligat în vârf.”) nu-l înspăimântă, dimpotrivă își plimbă liniștit privirea peste mulțimea de chipuri ciudate, ascunse sub metalicul căștilor, în lumina făcliilor. Apostol inventariază calm detaliile locului de execuție, pământul „deschis ca o rană urâtă”, coșciugul așezat la marginea gropii, crucea de lemn cu slovele *strâmbe* ale numelui. Moartea e revărsare a voinței spirituale, înveșmântare în iubire și reintegrare într-o ordine superioară, *in aeternum*. Omul, scria Heraclit, își aprinde sieși lumină în noapte, murind. Sentința filozofului își poate găsi reflectare în cuvintele autorului *Pădurii spânzuraților* consemnate în anul 1939 în *Literatură și iubire*: „Moartea se învecinează cu iubirea.” Valul de iubire care-l împresoară pe Apostol vine parcă din rărunchii pământului, reînviind imaginea puternică pe care o trăiește eroul, întors la Parva, unde simte că e inundat de razele din trupul crucii, ceea ce-l face să-și simtă sufletul legat de nemărginire. „Pe lungul povârniș al evoluției sale interioare, Apostol se apropie lent de adevăr, ca Odip”, menționa Mircea

Vaida în *Tragicul Rebreanu*, și, am completa, convertind lumina thanatică într-un dureros limbaj interior: „... în suflet îi răsări deodată lumina albă pe care o gătuise adineauri, strălucind ca un far într-o

depărtare imensă. Și strălucirea i se părea când ca privirea lui Svoboda sub ștreang, când ca vedenia pe care a avut-o în copilărie, la biserică, în fața altarului, sfârșind rugăciunea către Dumnezeu ... Lumina îi înăbuși întrebările și-i liniști inima ca și cum i-ar fi deschis o cale dreaptă, netedă, într-un ținut sălbatec și neumblat (...) era sigur că mai curând se va pune de-a curmezișul soartei decât să-și mai pângărească sufletul, fiindcă în suflet, în lumină i se călea mântuirea.” *Euharistia prin lumină* îi dă lui Apostol Bologa măreția purității în fața morții: „...își potrive singur ștreangul, cu ochii însetați de lumina răsăritului”, vegheat de linia de orizont a destinului și vina tragică a istoriei, simbolizate de crestele munților ce „se desemnau pe cer ca un fierăstrău uriaș cu dinții tociți.” Văzul personajului se îngroapă în imensitatea celestă, iar auzul propriului nume, „Apostol...Apostol...Apostol...”, se desprinde din vobotele teluricului pentru a reprezenta lumea spiritului în care, spunea Kierkegaard, nu poți pieri decât prin tine însuși, și „nimeni în afară de tine nu te poate distruge.”

Iubirea morții, așa cum o mărturisește Apostol Bologa, consună cu ideea lui Johann Volkelt din *Estetica tragicului*: „Dacă eroul unei credințe nu poate să-și ducă el însuși cauza la izbândă, el vede în moartea sa o misterioasă confirmare a purității strălucitoare a cauzei sale, a valorii ei imense. Fiorii morții devin pentru el o bucurie.” (6)

Apostol Bologa rămâne *semn arborat* să indice destinul omului.

Spre deosebire de Marin Preda, bunăoară, moartea în opera lui Rebreanu nu face parte din cotidian. După cum argumentează Mircea Muthu în *Liviu Rebreanu sau paradoxul organicului*, moartea agresează personajele. Thanaticul se manifestă cu aceeași tărie „în obiectivarea epică și în confesiunea scrisă la persoana întâi”. Spânzurațoarea, tragerea pe roată, împușcarea etc. elimină moartea naturală. Personajele dispar prin violență. Totuși, moartea se învecinează cu iubirea, „uneori până la scurtcircuitarea polilor în ochiul ce – amintindu-ne de preferința realismului critic pentru descriptivism și vizualizare – are menirea să-l plaseze pe eroul rebrenian „deasupra începutului și sfârșitului pământesc.” (7)

Topica existențială își asimilează în universul românesc rebrenian și dimensiunea *fără-de-nceputului*. Ciuleandra, dans al *întemeierii*, („...vârtejul pornește din nou și, în cele din urmă se încheagă...””) vine din infinitul vremilor și când „brusc... cântecul se frânge” este absorbită în nemărginire: „...îngrămădire de tineri se risipește într-un hohot de râs sălbatec (...) încât chiar văile se umplu de un cutremur.”

În finalul romanului *Ion* sunetul vieții și al morții este reverberat în metafora drumului, a fără-de-

nceputului. Treptat, timpul cronologic se reîntoarce în albia atemporalității: „Copitele cailor bocănesc aspru pe drumul bătătorit și roțile trăsurii uruie mereu, monoton, monoton ca însuși mersul vremii. Drumul trece prin Jidovița, pe podul de lemn, acoperit, de peste Someș, și pe urmă se pierde în șoseaua cea mare și fără început...” (8)

În comentariul academicianului Mihai Cimpoi, narațiunea rebreniană cuprinde un sens „românesc” al tragicului. Ion, „înfățișare mitică”, după consumarea iluziei apolinice de a se restabili moral prin dragostea pentru Florica, este „reîntors” în zona lucidă a conștiinței unde există *un dincolo*, un spațiu atemporal.

NOTE

1. Mircea Muthu, *Op.cit.*, p.45 .

2. Liviu Rebreanu, *Pădurea spânzuraților*, Editura Militară, București, 1966, p. 25.

3. Idem, ibidem, p. 29; în ideea oscilației tragice a personajului între *nuanțele luminii*: „În primul moment Apostol simți numai o ură năprasnică împotriva luminii care îl îmbrățișa fără voia lui. Dar când vru să rostească două cuvinte la telefon, ca să corecteze tragerea tunurilor, nu-și mai putu întoarce privire. Dezmiertarea razelor tremurătoare începea să i se pară dulce, ca o sărutare de fecioară îndrăgostită, amenințându-l, încât nici bubuiturile nu le mai auzea (...) Chiar în clipa aceea, însă, parcă le-ar fi retezat un paloș de călău, razele muriră și ochii lui Bologa se umplură de întuneric” (p. 82-83) . Cf. Al. Protopopescu, *Romanul psihologic românesc*, Ed. Eminescu, București, 1978, p. 82-86: criza lui Apostol Bologa în fața luminii e de natură blagiană. Vezi Al. Protopopescu despre *patosul intraductibil* care-l promovează pe Apostol între acele personaje - mituri de care romanul românesc avea nevoie.

4. Petre Țuțea, *Omul. Tratat de antropologie creștină (I) Problemele sau Cartea întrebărilor*, Editura Timpul, Iași, 1992, p. 116-122.

5. Mircea Muthu, *Op. cit.*, p.53.

6. Johann Volkelt, *Op.cit.*, p.328.

7. Mircea Muthu, *Op.cit.*, p. 51-52. Vezi ideea despre suferința umană împinsă la limită în interiorul construcțiilor epice, cât și percepția senzorială a timpului în curgerea sa eternă. „Ambele provoacă nostalgia modernului după trăirea „totalității” pe care Rebreanu o admira atât de mult la Goethe.” *Op.cit.*, p. 55.

8. Liviu Rebreanu, *Ion*, ed. cit., p.396.

VALENTIN MARICA

„Vali, ce mă fac?”

De regulă nu încredințez hârtiei decât comperaje...astea fiind (pentru cei dinafara branșei radio)textele noastre bune pentru ținut ascultătorul cât mai aproape de aparatul de radio (sau de computer, în ultimii ani). Ar trebui deci să-mi închipui că scriu un comperaj ca să-mi iasă acceptabil rândurile astea despre Vali,nu?!

În fond,în primăvara lui '90,el a fost cel care mi-a explicat,ca șef de secție la „Tineret-Cultură”,ce e ăla un comperaj...Sosită în Radio odată cu noul val de achiziții postdecembriste(categoria tinere

condeie&tinere speranțe),eram speriată rău și complet neștiutoare într-ale radiofoniei.Mi-a mai venit inima la loc atunci când mi s-a spus că Valentin Marica o să-mi fie șef.Nu de alta,dar îl știam din copilărie (tov.de detașament în tabără la Lăpușna, profesor de cenaclu literar la Casa Pionierilor, ehehei, ce vremuri, dragi ascultători!) Revenind

însa la obsesivul comperaj, unele din primele mele amintiri-radio (sau s-o fi putând zice „radioamintiri”, așa, într-un cuvânt?!) cu Vali sunt chiar comperajele lui de atunci,din 1990. Niciodată nu-i ajungea timpul să scrie totul în biroul de la „Tineret”,ne trezeam că-i ora 6 seara și trebuie să coborâm cu vrafu de benzi și teancurile de hârtie în cabina de emisie.De fapt nici nu conta că nu-s gata textele,pentru că,oricum, una era ce scria,alta era ce spunea la microfon.Dana cea novice asista la un adevărat spectacol în cele 2 ore mirifice ale emisiunii, „Pe undele tinereții”.

Pe măsură ce se scurgeau ceasurile alea de joi seara(18-20),măria-sa comperajul,atâta cât era scris în redacție(la noi,la juni,se scria cu mâna, fiindcă nu se născuse încă secretara în stare să suporte, la dictare, atâta nebunie descatușată) comperajul, zic, devenea un desen tot mai sofisticat, cu înscrisuri nervoase, în toate direcțiile,lizibile

parțial;pagina de hârtie se umplea și pe reglementarele două degete “de tractorist”albe - marginea pentru îndosariere, cu gânduri ce fâșneau spontan din mintea&inima „omului de bine”(vorba unei străvechi cortine a emisiunii) și care era musai-musai să fie adăugate acolo, pentru că trebuiau spuse.

Într-o primă (și foarte scurtă) fază, asistam doar, mirată, la facerea emisiunii:pe jumătate construită, pe jumătate rod al unei spontaneități fără seamăn, al inspirației de moment, care, nota bene, niciodată nu lipsea. Apoi a fost etapa implicării active din parte-mi:adică gata cu privitul,copilul trebuia azvârlit în apă,ca să învețe a înota(i.e. a vorbi la radio).Și dă-i, și luptă: când se auzea câte-o melodie de pe banda magnetică, aveam timp, în cabină, să

„regizăm”împreună momentul următor. Dar mi se cerea să particip!A trebuit să las deoparte timiditatea, a trebuit să învăț să-i dau replica, să învăț jocul,nou pentru mine,al prezentării în doi a emisiunii, care trebuia să sune cât mai natural, cald, fără poticneli școlarești...Așadar, vorba unui cântec de tristă

amintire, trebuia să „sfârșesc odată cu trecutul negru”!

După asta, cu aceeași stângăcie, am purces și la „făcut materiale”, cu reportofonul în spinare. Nu pot uita jalea ce m-a cuprins când, la Liceul Pedagogic fiind pentru un reportaj cu școlărima,am făcut ce-am făcut și-am ratat înregistrarea.Autentic antitalent tehnic,apăsasem aiurea oarece buton al sculei ultraprofesionale, așa că adio reportaj! Se împrăstiaseră și interlocutorii,iar dezastrul trebuia raportat șefului:„Vali, ce mă fac?Nu s-a înregistrat nimic!”Plângeam,vezi bine,explicându-i prin

telefon,de la secretariatul școlii,ce poznă făcusem.Mi-a dat cu calm niște indicații în legătură cu afurisitul de buton roșu,am rechemat școlarii și,uite-așa,interviul s-a înregistrat.Lasă c-a fost mai slab decât prima variantă,că nu mai era „proaspăt”,important era că nu mă întorceam cu tolba goală în redacție!Fără

spontaneitate, fără grăuntele de emoție sinceră a oricărui dialog cu oameni pe care poate nu i-ai mai întâlnit dar cu care trebuie să comunici, nu faci mare lucru. Sună fals, „făcut”. Este una din lecțiile pe care le-am învățat tot de la Vali.

Apoi... știința de a pune întrebări, fără grabă și fără acea exasperantă suficiență gazetărească

arhirăspândită în presa zilei, fuga de locurile comune, de abordările previzibile/facile, exprimarea elegantă, în limitele bune-cuviințe și ale biete noastre gramatici, „făcutul temelor” (documentarea pentru un interviu mai cu greutate), privitul în ochii interlocutorului, căldura glasului în stare să spargă ghiața dintre reporter și celălalt/ceilalți, zâmbetul, zâmbetul, zâmbetul... Am furat toate astea fără să-mi dau seama atunci (acum mi-e atât de limpede!) de la Vali...

„Oamenii de bine” de la „Tineret”-ce mai trupă eram, Doamne, cu Vali în frunte! Ce fabuloase, acum incredibile, erau călătoriile noastre de reporteri pe te miri ce drumuri ale țării! Ce oameni și ce locuri întâlneam! Mergeam, desigur, țintit, spre câte-o destinație, „îmbarcați” în Daciile amărâte de-altădată, însă șeful ne învăța mereu să nu lăsăm să treacă pe lângă noi inefabilul. Ne învăța să privim lumea, în felul în care știu să vadă pictorii. Nu poți rata, de pildă, dacă ai în sânge meseria noastră, statul în povești cu niște țărani dintr-o căruță (mai ales că printre ei sunt și două fete faine și zâmbărețe, numai bune de-ntrebat...ăăă...cum mai e viața unui tânăr într-un sat în care poate nu există discotecă, dispensar, bibliotecă, în această ordine de priorități, și poate că nici tineri nu prea mai sunt) „Cu ochi de reporter” fiind, eram treji tot timpul...

În '93, când Radio Tg.-Mureș a-mplinit 35 de ani, în mare nebunia noastră, am făcut împreună un fel de imn al reporterului, un cântec pe care l-am compus eu (mă rog, mă-nfioară termenul, e mult spus „compus”!) pe versurile lui Vali. Cu tot entuziasmul din lume, l-am înregistrat în cabină (cu o trupă ajutoare vocal-instrumentală în spate) și-apoi l-am oferit și publicului, pe scena Teatrului Național, la spectacolul aniversar, chiar în final, așa, apoteotic. Doamne, ce fericiți eram cu toții cântându-l! Căci „drumeții fanatici” noi eram: fie că „stăteam la coadă la interviuri”, la câte-un interlocutor prea deștept ori fără chef de reporteri, fie că băteam înfrigurați drumurile, „cu gulerul hainei ridicat și-o

țigară”, fie că puneam întrebări sau mai spuneam câte-o știre, în timp ce – parafrazez-apusurile noastre de soare se făceau dimineți. Nu lăsam „cuvântul să piară”... Știți care era/este frumusețea? Refrenul melodiei o spune: „Călătorind cu ei, cu drumeții fanatici/ Poate nu știți/ Că-n zi sau în noapte/ La minunile

lumii/ Nu-ntârziati!”

Ei, din păcate, între timp ne-am făcut copii mari-și v-o spune „șefa” de la „Lumea copiilor” (na, că m-am făcut și eu șefă!!!) Mâinii care zburdau odată liberi prin lume sub semnul „Undelor tinereții”, sunt acum fiecare ce poate și ce trebuie să fie, care mame, care tați, că astea-s meseriile cele mai grele... Așa că declar, asumându-mi orice consecințe: Vali și dragi cititori, mi-e dor de „terenurile” de-al’dat’, în care, după mâncatul la comun, „din brișcă”, pe marginea șoselei sau în camera de hotel, ne frecam mâinile, și, cu boss-ul nostru în frunte, făceam planul de bătaie pentru „rotundul” „emisiunii. Ne sugera câte-o pistă, spunându-ne „poți face ceva pe ideea de...”, și-apoi duși eram în cele patru zări, la reportericit! Seara ne aduna, la câte-un pahar de vorbă, laolaltă: din entuziasme juvenile, dezamăgiri, revelații, poante și din ce era în memoria benzii magnetice, construiam ceva care să-l lase paf pe ascultător. Sau, mă rog, să nu-l lase rece...

Observ, și nu știu de ce nu mă mir, că, tot scriind „comperajul” acesta, am alunecat binișor într-o nostalgie a-nceputurilor mele în Radio.

E-o-ncălceală de senzații, trăiri, zâmbete, lacrimi... de nedescălcit! Din când în când, la câte-o cafea băută în mare graba dimineților noastre, în care tot mai rar ne-ntâlnim, ne-amintim (el, omul „Actualității culturale” și-al „Vitrailor” de seară, și eu, „oama” pusă tot mai mult pe haz de necaz în „Bună dimineața, Transilvania!”), ce frumoși, hăioși și tineri eram odată. Ne uităm unul la altul cu acea tristețe a prizonierului zilnicelor încercări ale vieții și-l cităm, duios, cu zâmbet amar, pe Creangă în „Amintiri din copilărie”: „Doamne, frumos mai era pe atunci”!

DANA ARDELEAN

Sibiu, Carnet de reporter

Îmbătrânea foarte frumos...

Aripile demonului e o capodoperă, scrie D.R.Popescu.

Aripile demonului, volumul I, este noua carte a scriitorului Mircea Tomuș, un roman scris cu inteligență artistică, cu dragoste de Transilvania și cu neliniștea trecerii timpului. S-a editat volumul I, urmând să apară următoarele. O carte ce poate mântui, dându-i

cititorului voluptatea lecturii. Un roman al vieții și al morții, în care documentul coexistă cu ficțiunea; întâmplări ce s-au petrecut aievea consună cu întâmplări și personaje presupuse. Mircea Tomuș scrie, cu remarcabil talent de prozator, cu abilitatea nuanțării cuvântului și cu profunzime ideatică, despre ultimele zile ale lunii august și primele zile ale lui septembrie 1940 trăite în localități nord-transilvănene. Într-un peisaj senzorial transilvănean, încărcat de semne adânci, ancestrale, în sonuri aproape edenice, unice, în care *durata* poate pieri, se poate topi în necunoscut, se instalează spaima și crima. Echilibrul peisajului (un peisaj care se alcătuiește și se ordonează în jurul omului și căruia omul îi cere, nu o dată, încuviințare) e răvnit de ochiul demonului. Iar când istoria tocmește o morală și o *estetică a morții*, l-am citat, din nou, pe D.R.Popescu, conștiința nu poate fi liniștită... Moartea se va năpusti și asupra celui mai nevinovat nivel uman. Personajul-copil simte gustul ascuțit al primejdiei, spaima de gheață care e gata să-i absoarbă puritatea „în gâttelejul ei de balaur”.

Demonul, personaj fabulos al romanului, *se face și se desface* pe dealurile Transilvaniei, își face loc în toate nervurile vieții, ale ființei umane, e *spaima spaimelor*, dar nu învinge. Scena imensă a Transilvaniei nu s-a scufundat sub „secoli de atrocități”. Autorul își limpezește gândul și cuvântul, mărturisind, cu încărcătură testamentară, suferința unor nuclee de umanitate, între care și

pătimirea părinților; căci suferințele nu pot fi încredințate uitării. Spunea *Xenopol* : *uitarea e povârnișul decăderii*. Purtătorul de neuitare va fi personajul-copil, cel care, venind cu tatăl-preot de la Cluj spre casă, asimilează toate datele unui drum inițiat.

După Conferința Eminescu ținută la Biblioteca Județeană Mureș, 15 iunie 2006, cu Emil Groza, Dimitrie Poptămaș și Lazăr Lădăriu

Este și cartea în care frumusețea limbajului literar excelează: *Atunci băiatul întoarse privirea, căutând cu ochii spijinul dealurilor masive din jur; pe tatăl său îl pierduse undeva într-o umbră de dedesubt și simțea că numai dealurile l-ar mai putea ajuta. Dar pe fața lor întinsă, covorul de iarbă părea că e pătruns, pe dedesubt, de un abur rece și*

nevăzut, care îl rărea și-l subția, pălindu-l; însăși substanța lor lutoasă începu să vibreze coborât și era de parcă principiul material din consistența ei se surpă în găvane oarbe de goluri fără fund.

Romanul lui Mircea Tomuș, apărut la Editura Limes din Cluj, în colecția *Romanul românesc al secolului XXI*, s-a lansat la Biblioteca „Astra” din Sibiu. Editorul, scriitorul Mircea Petean, a numit romanul, în alocuțiunea rostită la lansare, *cartea fără egal în literatura de după război*. Curajoasă apreciere. Credem..., cu acoperire. Lectura va autentifica aprecierea critică. Iar noi, vom reveni cu un comentariu mai amplu. Semnatarul acestor rânduri își exprimă încântarea de a fi participat la lansarea romanului, într-un mediu cultural sibian ce merită respectul nostru. De barbaria cotidiană ne este greu și pasul și sufletul...

La lansare totul a fost remarcabil. L-am privit pe autor ca pe dascălul care, la Literale Clujene, ne-a apropiat de fierbintele literaturii române. Preda cu finețea intelectualului de mare profunzime *Cursul Eminescu, Caragiale, Creangă*...Îl priveam, ca studenți, cu mult respect și cu o afecțiune deosebită. L-am privit uluit cum *Acolo*, la „Astra”, la lansare, îmbătrânea foarte frumos...

VALENTIN MARICA

Lui Valentin Marica, gând de lumină...

Este o onoare și o bucurie rară să te numeri printre prietenii lui Valentin Marica. Întorcându-mă cu gândul în timp, îmi amintesc de tinerii și frumoșii dascăli Emilia și Valentin Marica, pe care îi întâlneam în drumul meu spre școală. Atunci, îi admiram de la distanță. Viața ne-a apropiat, cu bucuriile și necazurile ei inerente. Valentin Marica este unul dintre cei care a vibrat adanc întotdeauna la toate zbaterile luminoase sau mai puțin luminoase ale familiei mele, simțindu-l aproape cu căldură, înțelegere și dăruire. Calitățile umane deosebite mi l-au dezvăluit pe Valentin Marica fiind un om de o deosebită profunzime, seriozitate, o sursă inepuizabilă de intelectualitate, un promotor al cărții, un erudit, fin consumator de artă, plin de spirit, inteligent.” Nu putem simula valoarea, trebuie să-i fim chiar chip și respirație, să facem bățături, nu doar la tălpi, ci și la inimă, pentru ca Dumnezeu să nu fugă din noi”- este crezul în care Valentin Marica și-a așezat viața printre oameni și cărți.

Poet, publicist, Senior Editor la Studioul de Radio Mureș, Valentin Marica este omul care performează cu excelență în tot ceea ce face. Slujitor al Cuvântului, Domnia Sa crede că lumea mai poate fi salvată prin poezie, bine, frumos și adevăr: “Am întâlnit oameni care... mi-au recitat versurile. Înseamnă că ele și-au găsit loc, că aparțin firescului și nu himerei. Prin cuvânt, binele, cred, se înmulțește precum pâinea și vinul din Evanghelie”. Realitatea este, de cele mai multe ori nedreaptă, contribuind la răsturnarea unui sistem axiologic ce și-a găsit în timp stabilitatea. Preocupat și mâhnit, Valentin Marica afirma: “Mă doare că sunt martorul diminuării marilor valori”. Valentin Marica se teme de superficialitatea din jur, consideră că “prostia stă cu regele la masă”, că “spiritul e în dezordine, că există o teamă de inteligență, de cei care simt adevărul și pot să-l exprime”. Valentin Marica este omul care simte adevărul, poate să îl exprime și chiar o face, pledând pentru curățenia din oameni și din cultură, având convingerea – parafrazându-l pe Nietzsche - că “un neam nu va fi mare prin oamenii săi mari, ci prin felul în care îi recunoaște”.

Valentin Marica are vocația prieteniei și a tandreței pe care o dăruiește celor din jur fără parcimonie. Este o personalitate luminoasă, caldă, un om a cărei prezență îți face bine, un suflet dedicat ce știe să-ți mângâie durerile sufletului, dar și să-ți amplifice bucuriile. Valentin Marica transformă în sărbătoare plină de emoție orice moment cultural la care participă, datorită profunzimii trăirilor sale și implicării afective prin care se dăruiește celorlalți.

Opera Domniei sale – volume de poezie, eseu, publicistică, istorie și critică literară - îl așează pe Valentin Marica între personalitățile culturale ce au marcat cultura mureșeană și națională printr-o amprentă inconfundabilă. Timpul în care poetul a scris și scrie va trece în posteritate prin truda și “zabava” asupra Cuvântului. În timpul generos al vârstelor, Valentin Marica adună 60 de ani de viață trăită intens în plan uman și spiritual. Am bucuria să-mi pot exprima, la ceas aniversar, gândurile de admirație și prețuire pentru tot ceea ce Domnia Sa a realizat până acum, să îi urez sănătate, împliniri, lumină în suflet și în

jur și putere de a-și duce la capăt tot ceea ce atât de frumos gândește și înfăptuiește.

Pentru toate cele împlinite și desăvârșite de Valentin Marica, întorc acum gândul său generos și spun și cred că Diploma “Exemplarium” pentru Inalte Valori Umane pe care Domnia Sa mi-a oferit-o într-un moment al frumuseții morale, o merită din plin chiar cel care a inițiat-o !

VALERICA DUICU

Cu actorul Aristin Cupcea de la Teatrul Național din Chișinău

Omul ce răZare în/din/prin cuvânt

Stau și mă întreb dacă am calitatea să mă alinez celor care pot să vorbească despre Valentin Marica, un om atât de asemenea nouă, pe cât de deosebit își „revarsă” viața printre semenii săi... Responsabil îmi pun această problemă și cu multă considerație. De ce ? Pentru că vin în urma Domniei Sale, cu respectul față de vârsta pe care mereu o afișează ca fiind cea a „bărbatului egal cu sinele”, și cu multă smerenie față de seriozitatea în care se împlinesc ca om, crez, profesie și parte dintr-un întreg, căruia simte că-i aparține ființial și i se dedică în consecință.

Imi doresc să mă explic/justific.

Dacă ne întrebăm cine este Valentin Marica, el poate să ne apară ca omul celor trei ipostaze:

I - Omul Zoreniului, înnobilit prin studiu în facultățile urmate în cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj Napoca,

II - Omul profesiei și al familiei la Târgu Mureș, profesionistul care dorește/visează să schimbe lumea, și

III - Omul cuvântului viu, al cuvântului imaginilor de dincolo de orizontul privirii.

Dacă este să punem aceeași întrebare oricărui om al societății în mijlocul căreia Valentin Marica își seamănă mereu darul, în virtutea inerției, răspunsul este previzibil și simplu. Toată lumea, cel puțin din spațiul de cuprindere a Radiodifuziunii Române, ar răspunde în cor: *Valentin Marica este senior-editor la Societatea Română de Radiodifuziune, Studioul Regional de Radio Tg. Mureș.*

Dacă ne apropiem puțin de ce stă în spatele acestei activități, parte din răspunsuri ar putea fi: *Valentin Marica este un conațional, născut pe plaiul mioritic al județului Bistrița-Năsăud, în ziua de 9 decembrie 1949, în satul Zoreni, comuna Sânmihaiul de Câmpie, din părinți țărani, Lazăr și Maria (n. Bența); este un rafinat intelectual, subtil analist de literatură, exigent prezentator de valori culturale, inepuizabil gospodar al izvoarelor de cumințenie, omul prezent în toate manifestările ce au greutate în comunicarea de stări ale frumosului, neartificializat și fără cosmetizări.*

Dacă însă mai facem un pas, și ne permitem o exprimare într-un limbaj scripturistic, am aduce o cu totul altă notă pentru tonul răspunsului, așa încât partitura de ascultat/ vizualizat/ studiat are o altă încărcătură, o altă semnificație și sună cu totul diferit. Așa că vă rog, reluăm:

- Cine este Valentin Marica ?

- Răspuns: *Valentin Marica este românul cunoscut la trei zile după nașterea*

Sfântului Nicolae, în luna a douăsprezecea a anului 1949, an frământat de prefaceri dureroase pentru societatea românească de după război, ca dar din partea lui Dumnezeu familiei lui Lazăr și Maria, ca dar ZORENILOR, ca dar

ZORILOR NOI pe care trebuia să le slujească acum, la maturitatea vârstei, și dar nouă celor care-l cunoaștem, și celor ce vin după noi și-l vor cunoaște, prin operă.

Sună cu totul altfel, sigur. Nu mi-am propus să fiu subiectiv și nici să provoc discuții contradictorii. Simt că despre Valentin Marica trebuie să vorbesc nu atât tehnic, la exigențele criticii literare, de percepere a limbajului literar poetic al scriitorului din om, de care au grijă specialiștii în domeniu, cât uman-faptic. De ce? Pentru a descoperi și a percepe mesajul omului din scriitor, pe care trebuie să ni-l însușim într-atât, încât să ni-l apropiem în măsura în care scrisul său să fie perceput ca parte din viața lui pentru viața noastră și să-i facem loc în trăirile noastre de zi cu zi, în care poate trebălui mereu ultrabenefic.

I. Omul Zoreniului înnobilit prin studiu în facultățile urmate în cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj Napoca

Datele de mai sus sunt logica și atmosfera în care l-au îngrijit, educat și crescut, ca părinți, Maria cu Lazăr, sub ocrotirea rugăciunii și în murmurul cântecului de leagăn, mama mereu având colțul năfremii pe umărul obrazilor, streășină lacrimii, iar tatăl având genunchii plecați spre a citi din Psaltire, ca semn al bucuriei nădejdi.¹

¹ „O mamă bună își crește copilul în cântec sfânt și în rugăciune. Acestea sunt primele daruri pe care o mamă, o femeie creștină, le poate face copilului ei.

Așa l-au petrecut și așa l-au așteptat ani în șir, din pragul casei sau cel al porții curții părințești, până când privirea nu-l mai putea reține sau nu-l mai putea cuprinde. Această stare s-a repetat ani de zile în care trebuia parcurs drumul din Zoreni în Sânmihaiul de Câmpie, pe jos, ajutat la bagaje de sora Letiția; doi copii înfruntând timpul, întunericul, teama, unul numai dus, sora dus-intors, pe drumul de câmp, mereu înnoptat, ca să ajungă la *trenul de unu* (unu noaptea!!!) și de acolo, Letiția, înapoi, prin noapte, singură, pe jos, la Zoreni, lângă truda părinților; Valentin, prin noapte, înainte, cu trenul la Cluj, spre Universitatea „Babeș-Bolyai”, între/printre străini, unde urma cursurile Facultății de Litere, specialitatea română-italiană, și apoi cursurile Facultății de Filozofie.

Doru' părinților l-a urmărit mereu prin cuvintele rugăciunii... Gândul mamei, ca purtare de grijă, se făcea prezent, din când în când, ca efort nestăpânit al nevoii de comunicare, prin rostul scrisorilor. Fiorul scrisului mamei, semnat prin picături de lacrimi ale dorului și bucuriei, deopotrivă, de peste textul scris cu cerneală, l-au animat până la obținerea de performanțe mult apreciate.

La finalul studiilor, repartizarea lui Valentin Marica, profesor la Școala Generală nr. 11 din Tg. Mureș, s-a făcut *prin ordin ministerial*. Un rezultat la nivel de ORDIN MINISTERIAL ! Povestea continuă prin confirmare după confirmare a seriozității și valorii. Tânărul profesor este *inițiator al primului cenacul literar al copiilor din Tg. Mureș*, așază în cuvânt sensibilitatea prin care percepe lumina lumii, aura ei, ca să devină scriitor, poet și publicist, deschizând porți ale înțelegerii profunde a vieții: „*Am deschis / ușile împărătești ale unei margini de sat/ pe când se puneau lumânări/ la trunchiurile copacilor/ ca să vină mai repede în iesle viața/ În mijlocul mesei/ eram susurul cinei/ Peste leagăn/ taina dintr-o boare de strugure/ se auzea ca o apă curgătoare*” (Naștere din naștere) ²

Totul se transformă în pasiune și trudă de salahor lingvist în ocnele cuvântului, ca în ocnele de sare, inducând ideea din „Voi sunteți sarea pământului...” și „Bun lucru e sarea, dar dacă sarea se va strica...” (cf. Mt.5,13; Mc.9,50), din care se încăpățânează să scoată bulgări de cuvinte, pentru sănătatea ființei: „*Rugăciunea pune uitare-n cuvânt/*

Cântecul de leagăn și rugăciunea, murmurate ușor, liniștesc și dezvoltă în firea noului născut sentimente nobile și curate...” CUVINTELE PĂRINTELUI, Un ghid al frumuseții lăuntrice, Antologie și cuvânt înainte de Pr. Prof. Radu Dorin Micu, Editura Mega, Cluj-Napoc, 2009, p. 87

² Valentin Marica, Schitul numelui / L'ermitage du nom, Traducerea din română în franceză/ Traduction du roumain au français: Alexandre Luca, Anca Clitan, Editura **ansid**, Târgu Mureș, 2005, p.76

E veștejit irisul lumânării/ măr în deșert/ Peste ghizdul mâinilor împreunate/ din turnul schitului cad bulbi albi/ Bătăi de clopot le vor legăna înflorirea/ Din table de legi de sub odăjdii/ versul acesta se va întinde/ peste un basorelief al îndoiiiei/ Astfel cum vom auzi bătaia ploii” (Înnoptare)³

II. Omul profesiei și al familiei la Târgu Mureș, profesionistul care dorește/visează să schimbe lumea

Se pare că pentru Valentin Marica întâlnirile au avut un rol esențial. Întâlnirea cu timpul, apoi cu lumina, apoi cu mama, apoi cu tata și cu cei din imediata apropiere, cu odaia, cu ocolul, cu galițele și mărhăile gospodăriei, întâlnirea cu livada, cu primăverile, cu soarele verii, cu tomnaticile bucurii ale fructelor, cu poveștile iernilor pe care le-a descoperit într-o pace din ce în ce mai covârșitoare, au înmugurit în mintea și sufletul său sensuri, înlănțuiri de înțelesuri, poieni de bucurii. A purtat mereu prin Clujul întâlnirilor cu literatura din bibliotecă, cu oamenii ei și a celor care o analizau și o comentau aceste minunății de rădăcini, de îmbobociri și flori, de fructe și parfumuri, înseilând peste conturul acestor imagini o serie-ntregă de formule elegante de limbă și forme descifrate de gramatică, ducând spre comparație limba vechilor cazanii cu cea a primitivei vulgate, a snoavelor și vorbelor înțelepte din bătrâni, cu logica filozofilor. Acest traseu de trudă și permanentă încordare a ajuns să facă din Valentin Marica un mărturisitor al adevărului: „oricare ar fi întâlnirea providențială care așază o trebuință în calea noastră, ea este o vizită a lui Dumnezeu care ne apare”⁴.

Cea mai frumoasă întâlnire a fost și a rămas cea cu filozofia și poezia unei vieți descoperite în primul an de facultate, cea a Emiliei Dobreanu, care-i oferă un nou orizont al vieții și o altă posibilitate de înălțare intelectuală și sufletească. Așa se face că, se retrage într-o aripă pentru ca partea comună de preocupări să fie provocare Emiliei de a deveni a doua aripă a unui zbor comun ... Totul s-a transformat într-un joc al frumuseților ce se completează, iar joaca s-a continuat ca o poveste dintre o iederă și un stejar.

Activitatea D-lui Valentin Marica se extinde, pe măsura calității muncii pe care o prestează. Devine *realizator de emisiuni la Societatea Română de Radiodifuziune, Studioul Teritorial de Radio Târgu Mureș și senior-editor la Societatea Română de Radiodifuziune, Studioul Regional de Radio Tg. Mureș, colaborator permanent la Radio România*

³ Idem, p.14

⁴ Vladimir Ghica, Gânduri pentru fiecare zi, Editura Arhiepiscopiei Romano-Catolice de București, București, 2002, p.4

Cultural și Radio România Internațional, precum și *redactor al Radioteleviziunii Române*.

Până la aceste activități a mai fost: *secretar literar la Teatrul Național din Tg. Mureș*, *lector la Universitatea de Artă Teatrală din Tg. Mureș* și *la Facultatea de Jurnalism a Universității „Dimitrie Cantemir”*, precum și *consilier al Direcției pentru Cultură Mureș*.

Printre primele bucurii concretizate împreună cu profesoara Emilia Doboreanu, a fost lucrarea de specialitate, *Exerciții gramaticale structurale*, carte prezentată la Simpozionul Național de Limba Română, prezidat de academicianul Ion Coteanu, București, 1975, și care a stârnit mare interes în rândul participanților. Acestui început, Valentin Marica adaugă *Tragicul unei vieți și al unei opere literare*, o monografie dedicată poetei Alice Călugăru.

Anul 1976 este cel care încheie curgerile de suflet unul înspre altul, Valentin Marica și Emilia Doboreanu unindu-se-n cununie. Marea de iubire dintre ei purta talazuri de vis și poezie dinspre țarm înspre țarm: luna martie a anului următor, an al împlinirii, prin venirea în lume a lui Cosmin, revine și, după doi ani, adică în 1979, devine împlinitoare de preaplin de iubire, zâbind pe Cezara Codruța.

Bucuriile acestea au fost profunde, solicitante, epuizante în toată implicarea pe care au impus-o, până în piscul bulversant al seismului început din 3 iulie și ajuns devastator în 4 iulie 1995 când, „brusc”, Cezara Codruța, ca o pasăre, „în zbor...”⁵ intră în aureola lumii nevăzute, lăsând în urmă surâsul! Momentul începe pentru viața celor doi părinți o cărare pe care au sădit mereu și iarăși mereu florile unor bucurii și suferințe martirice. Valurile mării iubirii lor, au fost înălțându-se până la extaz, au fost căzând până la agonie...

Aici se produce o nouă răscruce a vieții unor destine care au înfrumusețat, prin poveri, oameni care s-au detașat cu mult de semenii lor. Nu știu de ce acum mi-a răsărit în suflet lumina cuvintelor unui om drag, mare duhovnic contemporan, care spunea într-o carte: „Mulți suntem oameni firești, cu lipsuri, cu păcate, dar să știți că printre noi sunt îngeri”.⁶ Cine știe, poate că de aceea multe plaiuri și poieni, livezi, în amintirea unor frumuseți trecute, își așteaptă un anumit suflet ca să le sfințească, știut fiind că: „Unele flori cresc numai acolo unde au căzut lacrimi”.⁷

⁵ Cezara Codruța Marica, Vă las în loc surâsul...

Ultimul caiet școlar al Cezarei Codruța Marica, „un copil ce încă n-a uitat să râdă, să se joace și să cânte”, Editura Brăduț, Publishing House, România, TârguMureș, 1996, (Lyra), p.149

⁶ Cuvintele Părintelui, op. cit. p.5

⁷ Idem, p.7

Lacrimi au rourat și în cer pentru întregirea cetelor cerești cu un suflet curat...Îngerii, din bucuriile lor au coborât, lăsându-le părinților însingurați balsamul logicii dumnezeiești: va „fi ca îngerii lui Dumnezeu din ceruri...”(Mt.22,30)

Soluția: îngerul a ajuns la îngerii lui Dumnezeu...o lume în care își propun să ajungă prin credință, în zborul minții și sufletului, cu încă un copil, cei doi părinți.

III. Omul cuvântului viu, al cuvântului imaginilor de dincolo de orizontul privirii.

Flosindu-se de toate resursele și de toate experiențele din profesie și din credință, Valentin Marica se așază între două coordonate: „să ai lumină în suflet” (Mitrop. Nicolae Bălan) și „numai creația [aici, literară] răscumpără toate suferințele” (L. Blaga), convins că răzbierea spre liniștea de care are nevoie poate veni prin rodul intelectual al iluminării proprii și a semenilor, în bucuria iubirii: „monumentele minții supraviețuiesc celor ale puterii” (Fr. Bacon).

Refugiul într-o muncă epuizantă poate fi vizibil în următoarele concretizări: a inițiat *concursurile naționale de creativitate artistică* (*Jocul de-a ziua cea bună și Vreme trece, vreme vine*), *Festivalul Fanteziei, proiecte* (*Senior al Târgu-Mureșului; Superlative Culturale*), *Diplome* („*Exemplarium*” pentru *Înalte Valori Umane*), *seriile de carte ale Fundației „Cezara”* (*Prima verba, Perpetuum, Via lucis*).

A îngrijit ediții *Eminescu*, *Goga*, *Arghezi*, *Aron Cotruș*, ca unul care se considera „acasă” într-o astfel de problemă (a debutat, cu poezie, în revista *Cronica din Iași*, în 1970, prezentat de poetul Mihai Ursachi).

A publicat în: *Tribuna*, *Steaua*, *Vatra* (cu pseudonim), *Teatrul*, *Poesis*, *Luceafărul*, *Transilvania*, *Mișcarea Literară*, *Jurnal literar*, *Hyperion*, *Târnava*, *Astra Blăjeană*, *Reghinul Cultural*, *Revista Română* etc.

A susținut comunicări științifice despre *D.Cantemir*, *I. Slavici*, *M. Eminescu*, *L. Blaga*, *T. Arghezi*, *L.Rebreanu*, *G. Călinescu* ca membru al *Societății Filologilor din România*.

A trudit și în statutul de *redactor al revistei „Târnava”*, *secretar al Despărțământului Central Mureș al Astrei* și, mai târziu, ca *președinte al Fundației Culturale „Cezara Codruța”*, postură în care a cunoscut adevărata față a unor oameni și, adesea, i-a dat dreptate lui L.N.Tolstoi care spunea: „De multe ori modestia este luată drept slăbiciune”.

Din întâlnirile pe care le-a avut cu unii oameni, în statut de tată și președinte al Fundației „Cezara Codruța”, a descoperit limba amabilităților și cea a paravanelor pe care o foloseau unii dintre cei care nu

mai aveau capacitatea să-l recunoască în ipostasul de om, tată, creștin, „asistent social”. Când și-a dat seama de faptul că Valentin Marica nu este privit ca întreg, ci este acceptat doar ca profesie și că este tratat înafara statutului profesional prin atitudini și forme ale limbajului inadecvate. Acestea au devenit un alt motiv de suferință pentru el (omul –tată și soț-, scriitorul, gazetarul, profesionistul), când a constatat că unii folosesc limba numai pavoazănd un statut sau o funcție, când a constatat că limba, prin starea ei curată este înghesuită, mutilată, contorsionată în închisorile minților moarte...

Fără aceste scurte detalii din traseul vieții lui Valentin Marica, oricât am încerca să-i înțelegem opera, nu vom reuși. Scrisul acestuia ne va putea dezvălui, ca de altfel și emisiunile radio, doar un om elegant, cu mult bun simț care îi pune în valoare pe cei din jur într-o limbă curată și într-un limbaj îngrijit și corect, de sărbătoare, dar nu vom putea răzbate dincolo de acest exercițiu de omenie, după care stau ascunse atâtea trudă salahorică și preocupare, atâtea încrâncenări, dureri, suferințe, atâtea frustrări, umilințe, atâtea consecințe care întunecă, ... și este atâtea soare!

Ceea ce l-a ajutat să aibă o stare de permanentă prezență în viața multora dintre cei care-i apreciază calitatea scrisului și l-au făcut „mai accesibil” publicului larg de cititori, sunt și rămân cercetările sale legate de thanatos și volumele de versuri.

Ele redau un traseu parcurs pas cu pas, cu răbdarea citirii unei biblioteci întregi ce-ți oferă necontestate concluzii, împliniri, frumuseți, comparații, soluții. Facem acum referire și la demersurile sale critice în cercetarea făcută în literatura laică, în care Valentin Marica se caută ca să se regăsească pe sine. Thanatosul, ca ipostază a tragicului în literatura română (teza de doctorat), poate fi un exemplu de cercetare amplă. Călcând pe urmele lui Emil Cioran, Valentin Marica descoperă la răndu-i și constată o „cronicizare a sentimentului morții”. Dacă este să amintim și alte ipostaze ale thanaticului, cercetate, putem pomeni de operele lui Ion Agârbiceanu și Pavel Dan. Fiecare dintre ei a avut o experiență a luptei cu viața și concluzia a rămas că moartea este în ordinea firii, că aceasta este „mutare, nu pierzare” și totul ține de cum învățăm să murim, având în vedere că dorința de desăvârșire tinde firea noastră spre moarte. Hristos rămâne exemplul unei nevinovății absolute care a fost pedepsită de oamenii necurăției, și care, prin sfințenia Sa, exprimă o altă ordine, care renaște prin moarte, pentru un statut superior al ființei, unul etern. Traseul acestei cercetări lasă în urmă convingerea că moartea este valoarea supremă a vieții.

Acestor cercetări, Valentin Marica adaugă un exercițiu al credinței, făcut în nenumărate lecturi de

folos, la care s-au adăugat lectura părinților și scriitorilor bisericești, exercițiul credinței în rugăciune (cu vreme și fără vreme), unde se nasc luminile din *Metanii*, în ordonările venite prin posturi, din întârzieri în diferite biserici, schituri sau mănăstiri, care aduc liniștea din volumele *Vecernii*, *Schitul numelui*, *Ziua canonului*, *Îndurarea amiezii*, din dialoguri cu diferiți duhovnici, cu zile și nopți de meditații, cu efortul includerii în toate a experienței trăite la locurile sfinte, unde se naște *În apa Duhului* etc

Toată munca de care am amintit, se petrece pentru scriitorul Valentin Marica, între *excelentele și nenumăratele emisiuni de radio*, între *nenumăratele lecturi ale cărților* ce așteptau să fie prezentate (prezentările de cărți pot fi un capitol special din munca scriitorului, dacă ținem cont și numai de numărul lor) sau tipărite, între toate *evenimentele culturale* de la care Valentin Marica este „imposibil” să lipsească, sau între *generoasele și confortabilele proiecte culturale* pe care le derulează pentru a ne răsfăța intelectual și nu numai. Nu putem să nu amintim că de un mare consum de timp au beneficiat și *inegalabilele interviuri* cu o serie de personalități, care merită o abordare specială, *pentru exemplul unei adevărate smerenii intelectuale*. Mai precizăm, nu în utimul rând, că peste toate acestea *se adaugă și desperatele eforturi* care le-a făcut și mai ales continuă să le facă, *alergând după potențiali sponsori, întocmind șiruri de proiecte și actualizând mereu actele de obținere a legalității de funcționare a Centrului „Sfânta Treime”, prioritatea mereu pe primul loc a omului Valentin Marica.*

La acestea se adaugă și volumele de proză: *Italia, învelișul alb...*, note de călătorie, volumul de publicistică *Linia de contur*, precum și cel de Studii de istorie literară, exegeze.

Acestei munci nu i-a lipsit recunoașterea, concretizată printr-o *serie de peste douăzeci de premii și diplome* dintre care amintim doar câteva, considerate până acum esențiale: *Marele Premiu la Concursul Național de Poezie „Ion Minulescu”* (2000), *Premiul Uniunii Scriitorilor (Filiala Mureș)*, *Premiul I la Festivalul Internațional de Poezie „Lucian Blaga”* (Sebeș, 2001), *Marele Premiu la Festivalul Național de Poezie „Credo”* (2007), la care se adaugă și cele *zece publicații de bibliografie* (*Ghiduri, dicționare, monografii, istorii literare, antologii, „evidențe literare”, Galaxii ale valorilor* etc.)

Fundația Culturală „Cezara Codruța”, și ea, o prioritate permanentă, este cea prin care s-a implicat în cele mai importante proiecte culturale care s-au derulat la nivel județean, ca inițiator, dar și în parteneriat cu instituții și ONG-uri cu specific cultural.

De acest specific, de această activitate culturală a fundației, Valentin Marica a legat și activități sociale, înființând, conducând și susținând, uneori peste puterile firecului, Centrul de copii cu dizabilități „Sfânta Treime”! Toată această întregire a muncii darului minții și a întrupării acestuia, vin din credință și din Pilda Samarineanului milostiv (Lc.10, 29-37) și din imaginea lui Lazăr, în pilda Mântuitorului, din care reiese că față de Lazăr, omul bogat rămâne insensibil (Lc. 16, 19-31). Convins de adevărul dumnezeiesc, insistând în a nu face rabat la bunătate, a reușit să demonstreze multora că „florile ajung să parfumeze însăși mâna care le strivește”.⁸ Totul se brodește însă pe imaginea tatălui Lazăr din Zorenii copilăriei, care-și călătorește destinul familiei cu autoritatea suficienței, a bunătății, a omului trudnic, în verticalitate și mustind de iubire peste timp. Imaginea lui, ca de altfel imaginea drumului întregii familii, va rămâne trecând printre noi, printre cei de după noi: „Pe piatra cea mare stă tata,/ hotărând, la Zorenii, secerișul din iulie.../ Peste umărul lui e mâna lui Lazăr, fratele mai mare.../ Mă ostenesc să fiu/ în umbra moale a legiurii lui cerești.../ Nebolnav îi este, acum, Valeriei pasul.../ Întotdeauna, mâna ei/ ne-a arătat pânza albă a cărării suitoare.../ Cu zumzetul ierbii în poală,/ iese Cezara în calea șirurilor de îngeri .../ Pui de om în pui de cer./ În urma lor, mama,/ acoperă capătul râului cu răsuflarea răbdării.../ Ea gustă din râu. Vede și... aude.../ Fă-mi, Doamne, brațe mai lungi,/ din lemnul nădejdiei,/ să le cuprind, celor ce învie, hotarul de lapte cald,/ cum cuprind, pe muntele moale, poienile Fericiților!” (Cei morți sunt vii)⁹ E ca și cum am striga cu părintele profesor Nicolae Neaga: „Eu mă bucur./Eu mă bucur./ Hristos nu refuză pe nimeni.”

Familia și poezia ei, credința și poezia ei din Sfânta Treime. Valentin Marica creează prin demersul său poetic un dialog dintre aceste imagini, ce se oglindesc reciproc. Sfânta Treimea ca model al comuniunii iubirii plenare, familia umană a iubirii ca tindere spre această comuniune desăvârșită a iubirii, totul ca o plajă tematică în nuanțe de scânteieri ale aceleiași lumini benefice în care-și circumscrie un univers tematic religios unic, nu un univers lexical, ci unul al credinței fără echivoc. Valentin Marica vine spre cititor, ca spre egalul său, pentru care se mărturisește ca un destin poetic, care, la rândul-i, se mărturisește prin credință. Atât doar. Fără să impună. Propunând doar o concluzie la care poți sau nu, vrei sau nu să aderi. Acest gest nu are nimic ostentativ, oricât de susținut rămâne religiosul în poezie. Poezia lui Valentin Marica propune o luptă. O luptă cu îndoiala, cu neputința, cu reținerile, cu

indiferența. El ia și redescoperă soluția din atitudinea lui Iacob, fiul lui Isaac cel de demult care se lupta cu îngerul (Fac. 32,24-30). Aceasta este forma de oglindire și de suprapunere și de comuniune a familiei cerești cu cea pământească. Smulgerea din teluric. Renașterea. Lupta cu îngerul duce spre binecuvântare și spre schimbare. Devii altul în înțelesurile vieții, pentru că te lupți cu însăși Viața, efort necesar în a te renaște și a-l vedea pe Dumnezeu. Ca Iacob! Totul devine revelație prin cuvânt și atitudine. Se răstignește cuvântul prin atitudine. Dă-mi drumul, strigă îngerul, „*lasă-mă să plec, că s’au ivit zoriile!*” Răspunsul lui Iacob este: „*Nu-ți dau drumul până nu mă vei binecuvânta!*” Binecuvântare pentru vrednicia jertfei de a te verifica în compatibilitatea cu cel ce dorește să te însușească în comuniune cu sinele lui. Rezultatul este renașterea prin schimbarea numelui!!! Cuvântul dintotdeauna a fost să fie răstignit, ca jertfă a mântuirii celor care vor să-i slujească în simplitatea și puritatea lui, exactitatea firească a armoniei neinterpretabile pe care o propune, slujirea cuvântului în starea sa de copil. Acest adevăr ni-l redescoperă poetul: „*Mâinile se întind să ia apă/ de sub călcâiul ce se-nvârte ca o rășniță/ pe buza crăpată a cuibului uitat/ Se frâng cuvintele...*”¹⁰ Totul aduce schimbare, totul vorbește în imagini și se oferă ca soluții: „*Acest rod al inimii omenesci este ca sângele martirilor de sfânt și de prețios pentru că este rodul unor chinuri pe care numai eroii, martirii și sfinții le-au gustat.*”¹¹ Rostul stă în cerere ca să primești, în căutare ca să afli, în a bate la ușă ca să ți se deschidă (Mt.7,7): „*Batem în lemnul verde al schitului/ cu rana vie din pumnii genunchilor*”¹². În tăcerea gestului, poetul descoperă omul lăuntric care este de fapt icoana sincerității, egală uneori cu imaginea omului din cuvânt, din acel cuvânt ce „a fost cândva o operă de artă originală” (Herbert Read). De fapt acesta rămâne demersul poetului: să ne redescopere imaginea omului din opera de artă care a fost și la care trebuie să revină, ca într-o dimensiune metafizică. Acolo este nevoie de un limbaj al tăcerilor cum era, trebuia să fi fost cel al lui Dumnezeu cu Adam în Rai. Realitățile suferinței noastre ajung acolo doar sub forme de unde, care să se încarce de lumină și să se reîntoarcă în noi, ca stări tot atât de tăcute, purificate și purificatoare de tragic, în lumina jertfei ce renaște, învie. Poezia lui Valentin Marica duce la imaginea realităților de dincolo de cuvânt, a imaginii aureolare a cuvântului în care se descifrează un oftat, o încețoșare, un geamăt care, metamorfozându-se, rezonază cu alte energii ființiale de care nu se poate face uz decât în

⁸ Idem, p.6

⁹ Valentin Marica, În Duhul apei, Jurnal dereportea în Țara Sfântă, Editura Nico, 2008, p.84

¹⁰ Valentin Marica Schitul numelui, op cit. p.16

¹¹ CUVINTELE PĂRINTELUI op.cit. p.127

¹² Valentin Marica Schitul numelui, op cit. p.6

marile neputințe care ne cumințesc. Rolul neputinței este acele de a ne arăta limita la care suntem. La porțile acesteia ne îndeamnă Valentin Marica să batem cu genunchi sângerând de truda căutării. Mai mult decât B. Auerbach, care spune: „Modestia... sentimentul moderat al valorii proprii”, Sfântul Apostol Pavel dă înțeles stării de neputință luând din logica lui Dumnezeu: „...pentru că puterea Mea se desăvârșește întru neputință...” (II Cor.12,9). Cel care recunoaște limitele între care trăiește este cel care se așază în modestie: „Granița dintre demnitate și orgoliu o asigură modestia”. (A. Baranga). Valentin Marica face un pas mai departe decât concluzia de mai sus, ca o reconsiderare a atitudinii, oferind poeziei statut de dar care îmbărbătează, mângâie, sprijină, răbdurește, vindecă (c.f. II Tes.5,15). Secondând, gândul poetului murmură „În aburul tânguiri/ se ivesc/ chinoviile cuvintelor...” (Cuvinte înlocuind cuvinte).¹³

Viața nu poate fi decât una a purității care să poată să se comunice. Epuizarea ca trudă sinceră, cu perspective dezbrăcate de semeții, te așază ca neputință în fața celui care te așteaptă mereu în comuniunea sa și te simte, nu te lasă, te cheamă printr-un semn. Poetul, la modul general, se comunică într-un astfel de mod. Valentin Marica nu numai că se comunică, provoacă la comunicare. Spectaculosul, din concluziile cercetărilor lui, este faptul că *viața se comunică și se transferă prin moarte, veșniciei*. Altfel vom rămâne neputincioși și tributari lui J.W.Goethe care ne spune „comunicându-se”: „Acolo unde trebuie să încetez să mai fiu moral, nu am nici o putere”.

Poetul este atât cât cuprinde în cuvânt și dă mai departe. Acela rămâne prețul muncii sale. Puterea cuvântului, limbajul poetului prin care acesta transferă în cititor sufletul lui... ca o șoptire a înțelepciunii ce se vrea egală cu îndemnul: „Înconjoară-te cu un zid de dragoste, și mai aruncă și pe deasupra pâinea hrănitore a milei”. (N. Iorga)

Căutând îngerul printre cei văzuți, putem citi, recita, asculta: „Aburul alină rana pietrei./ În abur se îngheșuie spaima./ Giulgiul cuvintelor se face abur./ Țin în mâini hăul.../ Cineva mă pândește de după secera lunii”.¹⁴

Poeziile lui Valentin Marica nu sunt decât minunări și preamărire, dialoguri și cereri, imagini din lumea nevăzutelor în aura cuvântului și mulțumiri, deci rugăciuni.

RECOMANDARE:

Poezia lui Valentin Marica ne este de folos și o vom înțelege citind-o în genunchi!

PR. SILVIU NEGRUȚIU

Întâlnindu-ți slava...

Puteam fi cuvântul prin care să te strig...

Puteam să fiu păzitorul icoanei, Doamne,
mâna ce apără căldura candeliei
sau tacerea untdelemnului...

Sunt vasul gol...

Peste ape s-a făcut curcubeu altcineva.

Prea târziu am băut vinul măslinilor.

Sunt numai țărână,
neamintindu-mi lacrima spicului.

Vid

Vine târziu în care piatra ia forma mesei,
aburi ștergându-i marginile lucii de atâta
rostogolire.

Începe să plouă...

Până acum numai umbra ta a sunat printre
frunze,
numai snopul de iarbă a fost culcușul pieptului...

Masa îi ține cuvântului de sete.

Întind mâna să iau susurul icoanei
peste spuma începutului de zi.
Masa începe să fie ceasornic,
țărnul din care se desprind odăjdii
și clovni
acoperindu-și ochii cu mâini noduroase.
Noaptea din ierburi atinge stelele
peste gura unui mormânt.

Osul deșertului

Osul deșertului e în oasele mele.

Gândul e os al deșertului...

Numai Fecioara în vis arată cu degetul râul.
Mă spăl în apa visului Precuratei
și sunt cumpănă...fără de fântâni...

Osul deșertului se îndoaie ca ramul de salcie.

VALENTIN MARICA

¹³ Valentin Marica, *În apa Duhului*, op.cit. p.79

¹⁴ Valentin Marica, *În apa Duhului*, op. cit. 79

De la „Vatra” veche, la noua „Vatra veche”

În primul rând, vă urez și dumneavoastră, domnule Nicolae Băciut, multă sănătate și să fiți fericit ! Salutați-i pe toți din partea noastră, de la Brăila.

Am vrut în special să-i urez La mulți ani domnului Valentin Marica. Fie ca toate dorințele să i se îndeplinească. Să aibă parte numai de noroc în viață și fericire. Multă sănătate și dumnealui. Cam atât ... Încă o dată îi urez un sincer LA MULȚI ANI din partea clasei a VI-a C și a doamnei Olaru Angela !

Toader Marian Laurentiu, cls.VI C,
Școala “Ion Creangă”, Brăila

Talent, modestitate, sinceritate, frumusețe, inteligență și simț artistic, toate acestea se pot prescurta obiectiv în doar două cuvinte, un nume mai exact: Valentin Marica. Am cunoscut de curând, astă vară, un om cu un suflet pur, un scriitor, celebru chiar, un om de milioane, ce nu demult a împlinit frumoasa vârstă de 60 de ani. Prima privire, primul zâmbet aruncat mi-au zis că este o inimă sinceră, un înger pe pământ. Durerea nu avea ce căuta în sufletul său, poate doar pasiunea. A fost o experiență de neuitat, o vară de neuitat, deoarece am reușit să cunosc scriitori în viață, scriitori de care auzisem de foarte puține ori până atunci, scriitori valoroși ai limbii române. Totodată, această vacanță mi-a confirmat și faptul că un om este prețuit mai mult după ce este pierdut, dar știu că, dacă vreodată voi auzi numele de Valentin Marica, mă voi putea ridica în picioare și voi putea spune cu mândrie că l-am cunoscut.

La mulți ani, domnule Valentin Marica, tot binele din lume de la Brăila, din partea clasei a 6-a C, dirigintă doamna Angela Olaru.

Brezuică Adela-cla.VI C,
Școala “Ion Creangă”-Brăila

De când ne-am întâlnit în proiect, dumneavoastră ați rămas în inimile noastre. Noi ne amintim cu plăcere de momentele petrecute împreună prin Târgu-Mureș. Veți avea mereu un loc în Brăila și dacă treceți pe aici noi vă vom deschide ușile cu drag. Vreau să vă urez un sincer “La mulți ani” și fie ca toate dorințele dumneavoastră să se îndeplinească.

Iordache Eduard, cls.VI C,
Școala “Ion Creangă”-Brăila

Valentin Marica

În Târg- Mureșul cel Mare
Este zi de sărbătoare,
Oare-a cui e ziua azi
Bucurie și extaz!?

Străzile pline de flori,
Iar prin aer doar urări
De bine și sănătate,
Bucurii și spor în toate.

Este vorba de-un poet
Care-i bun și chiar expert.
Cine este, știți ori ba?
Este Valentin Marica.

Talanca Ioana Ecaterina, Clasa a VI-a C
Școala “Ion Creangă”-Brăila
Diriginte: Prof. Angela Olaru

Stimate Nicolae Băciut!

Am o deosebită plăcere să vă felicit cu ocazia zilei de naștere, dorindu-vă multă sănătate, realizări frumoase, cărți inspirate, și toată admirația celor care vă iubesc și vă stimează. Fondarea revistei *Vatra veche* e un eveniment cultural nu numai în județul Mureș, ci în tot arialul românesc. Fie ca Dumnezeu Să vă călăuzească destinul și Să vă ajute în tot ceea ce faceți.

Cu respect Claudia Șatravca
directoarea Bibliotecii “Târgu.Mureș”, Chișinău

SUMAR 12/2009

Jurnal de reporter în Țara Sfântă/1
Ochean întors, Ediție specială, Nicolae Băciut/2
Scrisoare de acasă, PROF. ADAM SIMION/2
VATRA VECHIE DIALOG CU VALENTIN MARICA,
NICOLAE BĂCIUȚ/3

Valentin Marica, Repere bio-bibliografice/9
STUDII DE ISTORIE LITERARĂ, Mihai Eminescu și
„finea vecinicii”. Foaia scrisă a lui Euthanasius,
Valentin Marica/18
Cronică literară. Semnal editorial, “Caragiale după
caragiale”/25
Priorități editoriale. De-peiorativizarea conceptului de
balcanism, Valentin Marica/26
Valentin Marica, Poeme/28
Valentin Marica, o prezență intelectuală discretă,
Claudia Șatravca/29
Valentin Marica, Pagini de jurnal/30
Valentin Marica, Poeme/30

Gânduri răzlețe la o aniversare, Mariana Cristescu/31
Îmbrățișare frățească sub aura de lumină a Tătălui
Ceres, Lazăr Lădăriu/31
Zeno Fodor în dialog cu valentin Marica/33
Teza de doctorat. Thanatosul ca ipostază a tragicului în
literatura română, Valentin Marica/37
Valentin Marica, Poeme/42
Un nume adunat pe-o carte, Elena M. Cîmpan,43
Un senior al rostirii elegiace – Valentin Marica,60/43
Valentin Marica, Poeme/45
Documentele continuității. Album foto/47
Taifasuri în bibliotecă – interviu cu poetul Valentin
Marica, Liliana Moldovan/48
Valentin Marica, Poeme/52
Hiperboreanul, Nicolae Grigore Mărășanu/53
Timpul trece, dar prietenii rămân, Gheorghe Șincan/54
Interpretări. Un personaj generic: omul românesc,
Valentin Marica/55

Valentin Marica, Noaptea de magnolii a firii, Mioara
Kozak/57

Omul din voce, Elena M. Cîmpan/58
Jurnal de reporter în Țara Sfântă, Valentin Marica/59
Valentin Marica - „Cine îmi spune/că frunza nu
visează/descrie ipocrizia de a nu visa...”/70

NOUA LECTURĂ. Visul Naratorului sau ritualul
ablațiunii în Craii de Curtea-Vechi, Valentin Marica/71
Valentin Marica, Poeme/73

65 de ani de la moartea lui Liviu Rebreanu.
Hiperboreea interiorității în « Pădurea spânzuraților »,
de Liviu Rebreanu, Valentin Marica/74
Vali, ce mă fac, Dana Ardealen/77
Sibiu, Carnet de reporter, Valentin Marica/79

Lui Valentin Marica, gând de lumină, Valerica
Duicu/80
Omul ce răzare în/din/prin cuvânt, Silviu Negruțiu/81
Valentin Marica, Poeme/86
Curier/87
Pagini de jurnal/88

OCHIUL CICLOPULUI

Codruța Cezara și Minu Marica

Pagini de jurnal

Sunt primul care află când începe iarba să îngălbenească.

„Un jurnal este o lungă scrisoare pe care autorul și-o scrie sieși și ceea ce- i uluitor este că-și dă sieși vești despre el însuși.” (Julien Green)

Un dicționar enciclopedic îi reprezintă pe Ahile și Ajax aruncând zaruri. Imaginea e calmă, în fundal. Prim-planul este înfiorat de o întretăiere de sulite; uluitor chip al zilei noastre...

Director de onoare

MIHAI SIN

Valentin Marica, redactor-șef adjunct
Redactori:

Eugen Axinte, Mariana Cristescu,
Răzvan Duncan, Eugen Evu, Mioara Kozak, Lazăr Lădariu

Correspondenți : Bianca Osnaga, Melania Cuc, Elena M. Cîmpan, Iulian Dămăcuș,

Zoreni de Sf.Maria. Mama are 81 de ani. Capătul lumii mele a îmbătrânit. Prin părul ei nu mai face nimeni cărare...

Pe cine să întreb ce este fatalitatea?

Poezia e un „*lusus naturae*”, cum crede Adrian Marino în *Politică și cultură*? Se va scrie doar în cercuri electivă și selectivă? Până la acest „succes” al omenirii, îi repet lui Nichita Stănescu cuvintele: *Dacă s-ar descuraja poetul / ar cădea frunzele din copaci / și ramurile lor ar rămâne / ca niște spânzurători.*

„Dacă Adam, cel dintâi om, ar fi avut viziunea vremurilor de azi, s-ar fi spânzurat de pomul cunoștinței.” (Lucian Blaga)

Îți urmăresc legănarea mâinii... E umbra gândului?

Numai dobitoacele și sfinții sunt în afara cărții, spunea P.Țuțea; primele n-au rațiune, sfinții n-au nevoie de auxiliare de conștiință.

Într-o lume cu capul în jos, se citește răsturnat și Biblia. *Iubește pe aproapele tău ca pe tine însuși* devine „*Lovește-l!*”. Neapărat pe la spate.

Oamenii se împart în două: unii caută și nu găsesc, alții găsesc și nu-s mulțumiți.” (*Mihai Eminescu*)

VALENTIN MARICA

Darie Duncan, Cleopatra Lorințiu, Ioan Matei, Victor Știr, Claudia Șatravca, Rogac Raia (Chișinău), Ionela van Rees-Zota (Germania), Gabriela Mocănașu (Paris), Dwight Luchian-Patton (SUA)

Lunar de cultură editat de ASOCIAȚIA „NICOLAE BĂCIUȚ” PENTRU DESCOPERIREA, SUSȚINEREA ȘI PROMOVAREA VALORILOR CULTURAL – ARTISTICE ȘI PROFESIONALE , președinte Sergiu Paul Băciuț

Tiparul executat la S.C. Intermedia Group, Târgu-Mureș, str. Cuza Vodă nr. 57, România. Nicio parte a materialelor nu poate fi preluată fără acordul editorului. Copyright©Nicolae Băciuț 2009 *Email : nbaciut@yahoo.com *Adresa redacției: Targu-Mures, str. Ilie Munteanu nr. 29, cod 540390 * telefon: 0365407700, 0744474258. Materialele nepublicate nu se restituie. Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine exclusiv autorilor.